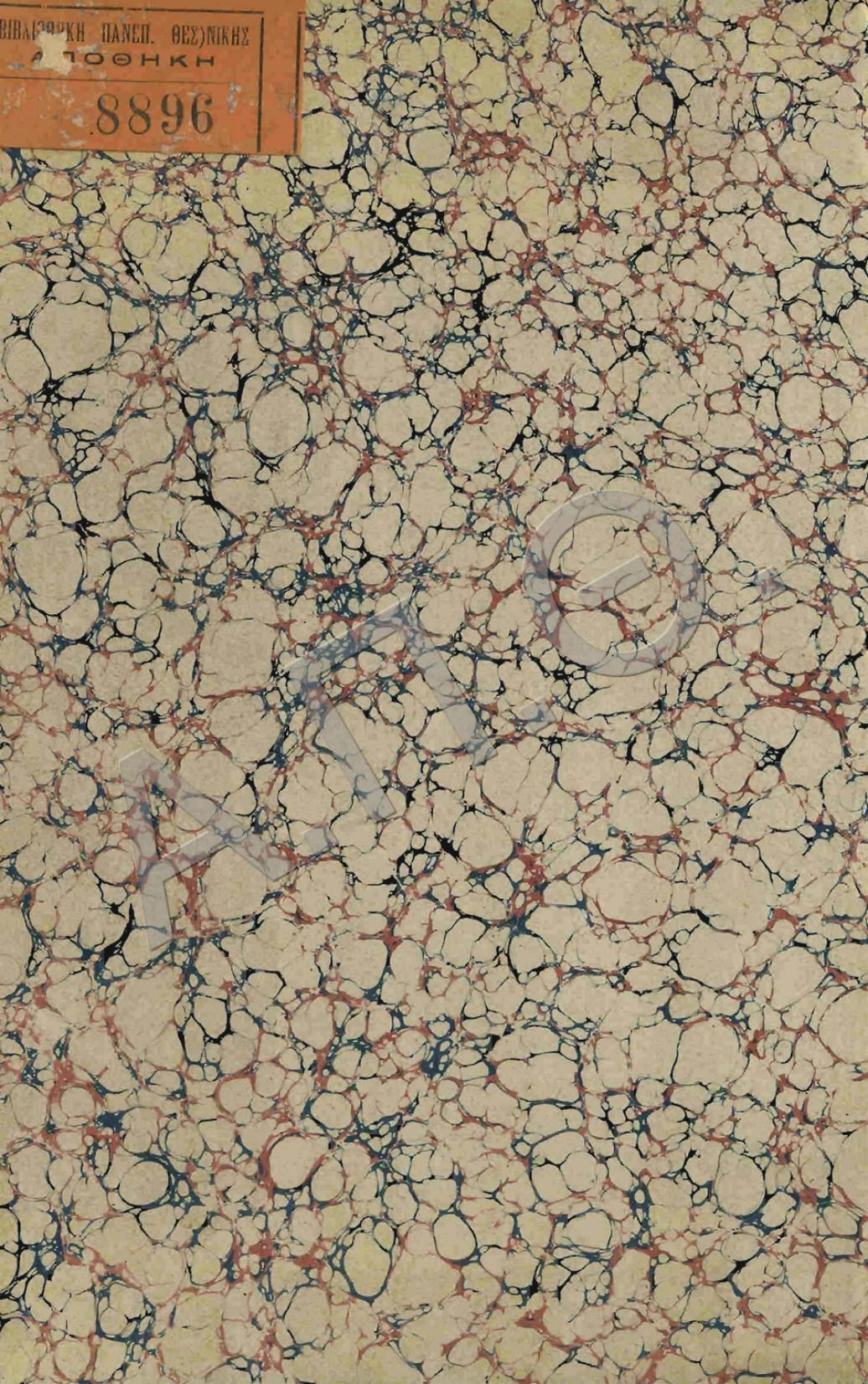
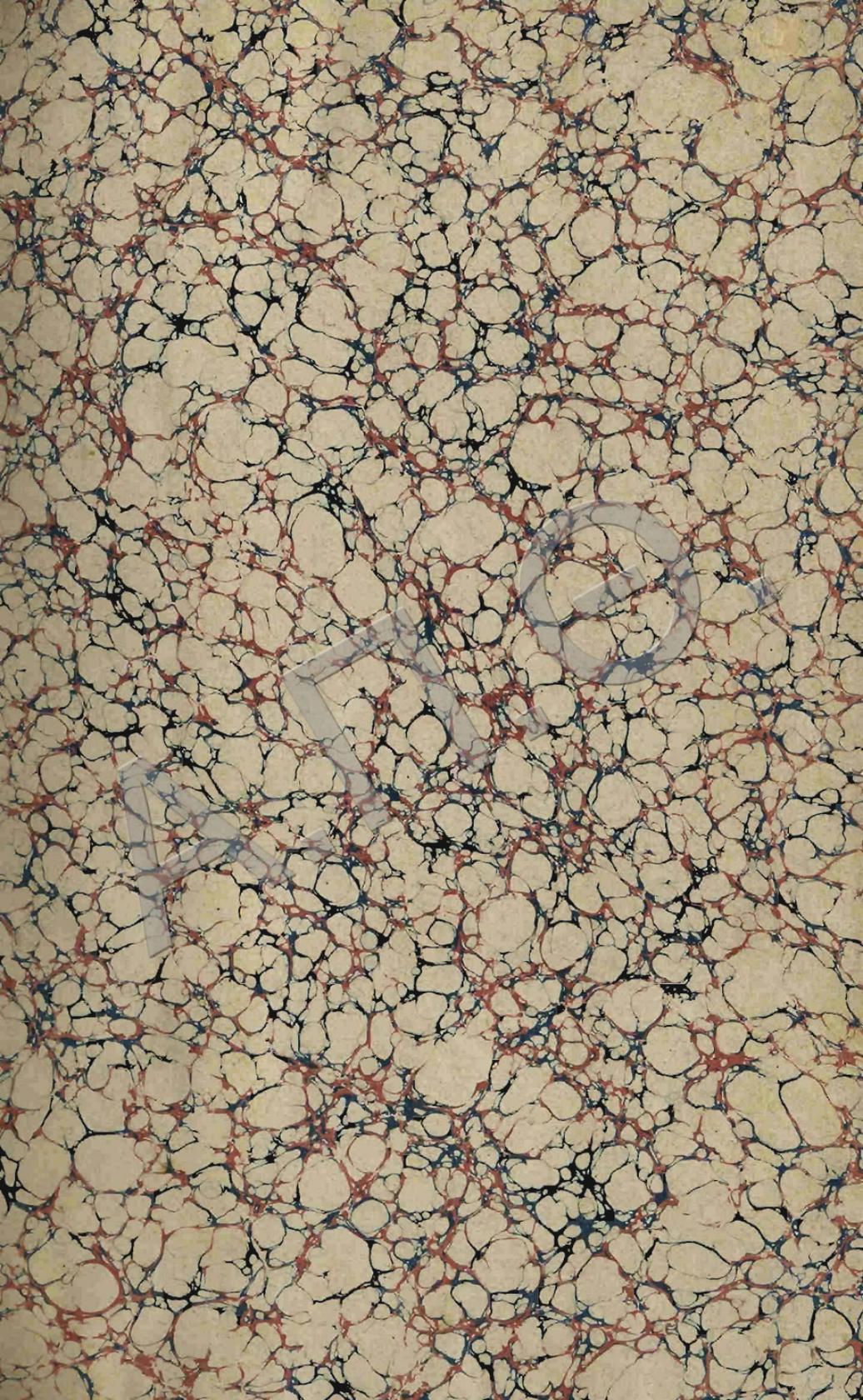

А.П.О.

ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΗ ΠΑΝΕΠ. ΘΕΣΣΟΝΙΚΗΣ
Α ΤΟΜΗΚΗ
8896

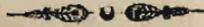

Θ 4

Α.Π.Θ.

ΓΕΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Υ Π Ο

ΔΑΜΠΡΟΥ ΚΟΥΤΣΟΝΙΚΑ

Ταγματάρχου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ
ΑΡΙΘ. 2666

ΤΟΜΟΣ Α'

Βιβλ. Εισ. 5070

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ ΤΟΥ « ΕΥΑΓΓΕΛΙΜΟΥ » Δ. ΚΑΡΑΚΑΤΖΑΝΗ.

(Ὅδοσ Ἁγίου Μάρκου ἀριθ. 188).

1863.

517 sup Κωνσταντ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

1977

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΤΕΧΝΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΤΕΧΝΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

A.7.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΤΕΧΝΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΤΕΧΝΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΤΕΧΝΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΤΕΧΝΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΤΕΧΝΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΤΕΧΝΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΠΡΟΣ

ΤΗΝ Α. Μ. ΤΟΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΝ

ΒΑΣΙΛΕΥΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΤΟΝ Α΄.

0010081440

A.A.O.

DF
805
K68
1863
v. 1
c. 1

Βασιλεῦ!

Πρὸς τὴν Ὑ. Μ. τὸν προστάτην τῆς παι-
δείας καὶ τῶν φώτων τῆς Ἑλλάδος τῆς νέας
ταύτης Πατρίδος Ὑμῶν, ἀφιερῶ τὸ πόνημα
τοῦτο τὸ ἐξιστοροῦν τὰ συμβάντα τοῦ κατὰ
τῶν Ὀθωμανῶν καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ
αὐτονομίας ἱεροῦ ἡμῶν ἀγῶνος, ἐν ᾧ ἐμπεριέ-
χεται καὶ ἡ ἱστορία τοῦ ἡρωϊκοῦ Σουλίου καὶ
τὰ τεράστια κατορθώματα τῶν Σουλιωτῶν·
διότι καθ' ἣν ἐποχὴν διεννοούμενη τὴν εἰς φῶς
ἐκδοσιν τοῦ πονήματος τούτου ἀγαθῆ τύχη
κοινῇ θελήσει τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἀνηγορεύ-
θητῃ Βασιλεῦς τῶν Ἑλλήνων, ἵνα ὀδηγήσε-
τε αὐτοὺς διὰ τῆς Βασιλικῆς Ὑμῶν ἀρρώγιῆς
εἰς τὴν αὐτῶν εὐδαιμονίαν, καὶ διότι ἐν τῷ
πονήματι τούτῳ θέλει ἰδεῖ ἡ Ὑ. Μ. διάφορα
συμβάντα τοῦ ἔθνους ἡμῶν σύγχρονα τῇ
ἐπαναστάσει μας καὶ πολὺ προγενέστερα αὐ-
τῆς, καθὼς μάχας, ναυμαχίας, πολιορκίας κλπ.

Σὺν αὐτοῖς θέλει λάβει ἰδέαν ἐκ τῶν ἐν
αὐτῷ γεωγραφικῶν ἐκθέσεων περὶ πάντων
τῶν φυλῶν τῶν οἰκούντων πάσας τὰς χώρας
τῆς Εὐρωπαϊκῆς Χερσονήσου (Τουρκίας).

Δέξασθε Μεγαλειότατε εὐμενῶς τὴν εἰς
τὴν νέαν Ὑμῶν Πατρίδα χρήσιμον ταύτην
Βίβλον ἣν ταπεινῶς ἀνατίθηναι.

Τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος

τῇ 7 Ἰουλίου 1863.

ΑΘΗΝΑΙ

Εὐπειθέστατος

Ὁ Συγγραφεὺς
Α. ΚΟΤΣΟΝΙΚΑΣ.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

Η θεία πρόνοια ἥτις ἐδημιούργησεν ἐν τοῖς σπλάγχ-
χοις τῆς Ἑλλάδος τὰ μεγάλα τῆς προόδου αὐτῆς στοι-
χεῖα, εἰς τὸν ἀτρόμητον ναύτην τοῦ Αἰγαίου, τὸν γεν-
ναῖον στρατιώτην τῆς Στερεᾶς, τὸν ἄριστον ἰππέα τῆς
Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ τὸν νοήμονα Πελο-
ποννήσιον, βεβαιοῦσιν ὅτι αὕτη ἐπροώρισε πολὺ ὑψηλό-
τερον καὶ μεγαλῆτερον μέλλον παρ' αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἡ
διπλωματία ἠθέλησε νὰ τῇ ἀπονεῖμη.

Ἡ αὐτὴ γλῶσσο, ἡ αὐτὴ θρησκεία, τ' αὐτὰ ἦθη καὶ
ἔθιμα καὶ τόσα ἄλλα κοινὰ μεταξύ τῆς ἀπελευθερωμέ-
νης καὶ μὴ Ἑλλάδος εἶναι τόσα ἐλατήρια καὶ μοχλοὶ
ταίνοντες νὰ συνενώσωσι τὰ διὰ χαλαρῶν φραγμῶν ἀπο-
κεχωρισμένα μέρη καὶ νὰ ἀνεγείρωσιν ἐπὶ βάσεων πολὺ
ἐκτεταμένων καὶ ἰσχυρῶν τὴν Ἑλληνικὴν Βασιλείαν καὶ
ἔθνικότητα.

Ἡ ἀπελευθερωμένη Ἑλλὰς εἰς τὴν ὁποίαν ἀποβλέ-
πουσι πάντες οἱ ἔξω πάσης φυλῆς ὁμογενεῖς μας καθῆ-
κον ἔχει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ νὰ ἐξετάσῃ μὲ ἀτενῆ
προσοχὴν ὅλα τὰ μέσα ἀτινα θέλουσι ἐπισπεύσει τὴν ἐκ-
πλήρωσιν τῶν βουλῶν τῆς θείας προνοίας.

Ἡ διπλωματία δὲν δύναται οὔτε νὰ προϊῶσῃ οὔτε νὰ
ἐμποδίσῃ τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων πρὸ αἰώνων ἀποφασισμέ-
νων. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ πᾶς Ἑλλην ἰδίως ἀπαραίτητον
καθῆκον ἔχει νὰ σκέπτεται περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς πα-
τρίδος καὶ νὰ συνεισφέρῃ ὅτι ἐκ τῶν δυνάμεων τοῦ ἐξαρ-
τᾶται.

Ἐκ τῶν σκέψεων τούτων ὁρμώμενος καὶ ὑπὸ πατριω-
τικοῦ ζήλου κινούμενος ἐπεχειρήσθη τὴν συγγραφὴν τῆς
ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, εἰς τὴν προσε-
πάθησα νὰ συσχετίσω καὶ συνενώσω καὶ τὴν τοῦ Σουλίου
καὶ αὐτὴν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ Τεπελενιώτου Μουτζοσάτη
ἡγεμόνος τῆς Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας ὡς οὐσῶν συνδε-
δεμένων καὶ ἀναποσπάστων.

Τὸ ἔργον τοῦτο βεβαίως ὑπάρχει πολὺ ἀνώτερον τῶν
δυνάμεων καὶ τῆς ἰκανότητός μου, ἀλλ' ἡ ἐπιθυμία καὶ

ὁ πατριωτικὸς ζήλος ἦσαν τασούτον ἰσχυρὰ ὥστε ὑπερέβησαν καὶ αὐτὰς τὰς δυνάμεις μου, διὸ καὶ ἐλπίζω νὰ τύχω τῆς κοινῆς συγγνώμης διὰ τὰς ἐλλείψεις μου.

Ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ βίου μου ἀπῆντησα διάφορα πολιτικὰ συμβεβηκότα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔφερον ἀκριβεῖς σημειώσεις, προσέτι κατὰ διαφόρους καιροὺς συνδιαλεγόμενος ἐξέταζον τοὺς ἀρχαίους γέροντας τῆς ἰδιαιτέρας μου πατρίδος, ὡς καὶ ἄλλους προκρίτους διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας ἐπὶ ἀντικειμένων ἀφορώντων τὰ πολιτικὰ πράγματα τῶν Ἐπαρχιῶν τῶν καὶ τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν Ὀθωμανικῆς ἐξουσίας, οὗτοι δὲ ἐν εἰλικρινείᾳ καὶ ἀθωότητι μοὶ ἐξιστοροῦσαν τὰ πάντα· ἐπὶ ὅλων αὐτῶν ἔφερον πιστὰς καὶ εἰλικρινεῖς σημειώσεις· τὸ αὐτὸ ἔπραξα καὶ ἐπὶ τῶν συμβάντων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεώς μας ὥστε τὰ ἐμπεριεχόμενα ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ δὲν τὰ ἔγραφα παραδεχόμενος ἐξ ἀκοῆς τυχαίων ἀνθρώπων, μῆτε καθὼς ἡ φαντασία μου τὰ ἐσχεδιάζεν, ἀλλ' ὅπως τὰ ἔδλεπον μὲ τοὺς ἰδίους μου ὀφθαλμοὺς ὡν ἐν τοῖς πράγμασι καὶ ὅπως τὰ ἐπληροφορήθην ἀπὸ ἄλλους εἰδήμονας τῶν πραγμάτων καὶ ταῦτα πάλιν τὰ ἔθετον ὑπὸ ἐξέτασιν καὶ παραλληλίαν διὰ νὰ εὗρω μετ' ἀκριθείας τὴν καθ' αὐτὸ ἀλήθειαν, τινὰ δ' ἐξ αὐτῶν ἐρακίσθην καὶ ἐκ διαφόρων συγγραφέων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεώς μας.

Τὴν ἱστορίαν ταύτην διήρσα εἰς τέσσαρα τμήματα, τόμους δὲ δύο, καὶ εἰς μὲν τὸ Αὐτὸ τμήμα τοῦ Α'. Τόμου ἐμπεριέχεται ἡ ἱστορία τοῦ Σουλίου, πατρίδος μοι, ὡς ἀναγκαιοτάτη εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, οὗσης ἀναποσπάτου αὐτῆς, ἀρχομένης ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους καὶ τελευτήσης τὸ 1804 ἔτος, εἰς ἣν ἐμπεριέχονται τὰ ἦθη, ἔθιμα καὶ ἡ τοπικὴ αὐτοῦ διοίκησις καὶ τῆς μετὰ τῆς Ὀθωμανικῆς ἐξουσίας ἀνίσου πάλης, πρὸς δὲ καὶ τὴν 17ετῆ μετὰ τοῦ τυράννου τῆς Ἡπείρου Ἀλῆ πασσᾶ πάλιν καὶ τῶν τρομερῶν καὶ τραγικῶν μεταξύ αὐτοῦ μαχῶν.

Εἰς τὸ Β'. τμήμα τοῦ αὐτοῦ Τόμου ἐμπεριέχεται ἡ ἱστορία τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ Μουτζιοσάτη ἡγεμόνος τῆς

Ἡπειρου καὶ Ἀλβανίας διότι καὶ τοῦ τυράννου τούτου ἡ ἱστορία συνδέεται μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Σουλίου καὶ ἄλλων περιστατικῶν καὶ συμβάντων ἀναποσπάστων ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἐπαναστάσεώς μας. Εἰς τὴν ἱστορίαν ταύτην ἐμπεριέχονται, ἡ καταγωγὴ, αἱ πρόοδοι, καὶ ἐνέργειαι αὐτοῦ πρὸς ἐπέκτασιν τῆς ἐξουσίας του ἀπὸ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Πελοποννήσου μέχρι τῆς Ἰλυρίας κατὰ μῆκος καὶ ἀπὸ Αὐλῶνος μέχρι Θεσσαλονίκης κατὰ πλάτος. Εἰς τὸ τμήμα τοῦτο ἐθεώρησα ἀναγκαιότατον νὰ κάμω γνωστὸν εἰς τὸ κοινὸν τῆς πατρίδος καὶ μίαν στατιστικὴν ἢ γεωγραφικὴν ἐκθεσιν ὄλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἡπειρου καὶ Ἀλβανίας καὶ τινων τῆς Μικρῆς ἢ κατὰ Μακεδονίας, αἱ ὁποῖαι εἰσὶν ὀλίγον γνωσταὶ ἢ παντάπασι ἀγνωστοὶ εἰς τὸ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ πρὶν κάμω ἀρχὴν τῆς συγγραφῆς τῆς ἱστορίας ταύτης ἔκρινα δεῖν νὰ ἐνδιατρίψω ὀλίγον εἰς τὸ πολυπραγμιονούμενον ζήτημα περὶ τῆς ἀρχαίας καταγωγῆς καὶ τῆς διαλέκτου τῶν Ἀλβανῶν καὶ νὰ ἐκθέσω ἐπὶ τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ ἀντικειμένου ἀκέφειε τινες, τοῦτ' αὐτὸ ἔπραξα καὶ περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανῶν, ὡς καὶ περὶ τῶν ἐν Ἡπειρῷ Βλάχων.

Εἰς τὸ τρίτον τμήμα τόμον Β΄. ἔθεσα τὴν ἐν συντόμῳ περιγραφὴν τῶν κατὰ τόπους καὶ ἐπαρχίας πρώτων συμβάντων ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεώς μας, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆν πρωτεύουσαν τῆς Αὐτοκρατορίας Κωνσταντινουπόλιν, τὰς κυριώτερας ἐπαρχίας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τῶν νήσων ὡς καὶ τὰ πρῶτα βήματα τῶν ἐπαναστατησάντων ἐπαρχιῶν τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος τῶν ὁποίων τὰ κινήματα ἐγένοντο εὐχρὶ ἐκ συμφῶνου ἀλλ' ὡς αἱ περιστάσεις ὀδηγοῦσαν αὐτάς, μέχρις οὗ ἐγενικεύθη τὸ κίνημα, ἐνδιατρίψης κατὰ τὸ μᾶλλον εἰς τὰ συμβεβηκότα τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων αἱ ὁποῖαι ἐπαναστατήσασαι ὑπέμειναν τὴν γενικὴν αὐτῶν καταστροφὴν καὶ ἐπὶ τέλος ἡ κακὴ αὐτῶν μοῖρα τὰ ἔθεσεν ἀπεινῆν τοῦ παραδείσου μείναι καὶ πάλιν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας. Ἀλλὰ διὰ νὰ φθάσω εἰς τὸ αἴσιον ἀποτέλεσμα τῆς συγγραφῆς τῆς ἱστορίας ταύτης ἔπρεπε νὰ

διατρέξω πολὺ προγενεστέραν ἐποχὴν, ἐξ ἧς νὰ ἐξάξω κρίσεις τινὰς ἐκ σπουδαίων γεγονότων τὰς ὁποίας ἐκθέτω εἰς τὸ κοινὸν καταδείξω ποία ἦτο πρὶν τῆς ἐπαναστάσεως ἡ κατάστασις τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶς θεωρουμένων, στρατιωτικῶς, ναυτικῶς καὶ οἰκονομικῶς, ἤτοι πρὶν συλλάβει τὴν θεῖαν καὶ σωτήριον ἰδέαν ἵνα ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας.

Εἰς δὲ τὸ τέταρτον τμήμα τόμον Β'. ἐξιστοροῦνται ἅπαντα τὰ συμβάντα τῆς ἐπαναστάσεως, μάχαι, ναυμαχίαι, πολιορκίαι, πολιτικαὶ καὶ διπλωματικαὶ ἐνέργειαι ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς καὶ τὰ λοιπὰ ἄρχονται δὲ ἀπὸ τὴν 6 Δεκεμβρίου 1820 καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ Σουλιῶται πρῶτοι πάντων ἐτόλμησαν νὰ δράξωσι τὰ ὄπλα κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Τυραννίας εὐρισκόμενοι μάλιστα ἀπέναντι τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις στρατοπέδου τῶν Ὀθωμανῶν τοῦ πολιορκουμένου τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ τοῦ συγκεκριμένου ἐκ 50 χιλιάδων στρατοῦ, καὶ οἱ Σουλιῶται οὐχὶ μόνον εὐδοκίμησαν μαχομένοι, ἀλλὰ διὰ τῆς συνέσεως αὐτῶν ἀνέμιξαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν μέχρι τινὸς καιροῦ καὶ τὸν πολιορκημένον Ἀλῆ παησαῖν. Πελευτῶσι δὲ τὰ ἱστορηθέντα τὸ 1833 ἔτος καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ἑλλάς ἠυτήχυσεν νὰ λάβῃ τὴν ἐντελῆ αὐτῆς ἀνεξαρτησίαν καὶ νὰ βασιλευθῇ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ὀλωνος τοῦ πρώτου. Ἐλπίζω ὅτι ἡ ἱστορία μου οὕσα ἀπλοϊκοτάτη θέλει ὠφελῆσαι τοὺς ὅσους ἐπιθυμοῦσι νὰ μάθωσι τὴν ἀλήθειαν τῶν συμβεβηκότων καὶ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ μέλλον πρὸς αὐτοὺς οἵτινες θέλουσι νὰ γράψωσι γενικώτερον καὶ λεπτομερέστερον τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεώς μας.

Ἡ τιμὴ τῶν βιβλίων ἐμπεριεχόντων περίπου 40 τυπογραφικῶν φύλλων προσδιωρίσθη μετριωτάτη ἤτοι διὰ τοὺς δύο τόμους δραχμαὶ 14 διὰ τὸ ἐσωτερικὸν καὶ δραχμαὶ 18 διὰ τὸ ἐξωτερικὸν, καὶ τοῦτο πρὸς εὐκολίαν τῶν συμπολιτῶν ἵνα δυνηθῇ ἕκαστος νὰ ἀπολαύσῃ καὶ κατέχῃ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐπαναστάσεώς μας κλπ. λεπτομερεστάτην.

Ἐν Κύμῃ τῆς Καρυστίας, τῇ 24 Ἰουλίου 1861

Ὁ ἐκδότης ΔΑΜΠΡΟΣ ΚΟΥΤΣΟΝΙΚΑΣ.

Προλεγόμενα ἰδίως ἐπὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Σουλίου.

Οἱ πλήρεις ἀρεταῖς, πατριωτισμοῦ καὶ ἐλευθερίας κά-
 τοικοι τοῦ Σουλίου ἐφ' ὅλου τοῦ μακροῦ χρόνου τῆς μετὰ
 τῶν ἐχθρῶν τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος των πάλης
 ἐνήργησαν τὰ καθήκοντα αὐτῶν ἐξωτερικῶς μὲν μεθ'
 ὅλου τοῦ ζήλου καὶ τοῦ ἀκραιφνοῦς πατριωτισμοῦ, ἐσω-
 τερικῶς δὲ ἐδιοικοῦσαν τὸν τόπον αὐτῶν μετὰ πάσης τῆς
 συνέσεως ἐπαινούμενοι ὑπὸ τῶν νοσημόνων γειτόνων Ἑλ-
 λήνων καθὼς καὶ ἀπὸ τοὺς μεμακρυσμένους ἀλλὰ φί-
 λους τῆς ἀληθείας ξένους, οἵτινες τοὺς ἔδιδον πάντοτε
 τὸν δίκαιον ἔπαινον, κηρύττοντες ὅτι ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ
 πολιτείᾳ ἐνυπῆρχε ἡ ἀρχαία Σπαρτιατικὴ ἀρετὴ, τιμῶσα
 τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν, ἀτυχῶς ὅμως εὐρέθη ἄνθρωπος
 ξένος τῶν τοῦ τόπου πραγμάτων μὴ ἔχων γνῶσιν τῶν
 περιστάσεων, τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τοῦ τόπου, φατριάρ-
 χων δὲ μακρόθεν ἐπὶ τῶν τότε τοῦ τόπου διαιρέσεων,
 καὶ λαβῶν κατὰ κόρον συμπάθειαν ὑπὲρ τῆς μιᾶς μερί-
 δος καὶ ὑπὲρ τὸ θεῖον ἀντιπάθειαν κατὰ τῶν ἄλλων ἐπε-
 χειρίσθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος τὴν
 συγγραφὴν τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἡρωϊκοῦ Σουλίου, ἀντὶ δὲ
 ἀμερολήπτου ἐξιστορήσεως τῶν ἠρωϊκῶν καὶ τεραστίων
 κατορθωμάτων τῶν γησιῶν τούτων τέκνων τῆς Ἑλλά-
 δος, οὗτος γενόμενος φατριάρχης ἐπὶ τῶν διαιρέσεων
 τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, συνέγραψε μεροληπτικὴν καὶ πλή-
 ρην φατριασμοῦ ἱστορίαν, διαστρέφον τὴν καθ' αὐτὸ ἀ-
 λήθειαν, μεμφθεὶς ἀρετὴν ἀνδρῶν Πατριωτῶν, κατα-
 κρίνων τούτους ἐξύμνησε μόνον τοὺς κατὰ τὸ ὄκοῦν αὐ-
 τοῦ εἰς δὲ τοὺς ἐγκριτερήσαντας μέχρις ἐσχάτων καὶ
 πεσόντων εἰς τὸν Βωμὸν τῆς ἐλευθερίας προσῆψε μῶμον
 ἀντιπατριωτισμοῦ τὴν ἀθλίαν ταύτην λογικὴν δὲν ἐπι-
 χειροῦμεν ν' ἀνασκευάσωμεν ἀλλ' ἀφίνομεν ταύτην νά
 τὴν κρίνη τὸ κοινὸν καὶ ὁ κόσμος ἅπας, ἐκ τῶν εἰλικρι-
 γῶν ἐνταῦθα ἱστορηθέντων, καὶ ὁ ἴδιος οὗτος ἱστορικὸς
 αἰσθανόμενος τὴν παρεκτροπὴν καὶ τὸ σφάλμα τοῦ ἐπι-
 χειρίσθη συγγραφὴν νέαν τῆς ἱστορίας ταύτης, κηρύτ-
 των, ὅτι τὰ εἰς τὴν πρώτην ἐξιστορηθέντα ἦσαν ἡμαρ-

τημένα ὡς μὴ ἔχων ἀληθεῖς πληροφορίες, δυστυχῶς ὁμως ἀντὶ τῆς διορθώσεως τῶν ἡμερησίων ἀναμνηστικῶν τὰ αὐτὰ, ἡμαρτεν ἔτι πλέον συγγράψας μόνον τὴν ἑαυτοῦ ἱστορίαν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀείμνηστος Γέρον Ἐ. Κολοκοτρώνης παραινθεὶς ποτὲ παρὰ τοῦ Συγγραφέως τούτου ὅπως εἴπη τινὰ ἀπὸ τοὺς εὐφυεῖς μύθους αὐτοῦ πρὸς διασκέδασιν, τὸν ἀπήντησεν, εἴθε φίλε νὰ εἶχε καὶ ἡ Ἱστορία Σας τόσην ἀλήθειαν ὅσην ἔχουν οἱ παρ' ἐμοῦ λεγόμενοι Μῦθοι.

Λ. Κ.

Ὀλίγας λέξεις καὶ ἐπὶ τῆς Ἱστορίας τοῦ Σουλίου
τῆς ἐκδοθείσης ὑπὸ τοῦ Π. Α. Σ.

Ἐν τῇ προηγουμένῃ σελίδι τοῦ περὶ Σουλίου πονήματος ἡμῶν, ἐξεθεσαμεν περὶ τῶν βλασφῶν τῆς πρώτης ἐκδοθείσης Ἱστορίας τοῦ Σουλίου, ἀλλὰ ποῦν ἔλθῃ εἰς φῶς τὸ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου πόνημα ἡμῶν, μᾶς ἐνεχειρίσθη νέα τις Ἱστορία τοῦ Σουλίου ἐκδοθεῖσα ἐσχατῶς ὑπὸ πατριώτου τινὸς ἀνωνόμου μὲν ἔχουσα δὲ τὰ στοιχεῖα Π. Α. Σ., ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀναγκάζομεθα νὰ κάμωμεν ὀλίγας τινὰς παρατηρήσεις.

Ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι ὁ ἀγαθὸς καὶ ἀξιότιμος οὗτος πατριώτης ὑπὸ ζήλου κινούμενος, προσεπάθησε νὰ συνεισφέρει ὑπηρεσίαν τινὰ εἰς τὴν πατρίδα, διὰ τῆς ἐκδόσεως Ἱστορικοῦ τινὸς πονήματος, καταδεικνύον, ὅτι τὰ τέκνα τῆς Ἑλλάδος οὐδέποτε ἔπαυσαν παλαιότες μετὰ τῶν Βυρσάρων κατακτητῶν τῶν ὡς προσφυῆ δὲ ὕλην ἐξελεῖχτο ὁ ἀξιότιμος οὗτος ἀνὴρ τὴν Ἱστορίαν τοῦ ἡρωϊκοῦ Σουλίου, ἐρριμισθεῖσαν κατὰ τὸ μᾶλλον ὡς εἴρηται ἐκ τῆς πρώτης Ἱστορίας τοῦ Σουλίου. Τούτου ἔνεκεν ὑπέπεσεν ἐξ ἀγνοίας εἰς σφάλματα καὶ ἡμαρτεν λαβῶν, ὡς ὁδηγὸν Ἱστορίαν γέμουσαν φητριάσμου, καὶ οὕτω ἀπεμακρύνθη τῆς ἀληθείας· δεῦτερον δὲ μὴ γνωρίζων τὴν γεωγραφικὴν κατάστασιν τῆς χώρας ταύτης καὶ τὴν τοποθεσίαν αὐτῆς, ἐξ ἀγνοίας ὑπέπεσεν εἰς ἄλλο ἀμάρτημα καὶ συνέγραψεν τὴν Ἱστορίαν αὐτοῦ ὑπὸ ποιητικὴν φαντασίαν, πλάσας κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ καὶ σχηματίζας τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ὁμα-

λήν χώραν ταύτην καὶ τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς ὡς ὄρη ἀποπερατούμενα καὶ περιστοιχούμενα πανταχόθεν ὑπὸ βράχων ἀποτόμων, ἀνωμάτων καὶ δυσβάτων, παρουσιάζοντων εἰς τὸν θεατὴν ἀγριωτάτην εἰκόνα, σελ. 5. Λέγει δὲ προσέτι, ὅτι οἱ βράχοι οὗτοι ἀποτελοῦν ἐν γιγαντιαίῳ καὶ ἀνώμαλον φρούριον, τοῦ ὁποίου ἡ εἴσοδος εἶναι ἐπικίνδυνος, τοὺς δὲ κατοίκους λέγει ἐσκηνομένους ἐν τοῖς πύργους καὶ σπηλαίοις καὶ τὰ παρόμοια.

Τοιαύτη λοιπὸν παραμόρφωσις τῆς ἀληθείας οὕσα ἀσυγχώρητος, μᾶς ἠνάγκασε νὰ ἀντιταξώμεν ἀπέναντι τῆς διαστροφῆς ταύτης μόνην τὴν ἀλήθειαν. Τὸ Σουλί κεῖται γειτονεῦον τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, καὶ εἶναι πασίγνωστον ὅτι ἐν ὅλῃ τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ εἰσὶν τόποι ὀμαλοὶ, χωματοβούνια κοινῶς, χρήσιμοι εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ποιμαντικὴν, τοὺς ὁποίους δύναται ἕκαστος νὰ διέλθῃ εὐκόλως καὶ ἀνέτως πεζός τε καὶ ἵππεῦον, ἡ δὲ πρωτεύουσα τοῦ Σουλίου κεῖται ἐπὶ θέσεως πεδινῆς μετὰ τῶν βουνῶν Βούτζη καὶ Ζαβρούχας, πανταχόθεν δὲ δύναται τις νὰ εἰσέλθῃ ἐν αὐτῷ, διατοῦτο καὶ πολλάκις ἠλώθη παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἀποσυρθέντων τῶν κατοίκων εἰς τὴν τῆς Κιάφας ὑπερκειμένην ράχιν· μόνον ἢ πρὸς τὸ πεδίων τοῦ φαναρίου ἄγουσα ὁδὸς συγκεκλιμένη ἐκ μιᾶς καὶ ἡμίσεως ἢ δύο ὥρῶν διαστήματος εἶναι ἀνώματος καὶ στενωπὸς κατὰ τὸ μᾶλλον· οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ Σουλίου δὲν ἦσαν ἐσκηνομένοι ἐν ὄρεσι καὶ Σπηλαίοις, ὡς ἐσφαλμένως περιγράφει ὁ ἱστορικὸς οὗτος ἀλλ' ἐνοικοῦσαν οἱ μὲν κάτοικοι τῆς πόλεως εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πόλιν συγκεκλιμένων ἑξ 800—1000 οἰκογενειῶν ἔχοντες τακτικὰς οἰκίας, διαφερόντων μόνον τῶν προκρίτων καπεταναίων, οἵτινες ἦσαν κατὰ τὸ μᾶλλον πύργοι ὀχοίροι· οἱ δὲ κάτοικοι τῶν χωρίων καὶ οὗτοι ἦσαν συγκεντρωμένοι ἔχοντες τακτικὰς οἰκίας ὡς ἦσαν καὶ ὅλα τὰ χωρία τῆς Ἠπείρου, καὶ ἐγεωργοῦσαν τὰς γαίας των πεδινὰς τε καὶ ὄρινὰς, καὶ τοῖς ἐχωρήγουν αὐτοῖς τε καὶ τῶν κατοίκων τοῦ Σουλίου ἀφθόνους καρπούς, σίτου, ἀραβοσίτου καὶ ὀρυζίου· τὰ δὲ διαπραχθέντα τεράστια ἔργα εἰς τὴν μετὰ τῶν ἐχθρῶν κάλιον,

ταῦτα τὰ ἐνήργησεν ὁ πατριωτισμὸς, ἡ γενναιοφυχία καὶ τὸ φιλελεύθερον τῶν κατοίκων, καὶ οὐχὶ ποτὲ οἱ κρημνοί, καὶ ταῦτα μαρτυροῦσιν αἱ ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν συγκρωτηθεῖσαι ἐν Ἠπειρῷ μάχαι μετὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἐν ὄρεσι καὶ ἐν πεδίοις, ὅπου καὶ ἂν ἔτυχον ἀγαθοὶ δὲ μάρτυρες τῶν λεγομένων ἡμῶν ὑπάρχουσιν, τὸ Μεσολόγγιον, τὸ Καρπενήσιον, ἡ Κλείσοβα, ἡ Ἀμπλιανη, τὸ Δίστομον, τὰ Σάλωνα, αἱ Ἀθῆναι καὶ ἅπαντα ἡ στερεὰ καὶ ἡ χερσόνησος καὶ ταῦτα πρὸς τιμὴν τῆς πατρίδος αὐτῶν καὶ τοῦ ἔθνους ὀλοκλήρου.

Ταῦτα ἐν ὀλίγοις εἰς ἀπάντησιν τινῶν παρεκτροπῶν τοῦ Κυρίου Π. Α. Σ. ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῆς γεωγραφικῆς τοῦ Σουλίου θέσεως, τὰ δὲ λοιπὰ ἀφίνομεν νὰ δικάσῃ ὁ ἀδίκαστος κριτὴς ἡ κοινὴ γνώμη παραληλιζῶν ταῦτα μὲ τὰ ὅσα ἐν οἰκείῳ τόπῳ ἐξεθέσαμεν μετὰ τῆς ἀπλουστάτης ἀληθείας..

Α. Κ.

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρων τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν μου θεωρεῖται κλοπιμαῖον καὶ καταδιώκεται.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ.

Ἡ ἐπαρχία τοῦ Σουλίου κεῖται ἐν τῷ κέντρῳ τῆς κάτω Ἠπείρου, ἔχουσα ἐξ ἀνατολῶν τὴν ἐπαρχίαν τῶν Ἰωαννίνων, ἐκ δυσμῶν τὴν Τσαμουριάν καὶ τὸ Ἴόνιον Πέλαγος, πρὸς ἄρκτον τὰ λεγόμενα Μπαλυτουμοχώρια ἢ τὴν Παραμυθίαν καὶ πρὸς μεσημβρίαν τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἄρτας. Ἡ πρωτεύουσα, τὸ Σουλι, δίδουσα τὴν ὀνομασίαν καὶ εἰς ὅλην τὴν λοιπὴν ἐπαρχίαν, κεῖται μεταξὺ τῶν ὄρέων Βούτζη καὶ Σαμωνιάς ἢ Κραννιάς· οἱ κάτοικοι τῆς πρωτεύουσας δὲν ὑπερβαίνουνσι τὰς χιλιάς οἰκογενείας· οἱ δὲ τῆς ἐπαρχίας ὀλοκλήρου συμποσοῦνται περὶ τὰς εἴκοσι χιλιάδας, αἱ οἰκίαι τῶν προκρίτων τῆς πρωτεύουσας εἶναι πύργοι ὄχυροὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐντὸς τῆς πόλεως δὲν ὑπάρχει σημεῖόν τι ἀρχαιότητος, ὀλίγον τι μακρὰν ὅμως φαίνονται ἄπειρα λείψανα ἀρχαίων πόλεων καὶ μάλιστα εἰς τὸ νῦν Φανάριον, ἔνθα ἡ ἰδέα ἐπικρατεῖ, καὶ οὐχὶ ἀπιθάνως, ὅτι ὑπῆρχεν ἡ ἀρχαία τῆς Ἠπείρου Πανδοσία, καθέδρα τοῦ ἀτρομήτου ἐκείνου τῆς Ἠπείρου βασιλέως Πύρρου, τὰ λείψανα τοῦ ὁποίου, τὰ ἐτι σωζόμενα ἐν διαφόροις τῆς ἐπαρχίας μέρεσι, μαρτυροῦσι μετὰ βεβαιότητος τὴν ὑπαρξίν πολλῶν τῆς Ἠπείρου ἀρχαίων πόλεων, τὰς ὁποίας οἱ ἄπληστοι τῆς Ῥώμης κατακτηταὶ κατεδάφισαν, ὅτε κατερήμωσαν τὴν τε Αἰτωλίαν καὶ Ἠπειρον, καὶ τῶν ὁποίων οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι, γενόμενοι λεία τοῦ σρατικῶτου Ῥωμαίου, ἄλλοι μὲν κατεσφάγησαν, ἄλλοι δὲ αἰχμαλωτισθέντες προσήχθησαν εἰς τὴν Ῥώμην παρὰ τοῦ ὑπάτου Λευκίου Παύλου Αἰμιλίου, ὅστις λεηλατήσας καὶ καταστρέψας 70 πόλεις τῆς Ἠπείρου ἠνδραπόδισε 130,000 ἀνθρώπους (*). οἱ ἐναπολειφθέντες, ὅσοι ἠτύχησαν νὰ

(*) Οἱ Ἠπειρῶται καὶ ἐξαιρέτως οἱ Μολοσσοί, διότι μετέβησαν εἰς τὸν

διαφύγωσι τὰς χεῖρας αὐτῶν, κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη, ὅπου ἔμειναν κατασκευάσαντες νέας κατοικίας καὶ πόλεις, μία τῶν ὁποίων εἶναι καὶ τὸ σήμερον ὀνομαζόμενον Σοῦλι· τὴν ὀνομασίαν δὲ ταύτην ἔδωσαν οἱ ἀποικίσαντες ἐν αὐτῇ ἀπὸ ἀρχαίων τινὰ, ὡς ἐστὶν εἰκάσαι, ὀνομασίαν, ἄγνωστον ἡμῖν ὡς διαφθαρεῖσαν ἀπὸ τὸν χειμαρρὸν τῶν αἰώνων.

Ἐν τούτοις πῶς ὁ τόπος οὗτος διετήρησε τὴν ἐλευθερίαν του μέχρις ἡμῶν, ὅλως ἄγνωστον εἶναι, οὐδ' ἔχομεν πηγὰς εἰς ἃς ν' ἀνατρέξωμεν διὰ νὰ πληροφορηθῶμεν περὶ τούτου, γνωρίζομεν ὅμως ἐκ τῶν παλαιῶν ὅτι τὸ μέρος τοῦτο ἦν κατοικημένον καὶ παρ' Ὀμήρῳ Ἰλιάδος Π. στιχ. 233—235 εὐρίσχομεν·

» Ζεῦ ἄνα, Δωδωναίε Πελασγικέ, τηλόθι ναίων,
 » Δωδώνης μεδέων δυσχειμέρου ἀμφὶ δὲ Σελλοὶ
 » σοι ναίουσ' ὑποφῆται ἀνιπτόποδες Χαμαιθεῖναι.

» Μετὰ δὲ τοὺς Θεσπρωτοὺς Μολοττοὶ λεγόμενοι οἰκοῦσιν, οὓς κατήγαγεν Πύρρος ποτὲ, ὁ Νεοπολέμου παῖς ἦτε Δωδώνης
 » Διὸς Μαντεῖον ἴδρυμ' ἐστὶ δ' οὖν πελασγικόν ». Σχῦμνος Χίος
 ς. 446—449.

» Οἱ δὲ Σελλοὶ ἢ Ἐλλοὶ, ὡς ὑπὸ τοῦ Πινδάρου λέγονται, κλη-
 » θέντες δὲ οὕτω ἀπὸ τῶν περὶ τὸ Ἱερόν ἐλῶν· οἱ δὲ οἰκήσαντες
 » τὴν χώραν ταύτην ἦσαν λείψανα τῶν ἀρχαίων Πελασγῶν, ἀφ' ὧν
 » καὶ ἡ οἰκηθεῖσα ὑπ' αὐτῶν κοιλάς ἐκλήθη Ἐλλωπία ». Στράβ.
 Β. 7. σ. 328.

» Ἀπὸ τῶν Θεσπρωτῶν κτητόρων ἐκλήθη ἡ Δωδώνη ὑπὸ τῶν
 » ποιητῶν Θεσπρωτῆς ». Μελ. Ἀθην.

Προσέτι ὁ Θουκυδίδης Βιβλ. Γ'. § 95. « Ἄρας οὖν (ὁ Δημο-
 » σθένης) ζῦμπαντι τῷ στρατεύματι ἀπὸ τῆς Λευκάδος ἀκόντων
 » Ἀκαρνάνων παρέπλευσεν εἰς Σόλλιον » καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν,

Περσῆ βασιλεῖα τῆς Μακεδονίας, ἐτιμωρήθησαν τρομερώτατα παρὰ τῶν Ῥωμαίων· ἐδόμηκοντα πύλεις παρεδόθησαν μίαν ἡμέραν εἰς λεηλασίαν τῶν στρατιωτῶν· τὰ τείχη τῶν κατεδαφίσθησαν καὶ 45⁰ χιλ. ἄνθρωποι ἐπωλήθησαν δοῦλοι, ἐκ δὲ τῶν πολυτίμων πραγμάτων καὶ τοῦ ἀργυρίου ἐχωρίσθη μέρος διὰ τὸ κοινὸν τῆς Ρώμης ταμεῖον, ἔλαβον δὲ πολλότατα λάφυρα οἱ στρατιῶται. Συνέβησαν δὲ ταῦτα περὶ τὰ 466—470 Π. Χρ.

« Διοχιλίοι Χάονες ἀβασίλευτοι ἐξ Ἠπείρου, στρατηγούντων τοῦ
 » Φωτίου καὶ Νικάνωρος, ἤλθον βοηθοῦντες τοὺς Κορινθίους κατ'
 » Ἀθηναίων. Τόμ. Β'. Βάρβαροι δὲ Χάονες χίλιοι ἀβασίλευτοι,
 » ὧν ἠγοῦντο ἐτησίῳ προστασίᾳ ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ γένους, Φώτιος
 » καὶ Νικάνωρ· ἐστρατεύοντο δὲ μετὰ Χαόνων καὶ Θεσπρωτοῖ
 » ἀβασίλευτοι * ».

Ταῦτα δὲ κατὰ τὸν ἀρχαῖον καὶ μυθώδη αἰῶνα εὐρίσκομεν εἰς
 τοὺς Συγγραφεῖς ἀναφερόμενα περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ καὶ τῶν Ἠπει-
 ρωτῶν Σουλιωτῶν, καὶ τῆς μετέπειτα καταστροφῆς ἣν ἐπέφερον,
 ὡς ἐρρέθη, οἱ στρατιῶται Ῥωμαῖοι ἐπὶ πᾶσαν τὴν χώραν ταύτην (*)
 Τὰ δὲ ἐπακόλουθα καλύπτει σκότος μέγα. Ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς
 αὐτοκρατορίας ὑπῆρχεν ἡ Ἠπειρος μετὰ τοῦ Σουλίου ἐπαρχία ἡ-
 νωμένη μὲ τὴν ἀπέραντον αὐτὴν Αὐτοκρατορίαν, καὶ διοικουμένη
 ὑπὸ τῶν δεσποτῶν αὐτῆς.

Περὶ δὲ τῆς εἰσβολῆς τῶν Ὀθωμανῶν, οἵτινες κατεπλημμύρη-
 σαν ὅλην τὴν εὐρωπαϊκὴν χερσόνησον μέχρι τῆς Θεσσαλίας καὶ
 τῆς Ἠπείρου, γνωρίζομεν ἐκ παραδόσεως τῶν γεροντοτέρων καὶ
 ἐκ τινῶν χειρογράφων τῆς ἐν Ἰωαννίνοις βιβλιοθήκης, ὅτι ἅμα
 ἐγένετο κατὰ τὴν τῆς Θεσσαλίας ὁ Σουλτὰν Μουράτης ὁ Β'. ,
 οἱ πρόκριτοι τῆς Ἠπείρου προϋθόντες τὸν ἀκάθεκτον τοῦτον χεί-
 μαρβρον ἐπέκλιθησαν νὰ στείλωσι πρὸς αὐτὸν πρεσβείαν, ἵνα προσφέ-
 ρωσι τὴν ὑποταγὴν των, καὶ τοῦτο ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐπιτύχωσι

(*) Πολὺ περίεργος εἶναι ὁ παράγραφος οὗτος τῆς ἱστορίας τοῦ Θουκυ-
 δίδου, « ἠγοῦντο, λέγει, ἐτησίῳ προστασίᾳ ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ γένους Φώτιος
 καὶ Νικάνωρ », ἡ συνθήκη λοιπὸν τῶν ἀρχηγῶν ἐκάστης φάρας (Γενεᾶς),
 προσέρχεται ἀπὸ παλαιώτατα ἔθνη, μάλιστα δὲ διετηρήθησαν καὶ αὐτὰ
 τῶν ἀρχαίων τὰ ὀνόματα μέχρι τῆς ἐποχῆς ἡμῶν.

(*) Κατὰ τὸν μυθώδη αἰῶνα, τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἠπείρου ἐδιοικεῖτο
 ὑπὸ ἀρχηγῶν φυλῶν, πατριαρχεικῶς διοικουμένων, καὶ κατοικοῦντας περὶ
 τὸν Ναῦν τῆς Δωδώνης· ἀκολούθως ἐβασιλεύθησαν ὑπὸ τῶν Διακιδῶν, με-
 χρι τοῦ τελευταίου γένου αὐτῶν Πτολεμαίου, δολοφονηθέντος εἰς τὸν Ναῦν
 τῆς Ἀμφρακίας· ἀκολούθως δὲ οἱ Μολοσσοί, οἱ Χάονες καὶ οἱ Θεσπρωτοὶ
 συνεκρότησαν ὁμοσπονδίαν Ἠπειρωτικὴν, ὁμοίαν τῆς Αἰτωλικῆς, ἣς προ-
 σταντο 3 στρατηγοὶ ὡς ἀνώτατοι ἄρχοντες· διήρκεσε δὲ μέχρι τῆς τελείας
 ὑποταγῆς των εἰς τὴν Ῥώμην.

προνόμια ἐπὶ τῆς τοῦ τόπου αὐτῶν διοικήσεως. Ἡ πρεσβεία ἀπε-
 στάλη καὶ ἔτυχε παρὰ τοῦ Σουλτάνου εὐμενεστάτης ὑποδοχῆς
 καὶ ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ πληρέστατα· μεταξύ δὲ τῶν προνομίων,
 ἅτινα ὁ Σουλτάνος ἐχορήγησεν αὐτοῖς, ἦν καὶ τὸ νὰ ἔχωσι καὶ
 ἡγεμόνα ἄρχοντα τοῦ τόπου αὐτῶν ἐγγύριον χριστιανὸν καὶ τῆς
 ἐκλογῆς των καὶ ἐμπιστοσύνης. Ἐπιστρέψαντες δὲ οἱ πρέσβεις εἰς
 τὴν πατρίδα των τὰ Ἰωάννινα ἐσχημάτισαν τὴν κυβέρνησίν των
 σύμφωνα μὲ τὰς μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Σουλτάνου συμπεφωνη-
 μένας συνθήκας καὶ διῆγον ἡσύχως ἀπολαμβάνοντες ὅλα τὰ ἐκ
 τῆς εἰρήνης ἀγαθὰ· τὸ εἶδος τοῦτο τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἡπεί-
 ρου διήρκεσεν ἐφ' ἱκανοὺς χρόνους καὶ πολλοὶ τοῦ τόπου Ἄρχον-
 τες διεδέχθησαν ἀλλήλους ἐν ἡσυχίᾳ, εἰς ὅμως ἐξ αὐτῶν τῶν ἡ-
 γεμόνων ὁ καὶ τελευταῖος, ὁ παρὰ τῶν Ἡπειρωτῶν ὀνομαζόμενος
 Σκυλόσοφος, συνέλαβε τὴν ἰδέαν ν' ἀποτινᾷξῃ τὸν ὀθωμανικὸν ζυ-
 γὸν· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εὔρε συμφώνους καὶ τοὺς λοιποὺς προκρί-
 τούς, ἐπροσποιήθη ὅτι συμεριζεται τὰς σκέψεις των καὶ συναινεῖ
 εἰς τὰς βουλὰς αὐτῶν. Ἐν μιᾷ ὅμως τῶν ἡμερῶν προσκαλεῖ ὅλους
 τοὺς προκρίτους τούτους εἰς συμπόσιον ἐν τῇ Νήσῳ, τῇ ἐντὸς τῆς
 λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, καὶ ἐνταῦθα ἔχων φρουρὰν κεκρυμμένην
 ἐφόρευσε δι' αὐτῆς ἅπαντας τοὺς προσκεκλημένους τοῦ τόπου προ-
 κρίτους καὶ συνάμα ἐπέτασε τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας κατὰ
 τῆς ὀθωμανικῆς δεσποτείας, προκηρύξας συγχρόνως νὰ συνα-
 χθῶσι στρατεύματα πρὸς ἀντίστασιν τοῦ ἐχθροῦ. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ
 τούτῳ συνῆλθε μικρὰ τις δύναμις, ἣν λαβὼν ὑπὸ τὰς αὐτοῦ δια-
 ταγὰς διευθύνθη πρὸς τὸ ὄρος τοῦ Πίνδου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρ-
 χουν ὄχυραὶ θέσεις, ἐπὶ τῶν ἐκ Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας διαβά-
 σεων, διὰ νὰ τὰς καταλάβῃ· ἡ φήμη αὕτη δὲν ἤργησε διὰ νὰ φθάσῃ
 εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ Σουλτάνου, ὅστις ἄμα τῇ εἰδήσει διέταξε τὸν
 Σατράπην τῆς Θεσσαλίας νὰ διευθυνθῇ πρὸς τὴν Ἡπειρον μὲ δυνά-
 μεις ἀναλόγους καὶ ἀρκούσας πρὸς κατάκτησιν τοῦ ἀποσκιρτή-
 σαντος τούτου μέρους καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας· οὗτος δὲ
 λαβὼν τὰς ἀναγκαίας δυνάμεις δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ
 τοῦ ἀντάρτου ἄρχοντος, μεθ' οὗ συμπλακεῖς κατέστρεψε τὴν
 στάσιν, τὸν μὲν στρατὸν του ἀφανίσας, τὸν ἴδιον δὲ ζωγράφας

πληρωθέντα, ἀποιώσαντα ὅμως μετ' οὐ πολὺ ἔνεκα τῆς πληγῆς*.

Ἐν τούτοις οἱ Ἡπειρώται μαθόντες τὴν ἤτταν καὶ καταστροφὴν τοῦ Ἄρχοντος αὐτῶν, ἔσπευσαν νὰ ἀποστείλωσι τοὺς προκρίτους αὐτῶν πρὸς προϋπάντησιν τοῦ στρατάρχου τοῦ Σουλτάνου, διὰ νὰ φέρωσι τὴν ὑποταγὴν καὶ προσέτι νὰ διαβεβαιώσωσιν αὐτὸν περὶ τῶν ἀπροσδοκῆτων συμβεβηκότων ὅτι πρωταίτιος μόνος ὁ ἄρχων ἦν καὶ οὐδεὶς ἄλλος· ὁ Σατράπης ἀκούσας ταῦτα οὐδένα μὲν ἐκακοποίησεν· ἀλλ' ἡσύχως καὶ ἐν εἰρήνῃ εἰσελθὼν εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων διέτριψεν ἐν αὐτῇ καιρὸν τινα πονηρευόμενος κατὰ τῶν χριστιανῶν· ὅθεν ἐν μιᾷ τῶν ἑορτῶν αἴφνης περιεκύκλωσε τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰς θύρας αὐτῆς φρουρήσας συνέλαβεν ἅπαντας ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, ἐξ ὧν τοὺς μὲν ἄνδρας ἀφῆκεν ἐλευθέρους, ἐκ δὲ τῶν γυναικῶν καὶ νεανίδων ἐκλέξας τὰς εὐειδεστέρας συνέζευξε μετ' ὀθωμανοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωκε καὶ ὅλην τὴν κτηματικὴν περιουσίαν τῶν αὐτῶν συζύγων καὶ πατέρων τῶν δυστυχῶν τούτων γυναικῶν. Μετὰ τὴν πράξιν ταύτην τοῦ Σατράπου οἱ ὀθωμανοὶ τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων ἀπεκατέστησαν πόλιν τῶν ὀθωμανῶν, τοὺς δὲ οὕτω νυμφευθέντας καὶ ἀποκατασταθέντας ὀθωμανοὺς κατέστησαν Σπαχίδες τῆς ἐπαρχίας· ἐκ τῶν ὀθωμανῶν τούτων κατάγονται οἱ Ἰωαννίται ὀθωμανοὶ, οἱ λεγόμενοι Σκοταράδες.

Αὕτη εἶναι ἡ κατὰ παράδοσιν τοῦλάχιστον ἱστορία τῶν συμβεβηκότων τῆς κάτω Ἡπέρου κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εἰσβολῆς τῶν ὀθωμανῶν, οἵτινες εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προχωρήσωσι περαιτέρω πρὸς κατάκτησιν, ἴσως διὰ τὴν γειτονίαν

(*) Ὡς ἐκ παραδόσεως ὑπάρχει φήμη ἐν Ἡπέρῳ ὅτι ὁ ἄρχων οὗτος πρὶν ἐπαναστατῆσαι κατὰ τοῦ Σουλτάνου εἶδεν ἐνόπμιον ὅτι ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν Σουλτάνον, καὶ ὅτι ὁ Σουλτάνος αὐτὸς ἐπροσηκώθη διὰ νὰ τὸν προϋπαντήσῃ, καὶ ὅτι τὸ ἐνόπμιον αὐτὸ συνετέλεσε πολὺ εἰς αὐτὸν ἵνα ἐπαναστατῆσῃ, ἀτυχῶς ὅμως ζῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ παρουσιασθῇ, διότι ἐκ τῆς πληγῆς ἀπέβίωσεν· ἀλλ' ὅτε ὁ στρατάρχης τῶν ὀθωμανῶν ἀπέστειλεν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ εἰς τὸν Σουλτάνον, οὗτος ἐσηκώθη νὰ ἴδῃ ποῖος ἦν ὁ κατ' αὐτοῦ ἀναρτήσας, δηλωθέντος κακῶς τοῦ ἐνοπίμου· τὰ Ἰωάννινα ἐκομρεύθησαν ὑπὸ τοῦ Σουλτάν Ἀμουράτῃ Β' κατὰ τὸ 1424.

τῶν Ἐνετῶν, καὶ ἔμειναν εὐχαριστημένοι εἰς ταύτην τὴν κατάκτησιν μόνον. Ἐν τούτοις εἰς τὴν ἄνω Ἡπειρον ἐγένετο ἡ τρομερώτερα πάλη μεταξὺ τῶν ὀθωμανῶν καὶ τοῦ περιφήμου ἥρωος Γεωργίου Καστριώτου, τοῦ ἐπονομασθέντος Σκεντέρ Βέη, βασιλέως τῆς Ἀλβανίας, τούτου ἕνεκα καὶ ἐνταῦθα εἰς τὴν κάτω δηλαδὴ Ἡπειρον* διέμενεν ἐν ἀπάσαις ταῖς ἐπαρχίαις ὁ χριστιανισμὸς ἀμετάβλητος καὶ ἀπρόσβλητος, ὡς καὶ εἰς τὴν ὀρεινοτέραν ἐπαρχίαν τοῦ Σουλίου, καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ ἐλευθερία καὶ ἀνεξαρτησία, ἣν συνέτρεχον, ἐβοήθουν καὶ περιέβαλλον μυστικῶς οἱ πρόκριτοι τῶν Ἰωαννίνων.

Αὗται εἶναι αἱ κατὰ παράδοσιν γνώσεις καὶ πληροφορίες, ἃς ἐκ πολλῶν συμδεδηκῶτων ἔχομεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἱστορίας τυχῆς τοῦ Σουλίου· ἐν τούτοις ἐν ἀπὸ τὰ μοναδικὰ φαινόμενα, ἅτινα παρουσιάζονται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, εἶναι, τὸ πῶς ὁ μικρὸς οὗτος τόπος, ὁ πανταχόθεν περικυκλούμενος ἀπὸ ἐχθρῶν, ἠδυνήθη νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν του ἀπέναντι ἐνὸς τρομεροῦ καὶ γίγαντος κατακτητοῦ, καθότι αἱ δυνάμεις τοῦ τόπου τούτου, αἱ εἰς παντοτεινὴν ἐνέργειαν εἰρισκόμεναι, δὲν ὑπερέβησαν τὸν ἀριθμὸν τῶν χιλίων καὶ πεντακοσίων ἀνδρῶν, ἐπειδὴ μόνη ἡ πρωτεύουσα καὶ δέκα ἕως δώδεκα ἐκ τῶν πλησιοχώρων χωρίων εὐρίσκοντο πάντοτε ἐπὶ τῶν ὄπλων, τὰ δὲ ἐπίλοιπα κατεγίνοντο εἰς τὰς γεωργικὰς καὶ ἄλλας ἐργασίας, καὶ ἅτινα πολλάκις οἱ ὀθωμανοὶ αἰφνιδίως ἐφορμῶντες κατέκτων, ἀλλ' ἐπὶ πολὺ δὲν ἠδύναντο νὰ διατηρήσωσιν αὐτὰ. Ἐν τούτοις εἰς τὰς μεγάλας ἀνάγκας οἱ ἀρχηγοὶ ἐκάστης φάρας (μεγάλης τῆς ἐπαρχίας μερίδος), ὤπλιζον καὶ τοὺς χωρικούς, ἀλλὰ καὶ ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ἡ δύναμις τοῦ τόπου τούτου δὲν ὑπερέβαινε τὸν ἀριθμὸν τῶν τριῶν χιλιάδων στρατιωτῶν. Ἄν καὶ ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως εὐρίσκοντο οἱ κάτοικοι τοῦ τόπου τούτου εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἡπέιρου καὶ περιεκυκλοῦντο πανταχόθεν ἀπὸ μεγάλας ἐπαρχίας, αἵτινες ἅπασαι κατεκτήθησαν ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν καὶ μάλιστα τῆς Τσαμουριᾶς, ἥτις μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν τινῶν ἀπὸ τὴν κατάκτησιν, ἐδέχθη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ τὴν ὀθωμανικὴν θρησκείαν, μολαντοῦτο ἀπέναντι

ἔλων αὐτῶν τῶν δυσχερειῶν καὶ τῶν προσβολῶν τῶν συχνῶν, ὁ μικρὸς οὗτος τόπος ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξη καὶ νὰ ὑπερπηδήσῃ ὅλας αὐτὰς τὰς ἀνυπερβλήτους δυσκολίας καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ.

Ὡς ἐκ παραδόσεως γνωρίζομεν, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ πρῶτοι, ὡς ἀνωτέρω ἐρρήθη, εἰσβαλόντες ἐν Ἠπείρῳ ὀθωμανοὶ ἐξαπέστειλαν μίαν δύναμιν ἐκ πέντε χιλιάδων ὀθωμανῶν κατὰ τοῦ Σουλίου· τούτους σκοπεύοντες ἀπὸ τὰ ὄρη, ἅμα εἶδον εἰσελθόντας ἐν τοῖς ἑαυτῶν χωρίοις, ἀφ' ὧν εἶχον ἀποσύρει τοὺς κατοίκους, ἐπιτεθέντες νύκτωρ κατ' αὐτῶν τοὺς κατέστρεψαν· ἀκολούθως ὁμως τοῖς ἐγένοντο προτάσεις παρὰ τοῦ Πασιᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ὅπως προσκυνήσωσι καὶ δώσωσιν ὑποταγὴν εἰς τὸν Σουλτάνον, εἴτε ἄλλως ἐπαπεῖλει αὐτοὺς μὲ καταστροφὴν. ἀλλ' οἱ ὀρεσίβιοι οὗτοι φίλοι τῆς ἐλευθερίας πατριῶται ἀπάντησαν τῷ Σατράπῃ τῷ αἰμοχαρεῖ ὅτι μεριάκις προκρίνουν τὸν θάνατον ἢ νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τοὺς βαρβάρους ὀθωμανοὺς· ἐν τούτοις τοιαύτην ἀπάντησιν ὁ Σατράπης λαθῶν δὲν ἐπῆλθε μετὰ δυνάμειος κατ' αὐτῶν βαρυτέρας, τὰ αἷτια δὲ εἶναι ἄγνωστα. Ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου διάφοροι κρίσεις ἐγένοντο ἀπὸ τοὺς τότε γέροντας τοῦ τόπου, δηλαδή, οἱ μὲν ἐφρόνουν ὅτι οἱ ὀθωμανοὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ ὠθήσωσιν ἐπὶ πλεόν τοὺς Σουλιώτας, φοβούμενοι μήπως οἱ Σουλιώται ἠναγκασμένοι ἐκ τῶν περιστάσεων ἐξαιτηθῶσι τὴν προστασίαν τῆς γείτονος Ἀριστοκρατικῆς Ἑνετίας, τῆς ἰσχυρᾶς εἰσέτι ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ οὔτης καὶ ἐχούσης καὶ ἐπὶ τῆς Ἠπείρου διαφόρους πόλεις, ὡς τὴν Πρέβεζαν (Νικόπολιν), Βόνιτζαν, Πάργαν, Βουθροτόν καὶ ἄλλας, καὶ ὡς ἐκ τούτου παρήτησαν τὸν μικρὰν ταύτην ὑπόθεσιν εἰς ἄλλην περίστασιν εὐχερεστέραν· ἕτεροι δὲ αὐτῶν ἐφρόνουν ὅτι οἱ ὀθωμανοὶ ὄντες ἑτερόθρησκοι ἐφοβοῦντο καὶ οὐχὶ ὀλίγον μὴν ἀνοιξῶσι πληγὴν τινα ἐν τῷ μέσῳ τῆς χριστιανικωτάτης ταύτης χώρας τῶν Ἠπειρωτῶν ἐχούσης μέγαν πληθυσμὸν ἐκ μόνων χριστιανῶν καὶ γείτονα τὴν Βενετίαν, καὶ ἐπομένως ἐνουμένους μετ' αὐτῆς καὶ τοῦ ἤρωος Καστριώτου φέροι βεβαίως τὸν κλονισμὸν τῶν ὀθωμανῶν, τούτου ἕνεκα δὲν ἔδωσαν ὠθησιν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ττῷ Σουλίου, παραιτήσαντες αὐτὴν εἰς περιστάσεις ἄλλας καταλληλοτέρας.

Ἄλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι τὸ Σούλιον καὶ μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν ὀθωμανῶν εἰς τὴν Ἰπείρον ἔμεινεν ἐλεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον καὶ οἱ κάτοικοι διῆγον βίον ἥσυχον καὶ εἰρηνικόν, διατρεφόμενοι ἀπὸ τὰ προϊόντα τοῦ τόπου καὶ τῶν ποιμνίων, εἰς ἃ εἶχον μεγίστην κλίσιν.

Ἡ εἰρηνικὴ αὕτη κατάστασις διήρκεσε μέχρι τοῦ 1650—1700 ἔτους, ὅτε εἰς Πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων, ὃν ὡς ἐκ μνήμης ἐγνώριζον καὶ ἔλεγον οἱ τότε ζῶντες καλὸ Πασσᾶν ἢ οὐχὶ ὁ καλὸς Πασσᾶς, ἀλλ' ὁ προκάτοχος αὐτοῦ Χατζῆ Πασσᾶς, υἱὸς τοῦ Ἀσλὰν Πασσᾶ, ὧν εἰς τὸ ἄκρον θρησκομανῆς, δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ βλέπων μίαν πληθὺν ἀνθρώπων χριστιανῶν ἐλαχίστων εἰς τὰ πρόθυρα τῶν Ἰωαννίνων, τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ, νὰ καταφρονοῦσι τὴν ὀθωμανικὴν ἐξουσίαν· τούτου οὖν ἕνεκα ἐξάπέστειλεν πρεσβευτὰς πρὸς τοὺς Σουλιώτας ζητῶν τὴν ὑποταγὴν. Τούτου δὲ πρὸς αὐτοὺς ἀφιχθέντος καὶ τὰ παρὰ τοῦ Πασσᾶ ἐντεταλμένα προτείναντος, οἱ Σουλιῶται ἀπήντησαν διὰ τοῦ ἰδίου ἀπεσταλμένου πρὸς τὸν Πασσᾶν, ὅτι οἱ Σουλιῶται εἶναι ἐλεύθεροι καὶ τοιοῦτοι θὰ ὑπάρξουν εἰς οὐ μείνουν, καὶ ὅτι οὐδεμίαν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ δύναται ν' ἀποτρέψῃ τὴν ἀπόφασίν των ταύτην, καὶ ὁ Πασσᾶς καλὸν ἤθελε κάμῃ νὰ μὴ ἐνοχλήσῃ αὐτοὺς, καθόσον καὶ αὐτοὶ οὐδεμίαν βλάβην ἐπροξένησαν ποτὲ εἰς τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας, ἐὰν ὅμως ἀπ' ἐναντίας ζητήσῃ ὁ Πασσᾶς νὰ διαταράξῃ τὴν ἡσυχίαν αὐτῶν, μαθέτω ὅτι ἄκοντες θὰ ἐπιφέρουν μεγίστην βλάβην πανταχοῦ ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ του. Τούτων οὕτω λεχθέντων, ὁ διοικητὴς τῶν Ἰωαννίνων οὐδεμίαν ἀκρόασιν ἔδωκεν εἰς τὴν ἀπάντησιν τῶν Σουλιωτῶν, ἀλλ' ἀμέσως ἤρχισε νὰ συλλέγῃ στρατὸν πρὸς ὑποδούλωσιν. Τούτου συλλεγέντος καὶ συμποσομένου περὶ τὰς ὀκτὼ χιλιάδας ἐξεστράτευσε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ ἐστρατοπέδευσε εἰς τὸ τμήμα Λάκα, τὴν ὀνομασθεῖσαν ἀκολούθως Λάκα τοῦ Μπότσαρη, καὶ ἐντεῦθεν κατεσπευσμένως εἰσῆλθεν εἰς τὸ Σούλι, τὸ ὁποῖον ἐπολιορκήσῃ, οἱ δὲ Σουλιῶται ἀντέστησαν μεθ' ὅλης τῆς γενναιοφυχίας καὶ ἐπὶ τέλους ἀπεφάσισαν νὰ ὀρμήσωσι κατὰ τῶν βαρβάρων τούτων διὰ νὰ καταστρέψωσιν αὐτοὺς ἐν ἀκαρεῖ καὶ

διὰ νὰ δώσῃ παράδειγμα εἰς τοὺς ἀπίστους τούτους, ὥστε ἄλλοτε νὰ μὴ τολμήσῃ νὰ πατήσῃ τὸ ἐλεύθερον τῆς πατρίδος αὐτῶν ἔδαφος· τὴν ἀπόφασίν των ταύτην ἔβαλαν εἰς πλήρη ἐνέργειαν· πεντακόσιοι δὲ πατριῶται ἐπετέθησαν νύκτα κατὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ τοῦ συγκειμένου ἐξ ὀκτῶ χιλιάδων, (διότι εἰς τὴν αἰφνίδιον ταύτην εἰσβολὴν τῶν ἐχθρῶν, οἱ Σουλιῶται εὐρέθησαν διασκορπισμένοι εἰς τὰ ποίμνια καὶ τὰς ἐργασίας καὶ μόλις πεντακόσιοι πατριῶται εὐρέθησαν εἰς τὸ Σούλι), ἐκ τούτων ἄλλους μὲν κατέσφαξαν, ἄλλους ἐπλήρωσαν, καὶ ἄλλους ἐζώγησαν· οἱ δὲ μείναντες διασκορπισθέντες δὲν εἶδεν ὁ εἷς τὸν ἕτερον, ὅσοι δὲ ἐκ τούτων ἠδυνήθησαν νὰ σωθῶσι καὶ νὰ διαφύγῃ τὰ θανατηφόρα ὄπλα τῶν τέχνων τούτων τοῦ Ἄρεως, ἔτρεχαν ἔντρομοι χωρὶς κἂν νὰ γυρίσωσιν ὀπίσω αὐτῶν, ἵνα ἴδωσι τί ἐγένετο καὶ πεφοβισμένοι ἔφθασαν εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων. Ἐκ τοῦ περιστατικοῦ τούτου ὁ Πασσᾶς φοβηθεὶς δὲν ἐτόλμησεν εἰς τὸ μετὰ ταῦτα νὰ κάμῃ κίνημά τι πλέον κατὰ τοῦ Σουλίου καὶ οὕτως οἱ Σουλιῶται διήγον βίον εἰρηνικὸν μέχρι τοῦ ἔτους 1750.

Πόλεμος μεταξύ Σουλιωτῶν καὶ Ὀθωμανῶν ἐξ αἰτίας τοῦ Λάπα.

Περί δὲ τὰς ἀρχὰς τῆς ἄνω ῥηθείσης ἐποχῆς, ἤρξατο καὶ πάλιν ὁ μεταξύ Σουλιωτῶν καὶ Ὀθωμανῶν πόλεμος δούσης ἀφορμὴν τῆς ἐπομένης περιστάσεως. Λάπας τις Καπετάνος τῶν κατὰ τὴν Θεσσαλίαν ἐπαρχιῶν, πρόγονος τῆς οἰκογενείας τῶν Στουρναρέων, κατὰ τὸ ἔαρ διέτριβεν ἐν Ἀγρίφοις καὶ Ἀσπροποτάμῳ ἀκατάπαυστα πολεμῶν τοὺς ὀθωμανοὺς καὶ πολεμούμενος, κατὰ δὲ τὸν Χειμῶνα κατέφευγεν εἰς τὰ χωρία τῆς Τζαμουργιάς τὰ γειτνιάζοντα μετὰ τοῦ Σουλίου. Ἐν καιρῷ τῆς χειμερινῆς ταύτης διαμονῆς του ὁ Λάπας ἔλαβε φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῶν προκριτῶν ὀθωμανῶν τῆς Τζαμουργιάς Σαῖτ Τζαπάρην λεγόμενον καὶ κατὰ τὴν ἐγγώριον συνθήειαν τῶν Ἠπειρωτῶν ἔγειναν κουμπάροι· ἀλλ' ἐνῷ ὁ Λάπας οὗτος μετὰ τινος ἄλλου συναδέλφου του Τρίψα λεγομένου, διέτριβαν ὡς εἰς καταφύ-

γιον εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἠπείρου, ἐξεδόθησαν παρὰ τῆς Πύλης διαταγαὶ αὐστηρόταται πρὸς ἅπαντας τοὺς Βεζύρας τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας, δι' ὧν ἐξητεῖτο παρ' αὐτῶν καὶ ἡ Πύλη διὰ παντοίων μέσων ἢ νὰ συλληφθῶσιν ζῶντες οἱ ἀποκεκρηυγμένοι οὗτοι ἐχθροὶ τῆς Πύλης Λάπας καὶ Τρίψας, ἢ νὰ φονευθῶσι καὶ ἀπισταλῶσιν αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰ δ' ἄλλως οἱ Βεζύραι οὗτοι ὑπεβάλλοντο εἰς μεγίστην εὐθύνην μέχρι τῆς ἀποστερήσεως καὶ αὐτῆς αὐτῶν τῆς ζωῆς. Συνεπεία τούτου ὁ Διοικητὴς τῆς Θεσσαλίας αὐστηρῶς διερευνήσας καὶ ἐξετάσας ἐπληροφορήθη ἐπὶ τέλους ὅτι οἱ ἀντάρται οὗτοι παρεχίμαζον εἰς τὴν Ἰπείρον, κατὰ συνέπειαν οὖν τῶν πληροφοριῶν τούτων καὶ πρὸς ἀπαλλαγὴν πάσης εὐθύνης εἰδοποίησε τὰ περὶ τούτου τὴν Σουλτανικὴν Κυβέρνησιν, αὕτη δὲ παραχοῆμα διέταξε τὸν Διοικητὴν τῶν Ἰωαννίνων, ὡς λάβῃ ἅπαντα τὰ συντελεστικά πρὸς σύλληψιν τοῦ Λάπα καὶ Τρίψα μέτρα, ἢ ἂν δὲν δυνηθῇ νὰ πράξῃ τοῦτο, νὰ φονεύσῃ ἀμφοτέρους· ὁ Διοικητὴς οὗτος ὀνομαζόμενος Μουσταφᾶ Πασσᾶς, λαβὼν τὰς διαταγὰς ταύτας καὶ μετ' ἀκριθείας ἐξερευνῶν, ἔμαθε τὸ μέρος, ἐν ᾧ διέτριβαν οἱ ἀποκεκρηυθέντες παρὰ τοῦ Σουλτάνου συνάμα δὲ ἐπληροφορήθη καὶ τὰς σχέσεις αὐτῶν μετὰ τοῦ Ὄθωμανοῦ Σαῖτ Τσαπάρη, προκρίτου Τσάμη ἀπὸ τὴν κωμόπολιν Μαργαρίτι· συνεπεία τούτου λοιπὸν διέταξεν ὁ Διοικητὴς τῶν Ἰωαννίνων τὸν ὀθωμανὸν τοῦτον νὰ προσπαθήσῃ δι' οἰοῦδηποτε τρόπον νὰ συλλάβῃ τὸν Λάπαν καὶ Τρίψαν, εἰ δὲ τοῦτο ἀπεκαθίστατο αὐτῷ ἀδύνατον, νὰ φονεύσῃ αὐτούς· διότι ἄλλως εἶναι εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Δουβλετίου (τῆς αὐλῆς) μετὰ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

Ὁ ὀθωμανὸς οὗτος Τσαπάρης ὑπακούσας εἰς τὴν Σουλτανικὴν διαταγὴν ἐπροσποιήθη ὅτι θὰ τελέσῃ τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ του· συνεπεία τούτου καὶ ὡς πρόκριτος συνεκάλεσε κατὰ τὸ ἔθιμον αὐτῶν πολλοὺς, ἐν οἷς καὶ τὸν Λάπαν καὶ Τρίψαν, οἵτινες ἤτοιμάσθησαν νὰ μεταβῶσιν εἰς τοὺς γάμους τοῦ φίλου των. Οἱ Σουλιῶται ἐν τούτοις γνωρίζοντες τὴν πανουργίαν τῶν ὀθωμανῶν ἐπρότρεψαν αὐτούς γὰ μὴν ὑπάγωσιν εἰς τοὺς οὓς προσε-

κλήθησαν γάμους, οὔτοι ὅμως πεπεισμένοι ὄντες εἰς τὴν φιλίαν τοῦ Τσαπάρη δὲν ἔλαβαν παντάπασιν ὑπ' ὄψιν των τὰς παρατηρήσεις τῶν Σουλιωτῶν· ὅθεν μετέβησαν εἰς τὸν τόπον τοῦ Τσαπάρη διὰ νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τοὺς γάμους, ἀλλ' ἅμα εἰσῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν του ἀμέσως συνελλήφθησαν ἀπὸ ἐπὶ τούτῳ προετοιμασμένην στρατιωτικὴν δύναμιν, καὶ ἀμέσως δεσμευθέντες καθείρχθησαν· εἰς ὅμως στρατιώτης ἐκ τῶν ὀπαδῶν των, πλεόν αὐτῶν προσεκτικὸς καὶ σκεπτικὸς ἀρογότεροις βήμασιν ἀκολουθῶν τοὺς συντρόφους του καὶ εἰς τρόπον μάλιστα, ὥστε οἱ ἄλλοι εἶχον εἰσέλθῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Τσαπάρη, ὅτε οὗτος μόλις εἰσελθὼν εἰς τὸ χωρίον μὲ προσηλωμένους τοὺς ὀφθαλμούς του εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην, εἶδε μακρόθεν τὸν θόρυβον τῶν ὀθωμανῶν τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Τσαπάρη καὶ τῶν ὀπαδῶν του, ἐνόησε τὸ συμβᾶν καὶ ἀμέσως ὀπισθοδρόμησε, καὶ δραμαίως ἔτρεξεν εἰς τὸ Σουλι, τὸ ὁποῖον μόλις ἀπέχετο ἀπὸ τὴν κωμόπολιν τοῦ Μαργαρίτη ἕξ ἑπτὰ ὥρας· φθάσας δὲ ἐκεῖ καὶ παρουσιασθεὶς εἰς τοὺς προκρίτους καὶ διηγηθεὶς τὰ συμβεβηκότα, παρακαλεῖ αὐτοὺς μετὰ δακρύων, ὅπως λάβωσι πρόνοιαν καὶ σώσωσι τοὺς καπεταναίους του ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἀχρείων ἀπίστων. Οἱ Σουλιῶται πληροφορηθέντες ταῦτα συνῆλθον εἰς Συμβούλιον καὶ ζήλω θρησκευτικῷ, ἀπεφάσισαν κοινῶς νὰ στείλωσι στρατιωτικὴν δύναμιν ἐπὶ τῇ ἀποφάσει, ἵνα ἐλευθερώσωσι τοὺς αἰχμαλώτους τούτους ἀδελφούς των. Τούτου λοιπὸν ἕνεκα ἐξάπεστειλαν ἑβδομήκοντα ἐκ τῶν Σουλιωτῶν, ἵνα ἐνεδρεύσωσι κατὰ τὴν ὁδόν, καθ' ἣν μετὰ τῶν αἰχμαλώτων ἤθελον διαβῆ οἱ ὀθωμανοὶ καὶ ἐπιτεθῶσιν αἴφνης κατ' αὐτῶν καὶ ἐλευθερώσωσι τοὺς αἰχμαλώτους· μεταβάντες λοιπὸν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ προκατέλαβον τὰς καταλλήλους θέσεις ἐν τῇ ὁδῷ, ἔνθα μετ' οὐ πολὺ ἔφθασε καὶ ἡ συνοδεύουσα τοὺς δεσμίους φρουρὰ τῶν ὀθωμανῶν συγκειμένη ἕξ ἑκατὸν καὶ πενήκοντα ὀθωμανῶν, ἅμα δ' οὗτοι ἔφθασαν εἰς τὴν ἔνδραν οἱ Σουλιῶται αἴφνης πυροβολήσαντες ὅλοι ὁμοῦ κατ' αὐτῶν καὶ ἀκολούθως ξιφῆρεις ὀρμήσαντες κατ' αὐτῶν ἔτρεψαν ἐντρόμους εἰς φυγὴν, ἄλλους μὲν φονεύσαντες, ἄλλους διασκορπίσαντες τῇ δε κακείσε καὶ ἔλαβαν τοὺς αἰχμαλώ-

τους καὶ τὰς ἀποσκευὰς αὐτῶν τῶν ὀθωμανῶν· ἀτυχῶς ὁμως μετὰ τῶν φρονευέντων ἔτυχε καὶ ὁ ἀτυχῆς Τρίψας, ὁ δὲ Λάπας ἐπληγώθη καὶ αὐτὸς, πλὴν ἐλαφρῶς, διότι οἱ γενναῖοι Σουλιῶται, οἱ σταλέντες πρὸς ἀπελευθέρωσίν των οὐδένα ἐγνώριζαν προσωπικῶς· λαβόντες λοιπὸν τὸν Λάπαν μετέφεραν εἰς τὸ Σούλιον καὶ ἀφοῦ τὸν ἰάτρευσαν, ἀφῆκαν ν' ἀναχωρήσῃ.

Ὁ Σεῖτ Τσαπάρης μαθὼν τὸ συμβάν τοῦτο ἔτρεψε δι' ἐπιτηδες ἀπεσταλμένου καὶ εἰδοποίησε τὸν Βεζύρην τῶν Ἰωαννίνων Μουσταφᾶ Πασσᾶ περὶ τῶν διατρεζάντων καὶ τῆς ἀπελευθέρωσως τοῦ Λάπα· ὁ δὲ Βεζύρης καθυπέβαλεν ὑπ' ὄψιν τῆς ὑψηλῆς Πύλης ὅλα τὰ περιττατικὰ ταῦτα καὶ δι' ἐκθέσεως ἐκτεταμένης ἐγνωμοδοτοῦσεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Σουλτάνου ὅτι πρέπει νὰ λάβῃ πρόνοιαν ὅπως καταστρέψῃ τοὺς Ἀσίδες τούτους Γκιαβούριδες (ἀνυποτάκτους), οἵτινες εἰς πάντα καιρὸν εἰσὶν ἐπικίνδunami εἰς τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν· ἡ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὴν ἀναφορὰν τοῦ Βεζύρη Μουσταφᾶ Πασσᾶ ἐξέδωκε διάταγμα κηρύττον, ὅτι τὸ ἀσὶ Βελαέτ (ἀπειθῆς ἐπαρχία) Σούλιον μὴ ἀναγνωρίσαν μέχρι σήμερον Κυριάρχην τὸν Σουλτάνον, κηρύττεται ἄξιον καταστροφῆς, κατὰ συνέπειαν πᾶς ὀθωμανὸς ὑποκείμενος εἰς τὴν σημαίαν τοῦ Μωάμεθ χρεωστῆ νὰ λάβῃ τὰ ὄπλα καὶ νὰ τρέξῃ καὶ διὰ τῆς χύσεως καὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, ἐὰν ἡ ἀνάγκη τὸ καλέσῃ, ἐνισχυόμενος καὶ διὰ τῆς ἰσχύος τῶν πιαμπέρων (προφητῶν) ἐξολοθρευθῶσι τὸν ἐπικίνδunon εἰς τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν τοῦτον τόπον. Πρὸς δὲ τὸν Βεζύρην Μουσταφᾶ Πασσᾶ ἔγραψεν ἡ Πύλη ὅτι τὴν ἐστρατείαν ταύτην νὰ τὴν ἐνεργήσῃ μεθ' ὅλης τῆς μυστικότητος, ὅπως μὴ λάβωσιν εἰδήσιν οἱ Γκιαβουράδες Βενετοὶ καὶ προφθάσωσι νὰ τοῖς δώσωσι συνδρομὴν τινα.

Τῆς διαταγῆς τοῦ Σουλτάνου ἐνεργηθείσης μεθ' ὅλης τῆς μυστικότητος καθ' ὅλην τὴν ἡγεμονίαν, ἐγένετο τὸ κίνημα ἐκ τε τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῶν Τζαμουριῶν, ἔχοντος ἐκάστου σώματος ἀνὰ τέσσαρας ἕως πέντε χιλιάδας ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους εἰσβαλλόντας εἰς τὴν ἐπαρχίαν, εἶδον οἱ Σουλιῶται καὶ τοὺς ἀπήντησαν ἐξωθεν τῆς πόλεώς των καὶ τοὺς ἐπολέμησαν ἰσχυρῶς, ἀλλὰ δὲν

ἤθυνηθησαν νὰ τοὺς κρατήσωσι καὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν ὄχυρὰν θέσιν Ῥάχιν τοῦ χωρίου Κιάφα, ἀπέχουσαν μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν τοῦ Σουλιού· οἱ δὲ ἐχθροὶ ἔγειναν κύριοι τῆς πόλεως, τὴν ἐπιούσαν δὲ ἐπροχώρησαν πρὸς τοὺς Σουλιώτας καὶ ἐπετέθησαν κατ' αὐτῶν, ἀλλ' εὗρον ἐνταῦθα μεγιστην ἀντίστασιν· ὁ πόλεμος διήρκεσε μέχρι τῆς ἐσπέρας, καθ' ἣν ὥραν οἱ Σουλιῶται ἐπαναλαβόντες τὰς δυνάμεις τῶν ὤρμησαν κατὰ τῶν κεκοπιακῶτων ἐχθρῶν, τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν, οἵτινες ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Σούλι, ὅπου εἶχον τὸ γενικὸν αὐτῶν στρατόπεδον καὶ διενυκτέρευσαν μετὰ μεγάλης προφυλάξεως, τὴν δ' ἐπιούσαν ἔθεσαν πῦρ ἐφ' ὄλων τῶν οἰκιῶν καὶ πύργων τῆς πόλεως, τὰς κατέκαυσαν καὶ ἀνεχώρησαν ἀρκεσθέντες εἰς μόνον τὴν πρᾶξιν ταύτην, νομίσαντες ὅτι ἐξετέλεσαν κατὰ τι τὴν διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, μὴ δυνηθέντες νὰ φέρωσιν ἀνώτερον ἀποτέλεσμα.

Οἱ Σουλιῶται ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Σούλι καὶ εὗρον τὰς οἰκίας αὐτῶν κατεστραμμένας ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες μὴ δυνηθέντες νὰ βλάψωσιν αὐτοὺς, ἐξεθύμαναν εἰς τὰ ἀναίσθητα ὄντα, ἤρχισε δὲ ἕκαστος νὰ ἐπισκευάζῃ τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ νὰ ἐνοικῇ μετὰ τῆς οἰκογενείας του, ὡς καὶ πρότερον, οὕτω δὲ ἐτελείωσεν ἡ ἐκστρατεία αὕτη τοῦ Μουσταφᾶ Πασσᾶ, ἥτις εἶχεν ἀρχίσει μετὰ ἀπειλητικῆς ἀρᾶς τῆς Σουλτανικῆς Κυβερνήσεως καὶ ἀποκηρύξεως κατὰ τῶν Ἀσιθῶν, ἐτελεύτησε δὲ δι' ὑποχωρήσεων καὶ αἰσχίστων φυγῶν· ἡ ἐκστρατεία αὕτη εἰς τὸ Σούλι ὀνομάζεται ὁ πόλεμος τῆς ἐποχῆς τοῦ Λάπα.

**Πόλεμος μεταξύ Σουλιωτῶν καὶ τῶν ἰσχυρῶν ὀθωμανῶν
Δόστ Μπέϊ καὶ Μαξούτ Ἀγᾶ.**

Μετὰ τὴν ἦτταν ταύτην τοῦ Μουσταφᾶ Πασσᾶ ἄλλος ἰσχυρὸς ὀθωμανὸς τῆς Ἀλβανίας ἐκ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Δελβίνου καὶ τῆς Λιακουριάς, ὀνομαζόμενος Δόστ Μπέϊς, δι' ἀγνώστους αἰτίας ἐσύναξε περὶ τὰς ὀκτὼ χιλιάδας στρατὸν, ἦλθεν εἰς τὸ Σούλι καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν Σουλιωτῶν· ἡ ἐποχὴ εἶναι ἀγνωστος, διότι δὲν τὴν ἐνθυμοῦντο μήτε οἱ εἰς τὸν καιρὸν ἡμῶν γέροντες ἐνθυμοῦντο μόνον κατὰ παράδοσιν ὅτι ὁ Δόστμπεϊς ἐλθὼν εἰς τὸ

Σουλι καὶ ἐπιτεθείς κατὰ τῶν Σουλιωτῶν εὔρε τοιαύτην ἀντίστασιν, ὥστε ὀπισθοδρομήσας κατεστράφη ὑπ' αὐτῶν κατὰ κράτος.

Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω δόστμπεϊ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἄλλος ἰσχυρὸς Μουσελίμης τῆς Ἄρτας, Μαζούτ Ἀγάς, ἐλθὼν εἰς διενέξεις μετὰ τῶν Σουλιωτῶν διὰ τὰ ὄρια τῶν χωρίων τῶν ἐστρατολόγησε περὶ τὰς ἐξ χιλιάδας στρατὸν καὶ ἦλθεν εἰς τὸ Σουλι, συνῆψε μάχην μετὰ τῶν Σουλιωτῶν περὶ τὴν λάκαν τῆς Λέλοθας, εἰς ἣν ἐνίκηθη καὶ κατεδιώχθη μέχρι τῶν ὀρίων τῆς Ἄρτας.

Αἱ ἀνωτέρω δύο μάχαι ἢ τε τοῦ Δούστμπεϊ καὶ τοῦ Μαζούτ Ἀγά, ἐὰν καὶ τίθενται εἰς τὴν σειρὰν, ὡς λαβοῖσαι χώραν μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Λάπα, μολοντοῦτο διαφιλονεικείται ἀπὸ πολλοὺς τῶν γερόντων ὅτι αἱ μάχαι αὗται συνέβησαν πρὶν τῆς μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ Πασσᾶ μάχης καὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λάπα.

Ἄλωσις καὶ καταστροφή τοῦ Ὀθωμανικοῦ χωρίου Δερβίζιανα.

Περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην συνέβη καὶ σπουδαῖόν τι γεγονός ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ τῶν ἐλευθέρων Σουλιωτῶν, ὡς ἔπεται χωρίου τινὸς τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὀνομαζομένου Δερβίζιανα, οἱ κάτοικοι δι' ἀγνώστους αἰτίας, γενόμενοι ἀρνησθήσοικοι ἐδέχθησαν τὴν ὀθωμανικὴν θρησκείαν· εἰς αὐτοὺς προσετέθησαν καὶ ἄλλοι ὀθωμανοὶ καὶ ἐπολυπλασιάσθησαν γενόμενοι περὶ τὰς ἑκατὸν ἕως διακόσιαι οἰκογένειαι, οἱ ὀθωμανοὶ οὗτοι ἔγειναν φορτικοὶ εἰς τοὺς Σουλιώτας καὶ τοὺς παρηνώχλους, διότι κατεπίεζον τοὺς χωρικοὺς αὐτῶν· σκεφθέντες δὲ ἀπεφάσισαν τὴν ἐξόντωσίν των· συνελθόντων λοιπὸν εἰς Συνέλευσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν εἰκοστὴν ἕκτην Ἰουλίου, ἡμέραν πῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, ἐξελέχθησαν ἑπτακόσιοι πατριῶται καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, τὸ ὁποῖον προσβλόντες ἐκυρίευσαν ἐξ ἐφ' ἑοῦ καὶ κατέσφαξαν ἅπαντας τοὺς ἀνθ.σταμένους ἄνδρας, τὰ δὲ γυναικόπαιδα παρήτησαν ἢ ἀπέβησαν, ὅθεν ἐδοῦλετο ἕκαστον· οἱ ὀθωμανοὶ τῆς Ἄρτας εἶναι ἀπὸ τὴν καταγωγὴν τῶν ὀθωμανῶν τοῦ χωρίου Δερβίζιανα, τὸ δὲ χωρίον Δερβίζιανα ἑκατοικήθη ἀκολούθως ἀπὸ Χριστιανοῦς Σουλιώτας.

Ἐβρέθη ἀνωτέρω ὅτι ὁ Μουσελίκης Ἄρτας ἐκινήθη, κατὰ τῶν Σουλιωτῶν ἕνεκα διενέξεων τῶν γειτονικῶν αὐτῶν ὀρίων, δὲν εἶναι δὲ καθόλου παράδοξον ὁ ὀθωμανὸς οὗτος νὰ ἐκινήθη κατὰ τῶν Σουλιωτῶν ἔπειτα ἀπὸ τὴν πράξιν των ταύτην κατὰ τῶν ὀθωμανῶν τοῦ χωρίου Δερβίζιανα, διὰ τὴν ὁποίαν βεβαίως ἔπρεπε νὰ ἐρεθισθῇ θρησκευτικῶ ζήλῳ κινούμενος, ἀλλ' οἱ γέροντες δὲν θὰ ἐνθυμοῦντο καλῶς τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν ἔκτακτον αὐτὴν μετὰ τοῦ Μαζοῦτ ἀγὰ μάχην ὡς προγενεστέραν τῆς κατὰ τοῦ χωρίου Δερβίζιανα πράξεως, ἐνῶ αὕτη φυσικῶ τῷ λόγῳ εἶναι μεταγενεστέρα.

Σπουδαία μάχη μετὰ τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῶν Τσαμηδῶν
ὑπὸ τοῦ Σουλεϊμάν Τσαπάρη.

Τὰ ἀνωτέρω συμβάντα ἠκολούθησεν ἄλλη τις σπουδαία καὶ σοβαρὰ μάχη μετὰ τῶν ἰσχυρῶν γειτόνων ὀθωμανῶν Τζαμηδῶν ὑποκινήθεισα ὑπὸ τοῦ σημαντικωτέρου αὐτῶν Σουλεϊμάν Τσαπάρη, ὡς ἀκολούθως.

Περὶ τὰ 1768—1770 συνεργείᾳ τῆς ῥωσικῆς κυβερνήσεως ὑπεκινήθη ἐν Πελοποννήσῳ ἐπανάστασις κατὰ τῆς ὀθωμανικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' αὕτη κατεσβέσθη ἐν τοῖς σπαργάνοις αὐτῆς διὰ τῶν ἀκολούθων περιστατικῶν καὶ ἐνεργειῶν.

Μέγας τις Βεζύρης Μεσούνογλους ὀνομαζόμενος, ὑποπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Σουλτάνου εἶχεν ἐξορισθῆ ἐν Μεθοκορονίοις, ἐνῶ δὲ εὐρίσκετο εἰς τὴν ἐξορίαν ἐν τοῖς φρουρίοις τούτοις, ἐγένετο ἡ ὑποκίνησις τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Πελοποννήσῳ· ὁ Βεζύρης αὐτος μαθὼν ταῦτα ἄνευ τῆς διαταγῆς τοῦ Σουλτάνου ἔσπευσε γράψαι εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἑπείρου, ὅπως σπεύσῃ νὰ ἐξαποστείλωσιν ἄνευ ἀναβολῆς ἀλβανικὸν στρατὸν ἐν Πελοποννήσῳ διὰ νὰ προφθάσῃ τὴν μελετωμένην ἐπανάστασιν. Ἡ εἶδησις αὕτη ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν μεταδιδασθεῖσα εἰς τὴν Ἑπείρον ἐνήργησε καὶ ἀπεστάλησαν ἐντὸς ὀλίγου σμήνος στρατευμάτων ἀλβανικῶν εἰς Πελοπόννησον, καταπνίξαντες ἐν τοῖς σπαργάνοις τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἔφεραν ὡς ἐπακόλουθον αὐτῆς τὴν διαρπαγὴν

καὶ τὴν αἰχμηλωσίαν τῶν κατοίκων, τοὺς ὁποίους δισχόρπισαν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ καὶ Ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ*.

(*) Εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Ρωσσίας Αἰκατερίνης Β'. ἀπεφασίσθη ν' ἀποσταλῆ ἐκ τῆς Βαλτικῆς στόλος εἰς τὴν Μεσόγειον, ἵνα ἀποστατήσῃ τοὺς Ἕλληνας κατὰ τῶν Τούρκων* πολλοὶ ἐν τῇ συμβουλίᾳ τούτῳ ἀντέστησαν εἰπόντες ὅτι ἡ τῆς ξηρᾶς δύναμις τῆς Ρωσσίας δὲν θέλει δυναθῆ νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ ὅτι θέλει τοὺς παραδώσει δωρεὰν εἰς τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλ' ἡ γνώμη τοῦ Γρηγορίου Ὁρλόφ ἐπεκράτησε παρὰ τῇ Αὐτοκρατορίσῃ καὶ ἐνεκρίθη τὸ περὶ ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων σχέδιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαβον πολὺ μέρος οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ὁρλόφ Ἀλέξιος καὶ Θεόδωρος* Παπαζογλοῦς δέ τις, Λαρισσαῖος, ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ φίλος τοῦ Ὁρλόφ ἐστάλη πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου κατὰ τῷ 1766 εἰς Πελοπόννησον καὶ διέτριψεν εἰς Μάνην, ἄλλοι δὲ ἀξιωματικοὶ ῥώσσοι μετέβησαν εἰς Μάλταν καὶ περιειργάσθησαν τοὺς αἰγυλιούς τῆς Μεσογείου θαλάσσης, μάλιστα οἱ ἀδελφοὶ Ὁρλόφιοι, καθότι ὁ Ἀλέξιος ἐμελλε νὰ κυβερνήσῃ τὸν εἰς Ἀγγλίαν κατασκευασθέντα ῥωσσικὸν στόλον* ὁ Ἀλέξιος μετέβη εἰς τὴν Λιβύονον ἔδωκε λαμπρὰς υποσχέσεις εἰς τοὺς ἐκεῖ χάριν ἐμπορίου εὐρεθέντας Ἕλληνας, ἀλλ' αἱ ἐλπίδες τῶν ἐψεύσθησαν, διότι ὡς ἐρρέθη ὁ ἐξόριστος Βεζύρης Μεσούνογλου διορισθεὶς ἡγεμῶν τῆς Πελοποννήσου διέταξεν αὐθωρεὶ καὶ ἐπλημμύρησεν ἄπειρον πλῆθος Ἀλβανῶν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ κατέστειλε τὴν ἐπανάστασιν* ὁ δὲ Ὁρλόφ μὲ τὴν μικρὰν δύναμιν τῆς ξηρᾶς τῶν Ρώσσιων, Μανιατῶν, Μοντενεγρίνων καὶ λοιπῶν, μὴ δυναθεὶς νὰ δώσῃ οὐδεμίαν βοήθειαν εἰς τοὺς ἐπαναστατήσαντας ἀπεσύρθη εἰς τὸν λιμένα τῶν Ναυαρίων* οἱ Ἕλληνες ἐζήτησαν παρ' αὐτῷ καταφύγιον, ἀλλὰ τοὺς ἀπέκλεισαν καὶ ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν χερσόνησον.

Οἱ Ῥώσσοι διὰ νὰ ἐκδικηθῶσι τὸν ἐχθρὸν διὰ τὴν ἀτιμίαν ταύτην τῆς ἀποβάσεως, ἐνωθέντων τῶν στόλων ὑπὸ τὸν Σπεριτόφ καὶ τὸν ἄγγλον Ἐλφιστωνα. ἐζήτησαν τὸν τουρκικὸν στόλον, τὸν ὁποῖον ἀπῆντισαν ἀπέναντι τῆς Χίου, ὅπου συνέθη ναυμαχία τὴν ὃ Ἰουλίου τοῦ 1770* ἡ ναυμαχία τοῦ Καπετάν Πασσᾶ καὶ τοῦ Σπεριτόφ ἀντεπαρετάχθησαν, ἡ τουρκικὴ ἀναφλεχθεῖσα ὑπὸ τῶν ῥώσσιων ἐπέταξεν εἰς τὸν ἀέρα, ἀλλ' ἔσφεν εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος καὶ τὴν ῥωσικὴν ναυμαχίδα, ἐκ τῆς ὁποίας ἐσώθησαν μόνον οἱ δύο ναύαρχοι, ὁ Θεόδωρος Ὁρλόφ καὶ τινες ἀξιωματικοὶ* οἱ Τούρκοι ἀπεσύρθησαν εἰς τὸν στενὸν ὄρμον τοῦ Τζεσμέ, ὁ ναύαρχος Ἐλφιστων ἐφραξε τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, ὁ δὲ ἄγγλος Διγδάλ ἐπροχώρησε καὶ μετὰ πυρπολικῷ, τὸ ὁποῖον ἐκόλησεν εἰς τουρκικὸν πλοῖον κατέκαυσεν ἅπαντα τὸν τουρκικὸν στόλον.

Μετὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην καὶ τὰς ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας νίκας οἱ ῥώσ-

Οἱ ἀπελθόντες ἐν Πελοποννήσῳ ἄλβανοὶ μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα ἔγειναν ἀπόλυτοι κύριοι τῆς Πελοποννήσου, δεσπόζοντες καὶ καταπιέζοντες τὸν τόπον δι' ἀπέιρων διαρπαγῶν καὶ καταχρήσεων, καὶ μὴ πειθόμενοι οὔτε εἰς τὰς Σουλτανικὰς αὐτὰς διαταγὰς· ἡ Πύλη βιασθεῖσα ἐκ τῶν περιστατικῶν τούτων διέταξε τὸν Τζεζαῖρλῆ Χασὰν Πασσὰν Μουστάκαν καλούμενον νὰ μεταβῆ εἰς Πελοπόννησον, ὅπως διώξῃ ἐκεῖθεν τοὺς ἄλβανούς καὶ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν.

Ὁ Μουστάκας μεταβὰς εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐπροσχάλεσεν ὅλους τοὺς ἐκεῖ εὐρεθέντας Ἕλληνας Καπετανεῖους καὶ τοὺς λοιπούς, τοὺς ἐν τῇ χερσοννήσῳ ταύτῃ ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου, ὅπως συντρέξωσι καὶ βοηθήσωσι τὸν Σουλτάνον εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν ἄλβανῶν, τοὺς ὁποίους καὶ κατεδίωξαν ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν καὶ κατέστρεψαν*· ὁ δὲ ἐπισημότερος αὐτῶν Σουλεϊμὰν Τζαπάρης, τζάμης, ὅστις ἐκ τῶν λαφύρων καὶ διαρπαγῶν εἶχεν ἀποκατασταθῆ βαθύπλουτος, ἐλθόντος τοῦ Μουστάκα, καὶ πληροφορηθεὶς τὰς διαταγὰς τοῦ Σουλτάνου, ἐμβὰς εἰς πλοῖον μετέβη εἰς τὴν πατρίδα του.

Ὁ τζάμης οὗτος ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα του, τὸ Μαργαρίτι, τὸ ὅποιον ὀλίγας ὥρας ἀπέχει ἀπὸ τὸ Σούλιον, καὶ ἰδὼν τοὺς ἀνεξαρτήτους Σουλιώτας νὰ φορολογοῦν καὶ αὐτὰ τὰ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Τσαμουριάς χωρία, ἔγεινεν ἄλλος ἐξ ἄλλου, ὡς φρενητιῶν ἀπὸ τὴν θρησκομανίαν αὐτοῦ, διότι ἀπομακρυνθεὶς ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀπὸ τὴν πατρίδα αὐτοῦ εἶχε λησμονήσει τοὺς Σουλιώτας, οἵτινες ἐπὶ πολλῶν περιστάσεων εἶχον σωφρονίσει τοὺς πατριώτας του. Συνειθισμένους δὲ νὰ καταπιέζῃ τοὺς ἀτυχεῖς

οὐκ ἐκλείσαν μὲ τοὺς ὀθωμανοὺς συνθήκην τῇ 22 Ἰουλίου 1774 εἰς τὸ Κουζούκ Καϊναρφελίκ, ἐκ τῆς ἧποίας ἔλαβον ἀπέιρους ὠφελείας· δυστυχῶς ὁμως περὶ τῶν ἐπαναστατησάντων, σφαγέντων καὶ καταστραφέντων Ἑλλήνων οὐδὲ μνεῖα τις ἐγένετο, ἀλλ' ἔμειναν ὑπὸ τὴν ὠμοτάτην καὶ βάρβαρον διάκρισιν τῶν τωράνων των.

(*) Παρομοίως διὰ τοῦ Νικολάου Μαυρογένους, τοῦ μετέπειτα ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, καθησούχασε καὶ τοὺς Μανιάτας, ἀφήσας νὰ κυβερνῶνται ὑπὸ ἑνα ἡγεμόνα καὶ νὰ πληρώνουν εἰς τὸν Σουλτάνον 30 χιλ. γρόσια εἰς σημεῖον ὑποταγῆς.

καὶ ἀόπλους Πελοποννησίους τοῦ ἐφαίνετο παράδοξος ἢ ἀνεξάρ-
τησία τῶν Σουλιωτῶν, καὶ μάλιστα, ὅταν ἐνθυμεῖτο τὴν κατα-
στροφὴν τῶν Δερβιζιανιώτων.

Ὁ Σουλεϊμὰν Ἰζαπάρης δυνάμει τῆς ἐπίσημότητός του καὶ τοῦ
πλούτου, ὃν μετεκόμισεν ἐκ Πελοποννήσου, ἔγεινε μέγας εἰς τὴν
Ἠπειρὸν κατὰ συνέπειαν εἶχε πολλοὺς ὀπαδοὺς καὶ φίλους ἀγά-
δες ἐν ὅλῃ τῇ Ἀλβανίᾳ καὶ δυνάμει τῶν μέσων τούτων ἐπαρα-
κίνησεν ἅπαντας νὰ τὸν ἀκολουθήσουν εἰς τὴν ἐκστρατείαν, τὴν
ὁποίαν ἔμελλε νὰ κάμῃ. Ἐλεγε δὲ πρὸς αὐτοὺς ὅτι· «εἶναι ἐντροπὴ
εἰς τὸν Ἰσλαμισμὸν νὰ πληρῶνῃ χαράττι εἰς μίαν χουφταν γχια-
ούριδων, ἐνῶ δέκα χιλιάδες σπαθιά ἄλβανῶν ἔκαμαν φέτι (ὑπέ-
ταξαν) ὅλον τὸν Μωριά » , προσθέτων ὅτι· « ἡ μικρὰ αὕτη
φωλεὰ δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν, ἐνῶ ἔχομεν καὶ
γειτονιά γχιαβούριδων*, διὲ ἀνάγκη πᾶσα (ντὶν οὐγουρουνά) ὑπὲρ
πίστεως νὰ ὀρμησωμεν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τούτων, διὰ νὰ τοὺς
καταστρέψωμεν καὶ ἐκδικηθῶμεν διὰ τὸ τόσον μουσουλμανι-
κὸν αἶμα, ὁποῦ αὐτοὶ ἔχουν χύσει ἐδῶ πλησίον. Μέτι Μουχαμέτ,
ἀδελφοί, ν' ἀφήσωμεν πᾶσαν μεταξὺ ἡμῶν ἔριδα καὶ νὰ προσ-
παθήσωμεν δι' ὅλων τῶν μέσων καὶ δυνάμεων ἡμῶν, νὰ ἀ-
φαινώσωμεν τοὺς γειτόνους αὐτοὺς ἐχθροὺς μας, εἰδεμὴ οὐδεὶς
ἐξ ἡμῶν, ἄς μὴν ἐπιστρέψῃ ζῶν ». Οἱ πρόκριτοι ὀθωμανοὶ τῆς
Ἀλβανίας ἐδέχθησαν τὰς προτάσεις τοῦ Ἰζαπάρη καὶ ἤρχισαν νὰ
στρατολογοῦν, συγχρόνως ἔγραψαν καὶ εἰς τὸν Διοικητὴν τῶν
Ἰωαννίνων περὶ τοῦ σκοποῦ τῶν ἐξαιτούμενοι τὴν συνδρομὴν αὐ-
τοῦ. Οὗτος ἐπαινέσας τὸν σκοπὸν αὐτῶν διέταξε συγχρόνως τὸν
γενικὸν Δερβέναγα τῶν Ἀγράφων Μάλιο Κοζίαν Τόσκαν νὰ με-
ταβῆ καὶ οὗτος καὶ ἐπιτεθῆ μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ κατὰ
τῶν Σουλιωτῶν, ὅστις λαβὼν τὴν διαταγὴν τοῦ Βεζύρου ἔσπευσε
μεταθεῖν εἰς Ἰωάννινα καὶ ἐνισχυθεὶς καὶ με' ἄλλον στρατὸν τοῦ
Βεζύρου, διευθύνθη πρὸς τοὺς Σουλιώτας ἀπὸ τὸ μέρος τοῦτο τῶν
Ἰωαννίνων, τὸ ὁποῖον καταλαβόντες οἱ Σουλιῶται πρὶν προσθάσουν
νὰ ἔλθουν οἱ Ἰζάμιδες με' τὸν Ἰζαπάρην, τὸν προϋπάντησαν καὶ

(*) Ἐννοεῖ τοὺς ἐν Ἐπτάνησιν Βενετούς.

συνεκρότησαν μετ' αὐτοῦ μάχην πεισματώδη, καθ' ἣν τὸν ἐνίκησαν καὶ ἐδίωξαν αὐτὸν μακρὰν τῆς πατρίδος των· λαβόντες δὲ ἄπειρα λάφυρα καὶ μίαν σημαίαν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των· τὴν ἐπιούσαν δὲ ἔφθασε καὶ ὁ Τζαπάρης μετὰ ἑννέα χιλιάδων ἀλθανῶν ἐκλεκτῶν καὶ τεσσαράκοντα ἀγάδων ἀρχηγῶν, ὡς καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Χασὰν Τζαπάρη, μετὰ τῶν ὁποίων συγκρουσθέντες οἱ Σουλιῶται ἐξώθεν τοῦ Σουλίου, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κρατήσωσι τὴν ὁρμὴν αὐτῶν, διὰ τὴν πληθὺν τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὸ χωρίον Σαμονίβαν καὶ τὸ παραπλήσιον Κιάφα, παραιτήσαντες τὸ Σούλι εἰς τοὺς ἐχθρούς, εἰς τὸ ὁποῖον εἰσελθόντες οἱ ὀθωμανοὶ ἐστρατοπέδευσαν καὶ νομίσαντες ὅτι ἔγειναν, ὡς ἐκ τούτου, κύριοι τῶν Σουλιωτῶν, οἱ φανατικοὶ Τζάμιδες μετὰ τῶν Χοντζάδων των ἤρχισαν νὰ δοξολογοῦν τὸν Προφήτην των διὰ τὴν κατὰ τῶν ἀπίστων νίκην· ἔνθους δὲ γενόμενος ὁ στρατὸς ἀφῆσας τοὺς ἀρχηγούς εἰς τὸ Σούλι, ξιφῆρεις ἔτρεξαν πρὸς τοὺς ἐστρατοπεδευμένους Σουλιώτας, οἵτινες τοὺς ἐδέχθησαν μετὰ μεγίστης γενναιοψυχίας καὶ συνεκρότησαν αἱματηρὰν καὶ πολύωρον μετ' αὐτῶν μάχην, εἰς ἣν δειχθέντες νικηταὶ τοὺς κατεδίωξαν, διεσκόρπισαν αὐτούς καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ γύρουν εἰς ἄλλην παρὰ τὴν ἣν ἦλθον ὁδὸν· τοὺς ἐκυνήγησαν ἐντὸς ἐνὸς διαστήματος, καὶ συγχρόνως ἔτρεξαν καὶ ἐπολιόρησαν τοὺς ἐν τῷ Σούλι ἐστρατοπεδευμένους· ἀγάδες ὁμοῦ μὲ τὸν Τζαπάρην, οἵτινες προιδόντες τὸν ἀφανισμόν των ἔτρεξαν καὶ ἐκλείσθησαν μετὰ τινῶν ὀπαδῶν αὐτῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τινὰς ὀχυρὰς οἰκίας, τοὺς ὁποίους στενοχωρήσαντες πανταχόθεν τοὺς ἐτουφέκιζαν καὶ ἐκ τῶν στεγῶν αὐτῶν τοὺς ἠνάγκαζαν νὰ παραδοθῶσι· ζητήσαντας μπέσαν (πίστιν) πρὸς συνθηκολόγησιν καὶ λέγοντας ὅτι γιὰ κλις (λάθος) ἐγένετο καὶ ἤρχισεν ὁ μεταξὺ των πόλεμος καὶ ὅτι ἀρκετὰ ὁ θεὸς τοὺς ἐτιμώρησε διὰ τοῦτο· οἱ γέροντες τοῦ Σουλίου ἰδόντες τεταπεινωμένην τὴν ὀφρὸν τῶν Τζάμιδων, ὠφελούμενοι τῆς εὐνοϊκῆς ταύτης περιστάσεως ἀπεφάσισαν νὰ συνθηκολογήσωσιν, ἐπειδὴ καὶ ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀρχηγούς τοὺς εἶχαν γειτόνους.

Ἡ Συνθήκη ἐγένετο ὑπὸ τοὺς ἐξῆς ὄρους· ὁ Σουλεϊμὰν Τζα-

γραφὴν τοιούτων συμβάντων, πολλά δ' αὐτῶν μένουσιν εἰς τὸ σκοτός.

Τὰ κατὰ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν συμβάντα ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἐθίμων καὶ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς Κυβερνήσεως.

Ἐρχόμεθα ἤδη νὰ ἐξιστορήσωμεν καὶ τὰ κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα συμβεβηκότα ἐπὶ τῆς μικρᾶς ταύτης χώρας, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουσι πλέον καταφανῆ, διότι ἡ ἐποχὴ αὕτη ἦν ἡ καθ' ἣν ἐχρημάτισαν οἱ πατέρες ἡμῶν καὶ ἐλάβαμεν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τὴν γέννησιν εἶναι ὀρθὸν λοιπὸν νὰ περιγράψωμεν ἐν συντόμῳ περὶ τῆς μικρᾶς ταύτης πολιτείας, ὡς καὶ περὶ τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ τόπου διοικήσεως, ὅπως πᾶς τις λάβῃ ἰδέαν, τίνι τρόπῳ καὶ διὰ ποίων μέσων ἐσυντηρεῖτο ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ τόπου τούτου, καὶ κατὰ συνέπειαν περιφραχθῶσι τὰ στόματα τῶν συκοφαντῶν, οἵτινες ἐν ὑπουλότῃ καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀληθείας ἠθέλησαν διὰ διαφόρων μυθῶδων ἱστορημάτων νὰ ἀλλοιώσωσι καὶ τὴν ἀρχαιοτάτην ὀνομασίαν τῶν Σελῶν ἢ Σιλιῶν· πρόσθε δὲ καὶ τὴν γελοῖωδῃ ἀποδιδωμένην εἰς αἰγοβοσκούς κατοίκησιν τοῦ Σουλίου. Ἄλλὰ δὲν ἐσκέφθησαν παντάκασι, ὅτι ὁ ἡρωϊκὸς οὗτος τόπος ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων παλαίει μὲ τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδος, μὴ ἐξαιρουμένων μηδ' αὐτῶν τῶν πρώτων κατακτητῶν, εἰς ἐποχὴν δηλ. ἀρχαιοτάτην, καθ' ἣν οὔτε εἰς ὀθωμανὸς ὑπῆρχεν ἐν Ἠπειρῷ καὶ οὔτε ἀλβανὸς Σούλης, εἰς δὲν ἀπέδωσαν τὴν ὀνομασίαν τοῦ Σουλίου· προσέτι δὲ τὸ μικρὸν πολίχνιον Γαρδίκι, εἰς τὸ ὁποῖον ἀποδίδουσι ὅτι οἱ κάτοικοι αὐτοῦ Γαρδικιώται ὀθωμανοὶ ἐδίασαν αἰγοβοσκούς τινας ν' ἀναχωρήσωσι καὶ νὰ μεταβῶν νὰ κατοικήσωσι εἰς τὴν θέτην ταύτην, εἰς ἣν ὑπάρχει τὸ σημερινὸν Σοῦλι πολὺ μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦτον ἀκόμη χριστιανικόν, ὅθεν καὶ τοῦτο εἶναι μέγιστον ψεῦδος· διότι τὸ Σοῦλι χρονολογεῖ τὰς μετὰ τῶν ὀθωμανῶν μάχας πρὶν ἔτι δεχθῆ τὴν ὀθωμανικὴν θρησκείαν ἢ εὐρύχωρος Τσαμουριά, καὶ μάλιστα πρὸ τῆς ὑπάρξεως ὡς χωρίου ἀκόμη τοῦ πολυχνίου τούτου. Ταῦτα ἐν συντόμῳ ἐξέθεσαμεν, διότι τὰ ἀρχαῖα αὐτὰ ἔθιμα καὶ λοιπὰ θέλουσι ἀποδείξει τὴν ψευδῆ ταύτην συκοφαντίαν, ἥτις κα-

θώς και ἄλλα πολλὰ τῆς ἱστορίας τοῦ Σουλίου ἐξιστορήθησαν ὑπὸ τὸ πρίσμα τοῦ φατριασμοῦ καὶ τῆς ἀκράτου μεροληψίας.

Ἐρχόμενοι δὲ εἰς τὸ προκείμενον δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ ἀπορήσωμεν μὲ τὸν 18ον τοῦτον αἰῶνα, ὁ ὁποῖος εἰς μὲν τὰ μεγάλα ἔθνη ἐγέννησε μεγάλους καὶ ἐξαιρετικούς ἀνδρας ἐπιχειρηματίας πρὸς ἀπελευθέρωσιν ἢ πρὸς στερήωσιν τῶν ἐπικρατειῶν, τοιοῦτοι δὲ ὑπῆρχον οἱ Βασιγκτῶνες, Ναπολέοντες, Νέλσωνες, Βελιγκτῶνες καὶ λοιποὶ, εἰς δὲ τὴν μικρὰν ταύτην χώραν ἀνέδειξεν ἐξ ἐκάστης φάρας ἀνδρας ἱκανοὺς καὶ ἐμπειροπολέμους, ὡς τὸν Γ. Βότζαρην, Λ. Τζαβέλαν, Ν. Κουττονίκαν, Δ. Δράκον, Γ. Γούση Μπούσμπαν, Γκόκαν Δαγκλῆν, Κ. Μαλάμον, Σέχην Καραμπίνην, Βεϊκοζάρμπην, Τζίμ. Ζέρβαν, Φωτομάραν καὶ λοιποὺς, οἵτινες, ἐκτὸς τῆς πολεμικῆς αὐτῶν ἀνδρείας, καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθίμων πηγάζοντας θεσμοὺς ἀπεκατέστησαν ἐδραιωτέρους καὶ σταθεροὺς. Αἱ δὲ λεγόμεναι φάραι, φυλαὶ (μεγάλῃ μερὶς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ), ἦσαν περὶ τὰς 24, φέρονται τὰς ἀκολούθους ἐπωνυμίας*, Μπουτζαριαῖοι, Τζαβελαῖοι, Κουτζονικαῖοι, Δρακαῖοι ἢ Μπουτζάται, Γούτη ἢ Μπούμπιδες, Δαγκλαῖοι, Καραμπινάται, Πανομράται, Ζαρμπάται, Καλογεράτοι, Λοντάτοι, Βασιάται, οὔτοι ἦσαν κάτοικοι τοῦ Σουλίου, αἱ δὲ ἐν ταῖς χωρίοις οἱ λεγόμενοι Μαγαλιῶται, ἦτο Ζερβάτοι, Πανταζάται, Φωτομαράται, Σπαταυλάται, Κολικ-δημητράι, Γζωρτζάται, Πατζάται, Πεπονάται, Τζακαλάται, Καλησπεράται, Κάσιδες κλπ.

Ἐκάστη τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν (φάρα) ἐχρῶσται ν' ἀναγνωρίσῃ ἐν τῶν μελῶν αὐτῆς ὡς πρόκριτον ἀρχηγὸν τῆς φάρας, τὸν ὁποῖον εἶπετο ν' ἀναγνωρίσῃ καὶ ἡ ὀλομέλεια τῆς ἐπαρχίας οἱ ἀνεγνωρισμένοι οὔτοι ἀρχηγοὶ ἐκάστης φάρας ἐσχημάτιζαν

(*) Φάρα, φυλὴ, ἀπορὰ (γένος) θεσμοὶ διατηρηθέντες ἀπὸ τοὺς προγόνους αὐτῶν ἀρχαίους Θεσπρωτοὺς. «Χάονες χιλιεὶ ἀβασίλευτοι, ὧν ἠγῶντο ἐτησίᾳ προστασίᾳ ἐκ τοῦ ἀρχηγοῦ γένους Φώτιος καὶ Νικάνωρ» ἐστρατεύοντο δὲ μετὰ Χαόνων καὶ Θεσπρωτοῖ ἀβασίλευτοι». (Θουκυδίδης Τόμ. Β'. § Π'). Ἄς ἀνοίξωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς λοιπὸν οἱ συκοφάνται διὰ νὰ ἴδωσιν ἐὰν οἱ νέοι Σελοὶ εἶναι τῶ ὄντι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων ἢ ὡς αὐτοὶ φασὶ τῶν αἰγυροστῶν ἄς γαίρωσι τὴν ἀναίδειάν των.

τῆν Γερουσίαν τοῦ τόπου, ἥτις ἐλέγετο μὲ τὴν αὐτὴν τῆς λέξεως σημασίαν Γερουσία (Πλευσία). Ἡ Γερουσία αὕτη εἶχε τὸ καθήκον νὰ στρατολογήῃ καὶ ἐπιβάλλῃ τοὺς ἐράνους μὲ τὴν παρατήρησιν ὅτι μόνον ὁ ἀρχηγὸς ἐκάστης φάρας εἶχε τὸ δικαίωμα ν' ἀποτανθῇ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ φάραν καὶ οὐδεὶς ἄλλος, καθότι ἄλλος τις οὔτε εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ προτείνῃ τι, οὐδὲ εἰστικούετο ἢ πρότασις του· προσέτι ἡ Γερουσία αὕτη ἐδίκαιε συμβιβαστικῶς τὰς διενέξεις καὶ διαφορὰς τῶν πατριωτῶν, πάντοτε ὅμως διὰ τῆς συναισθήσεως τοῦ ἀρχηγοῦ ἐκάστης φάρας· ἢ ἐδίκαιε καὶ ὁ συμβιβασμὸς ἐγένοντο διὰ τῆς ἀπλουστάτης καὶ αὐστηρᾶς Δικαιοσύνης, ἐχούσης ὡς βᾶτιν πάντοτε τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα τοῦ τόπου, πηγάζοντα ἀπὸ τὴν ῥωμαϊκὴν νομοθεσίαν καὶ τὸν Ἀρμενόπουλον, τὸν ὁποῖον οἱ ἱερεῖς μ' ὄλην τὴν αὐτῶν ἀμάθειαν καὶ ἀπλότητα τοῖς τὸν διερμήνευον καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἐπληθιάζον εἰς τὸ κείμενον.

Περὶ δὲ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπαθέσεων ὡς περὶ πολέμου, περὶ συνθήκης ἢ διενέξεων τινῶν γειτονικῶν, περὶ ὀρίων κλπ. καθὼς καὶ περὶ συμβιβασμοῦ τινος δι' ἐκτραγέοντα τινα πόλεμον ἢ ἔριν μεταξὺ τῶν προκρίτων οἰκογενειῶν, εἰς τοιαύτας ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις συνήρχετο ἡ ἐπαρχιακὴ συνέλευσις ἐξωθεν τῶν πόλεων εἰς τὴν θέσιν τὴν λεγομένην τῶν πηγαδιῶν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ἐκεῖ ἐδίδοτο αἱ προτάσεις εἰς τὸ κοινόν, τὰς ὁποίας ἐσυζητοῦσαν διῦτχυρίζομενοι ἀνὰ δύο δύο· ἀκολούθως ἐπολυπλασιαζόντο αἱ γνώμαι καὶ τελευταῖον ἐγενικεύετο ἡ ἰδέα, τὴν ὁποίαν διεκοίνωναν εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς Γερουσιαστὰς καὶ τὴν ἐσυζητοῦσαν καὶ μεταξὺ αὐτῶν πολλάκις οἱ γέροντες ὡς ἄνθρωποι τῆς πείρας, τοὺς διετάφιζαν τὰ πράγματα καὶ τοὺς ἐπειθον διὰ τῆς ἀπλουστάτης καὶ εἰλικρινοῦς ἀληθείας· διότι εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς, οὔτε ψεῦδος, οὔτε ἀπάτη ἐλάμβανε χώραν, διότι εἴαν τις ἐλάμβανεν τὴν τόλμην νὰ ψευτίσῃ, ἀπεκηρύττετο ὡς ψεύτης καὶ ἄτιμος· ἄμα δὲ πράξις ἀπεφασίζετο, ἀμέσως ἐγένετο καὶ ἡ ἐκτέλεσις ταύτης.

Οἱ Σουλιῶται, ὡς ἔρρέθη, δὲν ἀνεγνώριζον οὐδένα γενικὸν ἀρχηγόν, ἀλλ' εἶχεν ἐκάστη φάρα τὸν ἴδιον αὐτῆς· ἀλλ' ἐξ αὐ-

τῶν τινές ἢ ἐκ τῆς μεγάλης ὡς πρὸς τὸν πληθυσμὸν Φάρας, ἢ ἐκ τῆς πολυπειρίας καὶ τῆς διανοητικῆς αὐτῶν δυνάμεως ἢ καὶ τῆς γενναιοφυχίας, ἐγένοντο ἐπίσημοι εἰς τὸν τόπον, καὶ μόλον τοῦτο, οὐδέποτε καὶ οἱ τοιοῦτοι ἠδυνήθησαν νὰ λάβουν ἀρχὴν τινα εἰς τὸν τόπον· διό, ὅτι καὶ ἂν ἐγένετο ἐνταῦθα, ἐνεργεῖτο διὰ τῆς πειθοῦς καὶ συμπνοίας· διὰ νὰ μὴν ἐπέλθῃ δὲ ἔρις μεταξὺ αὐτῶν ὡς ἐκ φιλαρχίας τινος, εἶχον κανονίσει καὶ τὴν σειρὰν τῶν ὑπογραφῶν, πῶς αὐταὶ ἤθελον τεθῶσι εἰς τὰ ἐπίσημα καὶ ἄλλα ἔγγραφα τῆς πολιτείας, ἣτις καὶ αὕτη ἦτον ἀμετάτρεπτος, ὡς ἔπεται· πρῶτον, ὑπεγράφετο ὁ Ἀρχηγέτης τῆς Φάρας τοῦ Μπότζαρη, δεύτερος ὁ Τζαβέλας, τρίτος ὁ Κουτσονίκας, ὁ Δράκος καὶ κατὰ τὴν δοθείσαν σειρὰν ἅπαντες οἱ λοιποὶ.

Οἱ θεσμοὶ αὐτῶν δὲν ἦτο γραπτοὶ, ἀλλ' ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῶν ἐθίμων πηγαζόντων ἀπὸ τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον, τὸ ὑποῖον εἶχε διατηρηθῆ, καὶ εἶχε γενῆ ἔθιμον εἰς αὐτοὺς, καθὼς διατηρούσαν καὶ τὰ παρὰ τῆς θρησκείας παραδεδεγμένα, τὴν ὁποίαν ἀπαρλείπτως διατηροῦσαν καὶ ἐσέβοντο· ὁ παραβάτης τῶν Νόμων καὶ ἐθίμων αὐτῶν, ἐθεωρεῖτο ἄτιμος καὶ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ζῆσῃ μεταξὺ αὐτῶν· ἡ ὑπόσχεσις καὶ ὁ λόγος τῆς τιμῆς παρὰ τοῖς Σουλιώταις, ἦτο τὸ ἱερώτατον πάντων· ὅταν δὲ ἐδίδοτο ὁ λόγος οὗτος τῆς τιμῆς, ἢ παρ' αὐτῶν λεγομένη μπέσα, ἔπρεπεν ὁ ὑποσχεθεὶς νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ καὶ ὅ,τι εἶχε ἱερὸν, πρὸς ὑποστήριξιν αὐτοῦ· διότι ἄλλως ἐθεωρεῖτο ἄτιμος, ἄπιστος (μπαμπέσης)· ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ ὀθωμανοὶ ἐσέβοντο τὴν μπέσαν τῶν Σουλιωτῶν, καὶ τὴν ὠνόμαζαν, ὡς σταθερὰν ὑπόσχεσιν, μπέσαν Σουλιώτικην.

Ἡ Ἀριστοκρατία αὕτη τῶν Σουλιωτῶν, εἶχε καὶ διαφόρους σχέσεις μὲ τοὺς ἰσχυροὺς ὀθωμανοὺς τῶν γειτονικῶν ἐπαρχιῶν, καὶ κατὰ διαφόρους περιστάσεις ἐβοήθει αὐτούς· ὅστις δὲ τῶν ὀθωμανῶν εἶχε φίλον τινα ἀπὸ τοὺς ἐγκρίτους Ἀρχηγούς τοῦ Σουλίου ἐλογίζετο εὐτυχῆς, διότι ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, ἐνομιζέτο ἀνίκητος.

Τὰ ἔθιμα καὶ οἱ θεσμοὶ τῶν Σουλιωτῶν, ὑπεχρέωναν ἕκαστον πατριώτην νὰ ἦναι εὐσπλαγγνος πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς καὶ ὁμο-

θρήσκους, καὶ ἐν παντοίᾳ περιστάσει νὰ τοὺς συντρέχη, νὰ ἦ-
 ναι πιστὸς εἰς τὴν θρησκείαν του, καὶ ἄσπονδος ἐχθρὸς εἰς τὴν
 ὀθωμανικὴν τυραννίαν· ὁ ἐν πολέμοις δειλὸς, ἦτο παρ' αὐτῶν
 περιφρονημένος, καθὼς καὶ ὁ ἐν τοῖς νώτοις πληγωμένος ἦτον ἀ-
 ξιόμειμπος παρ' αὐτοῖς, διὰ τοῦτο καὶ οἱ γέροντες γεννήτορες
 τῶν γενναίων ἀνδρῶν, εἰς τὰς συναναστροφὰς αὐτῶν γκυριῶντες
 ἔλεγον, α εὐχαριστία τῷ Θεῷ, ὅτι ὅσα τέκνα μοὶ ἐφονεύθησαν ἢ
 ἐπληγώθησαν εἰς τὰς μάχας, κανεὶς ἐξ αὐτῶν δὲν ἐκτυπήθη εἰς
 τὰ νῶτα· αὐτὰ ταῦτα ἐφρόνουν περὶ τῆς γενναιότητος καὶ δει-
 λίας, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Σουλιῶται οὐδέποτε ἐδείκνυον τὰ νῶτα
 εἰς τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλ' ἐπρεπεν ἢ νὰ νικήσωσιν, ἢ ν' ἀποθάνω-
 σιν ἐνδόξως.

Ἀρχόμεθα ἤδη τῆς ἐξιστορήσεως τῶν μετὰ τοῦ
 Τεπελενλῆ Ἀλῆ Πασσᾶ μαχῶν.

Περὶ τὸ 1788—90 ἔτος, ὁ Τεπελενιώτης Ἀλῆ Πασσᾶς, διὰ
 τῆς συνεργείας τῶν προεστώτων τῶν ἐπαρχιῶν, τοὺς ὁποίους διὰ
 τῆς πανουργίας καὶ δολιότητος αὐτοῦ, ἠδυνήθη νὰ προσελκύσῃ
 εἰς τὴν φίλιαν του, ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ διὰ νὰ διορισθῇ ἡ-
 γεμῶν τῶν Ἰωαννίνων (Γιάννια Βαλεσί), ἧτις ἐπαρχία συγκει-
 μένη ἅπασα ἐκ χριστιανῶν ἐχορήγει τὰ χρηματικὰ μέσα καὶ ἐ-
 σὺντρέχεν αὐτὸν πρὸς τοὺς κατακτητικὸς καὶ φιλοδόξους αὐτοῦ
 σκοποὺς· πρὸς δὲ εἶχε πλησίον τῆς ἡγεμονίας ταύτης καὶ τὸ
 σμίνος τῶν ἀλβανῶν πατριωτῶν του, τῶν πτωχῶν καὶ τετραχηλι-
 σμένων, οἵτινες ἐπεσφρευόντο ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοῦ διὰ σμικρο-
 τάτης μισθοδοσίας καὶ μιᾶς ἀθλιεστάτης μερίδος μελανοῦ ἄρ-
 του, κουραμάνας λεγομένου· ἐξ αὐτῶν τούτων ἐσχημάτισεν εἰς
 τὴν ἀρχὴν τὴν αὐλὴν του καὶ τὸ μέγα σῶμα τῶν ὀπαδῶν συν-
 τυράννων ὁμοίων αὐτοῦ. Μὲ τὴν ἄπειρον συνοδείαν τοῦ ἀθλίου
 αὐτοῦ στρατοῦ τοῦ καταπιέζοντος ταὺς χριστιανούς τῆς ἡγεμο-
 νίας ταύτης, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπεκτανθείσης τῆς κυριαρχίας αὐ-
 τοῦ, ἐπεκτάνθησαν καὶ αἱ τυραννίαι καὶ τὰ βάσανα τῶν χριστι-
 στιανῶν εἰς ἅπασαν τὴν Ἠπειρον, Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν κλπ.
 Ὁ διὰ τὰς ἀμαρτίας τῆς ἀνθρωπότητος τρομερὸς οὗτος τύραν-

νος Ἀλῆ Πασσᾶς, ὅστις ἦτον εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν πανοῦργος καὶ δόλιος, εἶχε καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ὠμοτέρων καὶ αἰσχροτέρων τυράννων, τούτου ἕνεκα εἶχον πληρώσει τὴν αὐλὴν αὐτοῦ οἱ προδόται, ὠτακουσταί, πανοῦργοι καὶ δόλιοι, καὶ πάσης τάξεως κακοῦργοι καὶ βασανισταὶ τῶν χριστιανῶν, καὶ δὲν εἶχε μείνει εἰς τὸν τύραννον τοῦτον οὐδεμία ἀπὸ τὰς συνήθεις τοῦ χαρακτῆρος ἀρετὰς τῶν Ἡπειρωτῶν, εἰμὴ μόνον ἡ μεταξὺ ὀθωμανῶν καὶ χριστιανῶν ἀνέκαθεν διατηρουμένη ἰσότης.

Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ εὕρισκοντο ἄνδρες μεγίστης ἡπειρωτικῆς ἀρετῆς, οἵτινες εἶχον τὴν ἀνωτάτην περιωπὴν καὶ τοῦ κοινοῦ τὴν ὑπόληψιν, τοὺς ὁποίους καὶ αὐτὸς ὁ τύραννος ἐσέβετο· τοιοῦτοι δὲ ἦτον ὁ Γέρων Κωνσταντῖνος, Δοῦκας Κουφός, ὁ Μάνθος γραμματικὸς, ὁ Κῶστας Γραμματικὸς, ὁ Σπύρος Κολυβάς, ὁ Στέφανος Δοῦκας, ὁ Κωνσταντῖνος Μαρίνογλου, ὁ Ἀλέξιος Νοῦτζης, ὁ Σταῦρος Ἰωάννου, οἱ Ἴατροὶ Θηριανός, Σακελλάριος καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι ἐνάρετοι πολιτικοὶ ἄνδρες καὶ πρόκριτοι τῶν ἐπαρχιῶν, οἵτινες εὕρισκοντο ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ του ἐκίντες ἢ ἄκοντες· ἐκ δὲ τῶν ὀθωμανῶν ὑπῆρχον οἱ δύο Ζηλιχταρέοι Πατῆρ καὶ υἱός, ὁ Ὁμέρ-μπέι-Βριόνης, ὁ Ἀγοβισιάρης, ὁ Μουχαμέτ-μπέι-Καραμουράτης, ὁ Τζελαλεντίμπεης Ἀχρίδος, ὁ Ἀχμέτ-μπέι-Κοστούρης καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι, οἵτινες πολλὰκις ἀνεχαίτιζον τὸν τύραννον ἀπὸ τῆς καταστρεπτικῆς αὐτοῦ ὀρμῆς· ἐὰν ὅμως συλλογισθῶμεν καὶ τὴν ἄλλην μερίδα τῶν ἐκτρομάτων, τῶν ὀργάνων αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων βασανιστηρίων, ὡς τὸν Θανάση Βίϊαν, τὸν Μπέκιο-Μπενίτζα καὶ τοὺς ὁμοίους αὐτῶν, φρίκη μᾶς καταλαμβάνει.

Ἐπὶ τοιοῦτους ἀπαισίους οἰωνούς καὶ τοιαύτας προσδοκίας ἐφθικεν ὁ τύραννος αὐτός εἰς τὴν τάλαιναν ἡγεμονίαν τῶν Ἰωαννίνων, τὴν ὁποίαν ἐβασάνισεν ἐπὶ τριάκοντα πέντε σχεδὸν ἔτη, καὶ ἐπὶ τέλους ἐδομῶσθῆρησεν, ἐκυρπώλησεν, ἐλεηλάτησεν καὶ κατέστρεψε τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους κατεστράφη καὶ οὗτος καὶ ἄπικτα ἢ κακοῦργος γενεὰ αὐτοῦ.

Μετ' ὀλίγον λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἄφιξιν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἡγεμονίας τὰ Ἰωάννινα, ἤρχισεν ἡ μεταξὺ αὐ-

τοῦ καὶ τῶν Σουλιωτῶν ἕρις διὰ τοὺς ἀκολούθους λόγους· ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη, μαθόντες τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ τὸ σμίνος τῶν Ἄλβανῶν τυχοδιωκτῶν ἐπρωτεύθη πλησίον του ἄπειρον πλῆθος, καὶ διὰ νὰ μὴν τοὺς τροφοδοτῇ ὁ ἴδιος, τοὺς διένειμεν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ μάλιστα εἰς τὰ πλησιέστερα χωρία τῆς πρωτεύουσας τῆς ἡγεμονίας, ἀλλὰ τὰ χωρία ταῦτα τῆς ἐπαρχίας τῶν Ἰωαννίνων, μὲ ἐκεῖνα τῆς ἐπαρχίας τοῦ Σουλίου εἶναι ἀνάμικτα, οἱ ὀθωμανοὶ ἐξελλόντες ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Ἰωαννίνων, δὲν ἐπεριώρισθησαν εἰς αὐτὴν ἀλλ' ἐπεκτάθησαν, εἰσβαλόντες καὶ εἰς τὰ Σουλιώτικα χωρία· τοῦτο μαθόντες οἱ Σουλιῶται μετέβησαν καὶ τοὺς ἐκτύπησαν καὶ τοὺς ἐδίωξαν, καὶ κακοὶ κακῶς διεσκορπίσθησαν, μὴ ἰδὼν ὁ εἰς τὸν ἕτερον· τὸ γεγονός τοῦτο μαθὼν ὁ Ἄλῃ Πασσᾶς, κατεθρομβήθη λυπηθεὶς πικρότατα, ἀλλὰ τὴν λύπην ταύτην ἀποκρούσας εἰς τὸ ἐνδύμυχον τῆς δολιοσιότητος αὐτοῦ ψυχῆς, ἐπροσποιήθη λέγων, ὅτι ἡ σύγκρουσις αὕτη τῶν στρατευμάτων του μετὰ τῶν Σουλιωτῶν ἐγένετο ἄνευ τῆς ἀδειας αὐτοῦ καὶ ἀπὸ κακῆν συνενόησιν, καὶ διὰ νὰ μὴν δώσῃ ὑποψίαν εἰς τοὺς Σουλιώτας περὶ τῆς δυσταρασκείας του, ἄφησε τὰ πράγματα, εἰς ἣν ἦσαν πρὶν τῆς ἐλευθεώσεως του κατάστασιν (*).

(*) Οἱ πρῶτοι καπεταναῖοι τοῦ Σουλίου, ἰδόντες ὅτι πονηρὸς γείτων ἐγκαθίδρυθη πλησίον τῆς πατρίδος των, καὶ ὅτι ταχέως ἤθελε ἔλθουν μετ' αὐτοῦ εἰς ἐπικίνδυνον πόλεμον, ἀπεφάσισαν ἵνα ζητήσωσι τὴν προστασίαν καὶ συνδρομὴν τῆς μεγάλης Αἰκατερίνης Αυτοκρατορίσεως τῆς Ῥωσσίας, καὶ πρὸς τοῦτο ἐξαπέστειλαν εἰς Πετρούπολιν πρεσβείαν ἐκ δύο ἀνδρῶν τοῦ Τούσια Βότχαρη καὶ ἐνὸς ἄλλου, οἵτινες μεταβάντες εἰς Ῥωσίαν, ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὴν Α. Μ. καὶ ἐξητήσαντο τὴν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν αὐτῆς, ἣτις ἐξεπέσασα αὐτοὺς πολυτρόπως, ἀκολούθως διέταξεν καὶ τῆς ἐπεραν ἔμπροσθεν αὐτῆς τὸν γάργυρον τῆς Ἡπείρου, τὸν ὁποῖον παρατηρήσασα μετ' ἐπιστασίας καὶ ἰδοῦσα τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τοῦ Σουλίου, εἶπεν πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους, ὅτι ἡ θέσις τῆς πατρίδος των εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἀδυνατεῖ νὰ τοὺς συνδράμῃ, διότι καὶ αἱ περιστάσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν τῇ ἐσυγχώρουν τοῖς ἐσυμβούλευσεν δὲ, νὰ φροντίσωσι νὰ κάμωσιν συνθήκην ἢ συμβιβασμὸν τινα μὲ τοὺς ὀθωμανοὺς, οἱ δὲ τῆς εἶπεν ὅτι τοῦτο εἶναι ἀδύνατον λαβόντες δὲ χρηματικὴν τινα συνδρομὴν ἀνεχώρησαν καὶ ἦλθον εἰς τὴν πατρίδα των ἀπρακτικῶς.

Μετὰ παρέλευσιν χρόνου τινος, Σουλιώτης τις ὀνόματι Γεώργιος Σταύρηνας εὐρισκόμενος πρὸ καιροῦ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ ὦν ἀφωσιωμένος πρὸς αὐτὸν ἀπεστάλη παρὰ τοῦ Πασσᾶ εἰς τὸ Σούλι μὲ μίαν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς προκρίτους καπεταναίους Σουλιώτας, ἐνδιαλαμβάνουσαν ὡς ἐφεξῆς. « Φίλοι » καπεταναῖοι! ἐπιθυμῶ νὰ ἔχω τὴν φιλίαν Σας καὶ τὴν φιλικὴν προσέτι συνδρομὴν Σας, ὅπως δυνηθῶ νὰ πολεμήσω καὶ νὰ ὑποτάξω εἰς τὴν ἐξουσίαν μου τοὺς χαϊνίδες τοῦ Δοβλετίου μου » καταχραστὰς ἀλθανοὺς τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ τῶν πέριξ, » καὶ Σᾶς ὑπόσχομαι, ὅτι ἐκτὸς τῶν ὠφελειῶν τὰς ὁποίας θὰ » παρέξω εἰς τοὺς καπεταναίους, οἵτινες θὰ ἔλθουν καὶ θὰ προσφέρουν τὴν συνδρομὴν των, θὰ χορηγήσω εἰς ἕκαστον στρατιώτην διπλάσιον μισθὸν ἀπὸ ἐκείνου, τὸν ὁποῖον δίδω εἰς τοὺς ὀθωμανοὺς ».

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη διαβιβάσθη εἰς τοὺς Σουλιώτας Καπεταναίους, τοὺς ἠνάγκασε νὰ ἔλθουν εἰς συμβούλιον καὶ σκεφθέντες ἐξεφράσθησαν ἅπαντες, ὅτι ὁ ὀθωμανὸς αὐτὸς Πασσᾶς καὶ ὅτε ἦτον μπέης ἀκόμη, διεθρυλλεῖτο ὅτι ἦτον ἄπιστος καὶ δόλιος, διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ δοθῇ οὐδὲ ἡ παραμικρὰ πίστις εἰς τὰς ὑποσχέσεις του, μάλιστα πρέπει νὰ προφυλαχθῶμεν καὶ νὰ μὴ δώσωμεν οὐδεμίαν ἐπίσημον ὑπόσχεσιν εἰς αὐτὸν ὅτι θέλομεν τὸν συνδράμει εἰς τίποτε· προσέτι εἶπαν, ὅτι καλὸν εἶναι καὶ ἰδιαιτέρως οὐδεὶς ἐκ τῶν πατριωτῶν δὲν πρέπει νὰ ὑπάγῃ εἰς αὐτὸν ἕως ὅτου τὸν ἀναγνωρίσωμεν καλλίτερα· ἀτυχῶς ὅμως μὴ ὅλας τὰς φρονίμους καὶ πατριωτικὰς αὐτὰς διατάξεις, εἰς τῶν καπεταναίων, ὁ Λάμπρος Τζαβέλας μὴ πεισθεὶς εἰς τὰς παρακινήσεις τῶν ἄλλων πατριωτῶν τοῦ Καπεταναίων, ραδιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Γ. Σταύρηνα ἔχων μαζί του καὶ τὸν υἱὸν του Φῶτον καὶ ἄλλόν τινα Καλοδημήτην, ἀπεφάσισαν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ μετὰ σαράντα ὀπαδῶν Σουλιωτῶν φθίσας δὲ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Σατράκου ὑποδέχθη παρ' αὐτοῦ εὐνοϊκώτατα, ὅστις συγχρόνως διέταξε νὰ χορηγηθῇ πρὸς αὐτὸν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ κτάλυμα καὶ ἄφθονος τροφοδοσία. Ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς εὐρίσκετο εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐστρατοπεδευμένος ἐξῶθεν τῶν Ἰωαννίνων

πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως ταύτης διὰ νὰ μὴ δώσῃ ὑπονοίας εἰς Σουλιώτας, ὅτι αἱ ἐτοιμασίαι αὗται ἦτο διὰ τὸ Σουλι, ἀλλὰ νὰ ὑποτεθῇ ὅτι εἶναι διὰ τὸ Ἀργυρόκαστρον ὡς εἶχε διαδώσει τὴν ψευδῆ φήμην· ἐσύγκειτο δὲ ὁ στρατὸς οὗτος ἐκ δεκαπέντε περίπου χιλιάδων καὶ εἶχε θέσει ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ τὸν υἱὸν τοῦ Μουχτάρ Πασσᾶ, ἠκολούθει δὲ καὶ ὁ ἴδιος αὐτὸς ὀπισθεν διευθύνων αὐτὸν καὶ δίδων τὰς ἀπαιτουμένας διαταγὰς καὶ ὁδηγίας.

Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Τζαβέλα, ὁ πασσᾶς διέταξε τοὺς Ἄλβανοὺς στρατιώτας νὰ κάμουν τὰ ἡπειρωτικὰ γυμνάσματα τοῦ ἄλματος καὶ τοῦ δίσκου ἐπὶ προφάσει διασκεδάσεως, συγχρόνως δὲ προσεκάλεσε καὶ τὸν Τζαβέλαν καὶ τὸν εἶπε τὰ ἑξῆς· « Ἐγὼ ἀκούσει, Τζαβέλα, ὅτι οἱ Σουλιῶται ἔχουν ἐπιτηδειότητα εἰς τὰ γυμνάσια ταῦτα καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ τοὺς ἰδῶ μὲ τοὺς ὀφθαλμούς μου ». Ὁ δὲ Τζαβέλας ἀπάντησεν ὅτι· « Εἰς τοιοῦτον μεγάλον στρατὸν πιστεύω ὅτι θὰ ὑπάρχουν πολλοὶ ἄλλοι ὅμοιοι καὶ καλλίτερα γεγυμνασμένοι εἰς τὰ τοιαῦτα, μολοντοῦτο διὰ νὰ εὐχαριστήσω ὑμᾶς θὰ διατάξω νὰ λάβουν μέρος ». Ἀμέσως λοιπὸν διέταξε τὸν υἱὸν τοῦ Φῶτον καὶ τοὺς λοιποὺς πατριώτας του νὰ συμμεθέξωσιν εἰς τὰ γυμνάσματα, οἵτινες ὑπακούσαντες εὐγαλαν τὰ ὄπλα ἀπὸ τὰς ζώνας, καὶ ἤρχισαν νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὰς ἀσκήσεις, ἀλλ' ὁ τύραννος ὅστις ἀσκαρδαμυκτὴ ἐπερίμενε τὴν στιγμὴν ταύτην ἀμέσως ἐνευσεν εἰς τοὺς προδιατεθειμένους στρατιώτας καὶ οὗτοι ὤρμησαν σωρηδὸν ἐπὶ τῶν ἀόπλων Σουλιωτῶν καὶ τοὺς συνέλαβον ὁμοῦ μὲ τὸν Τζαβέλαν καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Φῶτον καὶ τοὺς ἔθεσαν ὑπὸ φύλαξιν. Εἰς δὲ ἐκ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Τζαβέλα Σουλιωτῶν διαφυγῶν τὰς χεῖρας τῶν ὀθωμανῶν ἔτρεξε δρομαίως διὰ τοῦ κάμπου, διευθυνθεὶς πρὸς τὰ ὄρια τοῦ Σουλίου, οἱ ὀθωμανοὶ πεζοὶ τε καὶ ἵππεις ἔτρεξαν ὀπισθεν αὐτοῦ τουφεκίζοντες, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὸν συλλάβωσι ἢ νὰ τὸν φονεύσωσι· ὁ δὲ, τὴν ἐπιουῶσεν ἐφθασεν εἰς τὸ Παλαιοχώρι, ὅπου ἐκατῶκει ὁ Γεώργιος Μπότζαρης, τὸν ὁποῖον εἰδοποίησε διὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Τζαβέλα καὶ τῶν λοιπῶν ὀπαδῶν, προσέτι τῷ ἐπρόσθεσεν ὅτι ἡ Πατρις εὐρίσκεται εἰς μέγαν κίνδυνον, διότι ὁ ἐχθρὸς ὅλας αὐτὰς τὰς με-

γάλας δυνάμεις καὶ ἐτοιμασίας τὰς ἐνήργησε δολίως καὶ ὑπὸ τῷ πρόσχημα τοῦ κατὰ τῶν ἀλθανῶν πολέμου διὰ νὰ ἐπιπέσῃ αἰφνιδίως ἐπὶ τῆς πατρίδος μας καὶ νὰ μᾶς καταστρέψῃ.

Ὁ Βότζαρης ἀκούσας τὴν αἰφνιδίον ταύτην εἶδῃσιν κατεταράχθη, κατεσπευσμένως δὲ εἰδοποίησε τοὺς πατριώτας του εἰς τὸ Σουλι διὰ νὰ λάβουν ὅλα τὰ μέτρα καὶ νὰ ἐτοιμασθῶσι πρὸς ἀντίκρουσιν τοῦ τρομεροῦ αὐτοῦ ἐχθροῦ, αὐτὸς δὲ ὁ Βότζαρης ὁμοῦ μὲ τοὺς ἄλλους καπετανέους τῆς Λάκας καὶ τοὺς χωρικοὺς, ἀφοῦ ἐξαπέστειλε πρὸς ἐξασφάλισιν τὰς οικογενείας των εἰς τὴν Κιάφαν, ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζωνται μὲ σπουδαιότητα· εἰς δὲ τὴν πόλιν τὸ Σουλι μετὰ τὴν εἰδοποίησιν, ἦν ἔλαβον παρὰ τοῦ Βότζαρη, συνῆλθον στιγμιαίως ἐν Συνελεύσει καὶ ἐν τῷ ἅμα ἀπεφάσισαν, τὰ μὲν γυναικόπαιδα ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς τὴν Κιάφαν, οἱ δὲ ἄνδρες ὅσοι δύνανται νὰ φέρουν ὄπλα νὰ μοιρασθῶσιν εἰς τρία σώματα, τὸ ἐν συγκείμενον ἐκ τριακοσίων πεντήκοντα ἀνδρῶν νὰ ἀπέλθῃ ἀμέσως καὶ ἐνωθῆ μετὰ τοῦ Βότζαρη, ὅπως ἀποκρούσῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ τὸν ἐμποδίσῃ μεχρὶσὺ ἐτοιμασθῶσι καλῶς, διακόσιοι πεντήκοντα ἄνδρες νὰ μεταβῶσιν ἀμέσως εἰς Πάργαν πρὸς ἀγορὰν πολεμεφοδίων καὶ νὰ ἐπιστρέψουν σπουδαίως, οἱ δὲ λοιποὶ νὰ διασπαρῶσιν εἰς τὰ χωρία καὶ νὰ μεταφέρουν εἰς Κιάφαν, ὅσας ζωοτροφίας δυνηθῶσι· ταῦτα δὲ ἀπεφασίσθησαν ἀμέσως καὶ ἔλαβον συντόμως τὴν ἐκτέλεσιν.

Ὁ ἐχθρὸς ἐξεκίνησεν ἐκ τῶν Ἰωαννίνων μεθ' ὄλου τοῦ πεζικοῦ καὶ ἵππικοῦ στρατοῦ συνισταμένου ἐκ 15 περίπου χιλιάδων, εἰσέβαλεν εἰς τὰ χῶματα τῆς ἀνεξαρτήτου ἐπαρχίας τοῦ Σουλίου καὶ ἐστρατοπέδευσε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν λάκαν τοῦ Βότζαρη εἰς τὴν θέσιν λεγομένην Κουπάκια, κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ 1792 ἔτους. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ εἶχε θέσει τὸν υἱὸν τοῦ Μουχτάρ Πασσᾶ, ὡς ἐρρέθη, αὐτὸς δὲ μὲ ἐν μέρος στρατοῦ ἐτοποθετήθη εἰς τὸ ὄχυρον χωρίον Μπογόρζα μακρὰν τοῦ γενικοῦ στρατοπέδου περὶ τὰς δύο ἡμισυ ὥρας.

Οἱ 350 ἄνδρες οἱ ἐκλεχθέντες ὑπὸ τῆς Πατρίδος ἔφθασαν εἰς τὸν Βότζαρη καὶ ἠνώθησαν μετ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Φωτομάρα καὶ λοιπῶν καὶ τινῶν χωρικῶν καὶ γενόμενοι περὶ τοὺς χιλίους ἀπεφά-

εἶσαν νὰ τρομάξωσι τὸν ἐχθρὸν διὰ τινος ἀπροσδοκίτου πολέμι-
 κῆς πράξεως, ὅπως τὸν ἀποδειλιάσουν εἰς τὰ βήματά του· πρὸς
 τοῦτο ἀπεφάσισαν καὶ προσέβαλον τὸν ἐχθρὸν διὰ νυκτὸς μετὰ
 μεγίστης ὀρμῆς ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ στρατοπέδου, καὶ διὰ τῶν ξιφῶν
 κατέσφαξαν καὶ κατεκερμάτισαν τὸ προστιχόμενον, διήλθον διὰ
 μέσου τοῦ στρατοῦ καὶ ἐξήλθον εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος καὶ ἀνε-
 χώρησαν· ὁ δὲ ἐχθρὸς ἔντρομος γενόμενος ἐκ τοῦ ἀπροσδοκίτου
 αὐτοῦ συμβεβηκότος δὲν ἠδύνατο νὰ ξεκαθαρίσῃ τί ἦτο τὸ συμ-
 βάν αὐτὸ, καὶ ἐτουφεχούσαν ἀδιακόπως μέχρι τῆς αὐγῆς φονευό-
 μενοι μεταξύ των εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτὸς, τὴν δ' ἐπίουσαν ἡ-
 μέραν ἰδόντες τὸν ἀφανισμόν ὃν εἶχον προξενήσει οἱ Σουλιῶται
 καὶ οἱ ἴδιοι αὐτοὶ, ἔγειναν ἔντρομοι καὶ δὲν ἤθελαν νὰ κάμουν
 βῆμα ἔμπρός.

Ὁ Ἄλῃ Πασᾶς μαθὼν τὴν ἀπροσδοκίτην προσβολὴν τὴν ὀ-
 ποίαν οἱ Σουλιῶται ἔκαμαν εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ, καὶ τὸν ἀφα-
 νισμόν καὶ τὴν ἀποδειλίαν ὅπου εἰς αὐτὰς ἐπέφεραν, ἔλυπήθη
 κατάκαρδα καὶ καταφρυάττων ὠρκίζετο εἰς τὸν Προφήτην ὅτι
 θέλει ἐκδικηθῆ μετὰ τὸν ἀφανισμόν αὐτῶν. Διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ δὲ τοὺς
 ὀπλαρχηγούς καὶ τοὺς στρατιώτας προσεκάλεσεν ἔμπροσθέν του
 ὅλους τοὺς ἀρχηγούς καὶ τοὺς ὠμίλησεν οὕτω· « Δὲν εἶναι ἐν-
 τροπή, ἀγάδες, διὰ τὸ ντὶν ἡμουχαμέτ εἰς τὴν ὀθωμανικὴν θρη-
 σκεῖαν μία φοῦκα γκιαούριδες ἐντὸς τοῦ κέντρου τῆς πολεμικῆ-
 τάτης Ἡπειροῦ καὶ Ἀλβανίας νὰ ὑπάρχῃ καὶ περιφρονῇ τὴν θρη-
 σκεῖαν ἡμῶν κατασφάζουσα τοὺς ὀθωμανούς καὶ νὰ χύνη τὸ μου-
 σουλμανικὸν αἷμα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μέχρι σήμερον, καὶ ἡμεῖς οἱ
 κατατροπώσαντες τόσα ἰσχυρὰ ἔθνη νὰ τοὺς βλέπαμεν ἐδῶ πλη-
 σίον τῶν οἰκογενειῶν μας καὶ νὰ ἀδιαφορῶμεν ; τοῦτο, τέκνα μου,
 εἶναι ἀσυγχώρητον ἀπὸ τὴν θρησκείαν μας καὶ διὰ πᾶν ἄλλο ἐν-
 δεχόμενον, διότι ἡ μικρὰ αὕτη φωλεὰ ἔχουσα γειτόνους τοὺς
 νησιώτας Γκιαούριδες, βοηθούμενοι καὶ ἀπὸ ἐξωτερικὸν δυνατὸν
 Γκιαούρη, μέλας ἄλᾶ (ὁ θεὸς φυλάξοι), δύνανται νὰ γίνωσιν ἐπι-
 κίνδουνοι εἰς τὴν πατρίδα μας καὶ τὴν θρησκείαν μας, διὰ τοῦτο
 ὁποιος εἶναι τοῦρκος καὶ πιστὸς εἰς τὸν Μωάμεθ νὰ τρέξῃ μετὰ τὸ
 σπαθὶ στὸ χεῖρ καὶ νὰ ἐκδικηθῇ τόσον μουσουλμανικὸν αἷμα ὅπου

μέχρι σήμερον ἔχουν χύσει αὐτοὶ οἱ ἄπιστοι· ὁ πόλεμος οὗτος γίνεται ντὶν ἠγουρουνά (ὕπερ πίστεως), καὶ ἕκαστος μουσουλμάνος πρέπει νὰ τρέξη καὶ μὲ τὴν χύσιν τοῦ αἵματός του ἀκόμη διὰ νὰ καταστραφῇ ἡ φωλεὰ αὐτῆ τῶν ἀπίστων, ἥτις ἐπικινδύως διατηρεῖται εἰς τὴν γειτονίαν μας ν. Ἄπαντες οἱ περὶ αὐτὸν ἐπευφήμησαν καὶ ὑπεσχέθησαν νὰ χύσουν τὸ αἷμά των ὑπὲρ πίστεως καὶ τοῦ Κυρίου των.

Ἐνῶ ὁ ἐχθρὸς ἐνήργει ταῦτα πρὸς ἑνθάβρυνσιν τοῦ στρατοῦ του, οἱ Σουλιῶται ἐξ ἄλλου μέρους ἐσκέπτοντο ὅπως εἰ δυνατόν τὸν καταστρέψωσιν καὶ ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ ταιοῦτον ἐπικίνδυνον ἐχθρὸν τῆς πατρίδος των· ἔμαθον δὲ ὅτι αὐτὸς ὁ ἐχθρὸς εὐρίσχετο συσσωματωμένος μὲ περίπου χιλίους σωματοφύλακας εἰς τὸ χωρίον Μπογόρζα· συνελθόντες οἱ προκρίτοι ἀπεφάσισαν καὶ ἐξέλεξαν τριακοσίους ἄνδρας, τὰ τέκνα τῶν προκρίτωτέρων πολιτῶν τοῦ Σουλίου, τοὺς ὁποίους ἐξαπέστειλαν μὲ διαταγὴν νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ χωρίον Μπογόρζα καὶ νὰ ὀρμήσουν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μὲ ἀπόφασιν νὰ τὸν σφάξουν ἢ ἄλλως οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν νὰ μὴν ἐπιστρέψῃ ζῶν εἰς τὴν πατρίδα του· οἱ ἄνδρες οὗτοι παραδεχθέντες τὴν διαταγὴν τῶν προκρίτων τῆς πατρίδος των εὐχαρίστως, ἔλαβον τὰ ὄπλα καὶ ἐξῆλθον ἀμέσως τῆς πατρίδος των καὶ ἀνεχώρησαν, διευθυνόμενοι πρὸς τὴν Μπογόρζαν· ἐνῶ δὲ ὁδοιποροῦσαν ἀπῆντησαν εἰς τὸν δρόμον τὸν Λάμπρον Τζαβέλαν ἐρχόμενον ἐκ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου καὶ διευθυνόμενον πρὸς τὸ Σουλι, τὸν ὁποῖον ὁ τύραννος εἶχεν αἰχμαλωτήσει, ὡς ἐβρέθη, καὶ ἤδη τὸν ἠλευθέρωσε κρατήσας τὸν υἱὸν του Φῶτον καὶ τοὺς λοιποὺς, αὐτὸν δὲ τὸν ἐξαπέστειλεν εἰς τὸ Σουλι διὰ νὰ συνεργήσῃ καὶ παρακινήσῃ τοὺς Σουλιώτας πρὸς ὑποταγὴν εἰς τὸν ἐχθρὸν· συναντηθέντες οἱ ἄνδρες οὗτοι μετὰ τοῦ Τζαβέλα ἠρωτήθησαν παρ' αὐτῶν ποῦ ὑπάγωσιν, οἱ δὲ, τὸ πρῶτον δὲν ἠθέλησαν νὰ εἰπῶσιν εἰς αὐτὸν τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς των, ἀκολούθως διὰ πολλῶν παρακινήσεων ὑπέδειξαν εἰς αὐτὸν τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀποστολῆς των, ὁ δὲ Τζαβέλας εἶπεν· « Τέκνα μου, ἡ ἀπόφασις τῆς πατρίδος καὶ ὁ σκοπὸς ὑμῶν εἶναι σωτηρία διὰ τὴν πατρίδα μας· ἀλλὰ σὰς βεβαιῶ ὅτι πρὶν ἢ ὑ-

μεις φθάσητε εἰς τὸ ἀποτέλεσμα, ἡ πατρίς ἀπόλλυται, καθότι
 ἔμαθον ἀπὸ πολλὰ μυστικὸν φίλον καὶ γνωρίζω μετὰ θετικότη-
 τος ὅτι οἱ ἐχθροὶ αὐριον πρὶν ξημερώσει, ἐπιτίθενται πανστρα-
 τιά πανταχόθεν κατὰ τῆς πατρίδος μας, καὶ ἔχουν ἀπόφασιν ἀ-
 μετάτρεπτον ἢ νὰ καταστρέψουν τὴν πατρίδα μας ἅπασαν, ἢ νὰ
 ἀπολεσθῶσιν ἐν αὐτῇ ἅπαντες. Σᾶς συμβουλεύω λοιπὸν νὰ ἐ-
 πιστρέψητε καὶ νὰ τρέξητε εἰς βοήθειαν τῆς κινδυνεύουσας πα-
 τρίδος καὶ τῶν τέκνων μας· διότι βεβιαίως, ὅταν λείψῃ μία τοι-
 αύτη ὡς ἡ ἰδική σας δύναμις, ἡ πατρίς μας ἀφεύκτως χάνεται.
 Πεισθέντα λοιπὸν εἰς τοὺς λόγους τοῦ γέρου Τζαβέλα τὰ τέκνα
 ταῦτα τῆς πατρίδος, ἐπέστρεψαν εἰς τὸ γενικὸν στρατόπεδον τῶν
 πολιτῶν.

Τὴν δὲ ἐπιούσαν ἡμέραν ἀληθῶς οἱ ἐχθροὶ ὑπακούσαντες εἰς
 τὰς διαταγὰς τοῦ Κυρίου των, ὡς ὀρμητικὸς χεῖμαρρος παντα-
 χόθεν μετ' ἀπαραδειγματίστου ὀρμῆς ἐπετέθησαν κατὰ τῶν πο-
 λιτῶν, ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ στίφη τῶν βαρβάρων, τὰ ὅποια ὁ ἐχ-
 θρὸς εἶχε συλλέξει ἐκ τῆς Ἀλβανίας καὶ ἐξ ὅλης τῆς εὐρωπαϊκῆς
 Τουρκίας, ἀλαλάζοντα κατὰ τὸ βαρβαρικὸν αὐτὸ ἦθος ἐπροχώ-
 ρουν πρὸς τοὺς Σουλιώτας, οἵτινες ἐν ἄκρᾳ σιωπῇ καὶ βραδέσι
 βήμασι ὀπισθοχώρουν, καὶ μαχόμενοι ἀπεδεκάτιζον τοὺς ἐχθροὺς·
 ἀρχηγοὶ δὲ αὐτῶν ἦσαν οἱ Βότζαρης, Φωτομάρας, Κουτσονί-
 κας, Δράκος, Τζαβέλας, Ζέρβας καὶ λοιποὶ ἀρχηγοὶ ἐκάστης φά-
 ρας, οἵτινες ἀπεφάσισαν νὰ σύρωσι τὸν ἐχθρὸν μέχρι τῆς
 πρὸς δυσμὰς ὑπερκειμένης βράχης τῆς Κιάφας· ἐκτὸς τούτου εἶ-
 χον ἀποφασίσει νὰ κρατηθῶσι καὶ δύο ἄλλοι ἐπικίνδονοι θέσεις·
 αὗται δὲ ἦτον οἱ δύο μικροὶ πύργοι τοῦ χωρίου Κιάφας εὐρισκό-
 μενοι μακρὰν τῆς ὑπερκειμένης βράχης εἰς βολὴν πυροβόλου. Ταύ-
 τας τὰς δύο κινδυνώδεις θέσεις ἐνέκριναν νὰ τὰς καθέξωσιν ὁ
 γέρων Κουτσονίκας καὶ ὁ Κίτσο Ζέρβας, οἵτινες ἀπεφασίσθη νὰ
 ἐκλέξουν ἀνὰ τρεῖς ἄνδρας ἐξ ἐκάστης φάρας· ὀπισθοποροῦντες
 λοιπὸν ἔφθασαν πρὸς τὴν Πάργαν· ἐκεῖ ὁ Γεροκουτσονίκας ἐδιευ-
 θύνθη πρὸς τὰς θέσεις αὐτάς, καὶ συγχρόνως προσεκάλεσε καὶ
 τοὺς λοιποὺς νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν, ἀλλ' εἰς ἐκ τῶν πολεμιστῶν
 τοῦ εἶπεν· « Γέροντα, ὁ στρατὸς οὗτος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κρα-

τηθῆ εἰς τὰς θέσεις ταύτας καὶ μὴ μᾶς πέρνης εἰς τὸν λαίμῳ σου »· ὁ δὲ ἀτρόμητος γέρων ἀγριοκυτάξας τοῦτον τῷ εἶπε μόνον τὴν λέξιν ταύτην, « δειλὲ, φύγε », καὶ ἀμέσως ἀπετάθη πρὸς τὰ τέκνα του καὶ τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ τινὰς ἄλλους πατριώτας, ὅπου ἦτον πλησίον αὐτοῦ εἰπὼν, « ἀκολουθεῖτε με »· καὶ ἠκολούθησαν αὐτὸν οἱ δύο υἱοὶ του Ἐθανάσιος καὶ Ζυγούρας, ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Κυλέτζης Μαλάμος, οἱ δύο συμπέθεροί του Ἀποστόλης Γούτης Μπούσπος καὶ Πύλιο-Γούσιος, ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Λάμπρος Χρηστοφώτης, ὁ Τζήμα Ἀναστάσης, συμπέθερός του, καὶ οἱ πατριῶται καὶ συναδελφοὶ, Τζήμα Ζέρβας, Καραμέτσης, Σέχος Βεῖκοζέρμπας καὶ Κολέσης Τούτης καὶ ἄλλοι ὀκτώ πατριῶται καὶ οὕτως ἐμβῆκαν εἰς τὸν πρῶτον πύργον μετὰ δεκαοκτὼ πατριωτῶν, ὁμοίως ἐμβῆκε καὶ ὁ Κίτζο-Ζέρβας εἰς τὸν ἄλλον πύργον μετ' ἄλλους δώδεκα ἀνδρας πατριώτας, οἱ δὲ λοιποὶ Σουλιῶται ἅπαντες μετὰ τοῦ Βότζαρη καὶ λοιπῶν ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν ὑπερχειμένην τῆς Κιάφας βράχην, ὡς εἶχον ἀποφασίσει· τὸ δὲ σμῖνος τῶν βαρβάρων, ὡς λαίλαψ ὀρμητικὸς, ἔτρεξεν ὀπισθεν τῶν Σουλιωτῶν καὶ τὸ ἄπειρον πλῆθος αὐτῶν κατεκάλυψε τὸ ἔδαφος ὀλόκληρον, ὅσον ἠδύνατο νὰ ὄρᾳ ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ περιφερείᾳ ἐκείνῃ· ἀλαλάζοντες δὲ ἐφώναζαν οἱ βάρβαροι μετ' Μουχαμέτ ἐμπρὸς (διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ Μωάμεθ) καὶ ἔτρεχαν ὡς οἱ τετυφλωμένοι χοῖροι, χωρὶς νὰ βλέπουν ἐμπροσθέν των· φθάσαντες δὲ εἰς τὴν βράχην εὔρον τρομερὰν ἀντίστασιν, ὥστε ἐπίσθησαν χεῖρας μετ' χεῖρας, ὁ Βότζαρης καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχηγοὶ καὶ πατριῶται ἔδειξαν μεγίστην καρτερίαν καὶ ἡρωϊσμόν, ἐμάχοντο δὲ ὡς λέοντες καὶ ἐθέριζαν ὡς τοὺς ἀστάχιας τοὺς ἐχθρούς.

Οἱ βάρβαροι ἐκ τῆς μανίας αὐτῶν, ἐκ τοῦ κρότου τῶν ὄπλων καὶ τῶν ἀλαλαγμῶν δὲν ἐσκέφθησαν παντάπασιν τοὺς ἐν τοῖς πύργοις, ἀλλ' ἐπροσπέρασαν καὶ τοὺς ἄφησαν εἰς τὰ ὀπίσθιά των, οἱ δὲ ἐντὸς αὐτῶν ἐξέχεον ἐπὶ τοῦ σωροῦ τῶν ἐχθρῶν πῦρ φονικὸν καὶ ἀδιάκοπον, ἀφανίζον αὐτούς· τὸ ἔβλεπον μὲν οἱ ἐχθροὶ, ἀλλ', ὡς ἐρρέθη, δὲν ἠδύναντο ἐκ τοῦ ἀλαλαγμοῦ νὰ ἐννοήσωσι πόθεν προέρχεται ἡ φθορά των αὕτη· μετὰ πολλὴν ὅμως ὥραν, ἐννόησαν ὅτι ὀπισθέν των εἶχον τρομερὸν ἐχθρὸν, ἐστράφησαν

Θε καὶ ὤρμησαν ὡς σμίνας ἐπὶ τοῦ μεγάλου πύργου καὶ ἐφώνα-
 ξαν, « ὄρε ποῖος εἶναι ἐδῶ μέσα » οἱ δὲ ἀπεκρίθησαν, « Σου-
 λιῶται εἶναι ὄρε τοῦρκοι με τὸν Κουτσονίκα, καὶ ἂν ἀγαπᾶτε
 κοπιᾶστε ». Ἀκούσαντες δὲ οἱ βάρβαροι ἐφώνησαν « Μετ Μουχα-
 μετ, ἐπάνω τους », καὶ ἀμέσως ὤρμησαν κατὰ τοῦ πύργου καὶ
 ἐβούλωσαν τὰς πολεμικὰς θυρίδας αὐτοῦ καὶ πολλοὶ ἐξ αὐ-
 τῶν ἀνέβησαν ἐπὶ τῆς στέγης τῆς Κούλιας. Οἱ ἐντὸς τῆς Κού-
 λιας, ἂν καὶ εὐρέθησαν εἰς τὸν μεγαλείτερον κίνδυνον, ἦσαν ὁμως
 μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ πτοηθῶσι, διότι ἅπαντες ἦτον μεγαλόψυ-
 χοὶ καὶ καρτερικοὶ, καὶ μάλιστα ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν γέρον
 Κουτσονίκαν, ὅστις διὰ τοῦ λόγου καὶ παραδείγματος αὐτοῦ τοῖς
 ἐνέπνεε μεγαλείτερον θάρρος. Διηρέθησαν δὲ οἱ ὀλίγοι αὐτοὶ πολε-
 μισταὶ εἰς δύο τάξεις, καὶ οἱ μὲν ὠθοῦντες τοὺς λίθους τῶν θυ-
 ρίδων ἐπυροβολοῦσαν τοὺς παρακειμένους ἐχθροῦ, οἱ δὲ στρέ-
 ψαντες τὰ ὄπλα των πρὸς τὰ ἄνω, ἐπυροβολοῦσαν τοὺς ἐπὶ τῆς
 στέγης, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐπέφεραν τοσοῦτον φόνον, ὥ-
 στε ἤρχισε τὸ αἷμα νὰ πίπτῃ ἀπὸ τῆς στέγης κρουνηθὼν καὶ
 ἤρχισαν ἐκ τούτου νὰ θρέχωνται τὰ πολεμεφῶδιά των, διὰ τὰ
 ὁποῖα ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκβάλουν τὰ ἐπανωφόριά των νὰ τὰ
 σκεπάσουν. Οἱ ἐπὶ τῆς στέγης ἐχθροὶ, ἰδόντες τὸν ἀφανισμόν
 των, ὅσοι ἦτον σώοι ἐκρημνίσθησαν κάτω καὶ ἀνεχώρησαν· οἱ
 πολιορκηταὶ ὀθωμανοὶ ἠδυνήθησαν νὰ διατριπύσουν διὰ σιδηρῶν
 ἐργαλείων τὸν τοῖχον, ἀλλ' οἱ πολιορκουμένοι τοῖς τὰ ἐδραξκν
 ἐκ τῆς αὐτῆς ἀνειχθείσης ὀπῆς, εἰς ἣν ἐγένετο συμπλοκὴ μεταξὺ
 πολιορκητῶν καὶ πολιορκουμένων, ἐξ ὧν ἐπληρώθησαν ὁ Πύλιο-
 Γούτης καὶ ὁ Καραμέτσης Σέχος· καὶ ἐνῶ ἐγένετο τοιαύτη πει-
 σματώδης μεταξὺ Σουλιωτῶν καὶ ὀθωμανῶν εἰς τὸν πύργον τοῦ
 Κουτσονίκα, εἰς τὸν ἄλλον ὁμοίως τοῦ Κίτζο-Ζέρβα ἐγένετο φο-
 νικώτατος πόλεμος, διότι οἱ ἐχθροὶ ἐνεργοῦσαν τρομερὰς ἐφορ-
 μῆσεις ἐπ' αὐτοῦ, τὰς ὁποίας ὁ γενναῖος ἀρχηγὸς μετ τοὺς ὑπ'
 αὐτὸν πατριώτας, ἀπέκρουε μεθ' ὅλης τῆς γενναιότητος· ἡ ὀρμὴ
 τῶν ἐχθρῶν ἐπανελήθη πολλάκις καὶ ἀπεκρούσθη, ἀλλ' ἀτυχῶς
 ἐπὶ τέλος ἠδυνήθησαν νὰ συντρίψουν τὴν θύραν τοῦ κατωγαίου
 τοῦ πύργου καὶ δι' αὐτῆς ἠδυνήθησαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ κατώ-

γαιον καὶ ἐντεῦθεν πυροβολοῦντες ἐφόνευον τοὺς ὑπὸ τὸν Κίτζον Ζέρβαν, ὅστις ἰδὼν τὸν κίνδυνον ἤνοιξε τὴν θύραν τοῦ πύργου καὶ ἔτρεξε μὲ τοὺς ὑπ' αὐτὸν πρὸς τὴν Κιάφαν, ἀλλὰ μυριάδες πυροβολισμοὶ διευθύνθησαν κατ' αὐτῶν, καὶ ἅπαντες ὑπέστησαν τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον· ὁμοῦ δὲ μὲ αὐτοὺς ἐφονεύθη καὶ ὁ ἀνδρεῖος ἀρχηγὸς Κίτζο Ζέρβας.

Ἡ δὲ ἐπὶ τῆς βράχης πεισματώδης καὶ ἄνισος μάχη μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν ὀθωμανικῶν στρατευμάτων καὶ τῶν Σουλιωτῶν, τῶν ἐπ' αὐτῇ καὶ ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Κουτσονίκα, διήρκεσε ἐπὶ ἑπτὰ ὀλοκλήρους ὥρας, ὥστε εἶχον ἀποκάμει καὶ οἱ δύο στρατοὶ ἀλλὰ κατὰ τὸ μᾶλλον εἶχον κουρασθῆ καὶ ἀποχαυνωθῆ οἱ ὀθωμανοὶ μὲ ὅλας τὰς ἐνθαρρύνσεις, τὰς ὁποίας ὁ Κύριος αὐτῶν τοῖς ἔστειλεν ἀπὸ τὸ ὄρος τῆς Βιρζάχας, ὅπου ἦτο τοποθετημένος, καὶ ἄλλοτε μὲν τοῖς ὑπέσχετο, ἄλλοτε δὲ τοὺς ἀπειλοῦσεν, ἀλλ' ἐκείνοι δὲν ἦσαν εἰς θέσιν πλέον οὐδὲ κἂν βῆμα νὰ προχωρήσωσι τὴν κατάστασίν των ταύτην παρετήρησαν οἱ Σουλιῶται διὰ τῆς ὀξυδερκείας των, ὅθεν ἀνακαλέσαντες ὅλας των τὰς δυνάμεις, βοηθούμενοι καὶ ἀπὸ ἓν μέγα μέρος ἡρωϊδῶν γυναικῶν, αἵτινες μὴ ὑποφέρουσαι τοὺς βαρβάρους νὰ καταπατοῦν καὶ μαινοῦν τὸ ἔδαφος αὐτῆς τῆς ἱεράς των πατρίδος, ὤρμησαν κατ' αὐτῶν, ὡς λείαναι, ἐκσφενδονίσασαι κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν χαλαζήδον λίθους καὶ βράχους, οἱ δὲ ἄνδρες ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρῶν μὲ τὰ ζιφεὶ εἰς τὰς χεῖράς των τοὺς ἔτρεψαν εἰς γενικὴν φυγὴν, ἥτις γενομένη ἐξ ὅλων τῶν κατεχομένων παρ' αὐτῶν θέσεων ἐπέφερεν ἓνα ὑπόκωφον βόμβον καὶ σεισμὸν, ὥστε οἱ ἐντὸς τοῦ Πύργου τοῦ Κουτσονίκα ἐφώναξαν, « Σεισμὸς γίνεται κλωνίζων τὴν γῆν »· ἀλλ' ἀκολούθως ἰδόντες ὅτι ἡ ἐξακολούθησις τῆς βοῆς ταύτης προήρχετο ἐκ τῆς βιαίας φυγῆς τῶν ἐχθρῶν, ἐξῆλθον ἀστραπηδὸν τοῦ πύργου, καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, σφάζοντες ὅσους ἠδύνατο ἢ σπάθη αὐτῶν νὰ καταφθάσῃ· ἔτρεχον δὲ πανταχόσε πατῶντες τὰ πτώματα τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἀδραζον τοὺς ζῶντας καὶ τοὺς ἐφόνευαν· ἄλλοι δὲ διὰ τῶν πυροβόλων ἐφόνευαν, ὅσους ἐτρυποῦσεν ἡ βολή, εἰς τὸν σωρὸν τοῦ ὄλου στρατοῦ, οἱ δὲ ἄλλοι βάρβαροι ἔτρεχαν δρομαίως χωρὶς νὰ

χυρίση οὐδείς ἐξ αὐτῶν νὰ ἴδῃ εἰς τὰ ὀπίσω, ἀλλ' ὁ σώζων σω-
 σάτω τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, ἔτρεχον εἰς τὸ Σουλι, ὅπου ἦτον τὸ γε-
 νικὸν αὐτῶν στρατόπεδον· ὁ δὲ τύραννος Ἀλῆ Πασσᾶς εὐρισκό-
 μενος ἀπέναντι τοῦ θεάτρου τῆς μάχης, εἶδεν ἰδίους ὀφθαλμοῖς
 τὴν τρομερὰν καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ καὶ ὑπέφερε τὴν
 τρομερωτέραν τῶν θλίψεων, μείνας ἀπαρηγόρητος· ὅθεν συνελθὼν
 καὶ ἰππεύσας ἀνεχώρησεν εἰς τὰ Ἰωάννινα, χωρὶς νὰ περιμεῖνῃ
 τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐστρατείας.

Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας
 ὀθωμανοὶ, ἐκ δὲ τῶν Σουλιωτῶν ἐφονεύθησαν ἑννεήκοντα, ἐν
 οἷς καὶ ὁ γενναῖος Κίτσος Ζέρβας, ἐπληρώθησαν, ὅμως πολλοὶ
 περισσότεροι. Μετὰ τὴν μάχην, ὡς ἐρρέθη, οἱ ἐχθροὶ εἶχον συν-
 κεντρωθῆ εἰς τὸ Σουλι καὶ εἶχον μεγάλας προφυλάξεις· ἔμειναν
 ὀκτὼ ἡμέρας, τὴν δὲ ἐνάτην διεδόθη εἰς τὸ ὀθωμανικὸν τοῦτο
 Στρατόπεδον, ὅτι οἱ Σουλιῶται ἐτοιμάζονται νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ
 τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοπέδου διὰ νὰ τὸ καταστρέψωσι. Ἡ εἶδη-
 σις αὕτη πῶς διεδόθη καὶ πόθεν εἶχε τὴν πηγὴν, εἶναι ἄγνω-
 στον· τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οἱ ὀθωμανοὶ μαθόντες τὴν εἰδησιν
 ταύτην καὶ ἐντρομοὶ γινόμενοι ἐδόθησαν εἰς γενικὴν φυγὴν, ὃ
 δὲ γενικὸς ἀρχηγὸς αὐτῶν Μουχτάρ Πασσᾶς τρεῖς ἔπεσεν ἐκ τοῦ
 ἵππου του ἀπὸ τὸν τράμον καὶ τὸν ἐκράτουν οἱ ἄνθρωποι του,
 ὅπως τὸν σώσωσι διὰ νὰ μὴν γείνη αἰχμάλωτος· οἱ ἐχθροὶ ἄφη-
 σαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτῷ ἅπαντα τὰ πολεμεφόδια, τροφὰς,
 σημίας, σκηνάς καὶ λοιπὰ· δρομαῖοι δὲ ἔτρεχον νὰ φύγουν διὰ
 τῶν ὄρεων καὶ κρημνῶν· οἱ Σουλιῶται, οἵτινες κατεσχόπευον πάν-
 τοτε τὰ κινήματα τοῦ ἐχθροῦ, ἅμα ἔλαβον γινῶσιν τῆς φυγῆς
 αὐτῶν ἔτρεξαν κατὰ πόδι καὶ ἔδρατταν ἀνά δεκάδας ἐξ αὐτῶν
 καὶ τοὺς ἐφόνευαν, τοῦτ' αὐτὸ ἔπραττον καὶ οἱ χωρικοὶ, οἵτινες
 πανταχόθεν ἔτρεχαν καὶ ἐφόνευαν ὅσους ἀπαντοῦσαν ἐκ τῶν δια-
 σκορπισθέντων ἐχθρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐφόνευσαν οἱ Σουλιῶται
 μετὰ τῶν χωρικῶν περὶ τὰς δύο χιλιάδας· οἱ αὐτόπται καὶ συν-
 τελέσαντες εἰς τὴν μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ταύτην μάχην τὴν
 συμβῄσαν περὶ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1792, βεβαιοῦσιν ὅτι ἐκ τοῦ
 στρατεύματος τῶν δεκαπέντε περίπου χιλιάδων, ὅπου ἦλθαν εἰς

τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Σουλίου, ἐχάθησαν περὶ τὰς πέντε χιλιάδας.

Εἰς τὴν μάχην ταύτην ὁ Γεώργιος Βότζαρης ἀνέδειξε μεγάλην γενναιοψυχίαν καὶ ἀνέπτυξε πολεμικὴν σύνεσιν καὶ ἰκανότητα, διὸ καὶ εἰς μὲν τὴν πατρίδα του ἔχαιρε μεγάλην ὑπόληψιν, εἰς δὲ τοῦς ἐχθρούς του ἐνομιζέτο ὡς ἕνας τῶν ἐξοχωτέρων καπεταναίων τοῦ Σουλίου, μολονότι μήτε οἱ Σουλιῶται ἐγνώρισαν τινα ὡς Κυρίαρχον, οὔτε καὶ ὁ Βότζαρης εἶχε ποτὲ ἀπαίτησιν τοιαύτην.

Μετὰ τὴν μάχην ταύτην καὶ τὴν νίκην τοῦ ἐχθροῦ οἱ Σουλιῶται πάλιν ἐγένιναν κύριοι τοῦ ἐδάφους τῆς ἐπαρχίας των, ἐπροχωροῦσαν δὲ καὶ μέχρι τῶν πυλῶν τῶν Ἰωαννίνων παρενοχλοῦντες ἀενάως τὸν ἐχθρὸν, ὅστις βιασθεὶς ἐζήτησε τὴν εἰρήνην, ἣτις καὶ ἐγένετο ἐπὶ τῶν βάσεων τῶν ἀνεκαθεν κεκτημένων δικαιωμάτων τῶν Σουλιωτῶν καὶ μὲ ἐτι περισσύτερας ὠφελείας, προσήρχοντο δὲ ἐλευθέρως οἱ Σουλιῶται εἰς τὰς γειτονικάς ἐπαρχίας καὶ ἠγόραζον τὰς ἀναγκαίας τροφὰς καὶ λοιπὰ ἀνενοχλήτως, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς πόλεως σπανίως ἐζήρχοντο τῆς πατρίδος αὐτῶν.

Οἱ Σουλιῶται, ὅταν συνηπαντῶντο μετὰ τῶν ὀθωμανῶν, ἐχαιρετῶντο ὡς ἴσος πρὸς ἴσον, οὐδέποτε δὲ ἔλεγον πρὸς αὐτοὺς τὰς ταπεινὰς τῶν βασιδῶν φράσεις ἢ νὰ κάμουν ποτὲ κίνημα ὑπεκλίσεως ὡς ἦτον ὑπὸ χρεοὶ νὰ κάμουν οἱ βασιδῆδες πρὸς αὐτοὺς· ὁ χαιρετισμὸς αὐτῶν ἦτο, « καλῶς Σᾶς ἤβραμεν ἀγάδες ». Πολλάκις δὲ οἱ Σουλιῶται μεγαλαυχόντες, ἔλεγον εἰς τοὺς ὀθωμανοὺς τὰς ἀνδραγαθίας των καὶ τὰς καταστροφὰς ὅπου εἶχον τοῖς προξενήται, καὶ αὐτοὶ τοῖς ἀπαντοῦσαν, « ἔ, ὀρὲ καπετάν, ἔτζι ἦτον ταξιδάτη (πεπρωμένον) ». Ἡ μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ Σουλίου συνθήκη διήρκεσεν ὀλίγα ἔτη καὶ πάλιν ἤρχισεν ὁ μεταξὺ αὐτῶν πόλεμος ἐκ μικρῶν μὲν αἰτιῶν, ἀλλ' αὐταὶ ἀκολούθως ἐμεγαλύθησαν, ὡς ἐπομένως βέλομεν ἐκθέτει ἐν ἰδίῳ τόπῳ.

Κατὰκτησις καὶ αἰγμυλωσίκα Πρεβεζῆς.

Ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ἐκὼν ἄκων διετῆρει τὴν συνθήκην μετὰ τῶν Σουλιωτῶν, παρομοίως καὶ οἱ Σουλιῶται διετήρουν ταύτην καὶ διῆγον ἡσύχως. Ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς διαταχθεὶς παρὰ τῆς Κυβερνή-

σεώς του ἀπῆλθεν εἰς Βιδίνιον μετὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως, ὅπως
 πλεμῆσῃ καὶ φέρωσιν εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ Σουλτάνου τὸν
 ἀνταρτήσαντα Βεζύρη τοῦ Βιδινίου (*). Ὅτε δὲ ἐπέστρεψε τῆς ἐκ-
 στρατείας ταύτης ἔλαβε δηλοποίησιν τῆς κυβερνήσεώς του ὅτι με-
 ταξὺ Γαλλίας καὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἐξερράγη πολέμος· οἱ
 Γάλλοι ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ ἐκράτουν τὴν Ἐπτανήσον καὶ τὴν ἐπὶ
 τῆς ζηρᾶς τῆς Ἠπείρου Πόλιν, Πρέβεζαν, Βόνιτζαν καὶ Πάργαν
 ὡς καὶ τοῦ Βουθρωτοῦ, ὑποκειμένων πρὶν εἰς τὴν Βενετίαν, κα-
 τακτηθέντων δὲ ὑπὸ τῶν Γάλλων τῷ 1797. Τὰς ἐπὶ τῆς Ἠ-
 πείρου ταύτας κτήσεις τῶν Γάλλων διετάχθη ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς
 παρὰ τῆς Κυβερνήσεώς του νὰ προσβάλῃ καὶ κατακτήσῃ· οἱ
 ἐν τῇ Ἐπτανήσῳ Γάλλοι δὲν εἶχον λάβει εἰσέτι τὴν εἰδοποίησιν
 τῆς μετὰ τῶν ὀθωμανῶν ἐχθροπραξίης τῆς Κυβερνήσεώς του (**).
 Ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης ὠφεληθεὶς ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς, προπτοι-
 ούμενος τὴν φιλίαν εἰς τοὺς Γάλλους, προσεκάλεσε τὸν εἰς Κέρ-
 κυραν στρατηγὸν Ῥόζαν εἰς Βουθρωτὸν, ὅπως συνημιλήσῃ σὺν
 ἐλθὼν συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ ἐστάλη σιδηροδέ-
 σμος εἰς Ἰωάννινα καὶ ἐβλήθη εἰς τὰς φυλακὰς. Μετὰ δὲ τὴν
 πράξιν ταύτην ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ἀμέσως διευθύνθη εἰς τὴν Πρέβε-
 ζαν καὶ ἐπαρτυσιάσθη ἀπέναντι αὐτῆς μετὰ τεσσάρων χιλιάδων
 στρατοῦ πεζικοῦ καὶ ἰππέως, καὶ τὴν ὁποίαν προσβαλὼν ἐκυ-
 ρίευσεν, καταστράξας περὶ τοὺς τετρακοσίους φρουροὺς τῆς πόλεως
 καὶ ἐδωρμήκοντα Γάλλους, καὶ αἰχμαλωτεύσας καὶ περὶ τὰς χι-
 λιάς ψυχὰς γυναικοπαίδων· ἡ δὲ ἐν Νικοπόλει φρουρὰ συγχειμένη
 ἐκ διακοσίων Γάλλων, μετὰ μικρῶν ἀντίστασιν παρεδόθη μετὰ
 τὴν κατάκτησιν τῆς Πρεβεζῆς, παρεδόθη καὶ ἡ Βόνιτζα καὶ ὁ
 Βουθρωτὸς, ἔμεινε δὲ εἰς τὴν στερεάν τῆς Ἠπείρου ὑπὸ τὴν προ-
 στασίαν τῶν Γάλλων μόνον ἡ Πάργα. Συνέβησαν δὲ ταῦτα περὶ
 τὸ 1798.

(*) Συνέβη δὲ τοῦτο περὶ τὸ 1796—1797.

(**) Καθότι οἱ εἰς τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου τούτου συνεργήσαντες Ἄγγ-
 λοι εἶχον ἀποκλείσει τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ τὴν Κέρκυραν
 αὐτὴν διὰ θαλάσσης, καὶ δὲν ἐδύναντο νὰ ἔχουν τακτικὴν ἀνταπόκρισιν
 μετὰ τῶν Γάλλων.

Ἦ μεταξὺ τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ εἰρήνη διήρκεσεν ἐπὶ τινα ἔτη καὶ πάλιν ἤρχισεν ὁ μεταξὺ αὐτῶν πόλεμος, ἐκ μικρῶν μὲν αἰτίων, ἀλλ' ἀκολούθως ταῦτα ἐμεγάλυναν καὶ ἔδωκαν θάρρος εἰς τὸν ἐχθρὸν, ὅστις ἔχων καιρίαν τὴν πληγὴν τῆς ἤττας του δὲν ἐτολμοῦσε νὰ κάμῃ νέαν ἐκστρατείαν, φοβούμενος μήπως πάθῃ ὅσα εἰς τὴν πρώτην ἐκστρατείαν ἔπαθεν· ἐκαιροφυλακτοῦσε δὲ νὰ εὕρῃ τὴν ἐποχὴν πρὸς τοῦτο, ἐπιτόπια δὲ τινα συμβάντα ἔδωκαν τὸ θάρρος νὰ σκεφθῇ περὶ νέας κατὰ τῶν Σουλιωτῶν ἐκστρατείας, μία δὲ ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ἡ ἀναχώρησις τοῦ Βότζαρη ἀπὸ τὴν πατρίδα του, ἣτις ἐγένετο ὡς ἔπεται.

Αἰτίαι ἀνανεώσασαι τὰς μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ἐχθροπραξίας καὶ τὸν Βότζαρη ἀναγκάσασαι νὰ μεταβῇ εἰς Τζουμέρκα.

Λεοντάρης τις Παλάσκας ὀνομαζόμενος, καταγόμενος ἀπὸ τὸ περὶ τὸν Πίνδον χωρίον Γότιστα, χρηματίας πρὶν ἀρματωλὸς, ἔπειτα ἐπέρασεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ μετὰ τινα καιρὸν δι' ἀγνώστους αἰτίας ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ καὶ μετέβη εἰς τὴν Λάκκην τοῦ Σουλίου πρὸς τὸν Βότζαρη, καὶ μετ' ὀλίγον ἐγένετο γαμβρὸς αὐτοῦ, νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα του· περὶ δὲ τὸ ἔαρ ἤρχισε νὰ ἐτοιμάζηται ὅπως ἐξέλθῃ περὶ τὰ ἄγραφα θηρεύων τύχην ἀρματωλικίου· πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἤρχισε τὴν στρατολογίαν ἐκ στρατιωτῶν καὶ μπουλουκτσίδων (ἀξιωματικῶν), καὶ πρὸς περισσσότεραν ἐνίσχυσιν τοῦ σκοποῦ του συνεννοήθη μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Κουτζονίκα Γεωργίου, τοῦ καὶ ἀνεψιοῦ τοῦ Βότζαρη, ὅστις δι' οἰκογενειακὰ συμβάντα εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν δυσμένειαν τοῦ πατρός του. Ὁ Κουτζονίκας πληροφωρηθεὶς τὴν συνεννόησιν ταύτην κατεταράχθη καὶ ἐξάπεστειλε μήνυσιν εἰς τὸν Παλάσκην, ὅπως προσέξῃ καλῶς διὰ νὰ μὴ γελασθῇ καὶ ἀποπληκνήσῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ τὸν πάρι μαζύ του, διότι διὰ πᾶν ἀπευκαίον θέλει ἀπολογισθῆ μετὰ τὴν ζωὴν του. Ὁ Παλάσκας ὑπεσχέθη μὲν ὅτι δὲν τὸν πέρνει, ἀλλ' ἀκολούθως τὸν ἐπῆρεν, καὶ εἰς μίαν συμπλοκὴν μετὰ τῶν ὀθωμανῶν περὶ τὸ Χαλίκι τῆς Θεσσαλίας ἐφογεύθη ὁ Γεώργιος· ἡ εἰδησις

αὕτη φθάσασα εἰς τὸ Σούλι κατελύπησεν ἅπασαν τὴν οἰκογένειαν τῶν Κουτζονικαίων, οἵτινες ἔπνεον ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ πρωταιτίου Παλάσκα, ὅστις περὶ τὸ φθινόπωρον καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν κατέφυγεν εἰς τὸν πενθερόν του Βότζαρην εἰς τὴν Λάκαν· τοῦτο μαθὼν ἕνας τῶν υἱῶν τοῦ Κουτζονίκα ὁ Ζυγούρας, ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ πατρὸς του (διότι εἰς τὴν ἀδειαν ἤθελε συνοδευθῆ καὶ ὑπὸ ἄλλων ὀπαδῶν), ἔλαβε τὰ ὄπλα καὶ μυστικὰ ἐδιδευθύνθη εἰς τὸ Παλαιοχώρι, ὅπου ἐκατοικοῦσεν ὁ θεῖός του Βότζαρη, ἔνθα εἶχε καταφύγει καὶ ὁ Παλάσκας· φθάσας δὲ ἐκεῖ ἐκρύβθη περιμένων τὸν Παλάσκαν διὰ νὰ τὸν φονεύσῃ (ἡ θάρσος συνήθεια τοῦ δεκάτου ἐσθόμου αἰῶνος τῆς ἐκδικήσεως ἦτον αἷμα ἀντὶ αἵματος)· καὶ ἐνῶ ἐπερίμενε πολλὰς ὥρας διὰ νὰ ἐξέλθῃ ὁ Παλάσκας καὶ δὲν τὸν ἔβλεπε διὰ νὰ ἐξέλθῃ, εἶδεν τὸν ἀδελφὸν τοῦ Παλάσκα ἐξερχόμενον τῆς οἰκίας, κατὰ τοῦ ὁποίου ἐπυροβόλησε καὶ τὸν ἐβύρψε πληγωμένον χαμαί, ἀλλ' ἡ πληγὴ δὲν ἦτο θανατηφόρος· διότι ἀκολούθως ἴσθη. Ἡ πρᾶξις αὕτη κοινοποιηθεῖσα εἰς τὸν Γεροβότζαρη, παραστάθη εἰς αὐτὸν ὡς προσβολή, ἐνεργηθεῖσα παρὰ τοῦ γαμβροῦ τοῦ Κουτσονίκα κατὰ τοῦ ἰδίου Βότζαρη, τὸν ὁποῖον ἐρεθίσαντες τὸν ἔπεισαν νὰ διατάξῃ τὴν καταδίωξιν τοῦ ἀνεψιοῦ του καὶ μέχρι τῆς ζωῆς αὐτοῦ· ἔλαβον δὲ ὄλοι οἱ περὶ αὐτὸν τὰ ὄπλα καὶ ἔτρεξαν κατόπισιν τοῦ Ζυγούρη Κουτσονίκα, ἀλλ' οὗτος ταχύπους ὢν, ἐπρόφθασε καὶ ἐμβῆκεν εἰς χωρίον τι τῆς φάρας τῶν Κουτσονικαίων, τὸ ὁποῖον μόλις ἀπείχε μίαν ὥραν ἀπὸ τοῦ Παλαιοχωρίου· φθάσαντες δὲ οἱ Βοτζαραῖοι εἰς τὸ χωρίον τοῦτο εὔρον ὅλους τοὺς χωρικοὺς ὠπλισμένους καὶ ἐτοιμοὺς εἰς ἀντίστασιν. Παρατηρήσαντες δὲ ταῦτα καὶ μὴ θέλοντες νὰ ἐπέλθῃ σύγκρουσις μετὰ τῶν δύο πλησιεστάτων αὐτῶν συγγενικῶν οἰκογενειῶν, εὐκόλυναν τὸ πρᾶγμα καὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀνοίξουν πόλεμον, διότι οὗτος ἤθελεν ἐπιφέρει δεινὰ ἐπαχόλουθα, ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. Ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης ἐπῆλθε μεγίστη δυσαρέσκεια μετὰ τῶν δύο ἰσχυρῶν τούτων οἰκογενειῶν δηλαδὴ τοῦ γυναικαδέλφου Βότζαρη καὶ τοῦ γαμβροῦ Κουτσονίκα, καὶ βεβαίως ἡ δυσαρέσκεια αὕτη ἤθελε προκαλέσῃ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, εἰάν

δὲν συνεργοῦταν οἱ πρόκριτοι καπεταναῖοι καὶ κατὰ τὸ πλείστον ἡ συγγένεια, ἣτις ἐπέφερε τὴν συνδιαλλαγὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων συγγενειῶν· ὁ Παλάσκας ὅμως ἔμεινεν ὁ μόνος παραπονούμενος καὶ ἀνικανοποίητος, διότι δὲν ἦτο τρόπος νὰ λάβῃ ἱκανοποίησιν παρ' ἐνὸς ἰσχυροῦ ἐκ τῶν οἰκογενειῶν τοῦ Σουλίου, τούτου ἕνεκα ἤρχιστε ῥαδιουργῶν τὸν Βότζαρη διὰ μυρίων κολακειῶν καὶ διαβολῶν, κεντῶν τὴν φιλοτιμίαν αὐτοῦ καὶ λέγων πρὸς αὐτόν· « Εἶναι ἀληθινόν, ὅτι ὑμεῖς εἴθε ἓνας τῶν ἐξόχων τοῦ Σουλίου, μάλιστα εἰς τὸ τμήμα τοῦτο τῆς Λάκας εἴθε κυριάρχης, ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος ὅταν δὲν δύνασθε νὰ πράξῃτε τὸ παραμικρὸν μόνος Σας καὶ χωρὶς τὴν γενικὴν θέλησιν τῶν ὁμοίων Σας ; ἐξ ἐναντίας, αὐτοὶ οἱ τοῦ Σουλίου πρόκριτοι Σᾶς περιφρονοῦν, ὡς ἀπεδείχθη οφθαλμοφανῶς ὅπου Σᾶς ἐτουφέκισαν μέσα εἰς τὸ σπήτι Σας· ἐὰν μὲ ἤκουεσ ἤθελα Σᾶς συμβουλεύσῃ νὰ ἐνεργήσωμεν νὰ συνδέσωμεν σχέσεις μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ νὰ στηριχθῇ ὁ εἰς ἐπὶ τοῦ ἑτέρου, καὶ τότε ἐνισχυόμενοι ὑπὸ ταύτης δυνάμεως ἀναμφισβότως θὰ ἦσθε ὑπέρτεροι, καὶ δὲν σᾶς ἄγουν καὶ Σᾶς φέρουν πλέον οἱ ἐν Σουλίῳ, ἀλλ' ὑμεῖς θὰ ἄγετε αὐτούς, ὅπως βούλεσθε, καὶ δὲν θὰ δύνανται πλέον νὰ σκοτώουσι τοὺς ἀνθρώπους μέσα εἰς τὸ σπήτι Σας ».

Οἱ πανοῦργοι καὶ ἀπατηλοὶ οὔτοι λόγοι τοῦ Παλάσκα δὲν ἔκχμαν καμμίαν ἐνέργειαν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Βότζαρη, διότι ὁ Βότζαρης καὶ σύνεσιν εἶχε καὶ πατριωτισμὸν καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς πατρίδος του ἦτον ἐγκεχραγμένη εἰς τὴν ψυχὴν του, καὶ μολονότι ὁ Παλάσκας ἀδιακίπως ἐπανελάμβανε τὰς δολίας αὐτοῦ παραινέσεις, ὅπως δυνθῆ καὶ φέρῃ τὸν Βότζαρη εἰς τὰ νερά του καὶ τὸν προσοικειώτῃ μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ἀλλ' οὗτος ἔμεινεν ἀκατάπειστος, ἐπιθυμῶν μόνον νὰ διατηρῆται ἡ ἡσυχία καὶ ἡ δι' αὐτῆς συντελεστικὴ μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ συνθήκη.

Ἄλλο δὲ συμβεβηκὸς ὤθησεν τὰ πράγματα καὶ ἐνεθάρρυνθη ὡς ἐκ τούτου ὁ Παλάσκας πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ· ἦτο δὲ τὸ ἐπόμενον. Εἰς τὸ χωρίον Γοσκουράτις, εἶχε γείνη ἓνας ἀρκετὸς συνοικισμὸς ἐκ διαφόρων Σουλιωτῶν καὶ ξένων· οἱ κάτοικοι οὔτοι

μετέβησαν εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἤρπασαν ἀπὸ τὰ λειβάδια τινὰς ἐκ τῶν περιφήμων ἵππων (ἄτια) τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ τοὺς μετέφεραν εἰς τὸ χωρίον τοῦτο· ἡ πράξις αὕτη οὕτω πλημμυλῆς καὶ ἐναντίον τῶν συνθηκῶν, ἐδυσσεύετο πολὺ τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ, ὅστις διὰ τοῦ Βότσαρη ἐζήτησε νὰ τῷ ἀποδοθῶσιν οἱ ἵπποι καὶ νὰ τιμωρηθῶσιν οἱ ἄρπαγες· ὁ Βότσαρης καὶ οἱ λοιποὶ Σουλιῶται, οἵτινες δὲν εἶχον ἐνοχὴν εἰς τὴν ἀρπαγὴν ταύτην, ἐδυσσεύεσθαι πολὺ διὰ τὴν πράξιν ταύτην καὶ ἐμήνυταν εἰς τοὺς κατοίκους Τζεκουράτες νὰ ἀποδώσουν ὀπίσω τοὺς ἵππους, ἀλλ' οὔτοι ἔχοντες προστατάς τινὰς ἰσχυροὺς δὲν ἤθελον νὰ τοὺς ἀποδώσουν. Ἀναγκασθέντες λοιπὸν ὁ τε Βότσαρης καὶ οἱ λοιποὶ μετέβησαν εἰς τὸ χωρίον Τζεκουράτες ἐπολέμησαν τοὺς αὐτουργούς, ἔλαβον τοὺς ἵππους καὶ τοὺς ἐστειλαν εἰς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ· ἀπὸ δὲ τοὺς αὐτουργούς, οὔτοι ἦτο ξένοι, ἀνεχώρησαν· οἱ δὲ Σουλιῶται ἔλεγον ὅτι δὲν εἶχον ἐνοχὴν εἰς τὴν πράξιν ταύτην, καὶ ὑπερασπιζόμενοι ἀπὸ ἄλλοις τινὰς ἰσχυροῦς, δὲν ἔλαβαν τιμωρίαν τινὰ ἄλλην ἐκτὸς τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ἵππων.

Ἐκ τῶν περιστατικῶν τούτων καὶ ἄλλων ἀγνώστων εἰς τὸ κοινόν, ὁ Βότσαρης δυσσεύεσθαι καὶ κακίστας ἀπεπλανήθη διὰ τῶν ἐπιχειρημάτων ἐπὶ μάλλον καὶ ἤρχισε διὰ τοῦ Ζελιχτάρη Πόντα μίαν συνενόησιν μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ σκοπὸς δ' αὐτοῦ οὐδέποτε ἦτο πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς πατρίδος, ἀλλ' ἐφρόνει ὅτι ἐνισχυόμενος μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ θέλει δύναται νὰ τιμωρῇ τοὺς ἀπειθῶντας πατριώτας του καὶ θέλει εἶναι ἐν ὑπεροχῇ εἰς τὴν πατρίδα του, τὴν ὁποίαν φρονῶν ὅτι ἤθελεν εἶτι ἐνισχύσει διατηρῶν ἀκριβέστερα τὴν μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ συνθήκην, ἤθελε παράσχει μίαν διαρκεστέρην ἐν αὐτῇ ἰσχυρίαν καὶ εὐημερίαν ταῦτα ὑπελογίζετο ὁ Βότσαρης διὰ τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ ψυχῆς, ἀλλὰ δὲν εἶχε γνωρίσει καλῶς καὶ τὴν μέλαιναν ψυχὴν καὶ τὸν δόλιον χαρακτῆρα τοῦ τυράννου αὐτοῦ· ὅταν δὲ τὸν ἐγνώρισε, δὲν ἦτο πλέον καιρὸς μεταμελείας.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς τιμωρήσεως τῶν παραθιασάντων τὰς συνθήκας ἐστάλη ὀθωμανικὸς στρατὸς εἰς τὸ τμήμα τῆς Λάκας,

ἀλλ' ὡς ἐρρέθη, οἱ ἔνοχοι τῆς πράξεως, οἱ μὲν ἀνεχώρησαν, οἱ δὲ δι´σχυρίζοντο ὅτι δὲν εἶχον ἐνοχὴν, τὰ δὲ ἄλογα εἶχαν ἀποδοθῆ εἰς τὸν κύριόν των· τούτου ἕνεκα ἐκοινοποίησεν ὁ Βότσαρης εἰς τοὺς ἀρχηγούς τοῦ στρατεύματος ν' ἀναχωρήσουν, διότι ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον ἀπεστάλησαν, εἶχε τελειώσει, ἀλλ' οὗτοι δὲν ἤθελαν ν' ἀποσυρθῶσιν· ὁ Βότσαρης ἔγραψε περὶ τούτου εἰς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ, ἀλλ' εἰς ἀπάντησιν τῷ εἶπεν, ὅτι πρὸς διατήρησιν τῆς συνθήκης ἔχει ἀνάγκην ἀσφαλείας καὶ πρὸς τοῦτο ἀπῆται, ὅτι διὰ νὰ ἀποσύρῃ τὸν στρατὸν, ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐξασφαλισθῆ δι' ὀμήρων, ἄλλως εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ἔλθῃ εἰς προετοιμασίαν πολέμου, διότι τὰς συνθήκας αὐτὸς μὲν διατηρεῖ, οἱ δὲ τὰς παραβιάζου.

Οἱ Σουλιῶται ἔστειλαν ἀνθρώπους καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Βότσαρην νὰ τοὺς εἶπῃ τὴν αἰτίαν, ἣτις ἔφεραν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἔλθουν ὀθωμανικὰ στρατεύματα εἰς τὴν ἐπαρχίαν πρὸς βλάβην τῆς πατρίδος, ὁ δὲ τοῖς ἀπῆντησεν, ὅτι εἰς τὴν πράξιν ταύτην πρόβη ὁ Πασσᾶς, ὅπως παιδεύσῃ τοὺς πρωταιτίους τῆς παραβιάσεως τῆς συνθήκης, διὰ νὰ διατηρηθῆ εἰς τὸ μέλλον, ὡς λέγει, σταθερωτέρα πρὸς ὄφελος ἀμφοτέρων τῶν μερῶν· πρὸς τοῦτο δὲ συνεννοηθεῖς μετὰ τοῦ Πασσᾶ ἔλαβεν ὑπόσχεσιν ὅτι ἀπὸ μέρους αὐτοῦ θέλει διατηρηθῆ ἀκριβῶς, ἀλλ' ὁ Πασσᾶς διὰ τὸ ἀπαρabiαστον αὐτῆς ζητεῖ νὰ τῷ δοθῶσιν ὄμνοι ἀπὸ τὰ τέκνα τῶν προκρίτων καπεταναίων, τὰ ὅποια θὰ μείνουν εἰς τὴν αὐλήν του καὶ θὰ ἔχουν ὅλας τὰς περιποιήσεις των, τοὺς ἐσυμβούλευε δὲ ὁ Βότσαρης τοὺς πατριώτας του ὅτι διὰ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν εὐημερίαν τῆς πατρίδος πρέπει νὰ κάμουν καὶ τὴν θυσίαν ταύτην διὰ νὰ μὴν ἔλθουν εἰς ἐπικινδύνους δοκιμασίας καὶ ῥιψοκινδυνεύσουν. Ὁ Βότσαρης μεθ' ὅλου τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς εἰλικρινείας ἐσυμβούλευε τοὺς πατριώτας του, διότι, ὡς ἐρρέθη, δὲν εἶχε γνωρίζει εἰσέτι κατὰ βῆλος τὴν δολιότητα τοῦ τυράννου. Οἱ καπεταναῖοι τοῦ Σουλίου λαβόντες τὴν ἀπάντησιν ταύτην τοῦ Βότσαρη συνῆλθον εἰς διάσκεψιν, καὶ ἰδόντες ὅτι ὁ ἐχθρὸς οὗτος εἶχε στερεωθῆ καὶ ἐνισχυθῆ εἰς τὴν ἡγεμονικὴν ταύτην γειτονίαν, ἀπεφάσιζαν νὰ προσφέρουν καὶ τὴν θυσίαν ταύτην εἰς τὴν

πατρίδα· ὅθεν ἐξαπέστειλαν δώδεκα ἄνδρας, τέκνα τῶν προ-
 κριτωτέρων ἀρχηγῶν, οἵτινες ἅμα μετέβησαν εἰς τὰ Ἰωάννινα
 ἀντὶ περιποιήσεως, τὰς ὁποίας εἶχεν ὑποσχεθῆ ὁ τύραννος οὗτος,
 ἐναντίον τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων Νόμων διέταξε καὶ τοὺς ἐφυ-
 λάκισε.

Ἡ εἰδησις αὕτη μεταβιβασθεῖσα εἰς τὸ Σουλί ἔφερε τὴν τρο-
 μερὰν ἐντύπωσιν διὰ τὸ ἀσυνείθιστον τῆς ἀπιστίας ἐν Ἠπείρῳ,
 ὁ δὲ Βότζαρης βλέπων τὴν ἀπάνθρωπον ταύτην πράξιν τοῦ τυ-
 ράννου ἐγένετο ἄλλος ἐξ ἄλλου, διότι εἶδεν εἰς ποίαν ὑπέπεσεν
 ἀπάτην, καὶ ὅτι αἱ προσδοκίαι αὐτοῦ καὶ αἱ ὑπὲρ τῆς πατρίδος
 ἐλπίδες ἔλαβαν ἀντίστροφον ἐνέργειαν, διότι ἀντὶ βελτιώσεων, ὡς
 ἤλπικε, νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὴν πατρίδα οὗτος, ἄκων ἔφερε πολλὴν
 βλάβην· ὅθεν ἐπαραπονέθη πικρῶς εἰς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ διὰ τὴν
 ἀπιστίαν ταύτην καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ τὴν ἐκκένωσιν τῶν
 χωρίων τῆς Λάκας ἀπὸ τὰ στρατεύματά του, ἀλλ' ἀντὶ ἀπαν-
 τήσεως ἔλαβεν ἐντονον διατάγην ν' ἀναχωρήσῃ ἀμέσως μετὰ
 τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ εἰς τὰ χωρία Τζουμέρκα τῆς ἐπαρχίας
 Ἄρτας, ἣν εἶχε δώσει πρὸς αὐτὸν εἰς καπετανεῖαν καὶ εἶχεν
 ἐξαποστείλει τὰ τέκνα του ὑπὸ τὴν ἀνάγκην φοβούμε-
 νος μήπως πάθουν ἀπροσδόκητόν τι τὰ τέκνα του, ἀπεσύρθη
 μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ ἄλλων περὶ τὰς πενήντα οἰκογε-
 νειῶν λακωτῶν εἰς τὰ Τζουμέρκα καὶ μετὰ τινα καιρὸν ἀπεβί-
 ωσεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἐπαρχίας Ἄρτας, ἀφήσας τοὺς
 υἱοὺς του Κίτσον, Νότην καὶ Νίκηζαν, οἵτινες ἂν καὶ ἦτον ἀπο-
 μακρυσμένοι τῆς πατρίδος, μόλον τοῦτο διετηροῦσαν ἀκραιφνῆ
 πατριωτισμὸν ὡς πολλάκις ἀπέδειξαν τοῦτο.

Οἱ Σουλιῶται, ἂν καὶ ἀπώλεσαν ἓνα τῶν προκριτωτέρων τῆς
 πατρίδος των καπεταναίων τὸν Γ. Βότζαρην καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ
 ἄλλους πατριώτας, περὶ τὰ πενήντηκα ἢ ἑκατὸν ὅπλα, ἀλλὰ
 μὴ τὴν ἐπαισθητὴν ταύτην βλάβην δὲν ἀπεδειλίασαν παν-
 τάπασι, ἀλλ' ἠκολούθουν τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς
 ἐλευθερίας μετὰ ἐχθροῦ αὐτῶν.

Β'. Ἐκστρατεία τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ κατὰ τοῦ Σουλίου,
εἰς ἣν ἔγεινεν αἱ φρικτώτεροι μάχαι, νικηθέν-
των παντοῦ τῶν Ὄθωμανῶν, περὶ τὸν
Ἰούνιον τοῦ ἔτους 1800.

Ὁ ἐχθρὸς ἀποῦ διὰ τοῦ δόλου καὶ τῆς ἀπάτης ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ τὴν διαίρεσιν, ἔλαθε μεγάλας ἐλπίδας πρὸς ἐπιτυχίαν καὶ ἤρχισε μεγάλην ἐτοιμασίαν πρὸς ἐκστρατείαν, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διέταξε καθ' ὅλην τὴν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν του ἐπαρχίαν καθὼς καὶ εἰς τοὺς συμμάχους αὐτοῦ ἡγεμονίσκους τῶν ἐν τῇ γειτονίᾳ αὐτοῦ ἐπαρχιῶν, ὅπως τὸν προφθάσωσι τάχιον μετὰ ἀναλόγου στρατοῦ. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐνεργειῶν ἐξέδοτο αὐστηρὰς διαταγὰς πρὸς ὅλους τοὺς χριστιανικοὺς προεστούς διὰ νὰ ἐξαποστείλουν ἄνευ ἀναβολῆς πρὸς αὐτὸν τὴν παρ' αὐτοῦ προσδιορισθεῖσαν χρηματικὴν βοήθειαν διὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην καὶ προσέει προσδιορισμένον ἀριθμὸν ἐργατῶν, κτιστῶν πρὸς ἀνέγερσιν ὀχυρωμάτων, καὶ φορτηγὰ ζῶα πρὸς μετακίμωσιν τῶν τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων, τοὺς δὲ ἐν ταῖς ἀρματωλικαῖς καπεταναίους τῶν ἐπαρχιῶν, τοὺς δέταξεν ἅπαντας νὰ ἐκστρατεύσωσι καὶ οὗτοι μὲ τοὺς ὑπ' αὐτῶν στρατιώτας ἐναντίον τῶν Σουλιωτῶν, ἐκτὸς τούτου ἔφερε καὶ ἀπὸ τὴν ἄνω Ἀλβανίαν καὶ ἀπὸ τὴν Ἰλλυρίαν μίαν μεγάλην δύναμιν στρατοῦ ἐκ Γκέκιδων, καθὼς καὶ ἐκ τῆς Πελοποννήσου μετέφερε χιλίους πεντακοσίους ὀθωμανοὺς Λαλέους.

Αἱ διαταγαὶ αὗται ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἔφερον τὸ παρ' αὐτοῦ ποθούμενον ἀποτέλεσμα, ἰδιὸ καὶ ἐπεσωρεύθη εἰς τὰ Ἰωάννινα ἓνας πολυπληθὴς στρατὸς ἐξ εἴκοσι περίπου χιλιάδων, ἐφωδιασμένος μεθ' ὅλων τῶν ἀναγκαίων καὶ συνωδευμένος καὶ ἀπὸ τρεῖς χιλιάδας κτιστας καὶ ἐργάτας πρὸς ἀνέγερσιν ὀχυρωμάτων.

Περὶ τῶν ἐτοιμασιῶν τούτων εἶχε κοινοποιήσει εἰς τὸ φανερόν ὅτι ἡ Σουλτανικὴ Κυβέρνησις τὸν εἶχε διατάξῃ ἐντόνως, ὅπως ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς ἀπὸ τοῦς Γάλλους, διότι ὁ ἦρωας τῆς Γαλλίας Στρατηγὸς Ναπολέων Βονοπάρτης εἶχε γίνῃ κύριος τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας καὶ εἶχεν

ἀποκατασταθῆ ἐν αὐτῇ· οἱ Σουλιῶται ὁμῶς ἤρχισαν νὰ μανθά-
νωσι τὰς πανουργίας τοῦ τυράννου αὐτοῦ καὶ δὲν ἔδιδον πολ-
λὴν πίστιν εἰς τὰ διαδοθέντα, καὶ ἤρχισαν καὶ οὗτοι νὰ προετοι-
μάζωνται, πολεμούμενοι δὲ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς ὁμογενεῖς
των, δὲν εἶχον τὰς ἐλπίδας των εἰς οὐδεμίαν ἀνθρωπίνην δύναμιν
εἰμὴ εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰ στήθη αὐτῶν. Εἷς μόνον εἰς τὴν
κινδυνώδη τυχτὴν περιστάσιν των μακρόθεν τοῖς ἔτεινε χεῖρα
βοηθείας, οὗτος ἦν αὐτὸς ὁ τῆς Γαλλίας ἥρωος Ναπολέον ὅστις
τὸ 1799 ἐξ Αἰγύπτου τοῖς ἀπέστειλε χιλίας ὀκάδας πυρίτιδα,
ἧς εἶχον μεγίστην ἀνάγκην. « Αἰωνία του ἡ μνήμη ».

Οἱ Σουλιῶται κατὰ τὴν συνήθειάν των ἐξαπέστειλαν τὰς οἰ-
κογενεῖας των εἰς τὴν Κιάφαν, αὐτοὶ δὲ ἔλαβαν τὰ ἔπλα εἰς χεῖ-
ρας καὶ ἐπερίμεναν τὸν ἐχθρὸν καθεκάστην, διότι εἶχον πληρο-
φορηθῆ πλέον, ὅτι ἡ ἐκστρατεία του αὐτῆ ἤθελε γίνῃ κατ' αὐτῶν
ἐξάπαντος.

Ὁ τυράννος συναθροέντος ὁλοκλήρου τοῦ στρατοῦ προσεκάλε-
σεν ἔμπροσθέν του τοὺς ἐπισημοτέρους αὐτοῦ στρατηγούς καὶ
τοὺς ἐμίλησεν ὡς ἑξῆς: « Βλέπετε ἀγάδες, ἡ φροῦκτα τῶν γκια-
ούριδων πόσιν βλάβην ἔφερε καὶ φέρει εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν, ἀπ' ἄρ-
χῆς μέχρι σήμερον, ἀφίνω τὴν περιφρόνησιν τὴν ὁποίαν ἀγε-
ρόχως κάμει πρὸς τοὺς μουσουλμάνους ἐκάστοτε, ἀλλὰ τὸ αἶ-
μα τῶν πιστῶν, τὸ ὁποῖον μέχρι σήμερον οἱ ἄπιστοι ἔχυ-
σαν ἔπρεπε νὰ μᾶς φέρῃ, εἰς αἴσθησιν καὶ νὰ εἰπῶμεν ἰσάως
πλέον, ὁ ἰσλαμισμὸς δὲν ὑποφέρει τοιοῦτον αἷσχος καὶ ἕκαστος
μουσουλμὰν ὅταν (ὦν πιστὸς) νὰ πέσῃ μὲ τὰ μούτρα ἐναντίον
τῶν ἀπίστων τούτων διὰ νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ, διότι μεαζαλά
(ὁ θεὸς φυλάξοι) ἐὰν αὐτοὶ λάβωσι ποτὲ καὶ ἐνίσχυσιν τινα ἀπὸ
φραγκικῆν δύναμιν θὰ γίνωσιν οἱ ἐπικινδυνώδεστεροι ἐχθροὶ τοῦ
τύπου μας, διὰ ταῦτα λοιπὸν ὅποιος εἶναι Μουσουλμάνος καὶ πι-
στεύει τὸν Μουχαμέτην πρέπει νὰ πολεμήσῃ μὲ ὄλην τὴν γεν-
ναιοφυχίαν διὰ νὰ καταστρέψωμεν τοὺς ἐπικινδύνους τούτους
ἐχθροὺς ἀπὸ τὴν γειτονίαν μας, ἃς εἶπτε δὲ βέβαιον, ὅτι τὴν ἐκ
τοῦ καθήκοντος ταύτην ἐκάστου δούλευσιν θέλω ἀνταμείψει διὰ
μεγάλῃς χρηματικῆς ποσότητος, καὶ δὲν ἀμφισβάλλω ὅτι ἕκαστος

θὰ κάμη τὸ χρέος του π. Ἄπαντες δὲ ὑπεσχέθησαν ὅτι ἕκαστος θὰ κάμη τὸ χρέος του καὶ ὅτι ἰνσαλαχ (μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ θεοῦ) καὶ τὴν εὐχὴν τοῦ βασιλέως των θέλει γίνωσι τὰ μουράτια του (αἱ ἐπιθυμίαι του) ὡς ἐλπίζουσι.

Ἄμέσως λοιπὸν ἐξεδόθησαν διαταγαί, ὅπως ξεκινήσωσι τὰ στρατεύματα καὶ διευθυνθῶσι πρὸς τὸ Σουλι· ἐγένετο δὲ περὶ τὸν Ἰούνιον τοῦ ἔτους 1800.

Ἄρχηγοὶ τοῦ Στρατοῦ τούτου ἦσαν οἱ πλέον γεγυμνασμένοι καὶ ἐμπειροπόλεμοι ἀρχηγοὶ τῆς Ἀλβανίας, τοὺς ὁποίους ὁ ἐχθρὸς διέταξε νὰ ἐφορμήσουν αἰφνιδίως κατὰ τοῦ Σουλίου ἐκ διαφόρων μερῶν, ὅπως διὰ τοῦ μέσου τούτου ἀπασχολήσουν αὐτούς, διαιροῦντες τὰς δυνάμεις των, καὶ οὕτω δυνηθῶσι νὰ τοὺς καταπολεμήτωσι σποράδην καὶ νὰ τοὺς νικήσωσι, μεθ' ἧς νὰ διευθυνθῶσι κατ' εὐθείαν εἰς τὸ Σουλι. Οἱ σωματάρχαι ἐνήργησαν, καθὼς διετάχθησαν, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Γενικὸς Ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ Ζελιχτάρ Πόντας ἔλαβε τὴν ἐκ τοῦ λόφου πρὸς τὸ Σουλι ὁδόν· οἱ Σουλιῶται ἂν καὶ ὀλίγοι ἀπέναντι τοιαύτης κολοσσαίας δυνάμεως ἐχθρῶν, καθόσον ἠναγκάσθησαν νὰ διαιρέσουν τὰς δυνάμεις των, διὰ νὰ ἀπαντήσουν τὸν ἐχθρὸν κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις αὐτοῦ, εἰς ἀπάντησιν τοῦ Ζελιχτάρ ἐξείλεν ἑξακοσίους ἄνδρας, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῶν ἀρχηγῶν ἐκάστης φάρας. Οὗτοι δὲ ἀπαντήσαντες τὸν ἐχθρὸν περὶ τὸ δειλινὸν εἰς τὴν Νιμίτζαν, ἤρχισαν τὸν μετ' αὐτοῦ πόλεμον ἐπενεγκόντες πολὺν εἰς αὐτὸν φθοράν· ἕνεκα δὲ τῆς νίκης ταύτης τὸν ἐκράτησαν ἐνταῦθα χωρὶς νὰ δύναται πλέον νὰ κάμη οὐδὲ βῆμα ἐμπρός. Τὴν ἐπιούσαν ἡξάτο καὶ πάλιν ἡ μάχη, ἣτις ἐγένετο πλέον πεισματωδεστέρᾳ μὲ ἔτι πλειότεραν φθοράν τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες μὴ δυνηθέντες νὰ προχωρήσωσιν ἔλειναν εἰς τὴν Βίλιαν.

Ἄλλο δὲ σῶμα ἐχθρῶν, διοικούμενον ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ Μπεκίρ τζογαδόρου, συνιστάμενον ἐκ πέντε χιλιάδων, διευθυνόμενον καὶ τοῦτο διὰ τοῦ Λούρου, μετέβη εἰς τὸ χωρίον Ζερμή· ἀπέναντι δ' αὐτοῦ ἐξῆλθον 300 Σουλιῶται, οἵτινες ἐπιτεθέντες κατ' αὐτοῦ γενναίως, τὸν ἠνάγκασαν νὰ μείνῃ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ χωρὶς νὰ δύναται νὰ προχωρήσῃ παντάπασιν ἐμπρός.

Ἄλλο δὲ σῶμα ἐκ τριῶν χιλιάδων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μέντζε Μπόνου, διευθυνόμενον διὰ τοῦ χωρίου Λύπα ἔφθασέν εἰς τὸ χωρίον Λεβινίστα· τοὺς ἐχθροὺς τούτους τοὺς ἐδέχθησαν 250 Σουλιῶται, οἵτινες συμπλακέντες μετ' αὐτῶν πεισματωδῶς, μετὰ μάχην μιᾶς περίπου ὥρας, τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν. Ἐντρομοὶ δὲ ὀπισθοποροῦντες οἱ ὀθωμανοὶ, μύλις ἐπρόφθασαν καὶ ἐκλείσθησαν εἰς ἐκκλησίαν τινὰ διὰ νὰ σωθῶσιν ἐκ τῆς καταδιώξεως ταύτης· οἱ Σουλιῶται ἤρπασαν παρὰ τῶν ἐχθρῶν εἰκοσιπέντε ἵππους (ἄτια), πολλὰς τροφὰς καὶ ἄλλα διάφορα.

Ἔτεραι τρεῖς χιλιάδες ἐχθρῶν εἶχον ἔλθει εἰς τὸ χωρίον Μπογόρζα, τῶν ὁποίων χίλιοι καὶ πενταχόσιοι ἐχθροὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἰσλάμ Πρόνιου καὶ Μαχμούτ Νταϊλιάνη, κατέλαβον τὸ βουνὸ τῆς Βιρζάχας.

Τελευταῖος πάντων ἦτον αὐτὸς ὁ τύραννος Ἀλῆ Πασσᾶς, ὅστις μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ ἦλθε καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ χωρίον Λύπα, καὶ ἅμα φθάσας διέταξε τοὺς στρατηγούς Ἰσοῦφ Ἀράπην, Ἀμπάζ Τεπελέναν, Χασάν Τζάπαρην καὶ Ἰμπραχὴμ Ντέμην, Τζάμηδας, Σουλεϊμάν Γσομπάνην καὶ Ζυγούρην, εἰδοποιήσας συγχρόνως καὶ τὸν Ζελιχτάρην, ὅπως ἅπαντες διευθυνθῶσι καὶ καταλάβωσι καλῶς τὴν Βιρζάχαν, ἔνθα ἦτο καὶ ὁ Πρόνιος. Οἱ Σουλιῶται ἀριθμητικῶς μὲν δὲν ὑπερέβαινον τοὺς 1500 — 1600 ἄνδρας, ἀλλὰ κατὰ τὴν γενναιοκαρδίαν καὶ τὸν πατριωτισμὸν ὑπερεῖχον τοῦ σμίνους τῶν βαρβάρων, διότι εἶχον ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν τοὺς ἀρίστους καὶ γενναιοτέρους ἀρχηγοὺς τῆς πατρίδος, οἵτινες ἦσαν ἔμπλεοι πατριωτισμοῦ καὶ φιλελευθερίας, (ἦσαν δὲ οἱ Λάμπρος Τζάβέλας, Γεροκουτσονίκας, Δῆμος Δράκος, Γκόγκα Δαγκλῆς, Τζίμο-Ζέρβας, Γεώργιος Μποῦσμπος, Γιαννάκος Σέχος, Φωτομάρας, Πασχολάλας, Βεῖκο-Ζίρμπας, Κολέτζη Μαλάμου, Θανάσης Πάνος, Ἀναστάσιος Βαΐας, Κατζηπέλης, Ἀναστάσιος Κάσκαρης, Γεώργιος Καραμπίνης, Κιτζας Πανταζῆ, Καλησπέρης, Πεπόνης, Τζάκωλας, Παππαγιάννης, Κουρίτζας καὶ ἄλλοι πολλοὶ τοιοῦτοι), τὰ τέχνα δὲ μάλιστα τῶν ἀνωτέρω καπεταναίων ἦσαν ἀριστοὶ πολεμισταὶ καὶ οἱ διευθυνταὶ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρημάτων. Ἐν μέγα μέρος λοιπὸν τῶν ἀ-

νωτέρω εὐπατριδῶν διευθύνθη πρὸς τὴν Λύπαν, ὅπως παρατηρήσῃ τὰ κινήματα τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὅπως διὰ τινος στρατηγήματος καταπλήξῃ αὐτὸν καὶ τῷ ἐμπνεύσῃ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκστρατευσέως του τὸν τρόπον. Πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἐπλησίωσε πρὸς τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐκρέβθη εἰς τὸ χωρίον Σεστρουν, ἔστειλε δὲ μόνον τριακοσίους ἄνδρας διὰ νὰ κτυπήσῃ τοὺς ἐχθρούς καὶ νὰ τοὺς προτελκύσῃ πρὸς τὸ μέρος, ὅπου ἦτον οἱ λοιποὶ κεχυμένοι. Τούτους ἅμα ἰδόντες οἱ ἐχθροὶ ὅτι εἶναι τόσοι ὀλίγοι, ἐνόμισαν ὅτι ἦλθον πρὸς περιφρόνησίν των, ἐνῶ ἤξευραν καλῶς ὅτι ἦτο πολὺς ὁ στρατός· γνωρίζοντες δὲ ὅτι εἶχεν ἡττηθῆ ὁ ἄλλος στρατός εἰς τὴν Βίλιαν καὶ Λεβικίστα, ἐνόμισαν ὅτι ἤδη ἦτον ὁ καιρὸς τῆς ἐκδικήσεως καὶ ἰκανοποιήσεως· διὸ διετάχθη ἅπας ὁ στρατός παρὰ τοῦ τυράννου νὰ ἐφορμήσῃ κατὰ τῶν ὀλίγων τούτων, διὰ νὰ τοὺς καταστρέψῃ, ὅπως κορέσῃ τὴν μανίαν του ὁ μανιώδης Πασσᾶς, καὶ ἔπειτα νὰ ἰδεύσῃ ὅλος ὁ στρατός πρὸς τὸ Σούλι· ἀλλ' οἱ ἀρχηγοὶ αὐτοῦ τοῦ ἔκαμαν τὴν παρατήρησιν ὅτι καλὸν ἦτον ἐναντίον αὐτῶν τῶν ὀλίγων νὰ ὑπάγῃ ἐν μικρὸν σῶμα, ὁ δὲ ἐπίλοιπος στρατός νὰ διαταχθῇ, ὅπως ἐτοιμασθῇ καὶ διευθυνθῇ πρὸς τὸ Σούλι. Διετάχθησαν λοιπὸν νὰ ὑπάγῃσι ἀπέναντι διακοσίων Σουλιωτῶν δύο χιλιάδες ὀθωμανοὶ ὑπὸ τοὺς ἀρχηγούς Σουλεϊμάν Τζομπάνην καὶ Ζυγούρην, οἵτινες παραχρῆμα ἐξεκίνησαν καὶ φθάσαντες ἤρχισαν τὴν μάχην μετὰ τῶν διακοσίων Σουλιωτῶν, οἵτινες ἀντεστάθησαν γενναίως κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀπωθοῦντες τὴν βάρβαρον ὀρμὴν ἐσκέπασαν τὸ ἔδαφος ἀπὸ ἐχθρικά πτώματα· μετὰ τῶν φονευθέντων ἐχθρῶν, ἦτο καὶ εἰς τῶν ἀρχηγῶν, ὁ Ζυγούρης, τοῦ ὁποίου ὁ θάνατος ἔκαμε τοὺς ἐχθρούς νὰ κλίνουν· ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ὅστις ἀσκαρδαμυκτεὶ ἐθεώρει τὴν μάχην, βλέπων τοὺς οἰκείους αὐτοῦ νὰ κλίνουν, παρατηρήσας δὲ καὶ τὸν ἀγαπητὸν του Ζυγούρην μεταχομιζόμενον νεκρὸν, ἐφύραξεν ἐκ τοῦ θυμοῦ ὡς μὴ δυναθεὶς νὰ νικήσῃ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο σῶμα τῶν Σουλιωτῶν μετὰ τὴν δεκαπλάσιον παρ' αὐτοῦ σταλεῖσαν δύναμιν· διὸ καὶ διέταξεν ὅλον τὸν στρατὸν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ὀλίγων αὐτῶν Σουλιωτῶν, τοὺς ὁποίους νὰ περικυκλώσῃ καὶ τοὺς καταστρέψῃ· οἱ Σουλιῶται δὲ ἰδόντες, ὅτι καὶ

περιστάσις ἦλθε κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν των, ἤρχισαν ἀκροβολίζοντες νὰ ὀπισθοδρομῶσι βραδείως. Οἱ δὲ ἐχθροὶ ἰδόντες τὴν ὀπισθοπόρῃσιν τῶν Σουλιωτῶν καὶ νομίσαντες αὐτὴν ὡς νίκην αὐτῶν, ἐνθαρρυνθέντες, ἔτρεξαν κατόπιν αὐτῶν πανοστρατεῖα ἀλλάζοντες καὶ φωνάζοντες κατὰ τὸ ἔθος τῶν βρῶβάρων· πλὴν ἡ χαρὰ των δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ, διότι οἱ Σουλιῶται ῥοπισθοποροῦντες, μέχρι τοῦ χωρίου Σεστρουῦν, ἐκεῖ ἐσταμάτησαν καὶ ἔστρεψαν τὸ μέτωπον πρὸς τοὺς ἐχθρούς. Εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐτινάχθησαν ἐμπρὸς καὶ οἱ κεκρυμμένοι, οἵτινες ὀρμητικῶς ἐπέτεθησαν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ διὰ ζωηροῦ καὶ εὐστόχου πυρὸς ἐθέριζον καὶ ἔστρωνον χαμαὶ τοὺς σεσωρευμένους βαρβάρους, οἵτινες πίπτοντες ἐκάλυψαν τὸ ἔδαφος. Ἐκ τοῦ ἀπροσδοκίτου τούτου συμβάντος οἱ ἐχθροὶ ἦλθον εἰς μεγάλην σύγχυσιν καὶ ταραχὴν καὶ ἤρχισαν νὰ κλονίζωνται, ἀλλ' οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν φοβούμενοι τὸν τύραννον, τοὺς ἐσταμάτησαν, ἐνθαρρύνοντες, τοὺς μὲν διὰ ὑποσχέσεων διαφόρων ἀμοιβῶν, ἄλλους δὲ δι' ἀπειλῶν, ὅπως ἐγκατερέθουσιν εἰς τὴν μάχην, ἀφοῦ μάλιστα τοῖς ἔλεγον, οἱ ἐχθροὶ εἶναι τόσον ὀλίγοι. Δι' ὅλων τῶν μέσων τούτων ἠδυνήθησαν νὰ τοὺς βαστάξουν εἰς τὴν μάχην, ἥτις ἐγένετο μακροθερτέρα ἀμοιβερωθεν, διαρκέτασα ἐπὶ ἑπτὰ ὅλας ὥρας· ἀλλ' ἐπὶ τέλους οἱ ἐχθροὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνθέξωσι, διότι αἱ βολαὶ τῶν Σουλιωτῶν δὲν ἐπῆλαινον ἐπὶ ματαίῳ. Οἱ σχηματισθέντες τέλος σωροὶ φνευμένων ἐμπροσθὲν των ἠνάγκασαν τοὺς ἐχθρούς ν' ἀποθῆται τοὺς ἀρχηγούς των καὶ νὰ τραπῶσιν ἐντρομοὶ εἰς αἰσχρὰν φυγὴν. Τοὺς φυγόντας στρατιώτας ἠκολούθησαν καὶ οἱ ἀρχηγοὶ των καὶ ἐπέστρεψαν πάντες εἰς τὴν Λύπαν κατασυντετριμμένοι καὶ κακῶς ἔχοντες· ὁ δὲ τύραννος τοὺς ὑπεδέχθη μετ' ἀπειλῶν καὶ ὕδρευων. Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐφονεύθησαν ἑξακόσιοι ἐχθροὶ, ὀλίγοι δὲ Σουλιῶται.

Τὴν ἐπιούσαν διέταξεν ὁ ἐχθρὸς νὰ συναχθῆ ἅπας ὁ στρατὸς καὶ νὰ διευθυνθῆ πρὸς τὴν Βιζζάχην διὰ νὰ ἐνωθῆ μετὰ τοῦ Πρόνιου καὶ Μαλιάνη, ὅπως ἐνωμένοι ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν Σουλιωτῶν. Μεταβάς δὲ ἐκεῖ καὶ συγκεντρωθεὶς ἐσκέπτετο, ὅπως δώσῃ τὴν ἐπιούσαν γενικὴν μάχην.

Οἱ Σουλιῶται ἐμάντευσαν τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ καὶ ἐσκέπτοντο καὶ οὗτοι, ὅπως ἀνατρέψωσι τὰ σχέδιά του· τὴν ἰδίαν νύκτα λοιπὸν ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου, εἰσελθόντες μέχρι τοῦ κέντρου αὐτοῦ, καὶ κατέσφαζον ξιφῆρεις τοὺς ἐχθροὺς, οἵτινες ἐντρομοὶ γενόμενοι ἐκ τοῦ ἀπροσδοκίτου τούτου συμβεβηκότος, ἐδόθησαν εἰς τὴν φυγὴν, ἀλλ' ἐκ τοῦ σκότους καὶ τῆς ἀγνοίας τοῦ τόπου δὲν ἐγνώριζαν ποῦ ὑπάγουν, διότι, ὅπου καὶ ἂν ἐστρέφοντο ἐγένοντο θύματα· βιασμένοι διὰ τοῦτο ἔμειναν μέχρι τῆς αὐγῆς καὶ ἡ μάχη ἐξηκολούθει πεισματωδῶς, μία δὲ ῥαγδαιοτάτη βροχὴ καὶ χονδρὴ χάλαζα ἐνταυτῷ ἠνάγκασε τοὺς δύο στρατοὺς ν' ἀποχωρισθῶσιν. Εἰς τὴν μάχην ταύτην τῆς νυκτὸς ἐφονεύθησαν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς πεντακάσιοι, ἐπληρώθη καὶ ὁ ἀρχηγὸς Μαλιάνης· ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας ὀλίγοι μὲν ἐφονεύθησαν, ἐπληρώθησαν ὅμως τριάκοντα. Οἱ ἐχθροὶ ἐκ τῆς προλαβούσης μάχης καὶ μάλιστα ἐκ ταύτης τῆς νυκτὸς ἔλαβον μεγίστην δειλίαν καὶ πλεόν ὁ στρατὸς δὲν ἐπίειθετο εἰς τὰς διαταγὰς τῶν ἀρχηγῶν καὶ οὕτως ἅπαντες ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Λύπαν καὶ εὔρον τὰς παρὰ τοῦ τυράννου συνήθεις ὑβρεῖς ἀντὶ περιποιήσεων.

Ἀποθαρῦνθεις ὁ στρατὸς τοῦ ἐχθροῦ ἐκ τῶν ἀνωτέρω μαχῶν ἔχασε πλεόν τὸ σέβας καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἀρχηγούς του πειθαρχίαν καὶ ἤρχισε νὰ φωνάζῃ καὶ νὰ καταβοᾷ ὅτι· « δὲν δυνάμεθα πλεόν νὰ μαχώμεθα μετὰ τῶν Σουλιωτῶν, διότι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἶναι γεγεννημένοι διὰ τὸν πόλεμον καὶ οὔτε τρώγουν, οὔτε κοιμῶνται, οὔτε ἡσυχάζουν παντελῶς, ὥστε παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς δοθῇ ἡ ἄδεια νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν πατρίδα μας καὶ ἄς λείψουν καὶ ἡ μισθοδοσία καὶ αἱ ἀμοιβαί ». Ὁ ἀναβρασμὸς οὗτος γινόμενος ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν ἐχθρῶν κατεθροῦθησε τοὺς ἀρχηγούς αὐτοῦ, οἵτινες διεκοίνωσαν τὰ πάντα πρὸς τὸν Ἀλῆ Πατσᾶ.

Ὁ τυράννος ἀκούσας ταῦτα καὶ πληροφορηθεὶς τὰ ἐν τῷ στρατοπέδῳ γενόμενα, ἔμφοδος καὶ ἐκστατικὸς ἔμεινε, καὶ φοβούμενος, μήπως ἐκ τῆς ἀποδειλιάσεως ταύτης ἐπέλθῃ ἀπροσδόκητός τις τοῦ στρατοῦ διάλυσις, παραχρῆμα προσεκάλεσεν εἰς συνέλευσιν ἔμπροσθέν του ὄλους τοὺς ἐπισημοτέρους ἀρχηγούς τοῦ στρα-

ἐκείνων καὶ ἐσχόριζαν τὰ πάντα, φρονέοντες τοὺς ἐχθροὺς καὶ αἰχμαλωτίζοντες τοὺς κτίστας, τοὺς ὁποίους καὶ ἀπέλυαν. Ὁ τύραννος διὰ τῆς ἐπιμονῆς του ἀνεπλήρωσε πᾶσαν βλάβην καὶ ἐδιπλασίαζε ταύτην καὶ οὕτως ἀποπερατώθη ἡ ἐργασία. Τὰ ἀναγερθέντα φρούρια ἦσαν τὰ ἀκόλουθα, Γλυκῦ, Πειφιχάτι, Τζεκοράτι, Γόρανα, Σιριτζιανὸ, Ζερμῆ, Κοντάτι, Βίλια, Ρουμανάτι, Σεστρὸν, Λιθικίστα, ταῦτα δὲ ἦσαν γύρωθεν τοῦ Σουλίου ἀπέχοντα αὐτοῦ, ἄλλα μὲν περὶ τὰς δύο ὥρας, καὶ ἄλλα ὀλίγον τι πλεióτερον, τὸ δὲ ἐν τοῦ ἄλλου ἀπέιχε μίαν μέχρι δύο ὥρων, ὅλος δὲ ὁ γύρος συνίστατο εἰς εἴκοσι περίπου ὥρας.

Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν φρουρίων καὶ τὴν ἐφοδίασιν αὐτῶν δι' ὅλων τῶν ἀναγκαίων μετὰ τῆς ἀναλόγου φρουρᾶς, ὁ ἐχθρὸς ἐτοποθέτησε καὶ ἄλλας στρατιωτικὰς δυνάμεις εἰς τὰ κεντρικώτερα μέρη, διὰ νὰ συντρέχωνται, δίδοντα συνδρομὴν τὸ ἐν σῶμα πρὸς τὸ ἕτερον, ὅπως διὰ τοῦ μέσου τούτου τηρήσουν στενωτέραν πολιρκίαν, τὰ δὲ φρούρια τὰ εἶχον καταφύγια καὶ ἀποθήκας μετὰ τὰς διατάξεις ταύτας ὁ τύραννος ἀνεχώρησεν εἰς τὰ Ἰωάννινα.

Τεράστιος ἦτον ὁ μεταξὺ Σουλιωτῶν καὶ Ἀλῆ Πασσᾶ πόλεμος, διότι οἱ μὲν ὀθωμανοὶ εἶχον νὰ ἀντιπολεμήσωσι μετ' ἀτρομήτων ἡρώων, οἱ δὲ Σουλιῶται κατὰ τρομερῶν ὀχυρωμάτων ἀνεγερθέντων ὀλόγουρα τῆς Πατρίδος των, ὡς τὸ μέγα Κινεζικὸν τεῖχος, καὶ τοῦ ἐν αὐτοῖς εὑρισκομένου ἀπέριου πλήθους στρατοῦ καὶ πολεμεφοδίων. Ἀλλὰ, μοιλονότι οἱ φρουροὶ οὗτοι φοβοῦμενοι δὲν ἐτόλμων νὰ ἐξέλθουν καὶ ν' ἀπομακρυνθῶσι τῶν ὀχυρωμάτων, ἐν τούτοις καὶ ἐντὸς τῶν φρουρίων διαμένοντας διετηροῦσαν τὴν πολιρκίαν, διότι διὰ μέσου τῶν φρουρῶν αὐτῶν ἔπρεπε νὰ διέλθουν οἱ Σουλιῶται πρὸς μετακόμισιν τῶν τροφῶν, πολεμεφοδίων καὶ λοιπῶν· τούτου ἕνεκα ἦτον ἠναγκασμένοι νὰ μάχωνται πᾶσαν ἡμέραν μετὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ ἐφορμήσωσι κατ' αὐτῶν, ὅταν τοὺς ἔφρατταν τὴν ὁδόν, καὶ νὰ πατήσωσιν ἐπὶ τῶν πτωμάτων αὐτῶν διὰ νὰ διέλθουν μὲ τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς αὐτούς· τοῦτ' αὐτὸ συνέβαιεν εἰς τε τὴν εἴσοδον, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐξοδον. Οἱ ἐχθροὶ καταφοβιτμένοι ἀπὸ τὰς ἀνάγκας αὐτὰς

πρωτοβουλὰς ἔφευγαν καὶ ἄνευ τῆς ἀδείας τῶν ἀρχηγῶν καὶ μετέβαιναν εἰς τὰς πατρίδας των, ὁ τύραννος ὁμῶς ἀνεπέμπε τὰς δυνάμεις καὶ διετηροῦσε τὴν πολιορκίαν, ἣτις διήρκεσεν ἐπὶ ἕν σχεδὸν ἔτος μετὰ μεγίστης θυσίας τῶν στρατευμάτων τοῦ τυράννου, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Σουλιώτας δὲν ἔφερον ὀλίγας δυσκολίας καὶ κινδύνους ἐξ αἰτίας τῆς ὑστερήσεως τῶν τροφῶν, διότι πολλοὶ ἔζων μὲ μόνον ἀγριόχλαδα· ἀλλὰ καὶ μόλις αὐτὰς τὰς δυσκολίας εἶχαν προκρίνει κάλλιον τὸν ἐντιμον θάνατον παρὰ τὴν αἰτιμον δουλείαν.

Ἀμφοτέρων τῶν ἀντιμαχομένων μερῶν ἡ ἀπόφασις ἦτον σταθερὰ καὶ ἀμετάτρεπτος, ἀπροσδόκητον ὁμῶς συμβεβηκὸς ἐβίασε τὸν ἐχθρὸν νὰ προτείνῃ εἰς τοὺς Σουλιώτας συνθήκην εἰρήνης ἐκ τῆς ἀκολούθου περιστάσεως.

Ἐκτὸς τοῦ Ἰμπραχὴμ Πασσᾶ Βεζύρη τοῦ Αὐλῶνος (Αἰλώνια Βαλεσί), ἐδρεύοντος εἰς Μπεράτι, ὅστις ἀνέκαθεν ἦτον ἐχθρὸς τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, προστεθήσαν καὶ ἄλλοι νέοι ἐχθροὶ· οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ Κοστρασιδῆς μπεϊδῆς καὶ ὁ Βελλῆ μπεϊ Πρεμέτις, οἵτινες γενόμενοι σύμμαχοι τοῦ Ἰμπραχὴμ Πασσᾶ ἐβρίθθησαν εἰς τὸ Πρεμέτι καὶ ἔγειναν κύριοι τῆς πόλεως ταύτης. Προσέτι ἅπαντες οὗτοι συνεννοήθησαν καὶ μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ Πασσᾶ τοῦ Δελφίνου καὶ τῶν Ὑζάμηδων καὶ ἐκηρώθησαν ἅπαντες ἐχθροὶ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ.

Ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς εὐρεθεὶς αἰφνιδίως ἀπέναντι τοσοῦτων ἐχθρῶν ἐσκέφθη νὰ κλείσῃ μίαν τῶν ἀνοιχθεισῶν τούτων πληγῶν, μάλιστα δὲ ἀπεφάσισε νὰ κλείσῃ τὴν κυριωτέραν, ἣτις ἦτο τοῦ Σουλίου, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς ἀπ' αὐτοῦ ἀποστατήσαντας ἀλβανούς· ἐπρότεινε λοιπὸν τὴν εἰρήνην. Οἱ Σουλιῶται εἶχον σπουδαίως καλῶς πλέον τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ βεβαίως εἰς ἄλλην περιστάσιν οὐδεμίαν ἀκρόασιν ἤθελε δώσουν εἰς τὰς προτάσεις του, ἀλλ' εἰς τὴν μεγίστην ἀνάγκην, εἰς ἣν εὕρισκιντο ἕνεκα τῆς ἐντελοῦς ἑλλείψεως τῶν τροφῶν, ἐκ τῶν ὁποίων λιμώττοντες οἱ ἄνθρωποι ἔζων μὲ τὰ χόρτα καὶ ἀγριόχλαδα, εἶχαν γένει ὡς σκελετοί· διὸ παρεδέχθησαν τὰς προτάσεις τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ὡς σωτηριώδεις καὶ ἐκ θείας προνοίας.

Αἱ προτάσεις τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ἦτον ὡς ἀκολούθως· νὰ ἐκλέξωσιν ἓνα τῶν ἐγκριτωτέρων καὶ φρονιμοτέρων ἀρχηγῶν τῆς πατρίδος των καὶ νὰ τὸν ἀποστείλωσι μετὰ πληρεξουσιότητος εἰς Ἰωάννινα, ὅπως μετ' αὐτοῦ συνθηκολογήσῃ περὶ παντὸς ἀντικειμένου, ἀφορῶντος τὰ δύο διαμαχόμενα ταῦτα μέρη, προσέθηκε δὲ ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ὅτι πρὸς τοιαύτην συνθηκολόγησιν ἀρμόδιον ἐθεώρει τὸν Γεροκουτσονίκαν.

Συνθήκη τῶν Σουλιωτῶν μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φάρας Γέροντος Κουτσονίκα.

Οἱ Σουλιῶται συνελθόντες εἰς Συνέλευσιν ἐξέλεξαν γενικὸν πληρεξούσιόν των τὸν Γεροκουτσονίκαν, ὅστις εἰς τὴν Συνέλευσιν ἠρώτησε τρεῖς τῶν πατριωτῶν του, εἴαν ἦναι μὲ τὴν κοινὴν θέλησιν τῶν πατριωτῶν του, διὰ νὰ ὑπάγῃ νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τοῦ ἐχθροῦ τῆς πατρίδος καὶ ὑπὸ ποίους ὄρους, ἅπαντες δὲ ἀνέστησαν καὶ ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος ἀπήντησαν «νὰ ὑπάγῃς, Γέροντα, σὺ εἶσαι ἓνας πατήρ μας καὶ ἔχομεν ὅλην τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ σοῦ δίδομεν ὅλην τὴν πληρεξουσιότητα, διὰ νὰ πράξῃς, ὅπως ἡ φρόνησίς σου σὲ ὀδηγήσῃ, καὶ νὰ σώσῃς τὴν πατρίδα ἀπὸ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον». «Μίαν ἀμφιβολίαν ἔχομεν, τοῦ προσέθηκα, καὶ αὕτη εἶναι, ὅπου φοβοῦμεθα, μὴ πάθῃ τι ἡ ζωὴ σου, διότι γνωρίζομεν τὴν ἀπιστίαν τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ καὶ ἡ πατρίς μας δύναται νὰ χάσῃ ἓνα τῶν καλητέρων πατριωτῶν της». Αὐτὸς δὲ τοῖς εἶπε· «τέκνα μου, κατὰ τοῦτο νὰ μὴν ἔχετε οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν, διότι τὴν ζωὴν μου τὴν χρεωστῶ εἰς τὴν πατρίδα καὶ μάλιστα γέρων ὢν, καὶ προσέτι ἔχω καλὰ τέκνα, ἅτινα δύνανται καὶ νὰ ἐκδικηθῶσι δι' ἐμέ καὶ νὰ μὲ ἀντικαταστήσωσιν εἰς τὴν πατρίδα».

Συνωδευμένος λοιπὸν ὁ Κουτσονίκας ἀπὸ δεκαπέντε πατριώτας, ἀνεχώρησε διὰ τὰ Ἰωάννινα, ὅπου ἀνυπομόνως ἐπεριμένετο ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ· ἡ εἴσοδος τοῦ Κουτσονίκα ἐν τοῖς Ἰωαννίνοις ἔκαμε κρότον, διότι ἅπας ὁ στρατὸς καὶ ὁ λαὸς ἔτρεχαν νὰ ἴδωσιν ἓνα τῶν ἡρώων τοῦ Σουλίου, καὶ οἱ μὲν χριστιανοὶ ἔτρεχαν μετ' εὐχαριστήσεως νὰ ἴδωσιν ἓνα τῶν ὑπε-

ρισπιστῶν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἐλλόντα νὰ συν-
θηκολογήσῃ ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ταύτης μικρᾶς φυλῆς μὲ ἓνα τῶν
ἰσχυροτέρων ὀθωμανικῶν ἡγεμόνων τῆς Ἰπείρου, οἱ δὲ ὀθωμανοὶ
καὶ αὐτοὶ δὲν εἶχαν ὀλιγωτέραν περιέργειαν, ὅπως θεωρήσωσιν
ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα μόνον τοῖς ἐπρο-
ξένησε τρόπον καὶ τὸ ὁποῖον πολλάκις εἰς τὸν ὕπνον εἶδον καὶ
ἐτρόμαζαν.

Μετὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ λοιπὸν εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς
τὸν ἐδέχθη εἰς τὴν αὐλὴν του, καὶ διὰ νὰ κάμῃ εἰς αὐτὸν πε-
ρισσοτέραν περιποίησιν ἐπροσποιήθη ὅτι ἐξήρχετο ἀπὸ ἄλλο δω-
μάτιον καὶ εὗρέθη ὄρθις, διότι οἱ ὀθωμανοὶ Βεζύραι δὲν προ-
σηκῶνται εἰς οὐδένα, ἐκτὸς εἰς ἡγεμόνας ὁμοίους καὶ τοὺς ξέ-
νους πρέσβεις, εἰς τοὺς ὁποίους μεταχειρίζονται τὸν τρόπον αὐτὸν
τοῦ ἐξέρχεσθαι ἀπὸ δωμάτιον εἰς δωμάτιον. Ἐναγκαλισθέντες δὲ
ἠσπᾶσθησαν ἀλλήλους κατὰ τὸ ἡπειρωτικὸν ἔθνος, ὡς ἴσος πρὸς
ἴσον, καὶ ἀφοῦ ἐκάθησαν προσέφεραν εἰς ἀμφοτέρους τὸν καφέ.
Μετὰ τὰς περιποιήσεις αὐτὰς εἶπεν εἰς τὸν γεροκουτσονίκαν ὁ
Ἀλῆ Πασσᾶς διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὸ κινάκι του, ὅπως ἀναπαυθῇ,
τὸ ὁποῖον εἶχε προσδιωρισμένον εἰς τὴν Μητρόπολιν εἰς τὴν κα-
τοικίαν τοῦ Ἀρχιερέως, καὶ τὴν ἐπίσταν, τῷ εἶπεν, πάλιν ἀν-
ταμόνονται. Μετέβη λοιπὸν εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ Ἀρχιερέως
καὶ τὴν ἐπίσταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν αὐλὴν καὶ τὸν ὠδήγησαν
εἰς τὸν μαμπέ ὄντᾶ (ἰδιαίτερον δωμάτιον), τοῦ Πασσᾶ. Ἐν-
ταῦθα ἦλθον εἰς συνομιλίαν καὶ ἐξηγήσεις καὶ ἐν συντόμῳ ἐσυν-
θηκολόγησαν ὑπὸ τοὺς ἐπομένους ὅρους.

Α΄.) Ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ὑπόσχεται νὰ ἔχη φίλους καὶ ἐχθρούς,
τοὺς φίλους καὶ ἐχθρούς τῶν Σουλιωτῶν καὶ νὰ παρέχῃ εἰς αὐ-
τοὺς, ὅσα ἀνέκαθεν εἶχαν δικαιώματα ἀπὸ τὰς γειτονικὰς ἐπαρ-
χίας· προσέτι ἀφίνει ἐλευθέρους αὐτοὺς νὰ ἐξουσιάζουν ὅλην τὴν
ἐπαρχίαν μὲ τὰ ἀνέκαθεν ἀνεγνωρισμένα ὄρια, χωρὶς νὰ δύνα-
ται κἀνεὶς νὰ ἔχη οὐδεμίαν παραμικρὰν ἀπαίτησιν· προσέτι οἱ
Σουλιῶται θέλουσιν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐμπορεύωνται, ἀγορά-
ζοντες τροφὰς καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα εἰς αὐτοὺς ἀπὸ ὅλας τὰς
ἐπαρχίας τὰς ὑποκειμένας εἰς τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ.

Β.) Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν Σαρτίων (ὄρκων) τοῦ τε Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ τοῦ Κουτσουνίκα πρὸς διατήρησιν τῶν συνθηκολογημένων, ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ὑπόσχεται νὰ ἐκδώσῃ ἀμέσως διαταγὰς διὰ νὰ ἀποσυρθῶσι τὰ στρατεύματα ὅλα καὶ αἱ φρουραὶ ἀπὸ ὅλας τὰς κατεχομένας ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ θέρεις καὶ χωρία, ἐκτὸς τοῦ χωρίου Μπογόρτζας, τὸ ὁποῖον θὰ ἔχῃ μικρὰν τινα δύναμιν.

Γ.) Ἐπίσης ὑπόσχεται ὁ Γεροκουτσονίκας, ὡς πληρεξούσιος τῶν Σουλιωτῶν, νὰ θεωρῇ τοὺς φίλους καὶ ἐχθροὺς τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ὡς φίλους καὶ ἐχθροὺς τῶν Σουλιωτῶν· λαβὼν δὲ ἀνάγκην ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς στρατολογίαις θέλει ἔχει τὸ ἐλεύθερον νὰ λάβῃ ὄσους ἐκ τῶν Σουλιωτῶν θιλήσουν νὰ στρατολογηθῶσι καὶ ὑπάγουν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ πλησίον τῶν ὄριων αὐτῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους θέλει πληρώνεται διπλάσιος μισθοῦ ἀπὸ ἐκείνον, ὃν λαμβάνουν οἱ ὀθωμανοί.

Αὐτοὶ ἦσαν οἱ ὄροι τῆς συνθήκης μεταξὺ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ τῶν Σουλιωτῶν, ἧτις καὶ εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς ἅπαν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος φέρει τὸ καύχημα, διότι μία τοιαύτη μικρὰ πολιτεία ἐλευθέρων ἑλλήνων ὑπεχρέωσε τὸν τρομερὸν αὐτὸν τύραννον, ταπεινωθείτης τῆς ὑπεροφίας του, νὰ παραδεχθῇ συνθηκολόγησιν ὡς ἴσος πρὸς ἴσον.

Μετὰ τὰς ἐξηγήσεις καὶ τὰς προφορικὰς ταύτας ὑποσχέσεις ἦλθαν εἰς τὰ Σάρτια (ὄρκομοσίαν) ἧτις ἐγένετο ὡς ἀκολούθως. Ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς, διὰ νὰ πείσῃ τὸν Κουτσουνίκαν περὶ τῆς ἀληθοῦς διατηρήσεως τῆς συνθήκης ἐσηκώθη καὶ ἤνοιξεν ἀρμάριον ἐξ οὗ εὗγαλεν ἓνα πολύτιμον χρυσοῦν σταυρὸν, ἐκ τοῦ ὁποίου εὗγαλεν ἐν τεμάχιον τιμίου ξύλου, καὶ ἀποτανθεὶς πρὸς τὸν Γεροκουτσονίκα τὸν ἠρώτησεν ἐὰν τὸ γνωρίζῃ, τί πρᾶγμα εἶναι αὐτό· ὁ δὲ γέρον τῷ εἶπεν ὅτι καλῶς γνωρίζει, ὅτι αὐτὸς ὁ σταυρὸς εἶναι τῆς θρησκείας του, ἀλλ' ἂν ἦναι μέρος τοῦ τιμίου ξύλου ἢ ὄχι τοῦτο δὲν τὸ ἠξεύρει. Ὁ δὲ Ἀλῆ Πασσᾶς τοῦ εἶπεν ὅτι πραγματικῶς τοιοῦτον εἶναι καὶ, « Θὰ σοῦ εἶπω πόθεν τὸ ἔχω, προσέθηκεν· ὅταν οἱ Ἀλβανοὶ εὗρισκοντο εἰς τὸν Μωριά καὶ ἐπάτησαν καὶ ἐλεηλάτησαν τὸ Μέγα Σπήλαιον, ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆσαν αὐ-

τόν τόν σταυρόν, διωχθέντες δὲ ἀπὸ τὸν Μουστάκαν ἦλθον εἰς τὴν Ἀλθαιάν καὶ μετέφερον μαζί καὶ αὐτόν. Ἐγὼ εἰς ἕνα πῆλεμον, ὅπου ἔκαμα μὲ τοὺς Τζάμηδες καὶ τοὺς χάλασα, τοὺς εὔρον καὶ αὐτόν τόν σταυρόν καὶ τοὺς τὸν ἐπῆρα, τὸν ὁποῖον καὶ ἐγὼ ὑπολήπτομαι, καὶ μὴν ἀμφιβάλης ποσῶς, διότι βεβαίως εἶναι τίμιον ξύλον. Λοιπὸν ἐσὺ θὰ ὀρκισθῆς εἰς τὸν σταυρόν αὐτόν, καὶ ἐγὼ θὰ ὀρκισθῶ εἰς τὸ Κελιὰ Μουλάχη (Κουράνιον) », τὸ ὁποῖον χρυσοδεμένον ἐπαρουσίασεν εἰς τὸν Κουτσονίκαν. Ὀρκισθέντες δὲ ἀμφότεροι περὶ τῆς διατηρήσεως τῶν συμπεφωνημένων ἦλθον καὶ εἰς ἄλλας ἐξηγήσεις.

Ὁ Κουτσονίκας εἶπεν εἰς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ·

— Δύνανταί τινες τῶν πατριωτῶν μας ἔξ ἐκ τῶν ξένων, οἵτινες προσωρινῶς διαμένουν εἰς τὴν πατρίδα μας, νὰ κάμουν ἀταξίαν τινὰ ἐν τοῖς μεθορίοις καὶ μολονότι ὑδεμίαν τῶν τοιαύτων ἀταξιῶν θέλομεν ἀφήσει ἀτιμώρητον, τὰ τοιαῦτα ὅμως δὲν πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς παραβιάσις τῆς συνθήκης.

— Ὅχι, ὄχι, ἀπεκρίθη ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς, οὐδέποτε θέλω θεωρήσει ὡς παραβιάσιν συνθήκης, ἀταξίαν γενομένην παρὰ δέκα, εἴκοσι, ἢ καὶ πενήτην ἀνθρώπων· παραβιάσιν συνθήκης θέλω νομίσει, ὅταν ὑμεῖς οἱ Καπεταναῖοι ἢ τὰ τέκνα ὑμῶν συντρέξετε καὶ βοηθήσετε τοὺς ἐχθρούς μου καὶ μὲ πολεμήσετε.

Παραδεικτῶν γενομένων ὄλων των προτάσεων καὶ μεθ' ὅλας τὰς ἀπαιτουμένας ἐξηγήσεις, παρέδωκεν ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς καὶ τοὺς δώδεκα ὁμήρους, οὓς πρὸ καιροῦ εἶχε λήθει ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας καὶ τοὺς εἶχε φυλακισμένους, τοὺς ὁποίους παραλαβὼν ὁ Κουτσονίκας ἀνεχώρησε διὰ τὴν πατρίδα του· ὁ δὲ Ἀλῆ Πασσᾶς παραχοῆμα διέταξε καὶ ἀπεσύρθησαν ὅλοι οἱ στρατοὶ καὶ αἱ φρουραὶ ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Σουλίου, ἐκτὸς τῆς εἰς τὴν Μπογόρτζα διαμενουσῆς φρουρᾶς κατὰ τὴν συνθήκην.

Ὁ Κουτσονίκας ἐπιστρέφων εἰς τὴν πατρίδα του ἔλαθε παρ' αὐτῶν τὴν μεγαλειτέραν ὑποδοχὴν καὶ ἅπαντες ἐδόξασαν τὸν Θεόν, ὅπου τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον· ἔζων δὲ ἅπαντες ἐν ἀναίσει, ὠφελούμενοι ἀπὸ τὰ καλὰ, ἅτινα ἢ συνθήκη τοῖς ἐχρηγοῦσεν, ἐμπροσθέντων εἰς ὅλας τὰς γειτονικάς

ἐπαρχίας ἐλευθέρως καὶ εὐλογοῦντες καὶ τὸν συνεργὸν τῆς συνθήκης Κουτσουνίη.

Ὁ Ἄλῃ Πασσᾶς καὶ πρὶν ἔτι συνθηκολογήτη μὲ τοὺς Σουλιώτας, εἶχε μεταχειρισθῆ ὄλη τὰ μέσα τῶν δωροδοκιῶν καὶ τῆς διαφθορᾶς καὶ ἀπίσπασεν ἀπὸ τοὺς συμμάχους τῶν ἐχθρῶν τοῦ τὸν Βελίμπει Περμέτιν, ἄνθρωπον πολλὰ ἰσχυρὸν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Διγλῆς· τοὺς δὲ Κοστρατλίδες μπεΐδες πολεμήσας κατέστρεψεν, ὥστε ἡ πλάστιγξ ἔκλινεν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὁφελούμενος λοιπὸν ὑπὸ τῆς εὐνοϊκῆς περιστάσεως ταύτης, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν καὶ τὰς δυνάμεις του κατὰ τοῦ Μουσταφᾶ Πασσᾶ τοῦ Δελβίνου καὶ τῶν Τζάμιδων, οἵτινες ἰδόντες ὅτι ἅπασαι αἱ δυνάμεις τοῦ Ἄλῃ Πασσᾶ διευθύνονται ἐναντίον των ἐτρόμαξαν, καὶ μάλιστα, ἀφοῦ εἶχαν ἐσθαιωθῆ ὅτι οἱ Σουλιῶται εἶχον συνθηκολογήσῃ καὶ ἔμειναν οὐδέτεροι. Σχεφθέντες λοιπὸν μεταξὺ των ἀπεφάσισαν νὰ ἐξαποστείλωσι βοήθειαν εἰς τὸ Σούλι, διὰ τῆς ὁποίας νὰ παρακαλέσουν τοὺς Σουλιώτας, ὥπως ἀθετήσουν τὴν συνθήκην καὶ ἐνωθοῦν μὲ αὐτοὺς κατὰ τοῦ Ἄλῃ Πασσᾶ, ὡς κοινοῦ ἐχθροῦ. Φθάσαντες οἱ ἀπεσταλμένοι καὶ παρρησιασθέντες εἰς τοὺς Σουλιώτας, ἐπρότειναν εἰς αὐτοὺς τὴν γενικὴν ἔνωσιν κατὰ τοῦ Ἄλῃ Πασσᾶ, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν παρεδέχθησαν τὰς προτάσεις των, εἰπόντες εἰς αὐτοὺς, ὅτι « ἐνῶ ἡμεῖς ἐπολεμούσαμεν μετὰ τοῦ Ἄλῃ Πασσᾶ, ὑμεῖς οὐχὶ μόνον δὲν μᾶς ἐδόσατε οὐδεμίαν βοήθειαν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἤλαθε εἰς βοήθειαν τοῦ ἐχθροῦ καὶ μᾶς ἐπολεμήσατε καὶ μᾶς ἐφέρατε εἰς τὸν ἔχθρατον κίνδυνον, ὥστε καὶ ἡμεῖς τώρα, δὲν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν οὐδεμίαν συνδρομὴν, καθότι ἔχομεν συνθήκην μετὰ τοῦ Ἄλῃ Πασσᾶ, καὶ παραβάται τῶν ὅρκων μας δὲν γινόμεθα ». Οὕτως ἀποπεμφθέντες οἱ ἀπεσταλμένοι ἀνεχώρησαν ἄπρακτοι.

Ὁ πόλεμος μεταξὺ τοῦ Δελβίνου, τῶν Τζάμιδων καὶ τοῦ Ἄλῃ Πασσᾶ ἐξηκολούθει· εἰς αὐτὸν δὲ ὁ Ἄλῃ Πασσᾶς εἶχε κάμει μεγάλους προόδους. Οἱ Σουλιῶται ἐπὶ δύο περίπου ἔτη ἠσύχασον καὶ ἦσαν εὐτυχεῖς.

Ὁ ἡγεμὼν τοῦ Δελβίνου Μουσταφᾶ Πασσᾶς καὶ οἱ πρόκριτοι ἀγάδες τῆς Τζαμουριᾶς καταφοδοιθέντες εἰς τὴν πρόδον τοῦ

Ἄλῃ Πασσᾶ καὶ θεωροῦντες προφανῆ τὸν ἑαυτῶν κίνδυνον, ἀπεφάτισαν νὰ ἐξαποστείλουν καὶ δευτέραν Πρεσβείαν εἰς τοὺς Σουλιώτας, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐξέλεξαν καὶ ἔστειλαν ἐπιτηδεῖους ἀνθρώπους, οἵτινες διὰ τῆς εὐγλωττίας των καὶ διὰ τῶν χρηματικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα τοῖς ἐχορήγησαν, ἐκ 30 χιλιάδων γροσιῶν, νὰ δυνήθωσι νὰ τοὺς καταπέισουν διὰ νὰ ἀθετήσουν τὴν μετὰ τοῦ Ἄλῃ Πασσᾶ συνθήκην καὶ νὰ ἐπέλθουν εἰς βοήθειαν αὐτῶν· προσέτι τοῖς ἔδωσαν πληρεξουσιότητα νὰ προσφέρουν εἰς τοὺς Σουλιώτας καὶ ἄλλας γειτονικὰς ὠφελείας. Οἱ ἀπεσταλμένοι οὗτοι φθάσαντες εἰς τὸ Σοῦλι ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν γερόντων καὶ ἐμεταχειρίσθησαν ὅλην τὴν εὐγλωττίαν διὰ νὰ παραστήσουν εἰς τοὺς Σουλιώτας, ὅτι ὁ Ἄλῃ Πασσᾶς βιασθεὶς ἐκ τῆς ἀνάγκης ἐσυνθικολόγησε μὲ αὐτοὺς καὶ ὅτι παρελθούσης ταύτης θὰ τὴν ἀθετήσῃ καὶ ὡς φύσει ἄπιστος, θὰ ἐστρατεύσῃ ἐναντίον των διὰ πλειοτέρας ἰσχύος, καὶ δυνάμεως. « Εἶναι καιρὸς λοιπὸν ἤδη, τοῖς ἔλεγον, ὅτε ἔχει πολλοὺς καὶ ἰσχυροὺς ἐχθροὺς, νὰ ἐπιπέσωμεν κατ' αὐτοῦ καὶ νὰ τὸν πολεμήσωμεν ἀθρόως, ὅπως τὸν καταστρέψωμεν· διότι, ἐὰν ἐν μέρος ἀδιαφορῆ, οὗτος ὠφελεῖται τῆς περιστάσεως καὶ καταστρέφει τὸ ἕτερον καὶ ἀκολούθως ἐπιστρέφει εἰς τὸ πρῶτον καὶ τὰ λοιπὰ. »

Ἡ συνέλευσις τῶν γερόντων καὶ τῆς κοινότητος ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις τοῦ Μουσταφᾶ Πασσᾶ καὶ τῶν Τζάμιδων καὶ διέταξαν τοὺς ἀπεσταλμένους ν' ἀναχωρήσωσι παρευθύς· οἱ ἀπεσταλμένοι, ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθησαν ἐπιτήμως νὰ πείσουν τοὺς Σουλιώτας εἰς ἀθέτησιν τῆς μετὰ τοῦ Ἄλῃ Πασσᾶ συνθήκης, ἤρχισαν νὰ ζητοῦν ἰδιαιτέραν συνδρομὴν καὶ προσέπεσαν μετὰ δακρύων εἰς τοὺς καπεταναίους, ὅπως δώσωσιν ἰδιαιτέραν συνδρομὴν πρὸς τοὺς ἰδιαιτέρους αὐτῶν φίλους Τζάμηδες, πάσχοντας καὶ εὐρισκομένους εἰς κίνδυνον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδιαιτέρα αὕτη συνδρομὴ ἦτο ῥητῶς ἀπηγορευμένη ὑπὸ τῆς συνθήκης. Αἱ παρακλήσεις αὗται τῶν Τζάμηδων ἔπεισαν ἕνα δῶν τῶν καπεταναίων τοῦ Σουλίου διὰ νὰ ἐπέλθουν εἰς βοήθειαν τῶν Τζάμηδων· ὁ Κουτσονίκας μὲθ' οὗτο ἀντέστη τρομερὰ εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῶν

πατριωτῶν τούτων, λέγων, ὅτι ἡ πράξις αὕτη ἀντιβαίνει εἰς τὴν συνθήκην καὶ εἰς τοὺς δεδομένους ὅρκους, τοὺς ὁποίους ἀνέκαθεν ἡ πατρίς διετήρει καὶ εἰς οὐδεμίαν περίσασιν ἠθέτησε τὰς ὑποσχέσεις τῆς ἡ ἀπίστησε, καὶ ὅτι ἡ πράξις αὕτη θὰ ἐπιφέρῃ τὸν ὄλεθρον εἰς τὴν πατρίδα. « Ἐλπίζω, προσέθηκε, ὅτι ὁ Ἄλῃ Πασσᾶς ὀρκισθεὶς θὰ διατηρήσῃ πιστῶς τὴν συνθήκην ταύτην, διότι εἶναι καθαρὸς Μουσουλμάνος καὶ σπανίως ὀρκίζεται εἰς τὸ κιτάπι τοῦ· ὅταν ὅμως ὀρκισθῇ ἐπ' αὐτοῦ, διατηρεῖ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ· ἀλλ' ἐὰν ἀτυχῶς φανῇ καὶ πάλιν ἄπιστος, ὡς οἱ ἀπεσταλμένοι οὗτοι ὡς ἐκ τῆς ἀνάγκης των θέλουν νὰ μᾶς τὸ βεβαιώσουν, τότε πλέον θὰ ἔχωμεν τὸν Θεὸν βοηθὸν καὶ στηρικτὴν, ὅστις βεβαίως θὰ τιμωρήσῃ τὸν παραβάτην καὶ ἐπίορκον». Τὰς πατριωτικὰς ταύτας προτροπὰς τοῦ Κουτζονίκα νοοῦσα καλῶς ἡ πατρίς, ἔμεινεν ἀκλόνητος εἰς τὴν διατήρησιν τῆς συνθήκης· αἱ κολακαῖαι ὅμως τῶν Τζάμηδων καὶ ἡ ὄσις τῶν χρημάτων, ἔκαμαν εἰς τοὺς ἀνωτέρω περισσοτέραν ἐνέργειαν, παρὰ αἱ παραινέσεις τοῦ Κουτσονίκα καὶ ἡ ἀπόφασις τῆς πατρίδος. Ἀπειθήσας λοιπὸν εἰς τὴν πατρίδα ὁ Φῶτος Τζαβέλας καὶ ἄλλοις τις Κολιοδημήτρης παρέλαβαν ἀπὸ τοὺς ὀθωμανοὺς Τζάμηδες 30 χιλιάδας γρόσια, δώσαντες πρὸς τοῦτο ὁμήρους τὸν Ζυγούρη Τζαβέλλα καὶ ἄλλους πέντε· παρέλαβαν δὲ 150 ἄνδρας ὁ Φῶτος καὶ ὁ Κολιοδημήτρης καὶ ἀπῆλθαν εἰς βοήθειαν τῶν Τζάμηδων.

Μολονότι ἡ κοινότης τῆς ἐπαρχίας ἐκατηγόρησε τὴν πράξιν ταύτην, ὡς παράνομον, καὶ δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν παράβασιν ταύτην ἐκτὸς τινῶν, μολοντοῦτο ὁ Ἄλῃ Πασσᾶς τὴν ἐθεώρησεν ὡς τελείαν συνθήκης παράβασιν καὶ ἔγραψε μίαν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Κουτζονίκα παραπονούμενος πικρῶς διὰ τὴν διαγωγὴν τῶν Σουλιωτῶν, ἀλλὰ κἀνὲν κίνημα εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην δὲν ἔκαμε κατ' αὐτῶν.

Ἐπανάληψις τοῦ πολέμου τῶν Σουλιωτῶν
μετὰ τοῦ Ἄλῃ Πασσᾶ.

Οἱ ἀπελθόντες πρὸς βοήθειαν τῶν Τζάμηδων Σουλιῶται, ἂν καὶ ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, μολοντοῦτο ὡς ἐκ τῆς ἀτομικῆς βαρῦ-

ητος, ἔδωσαν μεγάλην βοήθειαν εἰς αὐτούς, διότι εἰς πολ-
 λὰς μάχας ἐνίκησαν τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, καὶ
 ἔλαβαν διάφορα λάφυρα ἀπὸ αὐτούς· ἀκολούθως ἐπέστρεψαν εἰς
 τὴν πατρίδα φορτωμένοι ὑπὸ λαφύρων καὶ δώρων ἀπὸ τῶν
 Τζάμηδων, οἵτινες τοὺς ἐφιλοδώρησαν διὰ νὰ προσελκύσωσι καὶ
 τοὺς ἄλλους. Καὶ πραγματικῶς οἱ ἐπιστρέψαντες ἐκ τῆς Τζα-
 μουργιάς Σουλιῶται ἐπαρακινούσαν ἅπαντας νὰ λάβουν μέρος
 εἰς τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῶν Τζάμηδων καὶ κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασ-
 σᾶ, διηγοῦμενοι εἰς αὐτούς τὰς κατ' αὐτοῦ νίκας καὶ ἐπίδει-
 κνύοντες τὰ λάφυρα καὶ τὰ δῶρα· ὁ Κουτζονίκας καὶ πάλιν ἀντί-
 στη καὶ ἅπαντες οἱ εὐφρονοῦντες παριστάνοντες εἰς αὐτούς εἰς
 ποίαν ὀλεθρίαν θέσιν ἔθετον τὴν πατρίδα καὶ τὰς οικογενεῖας των·
 ἡ ὀλέθριος ὅμως διαφθορὰ τῶν εἰσβολῶν τῶν χρημάτων καὶ τῶν
 λαφύρων εἰς τὴν πατρίδα εἶχεν εἰσχωρήσει τόσον, ὥστε εἶχον δια-
 φθαρῆ οἱ περισσότεροι καὶ πλεον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἰσχύσῃ ὁ
 ὀρθὸς λόγος, ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ συμβουλὴ τῶν ἀρχηγῶν. Τού-
 του ἕνεκα δὲν ἐστάθη δυνατὸν ν' ἀναχαιτισθῶσιν, ἀλλ' ἔλαβον οἱ
 πλείονες μέρος ὑπὲρ τῶν Τζάμηδων καὶ τοῦ κατὰ τοῦ Ἀλῆ
 Πασσᾶ πολέμου.

Ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ἰδὼν ὅτι οἱ τζάμιδες ραδιουργοῦντες ἐπέ-
 συραν καὶ τοὺς Σουλιώτας πρὸς βοήθειάν των, συνεχέντρωεν ὁ-
 λὰς τὰς δυνάμεις του καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν τζάμηδων, τοὺς
 ὁποίους νικήσας εἰς διαφόρους μάχας καθυπέταξεν ἐντελῶς. Οὐ-
 τοὶ δὲ ὑποταχθέντες παρέδωσαν εἰς τὴν Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ τὸν Ζυ-
 γούρην Τζαβέλαν καὶ λοιποὺς ὁμήρους τῶν Σουλιωτῶν, τοὺς ὁ-
 ποίους ἀπέστειλεν εἰς Ἰωάννινα.

Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν Τζάμηδων ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ἔστρεψε
 καὶ πάλιν τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Σουλιωτῶν καὶ προκατέλαβε πά-
 σας τὰς θέσεις καὶ τὰ ὄχυράματα, καὶ ἐνῶ ἠγοιμάζετο νὰ ἐπι-
 τεθῆ κατ' αὐτῶν μετὰ μεγάλης δυνάμεως ἔφθασαν πρὸς αὐτὸν
 διαταγαὶ Σουλτανικαί, διὰ τῶν ὁποίων ἐπροσκαλεῖτο νὰ μεταβῆ
 εἰς τὸ κέντρον τῆς Ρούμελης μετὰ δυνάμεως διὰ σπουδαία συμ-
 βάντα τῆς αὐτοκρατορίας, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶχον
 σχηματισθῆ μεγάλα σώματα ἰππέων ἀνταρτῶν, ὀνομαζομένων

Χαιτάδων, συγκειμένων ἐκ τεσσάρων χιλιάδων καὶ ἔτι πλέον, οἵτινες διέτρεχον λεηλατοῦντες καὶ φορολογοῦντες ὅλην τὴν Βουλγαρίαν καὶ ὅλας τὰς ἐπαρχίας αὐτῆς καὶ τῆς Θράκης, τοὺς ὁποίους μὴ δυνηθεῖσα νὰ ὑποτάξῃ ἡ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου προσέτρεξεν εἰς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν διατάττουσα αὐτὸν νὰ μεταβῇ ὁ ἴδιος διὰ νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὴν ὑποταγὴν· προσέφερε δὲ ὁ Σουλτάνος εἰς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ τὸ μεγάλο Βεζυράτο τῆς Ῥούμελης, ἐγκαταστήσας αὐτὸν Ῥούμελη Βαλεσῆ. Παραδεχθεὶς ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς τὸν βαθμὸν καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς ὑπηρεσίας ταύτης, ἐξῆλθε τῆς Ἡπείρου μετὰ 15 χιλιάδων στρατιωτῶν καὶ μετέβη εἰς τὴν Σόφιαν, πρωτεύουσαν τοῦ Μπεϊλέρ-μπεὶ τῆς Ῥούμελης, ἀφήσας εἰς τὴν Ἡπειρον τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ, Μουχτάρ Πασσᾶ καὶ Βελῆ Πασσᾶ. Πρὶν δὲ ἀναχώρησιν ἐφοδιάσεν ὅλας τὰς κατεχομένας παρ' αὐτοῦ θέσεις τοῦ Σουλίου μετὰ τοὺς ἀναγκαίους στρατοὺς καὶ τὰ δι' αὐτοὺς ἐφόδια, ὅπως ἐξακλουθήσῃσι νὰ μάχωνται μετὰ τῶν Σουλιωτῶν καὶ νὰ διατηρήσωσι τὴν πολιορκίαν μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς του (*).

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἐξακλουθοῦσαν μετὰ ζήλου τὸν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν πόλεμον, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἤρχισαν ἐκ νέου νέαν καὶ γενναίαν ἀντίστασιν καὶ μαχόμενοι καθεκράστην μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῶν τούτων, τοὺς κατεδίωκον μέχρι τῶν ὄχρωμάτων τῶν· πολλάκις δὲ ἐφωμοῦσαν καὶ ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων τῶν φρουρίων καὶ κατέσφαζον τοὺς φρουροὺς τῶν αὐτοῦ καὶ ἠνάγκαζον τοὺς λοιποὺς νὰ μὴν ἐξέλθουν ἀπὸ αὐτά.

Οἱ Πασσάδες ἐφρόντιζαν νὰ στέλλωσιν ἐξ Ἰωαννίνων ἐκ νέου νέας δυνάμεις καὶ νὰ πολυπλασιάζουν τὸν στρατὸν, ὅπως διὰ τῆς πληθύος δυνηθοῦν νὰ ἀντιξοῦν εἰς τὴν γενναίότητα τῶν ἀντιπάλων τῶν· οἱ δὲ Σουλιῶται τὴν ἔλλειψιν τῶν χονδρῶν πυ-

(*) Τῷ 1794 ἠγέρθησαν οἱ Χαιτάδες, ἄγρια στίφη τῶν Βουλγαρο-τούρκων, οἱ ὅποιοι κατηράνισαν τὴν Θράκην καὶ ἐφοβήσαν καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν· ἀκλούθως ἐπῆλθεν ἡ ἀποστασία τοῦ Πασχαντζόγλου εἰς Βιδίνιον.

ροδολων καὶ τὴν ἀνισότητά τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων ἀνεπλήρουν διὰ τῆς τόλμης καὶ καρτεροφυχίας των.

Μετὰ παρέλευσιν χρόνου τινός ὁ Ἀλῆ Πατσᾶς κατατροπώσας τοὺς ἀντάρτας καὶ ὑποτάξας αὐτοὺς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου ἠτοιμάζετο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἰωάννινα, καὶ πρὸς τοῦτο ἐδιώρισε τοπάρχας καθ' ὅλην τὴν μεγάλην ταύτην ἡγεμονίαν, ἐδιώρισε δὲ εἰς τὰς ἐπαρχίας ταύτας καὶ πολλοὺς τῶν προσκυνησάντων ἀνταρτῶν.

Ἀναχώρησις τοῦ Φώτου Τζαβέλα εἰς Ἰωάννινα,
εἰς τὸν Ἀλῆ Πατσᾶ.

Οἱ Σουλιῶται πρὶν ἔλθῃ ὁ Ἀλῆ Πατσᾶς εἶχον συνέλθῃ εἰς συνέλευσιν καὶ λαβόντες ὑπ' ὄψιν τὰ ἐκ τῆς καταπατήσεως τῆς συνθήκης προελθόντα εἰς τὴν πατρίδα των ἀποτελέσματα, τῆς ὁποίας πρωταίτιος ἦτον ὁ Τζαβέλας, ἀπεφάσισαν ὅπως αὐτὸς ἀποσυρθῆ τῆς πατρίδος ἐπὶ τινα καιρὸν καὶ ὡς τόπον διαμονῆς ἐπροσδιώρισαν τὴν Πάργαν, μεχριστοῦ ἴδωσι πῶς θὰ ἐπέλθουν τὰ πράγματα· ἡ ἐξορία αὕτη τοῦ Τζαβέλα δὲν ἐγένετο πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ Ἀλῆ Πατσᾶ, ἀλλὰ διὰ νὰ νὰ ἱκανοποιηθῆ ἡ πατρίς, τῆς ὁποίας τὴν διαταγὴν παρήκουσεν ὁ Τζαβέλας δὲ καὶ πάλιν παρήκουσε τὴν διαταγὴν τῆς πατρίδος καὶ ἀντὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Πάργαν κροσωρινῶς, ὅπου εἶχεν ἀποφασίσῃ ἡ πατρίς, θέσας πῶρ εἰς τὴν ἐν Σουλίῳ οἰκίαν του τὴν ἔκαυσε, καὶ ἀντὶ τῆς Πάργας μετέβη εἰς τὸ Μαργαρίτι, ὅπου ἐμεινεν ὀλίγον καιρὸν, καὶ ἐκεῖθεν ἐπῆγεν εἰς Ἰωάννινα, εἰς τὸν Ἀλῆ Πατσᾶ.

Οἱ Σουλιῶται καὶ ἀνευ τοῦ Βότζαρη καὶ μετὰ τὴν εἰς τὸν ἐχθρὸν μετάβασιν τοῦ Τζαβέλα, ἐξηκολούθησαν τὸν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ πόλεμον μετὰ περισσοτέρου ζήλου καὶ ἐπιτυχίας καὶ δι' αἰματηροτέρων μαχῶν ἑκατορθοῦντο τὰ ἡρωϊκώτερα ἔργα τῆς ἀντιστάσεως καὶ ἐπιθέσεως· διότι, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐρρήθη, πολιορκηθέντες ὑπὸ τεσσούτων στρατευμάτων καὶ περικυκλούμενοι ὑπὸ τεσσούτων φρουρίων καὶ πύργων καὶ ἠναγκασμένοι νὰ μεταβαίνωσι διὰ μέσου αὐτῶν πρὸς συλλογὴν τροφῶν καὶ ἄλλων ἐφοδίων, ἔπρεπε πολεμοῦντες καὶ νικῶντες νὰ διέλθουν, εἰσερχόμε-

νοι καὶ ἐξερχόμενοι, ὥστε αἱ μάχαι ἐξηκολούθουν γινόμεναι ἀεννάως καὶ καθεκάστην, καὶ πρὸς συντομίαν παρατρέχω ταῦτα.

Ὁ Κίτζο-Μπότζαρης εὕρισκόμενος μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἄλῃ Πασσᾶ εἰς Ἰωάννινα, διὰ μέσου τοῦ φίλου του Ζελιχτάρη ἐπρότεινεν εἰς τὸν Ἄλῃ Πασσᾶ τὴν μετὰ τῶν Σουλιωτῶν ἀνανώσειν τῆς συνθήκης καὶ τὴν διατήρησιν ταύτης, διότι οἱ Σουλιῶται, τῷ εἶπεν, κοινῶς ἀπεδοκίμασαν τὴν παραβίασιν αὐτῆς· ὁ Ἄλῃ Πασσᾶς ἐδέχθη μὲν νὰ συνθηκολογήσῃ, ἀλλ' ὑπὸ ὄρους πλέον ἐπιδουλοῦν εἰς τοὺς Σουλιώτας, διότι ὁ Ἄλῃ Πασσᾶς κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην εὕρισκετο πολιτικῶς πολὺ προωδευμένος καὶ δὲν ἦτο πλέον ἐκεῖνος, ὅστις ἐσυνθηκολογοῦσε μὲ τὸν Κουτσονίκα· διὸ καὶ μετὰ τῶν παρ' αὐτοῦ προτεινομένων ὄρων ἦτον καὶ ἡ ἀνέγερσις πύργου τινὸς ἐντὸς τῆς πόλεως τοῦ Σουλίου, ὅστις νὰ φρουρῆται ὑπὸ δέκα ὀθωμανῶν. Μετὰ πολλὰς συζητήσεις καὶ προτροπὰς παρεδέχθησαν οἱ Σουλιῶται τὴν ἀνέγερσιν Πύργου, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ τεθῆ φρουρὰ ὀθωμανῶν, διότι ἔλεγον οὐχὶ δέκα, ἀλλ' οὐδὲ καὶ ἑνὸς ὀθωμανοῦ ἀκόμη φρουρὰ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ παραδεκτὴ. Ἐπὶ τέλους ἐσυμβιβιάσθη νὰ κτισθῆ μὲν πύργος καὶ πρὸς φρουρὰν αὐτοῦ ὁ Ἄλῃ Πασσᾶς νὰ στείλῃ τὸν Κίτζο Μπότζαρη διὰ νὰ τὸν φρουρήσῃ, ὅστις ἀπολαμβάνει τὴν πίστιν καὶ τοῦ Ἄλῃ Πασσᾶ καὶ τῶν Σουλιωτῶν, καὶ οὕτω θέλει ὑπάρχει ἡ ἐγγύησις τῆς διατηρήσεως τῆς συνθήκης. Παραδεχθείσης δὲ τῆς συνθήκης ὑπὸ τοῦ Ἄλῃ Πασσᾶ καὶ τῶν Σουλιωτῶν, ἐστάλη ὁ Κίτζο-Μπότζαρης εἰς τὸ Σούλι διὰ νὰ συνεννοηθῆ μετὰ τῶν πατριωτῶν του. Τὰς ἐνεργείας ταύτας τοῦ Βότζαρη μαθὼν ὁ Ἰζαβέλας, ὦν δὲ καὶ ἐχθρὸς ἄσπονδος αὐτοῦ, μεταβάς, ὡς ἐβρέθη, εἰς τὰ Ἰωάννινα, εἰς τὰ ὅποια ἀκολούθως μετέφερε καὶ ἅπασαν τὴν οἰογένειάν του, ἐζήτησε καὶ ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν Ἄλῃ Πασσᾶ, πρὸς τὸν ὁποῖον ὑπεσχέθη ὅτι ἂν τῷ δοθῆ ἡ ἄδεια νὰ μεταβῆ εἰς τὸ Σούλι, θὰ κατορθώσῃ, ὥστε οἱ Σουλιῶται νὰ παραδεχθῶσι τὴν ἀνέγερσιν τοῦ πύργου καὶ τὴν φρουρήσιν αὐτοῦ ὑπὸ ὀθωμανῶν φρουρῶν. Ὁ Ἄλῃ Πασσᾶς, ὅστις αἰτίαν ἐζήτησε ν' ἀναίρεσθαι τὴν ὑπόσχεσίν του, διότι πάντοτε ὑπώπτευν, ὅτι διὰ τῆς φρουρήσεως τοῦ Βότζαρη, τὸ Σούλι ἔθε-

λεν ἐνισχυθῆ ἔτι πλέον, ἐμπόδιζε τὴν ἀποστολὴν τῶν τεκτόνων πρὸς τὸν Βότσαρην καὶ ἐξαπέστειλε τὸν Τζαβέλαν μὲ τὰς παρ' αὐτοῦ ὑποσχέσεις τῆς παραδοχῆς ὀθωμανικῆς φρουρᾶς. Φθάσας ὁ Τζαβέλας εἰς τὸ Σουλι μὲ τὰς νέας αὐτὰς προτάσεις τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ἤρχισε νὰ τοὺς προτρέπη εἰς τὴν παραδοχὴν κούτων, ἀλλ' οἱ πατριῶται ἐξαναστάντες κατ' αὐτοῦ ἀπεδοκίμασαν καὶ ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις του, τὸν διέταξαν δὲ ν' ἀναχωρήσῃ τῆς πατρίδος παραχρῆμα· τοῦτ' αὐτὸ ἔπραξαν καὶ πρὸς τὸν Βότσαρην, ὅστις μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Τζαβέλα ἀνεχώρησε καὶ οὗτος· ὁ Τζαβέλας φθάσας εἰς Ἰωάννινα ἐβλήθη εἰς τὰς εἰρητᾶς.

Οἱ Σουλιῶται μετὰ τὴν ἀποδίωξιν τοῦ Τζαβέλα καὶ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βότσαρη ἀπεφάσισαν νὰ μὴ δεχθῶσι πλέον οὐδεμίαν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ συνθήκην, ἀλλ' οὐδ' ὁ ἐχθρὸς ἐδέχετο συνθηκολόγησιν ἢ ὀμιλίαν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου καὶ εἶχεν ὁμῶςτε πλέον τὸν ἀφανισμόν αὐτῶν.

Ὁ πόλεμος ἔρχισεν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν πεισματώδης καὶ οἱ Σουλιῶται διὰ τὰ δύνανται ν' ἀνθέξουν εἰς τοσῶτον ἐξαπέστειλαν τριακοσίους ἀνδρας εἰς τὰς γειτονικὰς ὀθωμανικὰς ἐπαρχίας καὶ ἤρπασαν περὶ τὰς ἐξήκοντα χιλιάδας πρόβατα ὀθωμανικὰ, τὰ ὅποια καὶ μετέφεραν εἰς τὸ Σουλι διὰ νὰ τὰ ἔχωσι πρὸς τροφήν των. Οἱ ὀθωμανοὶ ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης καὶ τῶν αὐτῶν διαταγῶν τοῦ Κυρίου των, ἐπετίθεντο ἀενάως κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, ὅπως δυνηθῶσι νὰ προχωρήσωσι πρὸς τὸ Σουλι, ἀλλ' ἀπεκρούοντο ἐκάστοτε μετὰ μεγάλης αὐτῶν φθορᾶς ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας, οἵτινες διὰ τῆς γενναιοφυχίας των καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρημάτων κατέπληττον τοὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς ἀποδειλιούσαν· ἐν δὲ ἐκ τῶν τολμηρῶν ἐπιχειρημάτων ἦτον καὶ ἡ ἄλωσις τοῦ ὀχυρώματος τῆς Βίλιας ἐνεργηθεῖσα ὡς ἀκολούθως.

Ἡ ἐξ ἐφόδου ἄλωσις τοῦ φρουρίου τῆς Βίλιας.

Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο εἶχεν ἐγερθῆ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ εἰς μέγας καὶ ὀχυρώτατος πύργος μετὰ ἐκτεταμένης περιοχῆς, ἔχων καὶ ἐφ' ἐκάστης γωνίας ἀνεγηγερμένους ἄλλους πύργους ὀχυρούς, ἔχον-

τας ἐντὸς αὐτῶν πολυπληθῆ φρουρὰν 350—400 στρατιωτῶν. Κατὰ τῆς φρουρᾶς ταύτης ἐπετέθησαν τριακόσιοι Σουλιῶται ἐξ ὄλων τῶν φυλῶν, διοικούμενοι ὑπὸ τῶν φυλάρχων, οἵτινες προσβαλόντες ἐν καιρῷ νυκτὸς τὸ ὄχυρωμα ἤρχισαν τὴν μάχην μετὰ τῆς φρουρᾶς καὶ ἐσχέποντο περὶ τῆς ἀλώσεως τῶν ὄχυρωμάτων τὴν σιγμὴν ταύτην ἐπαρουσιάσθη εἰς τοὺς φυλάρχους εἰς πατριώτης, ὁ Μητροκόκαλης, καὶ τοῖς εἶπεν, ὅτι αὐτὸς δύναιται νὰ βάλῃ ὑπόνομον καὶ νὰ ρίψῃ ἓνα τῶν πύργων κάτω, ἀλλ' ἔχει τὴν ἀνάγκην λωστοῦ τινος σιδηροῦ ἢ χονδρῶν σμύλων καὶ ἐνὸς βαρελίου πυρίτιδος, διὰ νὰ ὑπάγῃ ὑπὸ τὸν πύργον ἐργαζόμενος, νὰ βάλῃ τὴν πυρίτιδα καὶ νὰ κρημνίσῃ τὸν πύργον, μετὰ τὴν παρατήρησιν ὅμως, ὅτι ἐνῶ θὰ ἐργάζεται θὰ ἐξακολουθῇ ἀδιακόπως ἡ μάχην, διὰ νὰ μὴν ἀκούηται ὁ κρότος τῆς ἐργασίας. Οἱ ἀρχιγοὶ πεισθέντες εἰς τὰς προτάσεις τοῦ πατριώτου ἐνέδωσαν καὶ τὸν ἐφωδίασαν μετὰ τὰ ἀναγκαῖα, ὅστις πραγματικῶς ἐργασθεὶς ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸς καὶ ὑπὸ τὸν κρότον τῶν πυροβόλων κατάρθρωσε ν' ἀνοίξῃ ὀπήν τινα ἐπὶ ἐνὸς τῶν πύργων, εἰς τὴν ὁποίαν ἔθεσε τὴν πυρίτιδα, ἐπὶ τῆς ὀπρίας ἔβαλε τὸ πῦρ καὶ ἀνεχώρησε ὑρμαίως· γενομένης δὲ ἐκρήξεως ἐκρήμνισεν ἐν ἀρκετὸν μέρος τοῦ τείχους πρὸς τὸ ρήγμα τοῦτο ὥρμησαν οἱ Σουλιῶται καὶ εἰσῆλθον ἐν αὐτῷ καὶ ἤρχισαν νὰ μάχωνται μετὰ τοὺς ἐν τοῖς ἄλλοις πύργοις. Ἐνῶ δὲ ἐμάχοντο μετὰ τὴν φρουρὰν αὐτῶν πεισματωδῶς, ἔφθασεν ἐξωθεν ἄλλη βοήθεια ἐκ 500 ὀθωμανῶν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, οἵτινες βλέποντες ὅτι εὐρίσκοντο μετὰξὺ δύο πυρῶν διεμοιράσθησαν καὶ οἱ μὲν ἡμίσεις ἐπολέμουν μετὰ τὴν φρουρὰν, οἱ δὲ ἐστράφησαν πρὸς τοὺς ἐξωθεν ἐλθόντας, μετὰ τῶν ὁποίων πολεμήσαντες γενναίως τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν, φονεύσαντες ἐξ αὐτῶν πεντήκοντα, ἔπειτα στραφέντες καὶ πάλιν πρὸς τὴν φρουρὰν τὴν ἐπολέμουν ἅπαντες πεισματωδῶς, ἧτις τρομάξασα ἀπεσύρθη εἰς τοὺς λοιποὺς πύργους. Οἱ Σουλιῶται κατεδίωξαν τοὺς ἐχθροὺς αὐτοὺς εἰς τὴν φυγὴν των καὶ ὥρμησαν ἀκολούθως καὶ εἰσῆλθον διὰ τῶν κατωγαίων ὑπὸ τοὺς πύργους, ὅπου ἔβαλαν πῦρ καὶ κατέκαυσαν καὶ τοὺς πύργους καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς φρουρὰν, καὶ οὕτως ἐτελείωσεν ἡ

μάχη αὐτῆ τῆς ἀλώσεως τῶν φρουρίων τῆς Βίλιας, ἧτις διὰ μὲν τοὺς Σουλιώτας ἦτον ἡρωϊκώτατη, διὰ δὲ τοὺς ὀθωμανοὺς ὀλεθριωτάτη· διότι ἐκτὸς τῶν 350 φονευθέντων, ἦτοι ὀλοκλήρου τῆς φρουρᾶς, ἐφονεύθησαν καὶ 50 ἄλλοι ἐκ τῶν ἐλθόντων ἐξώθεν πρὸς βοήθειαν, ὥστε ἐγένοντο τὸ ὅλον 400 οἱ φονευθέντες ἐχθροί. Ἡ τρομερὰ αὐτὴ κατὰ τῆς Βίλιας προσβολὴ καὶ ἡ ἀλωσις αὐτῆς· ἐπέφερε τὸν τρόμον εἰς τὰ στρατεύματα τοῦ ἔχθρου, καὶ ἡ φήμη αὐτῆ διαδοθεῖσα εἰς ἅπασαν τὴν Ἡπειρον ἐπροξένησε κρότον μέγαν· ὁ δὲ Ἀλῆ Πασᾶς μαθὼν τὴν λυπηρὰν ταύτην εἰδησίην ἐφρενητίασε, καὶ πάλιν ὤμωσε τὸν ἀφανισμόν τῶν Σουλιωτῶν· διὸ διέταξε νὰ συναχθῶσι καὶ ἄλλα νέα στρατεύματα, τὰ ὅποια νὰ συγκεντρωθῶσι ἐπὶ τῶν κατεχομένων θέσεων εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σουλίου καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ ὁ πόλεμος πανταχόθεν μετὰ ζήλου καὶ ἐπιμονῆς, ἀρχηγοὺς δὲ τῶν στρατευμάτων ἐδιώρισε τὸν Βελιχτάρ Πόνταν, Ἰσοῦφ Ἀράπην, Ἀγοδασιάρην, Μπεκίρ Τζογαδώρον, Μουχούρ Ντάρην, Χασὰν Τσαπάρην, Ἰμπραὴμ Ντέμην καὶ ἅπαντας τοὺς καπεταναίους τῆς Ῥούμελης, ἐπὶ κεφαλῆς δ' ὅλων αὐτῶν τὸν υἱὸν τοῦ Βελῆ Πασᾶ· οἱ ἀρχηγοὶ ὅμως τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἐκρότειναν, ὅτι· δὲν δύνανται πλέον νὰ πολεμήσουσιν μετὰ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοὺς μακρόθεν καὶ νὰ ἐρχῶνται οὗτοι ἐν τοῖς σταθμοῖς καὶ τοῖς ὀχυρώμασι νὰ τοὺς φονεύουν καὶ τοὺς καίουν ζῶντας, ἀλλὰ προκρίνουσιν μᾶλλον ἅπαξ νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ Σουλίου καὶ πλέον ἐκεῖ ἢ νὰ χαθῶσιν, ἢ νὰ τὸ κυριεύτωσιν, ὅπου νὰ στρατοπεδεύσωσι καὶ ὀχυρωθῶσιν, ὅπως τοὺς ἀναγκάσουν ἐκ τοῦ πλησίον νὰ παραδοθῶσιν. Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς παραδεχθεὶς τὰς προτάσεις τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ τοῦ ἐξέδωκεν αὐστηρὰς διαταγὰς εἰς ὅλον τὸν στρατὸν, διὰ νὰ ἐπιπέσωσιν ἅπαντες ὁμοῦ ἐξ ὅλων τῶν θέσεων κατὰ τοῦ Σουλίου καὶ τοῦ νεροῦ τοῦ Ναναϊκοῦ. Ἄπας λοιπὸν ὁ στρατὸς συγχρόνως ὤρμησε πανταχόθεν κατὰ τῶν θέσεων αὐτῶν, καὶ μετὰ κεισματώδη καὶ αἵματηρὰν μάχην ἐκυρίευσεν αὐτάς, εἰς τὰς ὁποίας καὶ ὀχυρώθη. Κατεσπευσμένως δὲ ἔφεραν χονδρὰ πυροβόλα καὶ βόμβας, δ' ὧν ἐκεραυνοβολοῦσαν τὴν Κιάφαν, ὡς καὶ τὸ Κοδύγι, ὅπου ἦτον ἐν μέρῳ Σουλιωτῶν καὶ ὁ

καλόγηρος Σομούλ. Ἐνταῦθα ἐγένοντο αἱ τρομερώταται καὶ αἵματηραὶ μάχαι ἐπὶ τρεῖς μῆνας, ὥστε εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ σημειωθῶσιν αὐτῶν αἱ λεπτομέρειαι καὶ τὰ καθέκαστα, διότι καὶ ἂν πραγματικῶς ὑπῆρχον οἱ μυθολογούμενοι γίγαντες, θεβαίως καὶ αὐτοὶ ἤθελον ἀποκάμει· ἀλλ' οἱ Σουλιῶται εἶχον τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν διὰ νὰ ἀποθάνωσι μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖράς των ἢ νὰ δεχθῶσιν ἄτιμον δουλείαν, διὸ ἐξηκολούθουν μαχόμενοι καὶ ὑπομένοντες παντὸς εἶδους ὑστερήσεις, τροφῆς, καὶ τὸ πάντων χεῖριστον, καὶ αὐτοῦ τοῦ ζωογόνου ὕδατος· καὶ ὁ ἐχθρὸς ὅμως καὶ αὐτὸς ἐκουράσθη ἀπὸ τὰς καθημερινὰς ζημίας καὶ τὴν φθορὰν τοῦ στρατοῦ, ὥστε ἀπέστειλε καὶ πάλιν προτάσεις οὐχὶ πλέον δουλείας, ἀλλὰ συμβιβασμοῦ ὑπὸ τὴν αἴρεσιν τοῦ νὰ παραιτήσωσιν οἱ Σουλιῶται τὸν τόπον των καὶ νὰ ἐκλιζῶσιν ἄλλον, ὅπου ἐγκρίνουσιν, ἐντὸς τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ, τὸν ὅποιον ὑπέσχετο παραχρῆμα νὰ τοῖς τὸν χάρισθ, λέγων, ὅτι οἱ Σουλιῶται ὡς ἄριστα παλληκάρια τοῦ εἶναι πολὺ χρήσιμοι, ἀλλ' εὐρισκόμενοι εἰς τὸν τόπον τοῦτον πάντοτε θὰ τοῦ ἦναι ὑποκτος. Οἱ Σουλιῶται λαβόντες τὰς προτάσεις ταύτας τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ σχεφθέντες εὐρίσκαν τὴν θέσιν των δεινὴν καὶ κινδυνώδη, διότι δὲν ἦσαν εἰς κατάστασιν ν' ἀντιξοῦν πλέον εἰς τὴν τρομερὰν μάστιγα τῆς πείνης καὶ μάλιστα τὴν ὑστέρησιν τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐνδύωσιν νὰ μεταβῶν ἐκτὸς τῆς πατρίδος των καὶ νὰ παραιτήσων τὸ ἱερὸν ἔδαφος, τὸ ὅποιον οἱ προπάτορές των καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐπότισαν διὰ ποταμοῦ αἱμάτων, ὅπως ὑπερασπισθῶσιν αὐτὸ, καὶ αὐτὸ δὲν τὸ ἐστοχάζοντο διὰ καλόν, διότι εἶχε καὶ τοῦτο τὰ παρεπόμενα δεινὰ, ἀλλὰ προκειμένου περὶ γενικῆς καταστροφῆς ἐκ τοῦ λιμοῦ, ἐπρόκριναν τὸ δεύτερον, καὶ οὕτως οἱ πρόκριτοι εἶπον πρὸς τὸ κοινόν· « Ἀδελφοὶ πατριῶται, μῶλας τὰς προσπαθείας ὄλων ἡμῶν τοῦ νὰ διατηρησωμεν τὴν βεβαμμένην ἐξ αἱμάτων γῆν τῶν πατέρων μας, ἐστάθη ἀδύνατον νὰ τὴν διατηρήσωμεν ἀπέναντι τοῦ μεγάλου τούτου ἐχθροῦ μας· αἱ προσπάθειαι μας ἔφθασαν εἰς τὸ τέρμα των, ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἔχει ἀναπεπαυμένην τὴν συνειδησίην του, διότι ἐξεπλήρωσε δεόντως τὸ καθήκόν του, ἤδη δὲ μᾶς ἐκαπελεῖ ἀφ' ἐνός. Ὁ

κίνδυνος τοῦ ἐχθροῦ, ἀφ' ἑτέρου ἢ γενικὴ καταστροφὴ τῆς πεί-
νης, καὶ τὸ ἀναγκαιότερον τοῦ ὕδατος, ὅθεν ἀνάγκη πᾶσα ἀ-
δελφοὶ νὰ σκεφθῶμεν τίνι τρόπῳ δυνάμεθα νὰ σώσωμεν τὰς γυ-
ναϊκὰς καὶ τὰ τέκνα μας, διὰ νὰ μὴ γίνωσι λεία καὶ αἰχμάλω-
τοι τῶν βαρβάρων ἐχθρῶν μας· περὶ τῆς παρακαταθήκης ταύ-
της πρέπει νὰ σκεφθῶμεν, ὡ πατριῶται, καὶ οὐχὶ περὶ ἡμῶν,
καὶ ὅταν σώσωμεν τὴν παρακαταθήκην ταύτην ἢ πατρίς μας
ἐσώθη, διότι ὅπου ὑπάρξουν οἱ Σουλιῶται, ἐκεῖ θὰ ὑπάρξῃ καὶ
τὸ Σούλι, τὸ δὲ ἔδαφος αὐτὸ, τὸ ὅποιον διὰ τῆς βίας ἀναγκα-
ζόμεθα νὰ ἐγκαταλειψῶμεν, αὐτὸ τὸ ἔδαφος εἰς αἰῶνα τὸν ἄ-
παντα δὲν θὰ ἀπαλλοτριωθῇ ἀπὸ ἡμῶν. Μετὰ τὴν ἀγόρευσιν
ταύτην τῶν γερόντων ἅπαντες συγκατετέθησαν καὶ ἐπρότειναν
εἰς αὐτοὺς νὰ λάβωσι τὴν φροντίδα διὰ νὰ συνθηκολογήσωσιν.

Οἱ Σουλιῶται ἐλλόντες εἰς τὴν ἐσχάτην ὑστέρησιν ἀπάν-
των τῶν ἀναγκῶν, παρεδέχθησαν τὰς προτα-
σεις συνθήκης τοῦ ἐχθροῦ, ἵνα ἀπέλ-
θωσι τῆς πατρίδος αὐτῶν.

Ἡ συνθηκολόγησις ἐγένετο μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ
διὰ μέσου τοῦ Ζελιχτάρ Μπόντα καὶ τοῦ Μπεκίρ Τζογαδώρου,
εἰς ἣν ὑπῆρχον δύο ὅροι. α) Ὅσοι τῶν Σουλιωτῶν θελήσωσι νὰ
ἐξέλθωσι τῆς ἡγεμονίας, νὰ μεταβῶν εἰς Πάργαν καὶ οὐχὶ εἰς
ἄλλο μέρος, ἀλλὰ νὰ δοθῶσι πρὸς αὐτοὺς ὄμηροι δι' ἀσφάλειαν
καὶ ζῶα πρὸς μετακόμισιν καὶ νὰ ἀναχωρήσωσιν ἐλευθέρως. Ν'
ἀποσταλῶσι δὲ καὶ εἰς τοὺς Παργίους διαταγαὶ διὰ νὰ τοὺς δε-
χθῶσι. β) Ὅσοι δὲ μεταβῶν ἐντὸς τῆς ἡγεμονίας νὰ δοθῶσι καὶ
πρὸς αὐτοὺς ὄμηροι δι' ἀσφάλειαν καὶ ζῶα πρὸς μετακόμισιν,
καὶ προσέτι ὁ Ἀλῆ Πασσὰς νὰ δώσῃ, ὡν ὑπόχρεως, εἰς τοὺς Φυ-
λάρχους καπετανεΐας πρὸς ἐγκατάστασιν.

Μετὰ τὴν συνθήκην ταύτην συνῆλθον οἱ Σουλιῶται νὰ σκε-
φθῶσι περὶ τῶν ὄρων αὐτῆς, ποῖον ἐκ τῶν δύο ἐνόμιζαν καλ-
λίτερον καὶ ἀπεφάσισαν ἅπαντες νὰ μεταβῶν εἰς τὴν Πάργαν,
(μολονότι οἱ Πάργιοι δὲν τοὺς ἐδέχοντο)· ἀλλ' ὁ συνεργὸς τῆς
συνθήκης Κίτζο Βότζαρης, ὅστις εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἔ-

δειξε πατριωτικὸν ζῆλον πολὺν, ἐνεργήσας διὰ τῶν φίλων του ὅτι ἠδυνήθη διὰ νὰ σώσῃ τοὺς πατριώτας του ἀπὸ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, αὐτὸς καὶ οἱ φίλοι του Ζελιχτάρης καὶ Μπεκίρ Τζογαδῶρος ἐπροσπαθοῦσαν νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Σουλιώτας ἀπὸ τοῦ νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν Πάργαν καὶ τοὺς ἐπαρακινοῦσαν νὰ μείνουν εἰς μίαν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἠπείρου, ὅπου θὰ ἔχουν, τοῖς ἔλεγον, ὅλας τὰς εὐκολίας καὶ τὴν συνδρομὴν τῶν φίλων· μάλιστα δὲ, τοῖς ἔλεγον, ὅτι ἀπὸ τὸν Βεζύρην ἔχουν ἔνορκον ὑπόσχεσιν, ὅπως παραχωρήσῃ εἰς αὐτοὺς τὰς καπετανείας Ἄρτας, Τζουμέρκων, Ἀσπροποτάμου καὶ Λάμαρης καὶ τοῖς ὑπέσχοντο, ὅτι ἐὰν ὁ Βεζύρης ἀθετήσῃ τοὺς ὄρκους του, αὐτοὶ θὰ γυρίσωσι μὲ αὐτοὺς καὶ θὰ γίνωσι πολέμιοι τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ. Τοῖς ἐπρόσθετον δὲ, ὅτι ἐὰν μεταβοῦν εἰς τὴν Φραγκιᾶ, ἅπαντα τὰ πρὸς τὸ ζῆν θὰ τὰ ἀγοράζουν εἰς ὑπερήλικους τιμὰς, καὶ ὡς ξένοι θὰ λιμώττωσι καὶ θὰ χαθῶσιν. Οἱ λόγοι οὗτοι προτεινόμενοι ἐνόρκως, ἐγγυούμενοι καὶ παρὰ τοῦ Κιτζίου Βότσαρη, ὅστις τοὺς δύο αὐτοὺς ἰσχυροὺς ὀθωμανοὺς τοὺς εἶχε φίλους εἰλικρινεῖς, ἔπεισαν τοὺς Σουλιώτας ἀπὸ τοῦ νὰ ἀπομακρυνθῶσι τῆς πατρίδος των. Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους καὶ κατ' ἐξοχὴν τοῦ νὰ ἴναι πλησίον τῆς γλυκυτάτης αὐτῶν πατρίδος, ἔκλεξαν τὸ χωρίον Ζέλογκον τῆς ἐπαρχίας Λάμαρης, χωρίον ὄχυρον, πλησιέστατον τῆς ἑαυτῶν πατρίδος, τὴν ὁποίαν ἤλπιζαν εἰς εὐνοικωτέρας περιστάσεις νὰ τὴν ἀποκτήσουν καὶ πάλιν.

Ὅτι μετῆται ὀθωμανοὶ ἐνεργοῦσαν μετὰ πάσης εἰλικρινείας, καθὼς καὶ ὁ Βότσαρης, ἀλλ' ὁ τύραννος ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς μετὰ δόλου καὶ ἀπάτης.

Διαιμοιράσθησαν λοιπὸν καὶ οἱ μὲν ἀποφασίσαντες νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν Πάργαν ἦσαν αἱ φυλαὶ τῶν Δρακάτων, Ζαρμπάτων, Πανομαράτων, Νταγλιάτων, Καλογηράτων καὶ μικτοὶ ἀπὸ τῆς ἄλλας φυλάς, οἵτινες ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Βελῆ Πασσᾶ νὰ τοὺς ἀποστείλῃ καὶ τὸν Φῶτο Τζαβέλα μὲ τὴν αὐτοῦ οἰχογένειαν, τὸν ὁποῖον μεταβάντα εἰς Ἰωάννινα εἶχε φυλακίσει· ὁ Βελῆ Πασσᾶς συγκατετέθη καὶ ἐξαπέστειλε νὰ τὸν μεταφέρῃ, διότι καὶ ἡ φυλὴ τοῦ Τζαβέλα ἦτο μὲ τοὺς ἀποφασίσαντας νὰ

μεταβοῦν εἰς τὴν Πάργαν· οἱ δὲ πεισθέντες νὰ μείνουν διὰ νὰ κατοικήσουν εἰς τὸ Ζέλογκον ἦτον ἡ φυλὴ τοῦ Κουτσονίκα, τοῦ Γούση Μπούσμπου, τῶν Μαλαμάτων, τῶν Καραμπινάτων, τῶν Φωτομαρέων, τῶν Τζωρτζάτων, τῶν Μποτζιάτων καὶ ἀπὸ τὰς ἄλλας φυλάς μικτοὶ, οἵτινες ἀναχωρήσαντες ἐκ τῆς Κίφας συνοδευόμενοι ἀπὸ τοὺς ὁμήρους καὶ συντροφειόμενοι καὶ παρὰ τοῦ Κίτζου Βότζαρη μετέδθησαν εἰς τὸ Ζέλογκον· ὁ δὲ Κίτζο-Βότζαρης ἀκολούθως μετέδθη εἰς τὰ Τζουμέρκα, ὅπου εἶχε τὴν οἰκογένειάν του καὶ τὴν Καπετανίαν.

Ἀναχώρησις τοῦ Τζαβέλλα καὶ λοιπῶν εἰς Πάργαν, καὶ μάχη μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ.

Οἱ δὲ ἀποφασίσαντες νὰ μεταβῶν, εἰς τὴν Πάργαν εὐρίσκοντο εἰς τὸ Κούνγι μετὰ τοῦ καλογήρου Σαμουήλ καὶ ἐπερήμεναν νὰ ἔλθῃ ὁ Τζαβέλας διὰ ν' ἀναχωρήσουν· ἐν τῇ μεταξύ δὲ τῶν ὁμιλιῶν τῶν γενομένων εἰς τὸ μεταξύ τῶν δύο στρατοπέδων μετὰ τοῦ Βεϊκου Ζάρμπα καὶ τινῶν ἄλλων καὶ τῶν ὀθωμανῶν ἐγένετο πυρσοκρότησις τις ἄνευ διαταγῆς, ὡς οἱ ὀθωμανοὶ ἔπειτα ὑπεστήριξαν, ἧτις ἔφεραν εἰς ταραχὴν τοὺς συνδιαλεγομένους. Μετὰ τὴν ἐκπυρσοκρότησιν ἐφώναζαν οἱ Σουλιῶται· « ὁρὲ Τούρκοι, μὲ ἀπιστιᾷ θέλετε νὰ μᾶς σκοτώσητε ; » καὶ οὕτως ἤρχισεν ἀμφοτέρωθεν μάχη κρατερὰ καὶ αἱματώδης. Οἱ ὀθωμανοὶ ὤρμησαν κατὰ τοῦ φρουρίου καὶ τῶν λοιπῶν ὀχυρωμάτων τῶν Σουλιωτῶν, ἀλλ' οὗτοι τοὺς ἀπέκρουσαν καὶ ἐπέφεραν μεγάλην εἰς αὐτοὺς φθοράν, 400 ὀθωμανοὶ ἔπεσαν θύμα τῆς ἀπρονοησίας καὶ ἀπιστίας αὐτῶν. Ἐπὶ τῆς μάχης ἔφθασε καὶ ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς καὶ ἐφώναξε ν' ἀποσυρθῶσι τὰ στρατεύματα, διότι γυακίσι (λάθος) ἐγένετο καὶ ἤρχισεν ἡ μάχη ἄνευ τῆς διαταγῆς αὐτοῦ· ἔλθων δὲ καὶ ὁ Τζαβέλας ἀκολούθως καὶ λαθῶν ὁμήρους τὸν Ἀντίμπεϊ ἀνεψιὸν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, τὸν Ἰωαννίτην Πασσόμπεϊ καὶ τὸν Βεϊζ Βασιάρην, ἀνεχώρησε κατεσπευμένως διὰ τὴν Πάργαν· ὁ δὲ καλόγηρος Σαμουήλ ἐπιφορτισθεὶς νὰ παραδώσῃ τὴν πυρίτιδα τοῦ φρουρίου εἰς τρεῖς ἀπεσταλμένους παρὰ τοῦ Πασσᾶ ἀνθρώπους ἔμεινεν· ἀλλ' αἰφνης ἀναφλεχθεῖσα ἡ πυρίτις

ἄγνωστον ἐκ τίνος αἰτίας, ἐτίναξεν εἰς τὸν ἀέρα τὸν Σαμουὴλ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ εὐρισκομένους δύο Σουλιώτας καὶ τρεῖς ὀθωμανούς.

Ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ἰδὼν ὅτι ἐν μέγα μέρος Σουλιωτῶν διέφευγε τὰς χεῖρας του πρὸς τὴν Πάργαν, καὶ ὅτι ἡ λεία αὕτη δὲν θὰ ὑπάρχη εἰς τὴν διάθεσίν του νὰ τὴν σφάζῃ, ὁπόταν στοχασθῇ τὸν καιρὸν ἀρμόδιον, προσποικηθεὶς εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅτι λυπεῖται διότι δὲν μένουν εἰς τὸν τόπον του καὶ ὅτι μεταβαίνοντες εἰς τὴν Φραγκιὰ θὰ δυστυχήσωσι, παρεδέχθη τὸ πρῶτον τὴν ἀναχώρησίν των, ἀλλ' ἀκολούθως μεταμεληθεὶς καὶ ἀθετήσας τὰς συμφωνίας καὶ τοὺς ὄρκους του, ἐξαπέστειλε κατόπιν αὐτῶν τὸν Ζελιχτάρ Πόντα μετὰ τεσσάρων χιλιάδων, ὅπως τοὺς κτυπήσῃ διὰ νὰ τοὺς καταστρέψῃ· οὗτος ὅμως βραδυπορῶν, διότι δὲν ἦτο σύμφωνος εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Κυρίου του, δὲν τοὺς ἐπρόφθασεν εἰς τὸν δρόμον· ἀλλ' εἰς τὴν Κιάφαν τῆς Πάργας, ἀρροβολισθεὶς μετὰ τοῦ Δήμου Δράκου, Φώτου Τζαβέλα καὶ τινων ἄλλων ἐπέστρεψε, καὶ οἱ Σουλιῶται ἐμβῆκαν εἰς τὴν Πάργαν.

Ἐναχώρησις τοῦ Κουτσονίκα καὶ λοιπῶν εἰς Ζαλόγκον καὶ μάχη αὐτῶν μετὰ τοῦ γενικοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ.

Ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς, ἡ ἀχόρταγος ἀνθρωπίνου αἵματος αὕτη τίγρις, ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκτελέσῃ τὸν ὀλέθριον σκοπὸν του ἐναντὶν τῶν μεταβάντων εἰς τὴν Πάργαν Σουλιωτῶν, ἀθετήσας τὰς ὑποσχέσεις καὶ τοὺς δεδομένους ὄρκους εἰς τοὺς Σουλιώτας καὶ εἰς τοὺς ὑπαλλήλους του ἀγάδες, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του, ὅπως ἐξαφανίσῃ τοὺς ἐν Ζαλόγκῳ μεταβάντας Σουλιώτας· λαβὼν ὅθεν δεκαπέντε χιλιάδων στρατὸν ἐξεστράτευσεν ὁ ἴδιος Ἀλῆ Πασσᾶς κατὰ τῶν ἐν Ζαλόγκῳ πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν μεταβάντων Σουλιωτῶν, οἵτινες μάλισ εἶχον τοποθετηθῆ εἰς τὸν τόπον τοῦτον καὶ δὲν εἶχον λάβῃ τὴν παραμικρὰν ιδέαν, ὅτι ὁ τύραννος αἰφνιδίως θὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτῶν, ἐνῶ οὗτοι ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ του εὐρίσκοντο καὶ ἠδύνατο πάντοτε νὰ τοὺς προσβάλῃ· ἐνῶ λοιπὸν ἦσαν ἀμέριμνοι, ὁ ἐχθρὸς ἐπλησίασε χωρὶς νὰ λάβουν τὴν παρα-

μικράν εἶδησιν. Εὐτυχῶς ὁμως δῶα Σουλιῶται ὁ Ἄθανάσιος Βαΐας, γαμβρὸς τοῦ Κουτσοῦνα καὶ ἄλλος τις πατριώτης, εἶχον ἐξέλιθον πρὸς κινήριον πέριξ τοῦ χωρίου, καὶ περιφερόμενοι εἶδον νὰ τοὺς πλησιάσῃ σῶμα ἰππέων ταχυπορούντων· οἱ δῶα οὗτοι συνέλαβον ἀμέσως ἰδέαν ὅτι οἱ ἰππεῖς οὗτοι δὲν εἶναι τυχαῖως ὁδοιπόροι, ἀλλ' ἀπόσπασμα ἐμπροσθοφυλακῆς, τοὺς ἠρώτησαν λοιπὸν « ποῦ πηγαίνετε Τούρκοι ; » καὶ αὐτοὶ τοῖς ἀπήντησαν ὅτι μεταβαίνουν εἰς τὴν Πρέβεζαν. Οἱ Σουλιῶται τοῖς εἶπον, ὅτι ὁ δρόμος τῆς Πρεβεζικῆς δὲν διαβαίνει ἐντεθθεν· ἀλλ' αὐτοὶ τοῖς ἀπήντησαν, ὅτι, ἐχάσαμεν τὸν δρόμον καὶ διὰ τοῦτο ἤλθαμεν ἀπὸ ἐδῶ. Ἐνῶ δὲ ἐγένετο ἡ συνδιάλεξις αὕτη ἐνεφανίσθη ἄπειρος στρατὸς ἐρχομενος καὶ διευθυνόμενος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἁλῆ Πασσᾶ· οἱ δῶα οὗτοι πατριῶται ἰδόντες τὸν στρατὸν εἶπον εἰς τοὺς ὀθωμανοὺς, « ἔ ὀρὲ Τούρκοι, μὲ ἀπιστιὰ θέλετε νὰ μᾶς σάγητε, ἀλλ' ἔχομεν τὴν ἐλπίδα μας εἰς τὸν Θεὸν νὰ λάβητε τὰ ἐπιχειρήματα τῆς κικουργίας σας », καὶ τρέξαντες δρομαίως ἐφώναζαν μακρόθεν. « Τούρκοι ἐρχονται καὶ ἐτοιμασθήτε ». Εἰς τὴν φωνὴν ταύτην, ἥτις πανταχοῦ ἀντίχισεν, ὅτι Τούρκοι ἐφθασαν, ὅλοι ἔλαβον τὰ ὄπλα καὶ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Γεροκουτσοῦνα, Ἀριστομένους τῆς Πατρίδος των, ἐτέθησαν εἰς ἀντίστασιν, λαθῶν ἕκαστος τὴν ἀνάλογον θέσιν, τὴν ὁποίαν ἐν τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ ἠδυνήθη νὰ καθίσῃ· διότι ὁ ἐχθρὸς προβλέπων εἶχεν ἐξαποστείλῃ ἄλλοθεν στρατεύματα, τὰ ὁποῖα εἶχον προκαταλάβει καὶ κατεῖχον ὅλα τὰ ὄχυρά μέρη καὶ εἶχον ἀποκλείσῃ ὅλας τὰς διεξόδους.

Ὁ πόλεμος ἤρχισεν μανιωδῶς καὶ ἐγένετο φονικώτερος, διότι ἐπρόκειτο περὶ τοῦ ὄλου· οἱ δὲ Σουλιῶται, μολοντί εἶχον περιχυθῆναι αἰφνιδίως ὑπὸ μεγάλου σμίνους βαρβάρων καὶ μάλιστα εἰς γῆν ξένην, τῆς ὁποίας δὲν ἐγνώριζαν καλῶς τὰς τοποθεσίας, μῶλον τοῦτο διὰ τῆς καρτεροψυχίας καὶ τῆς ἠρωϊκῆς αὐτῶν ἀντιστάσεως ἠδυνήθησαν νὰ κρατήσουν, ἐκτὸς τῆς περιοχῆς τοῦ χωρίου, τοὺς ὀθωμανοὺς, οἵτινες εἶχον τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ πάρουν τοὺς Σουλιώτας ἀμέσως διὰ τῆς πρώτης ἀμέσου ἐπιθέσεως. Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθει γενόμενος φονικώτερος δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, ἐλθούσης δὲ τῆς νυκτὸς ὁ Γεροκουτσοῦνας σκεφθεὶς

μετὰ τῶν λοιπῶν διέταξε τοὺς πατριώτας του, λέγων· « Τέκνα μου τὴν νύκτα ταύτην πρέπει νὰ ἐφορμήσητε κατὰ τῆς δεινῆς θέσεως τῶν ἐχθρῶν, νὰ διασχίσητε τὰ στίφη αὐτῶν καὶ ν' ἀπεράσητε μ' ὅσα τῶν γυναικοπαίδων δυνθῆτε, ὅπως μεταβῆτε εἰς τὴν Πάργαν· διότι ἐὰν μείνωμεν ἐδῶ ἕως αὐριον ὁ ἐχθρὸς θὰ καταλάβῃ ὅλας τὰς θέσεις καὶ τότε οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν θὰ γλυτώσῃ ». Ὅλοι παρεδέχθησαν τὴν πρότασίν του, ἀλλὰ τὰ τέκνα του καὶ οἱ συγγενεὶς του τοῦ εἶπαν, ὅτι τοῦτο ἤθελον τὴ πράξει εὐχαρίστως, ἐὰν καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἦτον εἰς κατάστασιν νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ, καὶ διὰ τοῦτο προκρίνουν ἅπαντες νὰ ἀποθάνουν μᾶλλον παρά νὰ τὸν ἀφήσουν. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Γέρον, τοῖς εἶπε μετὰ μεγαλειτέρας σοφροῦτος· « Τέκνα μου, οἱ συλλογισμοὶ σας οὗτοι δὲν ἀξίζουν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην· διὸ πρέπει νὰ ἀκούσητε ἀδιστακτικῶς ὅσα σᾶς λέγω χωρὶς νὰ χάσωμεν τὴν παραμικρὰν στιγμὴν, διότι ὁ καιρὸς εἶναι πολὺτιμος· ὅσον δὲ δι' ἐμὲ νὰ μὴν ἔχητε κἀμμίαν ἔννοιαν, διότι ἰπέυω τὸ μολάρι μου καὶ σᾶς ἀκολουθῶ, ἀλλὰ καὶ ἂν φονευθῶ ἢ αἰχμαλωτισθῶ δὲν μὲ μέλει, διότι γέρον εἶμαι καὶ τόσο φθάνει· ἀλλ' ὑμεῖς μόνον πρέπει νὰ σωθῆτε εἰς τὴν στιγμὴν ταύτην ». Εἰς τοὺς φρονίμους λόγους τοῦ Γέροντος καὶ πατρὸς αὐτῶν Κουτσονίχῃ πεισθέντες ἅπαντες οἱ πατριῶται καὶ συγγενεὶς καὶ τὰ τέκνα του αὐτὰ, ἠτοιμάσθησαν πρὸς ἐφόρησιν κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Διήρθεσαν ὅθεν τὴν φάλαγγα εἰς ἐμπροσθοφυλακὴν καὶ ὀπισθοφυλακὴν καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἔθεσαν τὰ γυναικόπαιδα· ἐξ ἐκάστης δὲ φάρας ἐτίθετο εἷς ἐν τῇ ἐμπροσθοφυλακῇ καὶ ἕτερος ἐν τῇ ὀπισθοφυλακῇ, διὰ νὰ μὴν ξεκληρισθῇ ἡ φάρα· προσέτι ἐν μέρος τῆς ὀπισθοφυλακῆς διετάχθη νὰ ἐξακολουθῇ μαχόμενον μεχριστοῦ ἢ ἐμπροσθοφυλακῇ κατασκοπεύσει τὸν ἐχθρὸν καὶ δοκιμάσει τὴν ἀτραπὸν. Ὅλα ταῦτα ἐνεργήθησαν μὲ ἀπερίγραπτον τυχύτητα, καὶ ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ προχωρήσασα πρὸς τὸν ἐχθρὸν, εὔρε τουτον ἀτυχῶς ἄγρυπνον καὶ καλῶς κατεχομένην τὴν θέσιν ταύτην, ὥστε ἦτον ἀδύνατος ἢ ἐντεθῆν μεταβάσις των· ὁ Γεροκουτονίκας ἰδὼν τὴν ἀποτυχίαν ταύτην οὐδαμῶς δὲν ἠλλοιώθη, ἀλλ' ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ νὰ γείνη ἡ ἐφόρησις πρὸς ἔξο-

θον ἀποφασιστικῶς καὶ εὐτόλμως· «διότι, ἔλεγεν, ἐὰν μείνωμεν
 ἕως αὐριον ἐνταῦθα, ὁ ἐχθρὸς θὰ λάβῃ ὅλα τὰ μέτρα τοῦ ἀπο-
 κλεισμοῦ καὶ κἀνεὶς ἐξ ἡμῶν δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ σωθῇ, ἀλλ' ὅ,τι
 δυνάμεθα ἀπόψε πρέπει νὰ ἐνεργήσωμεν ». Εἰς τὴν στιγμὴν
 λοιπὸν ἤλλαξαν τὸ σχέδιον τῆς ἐξόδου καὶ ἀπεφάσισαν νὰ γείνη
 αὕτη ἐξ ἄλλης θέσεως πλέον βραχύδους, δυσβάτου καὶ πλέον
 ἐπικινδύνου, καθότι ἐνταῦθα ὁ ἐχθρὸς ἐκ τῆς ἀνωμάλου θέσεως
 δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ πυκνὰ σώματα. Ἡ προσβολὴ ἐγέ-
 νετο κατὰ τὰς διατάξεις τῶν γερόντων καὶ οἱ ἐχθροὶ ἐποδοκυλί-
 σθησαν ὑπὸ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τῶν Σουλιωτῶν, οἵτινες διέ-
 σχισαν τὰς ἐχθρικὰς φάλαγγας πατώντες ἐπὶ τῶν πτωμάτων αὐ-
 τῶν· τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν ἠκολούθησεν ἕν μὲγα μέρος γυναι-
 κοπαίδων, καὶ ἡ ὀπισθοφυλακὴ μαχομένη διῆλθε καὶ αὕτη διὰ
 τῆς ἐχθρικῆς φάλαγγος. Εἰς τὴν τρομερὰν ταύτην τῆς ἐξόδου
 νύκτα ἐφρονεύθησαν περὶ τοὺς 30 ἄνδρας τῶν Σουλιωτῶν, ἀπὸ δὲ
 τοὺς ὀθωμανοὺς πολυπλάσιοι· ἠχμαλωτίσθησαν δὲ ὁ Γεροκου-
 τσονίκας, ὁ Γερογούσης Μπουσμπός καὶ τινες ἄλλοι καὶ ἐν μὲγα
 μέρος γυναικοπαίδων. Οἱ λοιποὶ, μῶλην τὴν δραστηριότητα, τὴν
 ὁποίαν ὁ τύραννος ἐδειξεν, ἐξαπροστείλας κατόπιν αὐτῶν δυνάμεις
 διὰ τὰς καταδιώξει, εὐτυχῶς ἐσώθησαν ἅπαντες, ἐπειδὴ ὁ
 ἐχθρὸς οὐδένα ἐξ αὐτῶν ἠδυνήθη νὰ φρονέυσῃ ἢ νὰ συλλάβῃ ζῶντα.

Νέα συμφωνία τοῦ Κουτσονίκα καὶ λοιπῶν μετὰ τοῦ
 Πασσᾶ, μετάβασις αὐτῶν εἰς τὰ Τζουμέρκα,
 εἰς τὸν Βότζαρην, καὶ τελευταία
 μάχη τῶν Σουλιωτῶν.

Ὁ τύραννος τὴν ἐπιούσαν ἰδὼν ὅτι οἱ ἥρωες οὗτοι τῆς ἡπεί-
 ρου, τοὺς ὁποίους ἐνόμιζεν ὡς θῆμιά του, κεκλεισμένους εἰς τὸ
 κλουβί, διῆλθον διὰ τῶν ἀπέριων αὐτῶν σμινῶν τῶν στρατευμά-
 των, διέσχισαν καὶ ἐποδοκύλισαν αὐτοὺς καὶ ὡς ἀστραπὴ ἀνε-
 χώρησαν διαφυγόντες τὰς φονικὰς αὐτῶν χεῖρας, ὁ τύραννος, λέ-
 γομεν, ἐφρίαξε καὶ ἐμμανῆς γενόμενος κατακυλίετο, τύπτων τὴν
 κεφαλὴν του· μετ' ὀλίγον ἐφθασε καὶ ὁ Ζελιχτάρ Πόντας ἐρχό-
 μενος ἀπὸ τὸ Σοῦλι, τὸν ὁποῖον ἐπιτηδεῖως εἶχεν ἀπομακρύνει

διὰ νὰ μὴ εὐρίσκεται πλησίον του, διότι εἰς αὐτὸν εἶχε δώσει τὴν πληρεξουσιότητα νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τοὺς μεταβάντας εἰς Ζέλογκρον Σουλιώτας, διὰ τοὺς ὁποίους τῷ εἶχεν ὀρκισθῆ, ὅτι δὲν θέλει ποτὲ τοὺς ἐνοχλήσει. Ὁ Ζελιχτάρης λοιπὸν παρουσιασθεῖς εἰς αὐτὸν, ἤρχισε νὰ τοῦ λέγῃ μετὰ τοῦ εἰθισμένου αὐτοῦ θάρρους καὶ ἀγανακτήσεως διὰ τὴν ἀπιστίαν καὶ ἐπιορκίαν, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν εἰς τοὺς Σουλιώτας. « Ἐκὼ ἀφέντη μου, τῷ εἶπεν, μὲ τὰς ἀπιστίας σου μᾶς κατήντησες νὰ μὴν ἔχωμεν οὔτε θρησκείαν οὔτε ἀμμιαν ὑπόληψιν εἰς τὸν κόσμον καὶ δὲν ἤξεύρω ποῦ θὰ καταντήσωμεν μὲ τὰς ἐπιορκίας μας καὶ μὲ τὰς ἀθετήεις τῶν ὑποσχέσεών μας· ποῖος εἰς τὸ ἐξῆς δύναται νὰ μᾶς πιστεύσῃ, ἢ νομίζεις μὲ τὰ τοιαῦτα ὅτι κερδίζομεν τίποτε ; ἰδοὺ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀπιστίας σου· ἔλαβες εἰς χεῖράς σου δύο Γέροντας καὶ τινὰ ἀδύνατα μέρη γυναικοπαίδων, τὰ δὲ τέκνα τούτων, ὅπου ἀξίζουν, αὐτοὶ ἅπαντες ἐσώθησαν, καὶ ἐνῶ οὗτοι ἤθελον εἶσθαι φίλοι καὶ χρήσιμοι, ἤδη μᾶς εἶναι ἐπικινδυνωδέστεροι ἐχθροί ».

Ὁ Ἄλῃ Πασσὰς ἰδὼν τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ἤρχετο εἰς ἀπελπισίαν, διότι ὁ τόσῳ δολίως παρασκευασθεῖς ἀφανισμὸς τῶν Σουλιωτῶν δὲν ἐπέτυχε καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ ἀποτέλεσμα· ἐσκέπτετο λοιπὸν πῶς νὰ δυνηθῆ νὰ τοὺς παγιδεύσῃ καὶ πάλιν καὶ νὰ τοὺς καταστρέψῃ ὁμοῦ καὶ μὲ αὐτὸν τὸν Βότζαρη. Αὐτὰ ἀναπολοῦσε καὶ εἶχεν εἰς τὴν διάσκεψίν του, ὅταν ὁ Ζελιχτάρης τὸν ἐπέπληττε, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶπεν· « Ἐὰν, (οὔτω τὸν ὠνόμαζεν) γιαγκλῖσι (λάθος) ἔγεινεν ἐκ κακῆς συνεννοήσεως καὶ ἐφθασαν τὰ πράγματα εἰς μίαν πολεμικὴν ῥῆξιν, διότι ἐγὼ εἰρηνικῶς διέβαινα διὰ τὴν Πρέβεζαν καὶ ὁ πόλεμος ἤρχισεν ἀνευ τῆς θελήσεώς μου ». Ταῦτα εἶπε πρὸς ἀπάντησιν εἰς τὸν Ζελιχτάρην καὶ ἀκολούθως, διέταξε νὰ παραδοθῶσιν ὅλοι οἱ αἰχμαλῶτοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, εἰς τοὺς φυλάρχους ἀρχηγούς, οἵτινες εἶχον αἰχμαλωτισθῆ καὶ εἶχε διατάξει τὴν ἀπελευθέρωσιν των· ἔπειτα διέταξε νὰ παρουσιασθῶσιν ἔμπροσθέν του ὁ Γεροκουτσονίκας, ὁ Γερογούσης Μποδσμπος καὶ τινες ἄλλοι αἰχμαλωτισθέντες, τοὺς ὁποίους διὰ δολίων παρηγοριῶν ἤθελε νὰ ἐν-

θαρρόνως, λέγων πρὸς αὐτοῦ· « Ἐ Καπετανιοί ! ἓνα μεγάλο γιαγκλίσσι (λάθος) ἔγινε καὶ ἤρχισεν ὁ μεταξύ μας ἐνταῦθα πόλεμος χωρὶς τὴν ἀδειάν μου καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχη οὐδεμία ἀφορμή· ἀλλ' ὅ,τι ἔγινεν, ἔγινε πλέον, τώρα πρέπει νὰ διορθώσωμεν τὸ σφάλμα τοῦτο· ἐγὼ ἔχω ὅλην τὴν διάθεσιν νὰ διατηρήσω τὰ συμπεφωνημένα καὶ τὰ σάρτια μου (ῥοκους), ἀλλὰ διὰ πολλοὺς λόγους ἢ μετανάστευσις σας ἐδῶ πλησίον εἰς τὸ Σουλι δὲν συμφέρει οὔτε εἰς ἐμὲ οὔτε εἰς ἐσᾶς, διότι εἴσθε σκοτωμένοι μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ δὲν πρέπει νὰ ἦσθε πλησίον ἀμφοτέρωτα τὰ μέρη· φρονῶ δὲ διὰ τὴν κάθε ἀσφάλειαν νὰ μεταβῆτε εἰς τὰ Τζουμέρκα, ὅπου εἶναι καὶ ὁ Βότζαρης καὶ νὰ κατοικήσητε εἰς τὴν Βρεστανίτζα μὲ τὰς οἰκογενείας σας, νὰ μετακαλέσητε δὲ καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ὅσοι ἐφυγαν, καὶ ἀκολούθως νὰ ἀπεράσητε εἰς τὰ Καπετανάτα, ὅπου σᾶς παρεχώρησα διὰ νὰ ἡσυχάσητε ».

Τὰς ὑπόβλους καὶ δολίας ταύτας ὑποσχέσεις εἶχον δοκιμάσει πλέον οἱ γέροντες, ἀλλ' εἶχον πέσει πλέον εἰς τὰ δίκτυα καὶ δὲν ἐγένετο ἄλλως πῶς, διὸ καὶ ἐπροσποιήθησαν ὅτι ἔδωσαν πλήρη πίστιν εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ διὰ νὰ συνάξουν τοὺς αἰχμαλωτισθέντας καὶ διασκορπισθέντας ἀνθρώπους καὶ πατριώτας των ». Κατὰ συνέπειαν δὲ τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἐξέδωκεν ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς αὐστηρὰς διαταγὰς, ὅπως ἀποδοθῶσιν ἅπαντες οἱ αἰχμαλωτισθέντες Σουλιῶται, ἄνδρες τε καὶ γυναικίπαιδα, εἰς τοὺς γέροντας Ἀρχηγούς, συγχρόνως δὲ ἐδόθησαν καὶ φορτηγὰ ζῶα πρὸς μετακόμισιν τῶν οἰκογενειῶν των μέχρι τῆς Βρεστανίτζας, ἔνθα μεταβάντες, ἐκατοίκησαν ἐκεῖ μετὰ τῶν Β. τταρέων· πρὸς δὲ εἰδοποίησαν καὶ τοὺς διελθόντας τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον καὶ μεταβάντας εἰς Πάργαν, νὰ ἔλθουν εἰς τὰς οἰκογενείας των, ἐκ τῶν ὁποίων ἦλθεν ἐν μικρὸν μέρος εἰς τὰς οἰκογενείας των· ὁ δὲ Ἀλῆ Πασσᾶς μετὰ τοῦ στρατοῦ του ἀνεχώρησε διὰ Ἰωάννινα.

Ὁ Παλάσκας, ὅστις καὶ πρὶν τῶν συμβάντων τούτων εὕρισκετο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, μετὰ τὰ περιστατικὰ ταῦτα τοῦ Ζελοῦργου ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ, καὶ ὠμίλησεν ἰδιαιτέρως) « πίστευσόν με, τῷ εἶπε, Βεζύρη μου, ὡς πιστὸν σου

η ὑπηρετήν, ὅτι ἐγώ, ἐὰν ἔχω ἐχθρούς, αὐτοὶ εἶναι οἱ Κουτσο-
 η νικαῖοι καὶ αὐτὸς ὁ Βότζαρη ἀκόμη, τοῦ ὁποῦρου τὴν θυγα-
 η τέρα εἶχον πρὶν σύζυγόν μου καὶ τὴν ἐχώρισα πρὸ καιροῦ·
 η ἀλλὰ πιστεύσον με, σοὶ λέγω, ὅτι δὲν ἔκαμες καλὰ νὰ τοὺς
 η κτυπήσῃς εἰς τὸ Ζέλογρον καὶ τοὺς ἀγρίεφες χειρότερα, ἐνῶ
 η ἄλλως πῶς ἤμποροῦτες νὰ τοὺς ἀφανίσῃς ὄλου; μετὰ πολλῆς
 « εὐκολίας ». Πρὸς τοῦτον ὁ Ἄλῃ Πασσᾶς μετὰ τὴν ἔκφρασιν
 ταύτην ἐμπιστευθεὶς, τὸν ἀπήντησεν· « Ἔχεις δίκαιον, ὁρὲ μίτρο
 Παλάσκα, ἀλλὰ δὲν ἤμποροῦτα πλέον νὰ κρατηθῶ ἐκ τοῦ θυ-
 μοῦ μου, διότι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι μοῦ ἔσπασαν τὴν χολὴν μου,
 ἀλλὰ πήγαινε καὶ ἐσὺ εἰς τὴν Βρεστανίτζα καὶ φρόντισε νὰ ἔ-
 χωμεν συχνὴν καὶ μυτικὴν ἀλληλογραφίαν ».

Ὁ Παλάσκακας μεταβὰς εἰς Βρεστανίτζα καὶ σκεφθεὶς καλλίτε-
 ρα, περὶ τῶν ὧσων παρηγγέλθη παρὰ τοῦ τυράννου καὶ τῶν ὄ-
 σων κακῶν ἤθελε γίνεαι αἴτιος αὐτὸς ὁ ἴδιος, μεταμεληθεὶς δὲ καὶ
 δια τὴν προλαβοῦσαν διαγωγὴν του, ἐξεμυστηρεῦθη ὅλα τὰ παρὰ
 τοῦ τυράννου παραγγελλέντα εἰς τὸν Κίτζο Βότζαρη, καὶ συγ-
 χρόνως ἐξαπέστειλεν ἀνθρώπους εἰς τὴν πατρίδα του Γότισταν
 καὶ μετέφερε τὴν οἰκογενειάν του εἰς τὴν Βεστανίτζαν· ὁ δὲ
 Ἄλῃ Πασσᾶς ἅμα ἔμαθε τὴν μετακόμισιν τῆς οἰκογενείας τοῦ
 Παλάσκακας εἰς τὴν Βρεστανίτζαν ἐνόησεν, ὅτι αὐτὸς ἀφεύκτως ἐ-
 προδῶσε τὰ σχέδιά του, δι' αὐτὸ τοῦτο διέταξε νὰ συναχθῇ
 στρατὸς ἀμέσως καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν ἐν Βρεστανίτζα
 Σουλιωτῶν.

Τρεῖς μῆνες μόνις εἶχον παρέλθῃ ἀπὸ τὴν εἰς Βρεστανίτζαν
 μετάδασιν καὶ κατοίκησιν τῶν Σουλιωτῶν καὶ ὁ τύραννος ἐσκέ-
 πτετο καὶ πάλιν περὶ τοῦ ἀφανισμοῦ των, διότι ἐνταῦθα ἠδυ-
 νήθη νὰ τοὺς συσσωματώσῃ ὁμοῦ μὲ τὸν Βότζαρη καὶ ἅπαντας
 τούτους νὰ τοὺς ἀφανίσῃ διὰ μιᾶς. Προσεκάλεσε λοιπὸν εἰς συμ-
 θούλιον τοὺς προκρίτους ἀγάδες ὀθωμανοὺς καὶ ἐφάνερωσε πρὸς
 αὐτοὺς τὸν σκοπὸν του καὶ τὰς δικαιολογήσεις τῆς ἀποφάσεώς
 του ταύτης, λέγων· « Γνωρίζετε, ἀγάδες, ὅτι ἡ τοποθέτησις
 αὕτη τῶν Σουλιωτῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ τῶν Τζουμέρκων καὶ
 Ῥαδοβιστίου, γειτονευμένων μὲ τὰς ἐπαρχίας Βάλτου, Καρπενη-

σίου, Ἀγράφων, Ἀσπροπλάτου καὶ μὲ αὐτὸ τὸ Ξηρόμερον ἀκόμη, εἶναι μέγα σφάλμα, γινόμενον διὰ τοὺς ὀθωμανοὺς, διότι ὅλαι αἱ ἐπαρχίαι αὐταὶ κατοικοῦνται ἀπὸ Ῥωμαίου, οἵτινες ἐν μιᾷ εὐνοϊκῇ δι' αὐτοὺς ἐποχῇ δύνανται νὰ ἐνωθῶσι καὶ νὰ θέσωσιν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν τοὺς Σουλιώτας (ἀλλὰ οὐζιλὲ).^(*) ἵτινες θὰ ἐπιπέρουσαν μέγαν κλονισμόν εἰς τὸ ὀθωμανικὸν ἔθνος· ἐσκέφθη νὰ Σὴς ἀναγγείλω, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ληφθῶσιν ἔγκαιρα καὶ ἔντονα μέτρα, ὅπως καταστραφῇ ἡ φωλεὰ αὐτῆ τῶν γκιαουράδων αὐτῶν, οἵτινες πρὸ τῶν αἰώνων κατασπαράττουσιν τὰ σπλάγγνα τῆς Τουρκίας, καὶ νὰ ἐλευθερώσωμεν διὰ παντὸς τοὺς Ντινισλάμιδας (τοὺς πιστοὺς) ἀπὸ τοὺς ἀπίστους τούτους». Ὅλοι ἐπεδοκίμασαν τὴν γνώμην τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ὑποσχεθέντες ὅτι ἅπαντες θὰ τρέξουν πεθόμενοι εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ καὶ θέλουσιν πολεμήσει μετὰ ζήλου ὑπὲρ τῆς πίστεως τῶν. Ἡ στρατολογία ἐγένετο μυστικᾶ διὰ νὰ ἐπιτεθῇ αἰφνιδίως κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, ἀλλ' οἱ ὁμογενεῖς Ἕλληνες ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ἄλλων μερῶν, ἰδόντες τὰς ἐτοιμασίας ταύτας, ἐνόησαν ὅτι ἐγίνοντο αὐταὶ διὰ τοὺς Σουλιώτας, καὶ τοὺς εἰδοποίησαν νὰ ἐτοιμασθῶσι καὶ νὰ λάβωσι μέτρα.

Ἡ θέσις αὐτῆ τῶν Σουλιωτῶν τὴν φερόντα ταύτην ἦτον κινδυνωδεστέρα ἢ ἄλλοτε, διότι εἰρίσκοντο εἰς ξένον τόπον, ὑστερούμενοι τῶν ἀναγκαίων καὶ αὐτῆς τῆς ἀναλόγου ὀχυρᾶς τοποθεσίας· ἀλλ' ὡς πάντοτε ἐσυνωδεύοντο ὑπὸ τῆς γενναιοφυχίας καὶ τοῦ ἠρωτισμοῦ, οὕτω καὶ ἤδη ἡ εὐτολμία δὲν ἐξέλιπεν ἀπὸ αὐτοῦς, ὅθεν ἅμα λαβόντες τὴν εἰδησιν ταύτην, συσχεθέντες, ἀπεφάσισαν μὲν τὰς ἀνωτέρω δυσχερείας ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τὸν ἐχθρόν. Ἐξῆλθον λοιπὸν εἰς τὰ περίεξ καὶ ἐσύναξαν ὅσας ἠδυνήθησαν τροφάς καὶ ἔπειτα κατέλαβον ὅλας τὰς ὀχυρὰς θέσεις τοῦ τόπου αὐτοῦ καὶ ἐπερίμεναν τοὺς ἐχθροὺς, οἵτινες μετ' ὀλίγον ἐφθασαν συγκεκλιμένοι ἐν δέκα περίπου χιλιάδων ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ Ἄγου Βισιάρη, Μπεκίρ Τζεγαδῶρο, Μουχαμέτ μπέι Μουχαριτάρην καὶ ἄλλους λοιποὺς ἐστρατοπέδευαν δὲ πλησίον τοῦ χωρίου τῶν Ἰαννουάριον τοῦ 1804 ἔτους καὶ ἐπολιόρχησαν στενωπῶς τοὺς Σουλιώτας· τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν ἔωρμησαν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, ὅπως τοὺς ἐξώσωσι τῶν θέσεων καὶ τοὺς σπρώξωσι πρὸς

(*) Ὁ θεὸς φυλάξου.

τὴν μονὴν Σέλσκου, ἀλλὰ μόλην τὴν ὄρμην καὶ τὴν πεισματώδη αὐτῶν ἐπίθεσιν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τοὺς κινήσωσιν ἐκ τῶν ὄχυρωμάτων αὐτῶν, ἀλλ' ἀποκρουσθέντες ἠναγκάσθησαν ν' ἀφήσωσιν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης περὶ τοὺς ἑκατὸν φονευμένους καὶ διπλασίους τραυματίας καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸ στρατόπεδόν των κατησχυμμένοι· τὸ μάθημα τοῦτο ἔδωσε νὰ ἐννοήσουν οἱ ἔχθροὶ ὅτι δὲν δύνανται διὰ τῆς βιαίας ἐπιθέσεώς των νὰ εὐδοκιμήσουν, ὅθεν καὶ ἤρχισαν τὸν δι' ἀκροβολισμῶν πόλεμον, ὅστις ἀενάως καὶ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν ἐξηκολούθει νὰ γίνηται πεισματώδης. Οἱ Σουλιῶται εὐρισκόμενοι ἐν στενωτάτῃ πολιορκίᾳ ὑστεροῦντο καὶ τῶν ἀναγκαίων ζωοτροφῶν, ἀλλὰ τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἐθεράπευον οἱ ἀτρόμητοι οὗτοι πολεμάρχαι διὰ τῆς εὐτολμίας των, ὀρμῶντες κατὰ τῶν ἐχθρῶν, τῶν ὁποίων ἤρπαζαν ὅσας ἠδύνατο τροφὰς καὶ ἐφόδια, ἀφοῦ πρῶτον ἔσφαζον τὰς φυλακὰς αὐτῶν. Ἡ πεισματώδης αὐτῆ πάλη διήρκεσεν ἐπὶ τρεῖς μῆνας καὶ ὁ ἐχθρὸς ἤρχισε ν' ἀπελπίζεται, διότι διὰ τῶν ὀπλῶν ἦτον τῶν ἀδυνάτων νὰ καταβάλῃ τοὺς Σουλιώτας· ἤρχισε λοιπὸν καὶ πάλιν νὰ σκέπτηται, ὅπως εὕρῃ ἄλλόν τινα τρόπον πανουργίας, ἵνα φθάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν του.

Προσεκάλεσε λοιπὸν τοὺς προκρίτους Γοτιστάνους, πατριώτας τοῦ Παλάσκα, καὶ τοὺς ἐπηρώτησεν οὗτος (ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς), ἐὰν ὑπῆρχέ τις ἐγγχώριός των μετὰ τοῦ Παλάσκα καὶ ἂν ἔχη συγγενῆ τινα εἰς τὸ χωρίον· οὗτοι δὲ τὸν ἐβεβαίωσαν ὅτι ὑπάρχει ἓνας συγγώριός των μετὰ τὸν Παλάσκαν, ὅστις ἔχει ἀδελφὸν εἰς τὸ χωρίον των. Τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν διέταξε καὶ τὸν ἔφεραν ἀμέσως καὶ ἐπαρουσιάσθη ἔμπροσθέν του, πρὸς τὸν ὁποῖον ὑπεσχέθη ἄπειρα καλὰ ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς, ἐὰν οὗτος μεταβῇ εἰς τὸν ἀδελφόν του εἰς Βρεστανιτζαν νὰ ἐνεργήσῃ μαζύ του νὰ τῷ προδώσῃ θέσιν τινα, ἄλλως θὰ ἦναι χαμένος οὗτος τε καὶ ἅπανα ἡ οἰκογένειά του. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐντρομος γενόμενος ἀπὸ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ὑπεσχέθη τὰ πάντα· ἀλλ' ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς τῷ εἶπεν, « ὄχι δὲν θὰ ὑπάγῃς οὕτω πῶς ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, διότι δὲν σὲ πιστεύουσιν· ἀλλὰ τὴν οἰκογένειάν σου, ὡς πεσοῦσαν δῆθεν εἰς τὴν ὀργὴν μου, θὰ τὴν στείλω εἰς τὸ Τεπελ-

λέγει, σὺ δὲ ὡς φυγὰς θέλεις φύγει διὰ τῶν κρημνῶν καὶ ὀρέων καὶ θὰ ὑπάγῃς νὰ ἔμβῃς εἰς τὴν Βρεστενίτζαν καὶ ἐκεῖ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου θὰ ἐνεργήσῃς ὅσα σὲ διέταξα ».

Ὁ προδότης οὗτος ὑποσχέθει· τὰ πάντα, ἐνήργησεν ὅσα ὁ τύραννος τὸν διέταξε καὶ δι' ἀβάτων καὶ κρημνωδῶν τόπων εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βρεστενίτζαν καὶ μετὰ δακρύων ἐπαρουσιάσθη εἰς τοὺς Σουλιώτας καὶ τὸν ἀδελφόν του καὶ ἐβρηνούτε τὴν οἰκογένειάν του· ὁ ἀδελφός του καὶ οἱ Σουλιῶται τὸν συλλυποῦντο χωρὶς νὰ λάβουν τὴν παραμικρὰν ὑποψίαν, ἔμεινε δὲ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του πλησίον τοῦ Παλάσκα. Μείνας ἔπειτα καταμόνος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐξεμυστηρεῦθη τὰς πρὸς τὸν τύραννον ὑποσχέσεις του καὶ τὰς τοῦ τυράννου πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεις, καὶ εἰς ἐναντίαν περίστασιν ἐπαρέστησεν εἰς αὐτὸν καὶ τὰ δεινὰ, ὅπου τὸν περιμένουσιν· ὁ ἀδελφός αὐτοῦ πεισθεὶς ὑποσχέθη τὴν ἐκτέλεσιν ἅμα εὔρου ἀρμόδιον καιρὸν.

Ὁ Παλάσκας, ἀφοῦ ἐπρόδωσε τὰ σχέδια τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ εἰς τοὺς Σουλιώτας, εἰς μὲν τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ ἐγένετο ἐχθρὸς ἀσπονδος, εἰς δὲ τοὺς Σουλιώτας φίλος ἐμπιστευμένος, καὶ δι' αὐτὸ τῶ εἶχον δομένην καὶ θέσιν τινὰ ὀχυρὰν νὰ τὴν διατηρήσῃ μὲ τοὺς ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν του, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶχε καὶ τοὺς δύο συγχωρίους του· ὅταν δὲ μίαν τῶν νυκτῶν εἶχεν ἔλθει ἡ σειρὰ τῆς φυλακῆς εἰς αὐτοῦς, εὔρεν τὴν περίστασιν ἀρμόδιαν καὶ ἐξῆλθεν ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ μεταβάς εἰδοποίησε τοὺς ὀθωμανοὺς, οἵτινες εἶχον προειδοποιηθῆ παρὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ· παραχρῆμα δὲ ὀρχηγὸς Μπεκίρ Γζογαδῶρος μετὰ τριῶν χιλιάδων στρατιωτῶν εἰσῆλθε καὶ κατέλαβε τὴν θέσιν ταύτην, ἐξ ἧς εὐκόλως ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ ὁ στρατὸς εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ τόπου, ὅπου εἶχαν καὶ τὰς οἰκογενείας οἱ Σουλιῶται.

Τινὲς τῶν πατριωτῶν, λέγουσιν, ὅτι τὴν προδοσίαν ταύτην δὲν τὴν ἐνήργησε Γοτιστάνος, ἀλλ' ἄλλός τις ἀνεψιὸς τοῦ Ζήκου Μίχου ἀπὸ τὴν Λάκκα τῆς Λελοθας, ὅστις εὕρισκετο μετὰ τοῦ Παλάσκα, διότι ὁ Ζήκο Μίχος ὑπῆρχε πάντοτε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ πιστὸς εἰς αὐτὸν, διὰ συνεργείας λοιπὸν τοῦ Ζήκου Μίχου ἐπρόδωσε τὴν θέσιν ὁ ἀνεψιὸς του ὁ εὐρι-

σόμενος μὲ τὸν Παλάσκα. Ὅπως καὶ ἂν ἐγένετο ὁμοίως, ἡ θέσις αὕτη ἐπροδῶθη καὶ κατελείφθη ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν, καὶ οἱ Σουλιῶται ἅμα ἔλαβαν τὴν θλιβερωτάτην ταύτην εἰδησιν ἐν τῇ στιγμῇ συνῆλθον καὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἔξοδον διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν, σχηματισθέντες δὲ εἰς φάλαγγας ἐμπροσθοφυλακῆς καὶ ὀπισθοφυλακῆς, ἔθεσαν ἐν τῷ μέσῳ τὰ γυναικόπαιδα καὶ οὕτως ἀθρόοι προσέβαλαν καὶ διέσχισαν διὰ τῆς σπάθης τὰς λεγεῶνας τῶν ἐχθρῶν, ἀπορασίσαντες ὅσοι δυνηθῶσι πλεόν ἢ ἀπεράσωσι, εἰδὲ ἢ ἀποθάνωσι μὲ τὴν σπάθην εἰς τὰς χεῖρας, διότι τοιοῦτος εἶναι ὁ προορισμὸς τοῦ Σουλιώτου.

Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ ὀδηγουμένη ὑπὸ τοῦ ἀτρομήτου Κίτζου Βότσαρη προσέβαλε τοὺς ἐχθροὺς δι' ἀπαραδειγματίστου ὀρμῆς καὶ γενναιοψυχίης, διέσχισε τὰ στίφη τῶν βαρβάρων καὶ ἐξῆλθε (*) ἄλλ' ἀτυχῶς ἀκολούθως συνεπυκνώθησαν καὶ πάλιν οἱ ἐχθροὶ καὶ ἐμπόδισαν τὴν διέξοδον τῶν γυναικοπαίδων, καὶ οὕτως ἐγένετο ἐμπόδιον εἰς τὴν ὀπισθοφυλακὴν, ἣτις παλαιουσα μετὰ τῶν ἐχθρῶν στῆθος πρὸς στῆθος καὶ σῶμα πρὸς σῶμα διέβη καὶ αὕτη διὰ μεγάλης σφαγῆς καὶ θυσίας καὶ τοῦ ἐχθροῦ αὐτοῦ. Εἰς τὴν αἰματηρὰν καὶ τραγικωτάτην ταύτην μάχην ἐφρονεύθησαν οἱ πλείστοι τῶν Σουλιωτῶν, μεταξὺ δὲ καὶ ὁ Νέστωρ γέρο-Κουτσοῦνας μετὰ τῶν δύο υἱῶν αὐτοῦ Ἀθανασίου καὶ Ἰωάννου, ὁ Γαῦτη Μπούσμπας καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐκ τῶν προκρίτων κ.λ.π. ὁ δὲ Νότης Βότσαρης πληγωθεὶς ἠχμαλωτίσθη. Ὅσοι δὲ ἠδυνή-

(*) Ὁ Κίτζο-Βότσαρης, πατὴρ τοῦ ἀειμνήστου Μάρκου Βότσαρη, διελθὼν τὰς ἐχθρικὰς φάλαγγας μετέβη εἰς τὴν Ἐπτάνησον, καὶ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἐξῆλθε πάλιν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ρούμελης, μετὰ Σουλιωτῶν καὶ ἄλλων Ἑλλήνων καὶ ἐκεῖ ἀνηγορεύθη παρ' ὅλων τῶν ἀρματωλῶν ἀρχηγὸς καὶ ἅπαντες ὁμοῦ ἐκινήθησαν εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις καὶ αὐτὸς ὁ τύραννος Ἀλῆ Πασσᾶς ἐτρόμαξαν, διὸ καὶ ἀπέστειλαν ἐναντίον αὐτοῦ ἀπείρους δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι περὶ τὸ ἕαρπαντοῦ ἐνίκηθησαν· τὸν δὲ ἐπελθόντα χειμῶνα ἀπεσύρθησαν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους κατὰ παραίνεσιν τῶν Ῥώσων μετὰ τὴν ἐν Αὐστέρλιτζ εἰρήνην. Τὸ ἀκόλουθον ἔτος ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς, ἐπρόλαβε καὶ προσέφερεν εἰς αὐτοὺς τὰς καπετανεῖας τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ρούμελης, εἰς δὲ τὸν Κίτζου Βότσαρη ἐδῶκε τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἄρτης· μετὰ τινα καιρὸν ὁμοίως ἐβαλεν ἕνα τῶν πιστῶν του τὸν καπετὰν Γάγον Μπακῶλαν καὶ τὸν ἐδολοφόρησε διὰ νυκτός.

θησαν νὰ διασχίσουν τὸν ἐχθρικὸν στρατὸν, μετέβησαν εἰς τὴν Πάργαν καὶ εἰς τὴν Ἐπτάνησον, πολλαὶ δὲ γυναῖκες μὲ τὰ τέκνα τῶν ἐρρίφθησαν ἄλλαι μὲν ἐκ τῶν βράχων καὶ ἄλλαι εἰς τὸν Ἀχελῶον ποταμὸν καὶ ἐπνίγοντο.

Ὁ δὲ ἀτυχὴς Λεοντάρης Παλάσκας διαφυγὼν τὸν κίνδυνον μετέβη πρὸς τὸν εἰλικρινῆ φίλον του καπετάνου τοῦ βάλτου Καραΐσκου, ἀλλ' ὁ φίλος του οὗτος ἀντὶ νὰ τὸν κρύψῃ, τὸν παρέδωκε ζῶντα εἰς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ, ὅστις διέταξε καὶ τὸν ἐφόνευσαν διὰ τρομερωτάτων βασάνων συνθλάσας ὄλους τοὺς ἄρμους τοῦ σώματός του διὰ βαρέων σιδηρῶν ἐργαλείων.

Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ἡ δεκαοκτῶ ἐτῶν ἄνισος πάλη τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοῦ τρομερωτέρου τῶν τυράννων Ἀλῆ Πασσᾶ, τὸν ὁποῖον ἡ κακὴ μοῖρα αὐτῶν ἔφερε ἐν τῇ γειτονίᾳ των, καὶ ὅστις μὴ ἔχων οὐδὲν ὄσιον οὐδ' ἱερὸν ἐν ἑαυτῷ μετεχειρίσθη ἅπαντα τὰ μέσα τῶν ἀπιστιῶν, δολιοτήτων καὶ πάσης μοχθηρίας, μαχόμενος καὶ δολιευόμενος ἐπὶ δεκαοκταετίαν τοὺς ἐλευθέρους αὐτοὺς πατριώτας τῆς Ἡπείρου, τοὺς ὁποίους διὰ τῶν μοχθηροτέρων μέσων, ἀπεξένωσε μὲν τῆς πατρίδος αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποδουλώσῃ, διότι οἱ ἥρωες οὗτοι Ἕλληνες ἐπρόκριναν οἱ μὲν μὲ τὰ ὄπλα εἰς χεῖρας νὰ ἀποθάνουν, ὡς οἱ ἐν Θερμοπύλαις Σπαρτιᾶται, οἱ δὲ δυνάμενοι, πατῶντες ἐπὶ τῶν ἐχθρικῶν πτωμάτων νὰ διέλθουν καὶ μεταναστεύουν εἰς ἐλεύθερον κράτος, ὡς ποτὲ οἱ Μεσσηνιοί, οὐχὶ ὅμως καὶ ποτὲ νὰ ὑποκύψωσι καὶ νὰ γίνωσι δούλοι τῶν βαρβάρων τυράννων. (*).

Οὕτω λοιπὸν ἀπεξενώθησαν οἱ Σουλιῶται τῆς φιλτάτης αὐτῶν πατρίδος, τὴν ὁποῖαν ἐξ ἀμνημονεύτων αἰῶνων διὰ ποταμῶν αἱμάτων ὑπερασπίσθησαν παλαιότες μετὰ πολλῶν Σατραπῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐν Ἡπείρῳ

(*) Ὁ ἀτρόμητος καὶ νοσημονέστατος γέρον Κουτσονίκας ἦτο πάππός μου, πατὴρ τοῦ γεννήτορός μου Ἰωάννου Κουτσονίκα, ὅστις μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ γέροντος Κουτσονίκα καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀθανασίου ἐπεσαν ἡρωϊκῶς καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὴν μάχην ταύτην, ἡμεῖς δὲ βρέφη ὄντα μετὰ τῆς μητρὸς ἡμῶν αἰχμαλωτισθέντες, ἠλευθερώθημεν μετὰ εἰκοσὶν ἔτος, συνεργεῖα μεγάλων ὑποκειμένων ὀθωμανῶν καὶ χριστιανῶν.

είσβολῆς αὐτῶν, μετὰ τὴν ὁποίαν αἱ γενόμεναι μάχαι ὀλίγαι μόνον εἰσὶ γνωσταί. αἱ σημειωθεῖσαι ἐν τῇ παρούσῃ ἱστορίᾳ, μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ὅστις, ὡς ἐρρέθη, δι' ὅλων τῶν πονηρῶν αὐτοῦ μέσων ἠδυνήθη νὰ τοὺς ἀποξενώσῃ τῆς πατρίδος τῶν.

Μετὰ τὰς σοβαρὰς καὶ ἀξιοσημειώτους ταύτας περιστάσεις τῶν Σουλιωτῶν οἱ διασωθέντες, μετέβησαν εἰς τὴν Ἐπτανήσον, τὴν ὁποίαν ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ ἐκράτει ἡ Ῥωσία, οἱ δὲ ὁμογενεῖς κάτοικοι τῆς Ἐπτανήσου ἐδέχθησαν τοὺς πατριώτας τούτους μετὰ πολλῶν περιποιήσεων, καὶ συνεισφορῶν πρὸς τοὺς ἀδυνάτους καὶ πάσης ἄλλης περιποιήσεως.

Οἱ Σουλιῶται ἐν Ἐπτανήσῳ.

Περὶ δὲ τὸ 1805 ἡ Ῥωσικὴ ἐν Ἐπτανήσῳ Κυβέρνησις διευνοημένη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἀντρέι σχηματίσασα ἡπειρωτικὰ τάγματα ὑπὸ τὸν Γενεράλ Βαππαδόπουλον Ἕλληνας, παρέλαβε τοὺς Σουλιώτας εἰς ὑπηρεσίαν καὶ ἐσχμάτισε τάγματα καὶ τοὺς ὠδήγησεν εἰς Νεάπολιν μετ' ἄλλων σωμάτων Ῥωσικῶν ἀπέναντι τῶν Γάλλων· ἀλλ' ἡ ἐκστρατεία αὕτη δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐπιφέρῃ ἀποτελέσματα, διὸ καὶ οἱ Σουλιῶται ἐπέστρεψαν καὶ ἦλθον πάλιν εἰς τὴν Ἐπτανήσον τὸ 1806. (*)

Περὶ δὲ τὸ 1807, ὅτε ἡ Ῥωσία ἐκήρυξε τὸν κατὰ τῶν ὀθωμανῶν πόλεμον ὁ ἀρχιναύαρχος αὐτῆς Σινέβ ἐβαλεν ἐντὸς τοῦ στόλου τέσσαρας λόχους ἐκ Σουλιωτῶν, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ ἄλλων ἐλλήνων καὶ τῶν ἐκ τοῦ στόλου Ῥωσικῶν στρατευμάτων προτέβαλε καὶ ἐκυρίευσεν τὸν Τένεδον, πυρποληθέντος καὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου παρὰ τοῦ Ῥώσσοῦ ναυάρχου Σινέβ· εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐφονεύθη εἷς ἐκ τῶν ἐπισήμων οἰκογενειῶν, ὁ λοχαγὸς Γκόγκα Νταγκλῆς.

Μετὰ δὲ τὴν μεταξὺ Γάλλων καὶ Αὐστρο-ῤώσσοῦ ἐν Αὐστρε-

(*) Ἡ Ἐπτανήσος παυσανμένης τῆς Βενετικῆς διοικήσεως ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Γάλλων τῷ 1797. Τῷ δὲ 1799 ἐκυριεύθη ἀπ' αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ῤωσο-ἀγγλο-τούρκων καὶ ἀπεκατεστάθη ἐλευθέρᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐπτανήσιος πολιτεία, ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν τῶν δυνάμεων.

λίτζη εἰρήνην, ἡ Ἐπτάνησος ἐδόθη εἰς τοὺς Γάλλους καὶ οἱ ἐν
 ῥωσικῇ ὑπηρεσίᾳ Σουλιῶται ἀπέρασαν ὑπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν
 Γάλλων, λογιζόμενοι ὡς ἐγχώριος στρατὸς, καὶ ὑπρέτησαν ὑπὸ
 τοὺς Γάλλους μέχρι τοῦ 1812 ἔτους, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Να-
 πολέων κατεβλήθη ἐν Μόσχᾳ. Μετὰ ταῦτα, ὅτε εἰσέβαλλον οἱ
 σύμμαχοι ἐν Παρισίοις, ἐξαπεστάλη ὁ στρατηγὸς Κάμπελ, Ἄγγ-
 γλος, καὶ παρέλαβε τὴν Ἐπτάνησον ἀπὸ τοὺς Γάλλους, οἵτινες
 ὑπῆρχον περὶ τὰς 22 χιλιάδας, ὁμοῦ καὶ 2 χιλιάδες Ἕλληνας
 ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Δουζλότ, ὅστις ἐσύστησε καλῶς τοὺς Ἕλλη-
 νας, καὶ κατ' ἐξοχὴν τοὺς Σουλιώτας, τοὺς ὁποίους οἱ ἄγγλοι
 διετήρησαν μόνον διὰ σιτηρεσίου μέχρι τῆς ἐξόδου τοῦ Ναπο-
 λέοντος ἐκ τῆς Νήσου Ἐλθας, ὅτε ὁ στρατηγὸς Κάμπελ διατα-
 χθεὶς ἐσχημάτισε δέκα λόχους εἰς ἐνέργειαν, ὑποσχεθεὶς, ὅτι τὸν
 στρατὸν τοῦτον ἡ Μεγάλη Βρετανία θέλει τὴν ἔχει διαρκῆ, ὡς
 ἐπιτόπιον στρατὸν ἀκολουθῶν ὅμως διαδεχθεὶς τὸν ἀνωτέρω
 στρατηγὸν ὁ στρατηγὸς Ἄνταμ, ὅστις ἐξῆλθε εἰς τὴν Ἰπείρον
 περὶ τὸν Βουθρωτὸν καὶ ἤνταμώθη μὲ τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ, ὅστις καὶ
 κακοσυστήσας τοὺς Σουλιώτας εἰς τὸν Ἄνταμ, ὡς ἐπικινδύνους εἰς
 τὰς δὴα Κυβερνήσεις, τὸν ἐπρότερεψεν ὅπως ἀποβάλῃ αὐτοὺς τῆς
 ὑπηρεσίας. Ὁ Ἄνταμ ἦ δὲν ἐγνώριζε τὴν πανουργίαν τοῦ Ἀλῆ
 Πασσᾶ, ἢ συμβιβάζομένων τῶν συμφερόντων ἀμφοτέρων τῶν
 Κυβερνήσεων ἐπαραδέχθη τὰς προτάσεις τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, καὶ
 μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ ἀπὸ τὴν Ἰπείρον ἀμέσως ἐπροσκά-
 λησε τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς διεκρίνωτες, ὅτι οὕτως τῆς εἰ-
 ρῆνης ἡ Μεγάλη Βρετανία δὲν δύναται τὸν στρατὸν αὐτὸν νὰ
 κρατῇ εἰς ἐνέργειαν ἄνευ ἀνάγκης, ἀλλ' ἂν ἀγαποῦν, τοῖς εἶπεν,
 ὁ Βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως ἔχει τὴν ἀνάγκην καὶ δύναται νὰ
 ὑπάγουν ὅσοι θελήσουν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν συνεβιάσθησαν μὲ τὰς
 ἀπαιτήσεις τοῦ Βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, διότι αὐτὸς ἐζήτηι
 στρατιώτας ἄνευ ἀξιωματικῶν, διελύθησαν τὰ στρατιωτικὰ ταῦτα
 σώματα καὶ ἐκείνων ιδιωτεύοντα· ὁ δὲ ἀέναος ἄσπονδος ἐχθρὸς
 τῶν Σουλιωτῶν Ἀλῆ Πασσᾶς, μαθὼν ὅτι αἱ κατὰ τῶν Σουλιω-
 τῶν ἐνέργειαι αὐτοῦ ἐτελεσφόρησαν, ἔχαιρε γαυριῶν καὶ δὲν ἔ-
 παυε τὰς κακοβούλους αὐτοῦ κατὰ τῶν Σουλιωτῶν ἐνεργείας, οὐδὲ

καὶ εἰς ἣν εὐρίσκοντο ἐξορίαν· διὸ ἐξαπέστειλεν εἰς Κορφοὺς καὶ ἐδολοφόνησε καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Νότη Βότζαρη, Γεώργιον.

Ὁ αὐτὸς τύραννος ἐπροσπάθησε διὰ πλαστῶν γραμμάτων τοῦ Μαχμούτ Πασσᾶ τῆς Σκιδρίας, ὅστις δῆθεν τοὺς ἐπροσχάλει νὰ ἀπεράσουν εἰς τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ εἰς ὑπεράσπισίν του, νὰ τοὺς φέρῃ πάλιν εἰς Ἠπειρον. Τὰ πλαστὰ ταῦτα ἔγγραφα, τὰ ἐσυνώδευεν ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς μὲ ἀνθρώπους καὶ ἐν τρικάρταρον πλοῖον, τὸ ὁποῖον ἐλθὼν εἰς Κορφοὺς ἐλλιμενίσθη καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐξῆλθον εἰς τὸ συνδιαλεκτήριον, ἔδωσαν τὰς ἐπιστολάς καὶ ὠμίλησαν μὲ τοὺς Σουλιώτας, οἵτινες πεισθέντες ἠτοιμάζοντο νὰ ἐμβαρκαρισθῶσιν εἰς τὸ πλοῖον, ἀλλ' εὐτυχῶς, ἡ ὀξυδέρχεια ἐνὸς τῶν πατριωτῶν, τοῦ Λάμπρου Γούση, ἐξεσκέπασε τὴν μηχανορραφίαν τοῦ τυράννου καὶ ἐβεβαίωσεν εἰς τοὺς πατριώτας του περὶ αὐτῆς· ἀκολούθως δὲ ἐπληροφόρηθησαν, ὅτι ἀληθῶς οἱ ἀποσταλέντες μὲ τὰς ἐπιστολάς καὶ τὸ πλοῖον ἦσαν ἄνθρωποι τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, οἱ ὁποῖοι εἶχον διαταγὴν, ὥστε ἅμα ἐπιβιασθῶσιν οἱ Σουλιῶται εἰς τὸ πλοῖον νὰ τὸ ρίψουν εἰς τὴν ἀπέναντι ξηρὰν τῆς Ἠπείρου καὶ ἐκεῖ ἦτον ἔτοιμοι κανονοφῶραι καὶ στρατὸς νὰ ἐπιτεθῶσι κατ' αὐτῶν διὰ νὰ τοὺς ἀφαιίσωσιν ἐξ ὀλοκλήρου. Τὴν ἐνέργειαν ταύτην τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ κατήγγειλαν εἰς τὸν Ἀρμοστήν Μετλάν οἱ Σουλιῶται, ἐξαιτούμενοι τὴν κράτησιν τοῦ πλοίου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἀνθρώπων, ὅπως ὑποβληθῶσιν εἰς ἐξέτασιν· ἀλλ' αὐτὸς τοῖς ἀπήντησεν, ὅτι διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς τοιαύτας ἐρεῦνας, πρέπει πρὶν νὰ προκαταβάλουν οἱ Σουλιῶται 150 χιλιάδας τάλληρα, ἄλλ' οἱ Σουλιῶται ποῦ ἦτον δυνατὸν νὰ εὔρουν τοιαύτην ποσότητα χρημάτων; Οἱ ὀθωμανοὶ μαθόντες ὅτι ἀνεκαλύφθη ἡ ἀπάτη αὐτῶν ἀμέσως ἔστειλαν μίαν λέμβον καὶ ἔλαβον τὰ χαρτῖα των καὶ ἀνεχώρησαν κατεσπευσμένως, οἱ δὲ Σουλιῶται ἔμειναν ἐν Κερκύρα ἰδιωτεύοντες μέχρι τοῦ ἔτους 1820.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ ΠΕΡΙ ΑΛΒΑΝΙΑΣ.

Περὶ καταγωγῆς Ἀλβανῶν καὶ τῆς
διαλέκτου αὐτῶν.

ΤΟΜΟΣ Α΄. ΤΜΗΜΑ Β΄.

Ἐπιχειρήσας τὴν συγγραφὴν τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, δέον ἦτο νὰ ἐξετάσω τὴν πρὸ ἡμίσεως αἰῶνος σχεδὸν κατάστασιν τῶν Ἑλλήνων, καὶ τ' ἀξιοσημειώτα συμβάντα, τὰ ὅποια ἔλαβον χώραν ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ταύτης Χερσονήσου· πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν λοιπὸν, καὶ πρὸς φωτισμὸν τοῦ κοινοῦ τῆς Πατρίδος ἡμῶν, ἐπιχειρήσθην καὶ τὴν συγγραφὴν τῆς Ἱστορίας τοῦ Σατραπόου τῆς Ἡπείρου καὶ Ἀλβανείας Τεπελενιώτου Ἀλη-πασσᾶ Μουτσοησάτη, διότι μὲ τὴν Ἱστορίαν αὐτοῦ, συνδέονται διάφορα περιστατικὰ καὶ συμβάντα τῶν Ἑλλήνων· ἀλλὰ πρὶν ἀρχήσω τὴν ἐξιστόρησιν τῶν συμβάντων τούτων, σκεφθεὶς, ἔκρινα νὰ περιγράψω σκέψεις τινὰς περὶ τῆς ἐν Ἡπείρῳ καὶ τοῖς παραπλησίοις αὐτῆς ὑπαρχούσης Ἀλβανικῆς φυλῆς· διότι πολλοὶ τῶν ἐξόχων ξένων πεπαιδευμένων, περιῆλθον μέρη τινὰ τῆς Ἀλβανίας καὶ ἐκοπίασαν μεγάλως, ὅπως ἀνακαλύψωσι τὴν ἐποχὴν τῆς ἐν Ἡπείρῳ μετοικήσεως τῆς φυλῆς ταύτης, τὸν τόπον, ἐξ οὗ μετοίκησαν εἰς τὴν Ἡπειρον, τὴν καταγωγὴν αὐτῶν καὶ ἐπὶ τέλους, ποία ἦτον ἡ ἀρχαία αὐτῶν διάλεκτος, σχηματισθεῖσα εἰς τὴν ἤδη διάλεκτον τοῦ Σκηπητάρη· καὶ μολοντί οἱ ἀξιότιμοι οὗτοι ἄνδρες μεγάλως ἐκοπίασαν, δὲν ἠδυνήθησαν ὁμως νὰ φθάσωσι εἰς τὸ ἀποτέλεσμα, διότι δὲν τοὺς συνέτρεχεν καὶ ἡ ἐντελής γνῶσις τῆς Ἀλβανικῆς διαλέκτου, καὶ ἡ τῶν ἐπιτο-

πίων περιστατικῶν· διότι ἡ φυλὴ αὕτη, ἐκτὸς τῆς γενικότητος ἔχει καὶ ἰδιαιτέρας διαιρέσεις κατὰ μικρᾶς φυλᾶς, ὡς καὶ ἰδίου ἰδιωτισμοὺς τῆς διαλέκτου. Κατ' ἐμὲ δὲν ὑπάρχει οὐδὲ ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία, ὅτι ἡ φυλὴ αὕτη εἶναι ἐκ τῶν Πελασγικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκ τοῦ Καυκασίου Χειμάρρουδιὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰσέβαλον εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Χερσόνησον καὶ διὰ τῆς Θράκης εἰσέδυσαν εἰς τὴν Μακεδονίαν, Ἠπειρον, Θεσσαλίαν καὶ τὰ εὐδότερα τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλοι δὲ διελθόντες μετοίκησαν εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην τοῦ Ἄδριου, ἐκατοίκησαν κατὰ φυλᾶς τὰς ὠραίας μεσημβρινὰς ταύτας χώρας, καθὼς καὶ οἱ τῆς Ἑλλάδος οἰκισταὶ Πελασγοί. Ἡ περίστασις αὕτη οὐσα πανάρχαια δὲν ἀναφέρεται εἰς οὐδεμίαν Ἱστορίαν, διότι εἶναι πολὺ ἀρχαιότερα τῆς Ἱστορίας. Ἐπὶ τῆς ἐλλείψεως δὲ ταύτης δυνάμεθα νὰ ἐπιφέρωμεν κρίσεις τινὰς, ὡς περὶ ταυτότητος τῆς φυσιγνωμίας τῶν Ἑλλήνων, Ἀλβανῶν καὶ Ἰταλῶν, τῆς ταυτότητος τῶν ἠθῶν καὶ ἠθίμων τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν, καὶ προσέτι τῆς ταυτότητος ὀνομάτων τῶν Ἰταλικῶν καὶ Ἀλβανικῶν φυλῶν. Τόσχοι ἐπίσημος φυλὴ ἐν Ἀλβανίᾳ, Τόσχοι καὶ ἐν Ἰταλίᾳ ἐπίσημος φυλὴ ἐν Τοσκάνῃ, ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα πολλὰ συγγενικά τε καὶ σχετικὰ, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς κρίσεως ἡμῶν, ἀλλὰ τῆς φιλολογικῆς ἐρεῦνης, ἣτις λαβοῦσα αἰτίαν πιστεύομεν ὅτι θέλει ἐπασχοληθῆ εἰς τὴν ἐρευναν αὐτῶν.

Περὶ τῆς τῶν Ἀλβανῶν διαλέκτου.

Φρονῶ ὅτι ἡ ἀρχαία τῶν Πελασγῶν διάλεκτος εἰς τὰς πολιτείας τῆς Ἑλλάδος διὰ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς παιδείας ἐξευγενισθεῖσα, ἐμorfώθη εἰς τὴν ἀρχαίαν τῶν προπατόρων ἡμῶν καὶ τὴν ἤδη κινὴν τῶν Ἑλλήνων. Εἰς δὲ τὴν Ἠπειρον τὰ γράμματα καὶ ἡ παιδεία ὀλίγα φῶτα διέχυσαν εἰς τὰς χώρας τῶν Μολοσσῶν καὶ Θεσπρωτῶν, ὅπου καὶ ἐμόρφωσαν τὴν διάλεκτόν των, ἀλλ' εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἠπείρου διέμεινεν ἡ τῶν δασῶν τραχεία διάλεκτος τῶν ἀρχαίων Πελασγῶν, ἣτις ἔλαβεν τὴν ὀνομασίαν, Ἀλβανικὴ (*).

(*) Οἱ Θεσπρωτοὶ καὶ Μολοττοὶ ἐκάλουν τὰς γραιὰς πελίας καὶ τοὺς γέροντας πελίους· πλησίον τῶν δωδωνείων ἦσαν οἱ σελλοί· « Ἄμφοι δὲ σελλοῖοι γαίουςιν ὑπορῆται ». Ἡ ἀρχαία Κεστρίνη, ἤδη ἀνομιάζεται Κεράντζα·

Τὸ μέγιστον περί Ἀλβανῶν ζήτημα ὑπάρχει, πῶς αὐτοὶ νὰ ὀνομάζωνται Σκηπητάραι, καὶ πόθεν ἐπήγασεν ἡ ὀνομασία αὕτη· ἡμεῖς βεβαίως δὲν ἐπαγγελλόμεθα τὸν φιλολόγον, οὔτε ὑπάρχει ἐντὸς τοῦ καθήκοντος καὶ τῶν δυνάμεων ἡμῶν διὰ νὰ ἐξερευνήσωμεν τὴν πηγὴν καὶ τὴν παραγωγὴν ταύτης· ἀλλ', ὡς ἐρρέθη, διὰ τὸ γενικὸν συμφέρον χρεωστούμεν νὰ δώσωμεν νύξιν καὶ ἀφορμὴν εἰς τοὺς πεπαιδευμένους τῆς πατρίδος ἡμῶν, διὸ ἐπιχειρήσθημεν ἵνα φέρωμεν κρίσεις τινὰς ὡς ἐκ τῶν κατὰ τὴν Ἠπειρον ἐπιτοπιῶν γνώσεων ἡμῶν.

Α'. Οἱ Ἀλβανοί, ὡς ἐρρέθη, ὀνομάζονται Σκηπητάραι, Ἀρπαρέτσοι καὶ Ἀλβανοί, φρονούμεν λοιπὸν ὅτι ἡ τοῦ Σκηπητάρη ὀνομασία ἔχει τρεῖς παραγωγὰς, καὶ πρώτη μὲν εἶναι ἐκ τοῦ τόπου εἰς ὃν κατοικεῖ, δηλαδὴ τὴν Ἠπειρον αὐτὴν, τὴν ὀνομαζομένην παρ' αὐτῶν Ἠπειρὶ, καὶ τὸν Ἠπειρώτην Ἠπειτάρην μὲ τὴν προσθήκην τοῦ ἐστὶ, Ἀλβανιστὶ, ἐστὶ, ἐστ' Ἠπειτάρ, καὶ κατὰ παραφθορὰν Σκηπητάρ.

Β'. Ἡ Ἀλβανία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ὄρειτὴ καὶ βραχώδης, τὰ βράχη δὲ παρὰ τῶν Ἀλβανῶν ὀνομάζονται Σκάμπα, οἱ δὲ κάτοικοι τῶν βράχων Σκαμπητάραι, ὥστε δὲν εἶναι διόλου ἀπίθανον ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν βραχωδῶν τόπων Σκαμπητάραι νὰ ἔλαβον τὴν ὀνομασίαν Σκηπητάραι.

Γ'. Προσέτι οἱ Ἀλβανοὶ ἐξυμνοῦσι πολὺ τοὺς ἀετοὺς εἰς τὰ ἄσματα αὐτῶν καὶ τὰς καυχήσεις, δηλονότι εἰς ἐλεύθερος ἀνὴρ καὶ γενναῖος ὡς ὁ ἀετὸς καὶ ὁ ἰέραξ· τὸν δ' ἀετὸν τὸν ὀνομάζουσι Σκύπε καὶ Σκυπόννιε, πιθανὸν τοὺς κατοίκους τῶν βράχων, συν-οίκους τῶν ἀετῶν, ὠνόμασαν Σκυποντάρεις (*).

Δ'. Ἡ δὲ τοῦ Ἀρμπαρέσση ὀνομασία πηγάζει ἐκ τῆς Ἀρμπαρίας (Ἀλβανίας)· αὕτη ἡ ἐπαρχία εἶναι μία τῶν ἐκτεταμένων ἐπαρχιῶν τῆς Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας, ἀρχομένη ἐξ ἀνατολῶν ἀπὸ τὸν Δρίλωνα ποταμὸν καὶ τελευτῶσα πρὸς δυσμὸς εἰς τὸ Ἰόνιον Πέλαγος, διαχωριζομένη τῆς Τοσκαριᾶς, ἀρκτικῶς ὑπὸ τοῦ ποτα-

(*) Τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην τοῦ ἀετοῦ, τὴν ἀπέδιδον οἱ Ἠπειρωταὶ καὶ εἰς τὸν Μέγαν Πύρρον.

μοῦ Βιώτης (Ἄβου) ὀνομάζεται δὲ ἡ ἐπαρχία αὕτη Ἀρμπαρή (Ἄλθανία) (*) καὶ Λιαρμπαρή. Διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, Ἀρμπαρὴ ἔμπουτα (ἡμερον), καὶ Ἀρμπαρὴ ἔ-αἶγκρα (ἄγριον)· πρωτεύουσαν ἔχει τὴν Αὐλῶνα, ἀρχαίαν πρωτεύουσαν τῆς κάτω Ἄλθανίας καὶ ἔδραν τοῦ ἡγεμόνος, ἥδη ὅμως ἡ ἔδρα μετετέθη εἰς τὸ Μπεράτη. Εἰκάζεται δὲ ὅτι οἱ Ἄλθανοὶ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος θὰ ἐμετοίκησαν ἐκ τῆς ἐπαρχίας ταύτης Ἀρμπαρίας, διότι μεταξύ των δὲν ὀνομάζονται οὐδαμῶς Σχηπητάροι, ἀλλὰ Ἀρπαρέσσοι.

Ὄρησκειά τῶν Πελασγικῶν τούτων φυλῶν.

Ἡ Πελασγικὴ αὕτη φυλὴ ἐκ τῶν ὀνομασιῶν τὰς ὁποίας ἀπέδιδον εἰς τὸν ὑπέρτατον Δημιουργὸν τοῦ Παντός καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ, εἰκάζεται ὅτι ἐγνώριζον τὴν ὕπαρξιν τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, ἀλλ' ὅτι ἐλάτρευον καὶ ἰδιαιτέρους τινὰς Θεοὺς, καὶ τοῦτο παρατηρεῖται ἐκ τῶν ναῶν, τοὺς ὁποίους ἀνήγειραν ἐν Δωδώνῃ καὶ ἄλλαχού. Ἡ φιλολογία ὅμως ἐκ τῆς ἐρεύνης τῆς διαλέκτου ταύτης θέλει ἀνακαλύψει διάφορα πράγματα παράγοντα εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν πολλὴν ὠφέλειαν, κατ' ἐξοχὴν τὴν διασάφην τῆς ἀληθείας, ἵνα προσοικειωθῇ ἡ ὁμοπάτριος καὶ ὁμομήτριος αὕτη ἀδελφὴ τῶν Ἑλλήνων φυλῆ, τῆς ὁποίας ἐπὶ τοσοῦτον ἐφιλονείκησαν τὴν καταγωγὴν, οὐχὶ δὲ ἄνευ σκοποῦ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπομονώσωσι καὶ σμικρύνωσι τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς· οἱ Ἕλληνες ὅμως εὖ φρονούντες δὲν πρέπει νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὸ ἀναλλοίωτον ἀξίωμα, *Μεγαλειῶν καὶ Ἐρωσις πάντων τῶν Ἑλληνικῶν ἐξελληνισθεῖσῶν καὶ μὴ φυλῶν ἐπὶ μιᾶς Κραταιᾶς Βασιλείας ὅτε ἡ Θεῖα Πρόνοια εὐδοκήσει.*

Ἐν συντόμῳ δὲ σημειοῦμεν καὶ τινὰς, τῶν ὀνομασιῶν τὰς ὁποίας δίδουσιν οἱ Ἄλθανοὶ εἰς τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός καὶ ἐπὶ τῆς δημιουργίας αὐτοῦ, αἱ ὁποῖαι πηγάζουν ἐκ τῆς Ἀρχαίας τῶν Πελασγῶν διαλέκτου.

(*) Δὲν εἶναι διόλου ἀπίθανον ὅτι οἱ ἀντικρουνοὶ γείτονες αὐτῶν Ἴταλοὶ, τοὺς ἔδωσαν τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ Ἀρμπαροῦ, Ἄλθανοὶ, καὶ οὕτως ἐμεινεν ἡ ὀνομασία αὕτη μέχρι σήμερον.

Ὁ Θεός.	Περαντία.	τὸ ὄν τὸ ἀπεράντιον, ἢ ὁ ὑπέρτατος θεός.
Ὁ Ἀστήρ.	Ἰούλλη.	ἢ ἥλιος.
Ὁ Ἥλιος.	Διέλλη.	[Δίτ'Ιούλλη, ἀστήρ τῆς ἡμέρας, σύμφωνα μὲ τὴν θείαν Γραφήν, φωστήρ [τῆς ἡμέρας.
Ὁ ἥλιος εὐγῆκεν,	Διέλλη Δόλλη	ἢ Δουάλλ Διέλλη.
Ἐβασίλευσεν	Ἀπιέραντόη	Μετέθη εἰς τὸ ἀπέραντον.
Ἡμέρα.	Ντίτα.	ἐκ τοῦ φωτός—ἢ νύξ—νάτα.
Τὸ φῶς	Ντρίτα.	
Κυριακὴ	Ἐντίελλη	Ἡμέρα ἡλίου.
Ὁ Οὐρανός	Κιέλλη	Κιγιάν Ἰούλετα, τὸ ἐναστέριον, ἢ ἐναστρον.
Ἀφροδίτη	Ἰούλλη Ἀφροντίτη	Ὁ πλησίον τῆς ἡμέρας Ἀστήρ.
Ἀῆρ	Ἔρα	
Ὁ Χρόνος	Ἴετα	Τὰ ἔτη.
Ἡ Θάλασσα	Δέτη	Θέτις ἢ Τιθύς.
Τὸ Ξύλον	Δρού	Ἀπὸ τὴν δρῦν.
Τὸ ὕδωρ	Οὔετα.	Ἐκ τοῦ ἕτεοῦ.
Ὀδός	Οὔδα	
Γέρων	Πλιάκ	Πελασγός ἀρχαίος.
Γερούσια	Πλεκεσία	Πελασγεία.
Τέκνον	Διέλιχ	Δῶρον Διός, Δία Ἰαλλιζ.
Ἀγαθός	Ἡμήρα	Ἡμερος
Κακός, ἄγριος	Ἡ κέκη	Ἡ Αἴγκρα ἄγριος.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῶν ἀπείρων ὀνομάτων καὶ λέξεων τῆς Ἀλβανικῆς διαλέκτου, σχετικῶς μετὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, ἧτις ὡς νομιζομεν ἀδιαφιλονεικῆτως ὑπάρχει διάλεκτος τῶν ἀρχαίων Πελασγῶν ἔχουσα ὡς ἐκ τῆς καταγωγῆς συγγενικὰς σχέσεις μὲ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Λατινικὴν, καὶ οὐδέποτε ὡς τινὲς ἐσφαλμένως εἶπον οὔσα μίγμα τῶν διαλέκτων τούτων.

Τὸ ἐπ' ἐμοὶ καθόσον μοι ἐπέτρεπον αἱ δυνάμεις μου ἐνήρησα, ὅπως δώσω ὡς ἐρόσθη εἰς τοὺς πεπαιδευμένους ἄνδρας ἡμῶν ἵνα ἐπασχοληθῶσι σπουδαιότερον ἐπὶ τοῦ οὐσιώδους τούτου ἀντικειμένου.

Περὶ τῶν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος Ἀλβανῶν.

Διαπραγματευθέντες περὶ τῶν τῆς Ἡπείρου Ἀλβανῶν, ἐθεωρήσαμεν ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ νὰ ἐνδιατρίψωμεν ἐπ' ὀλίγον καὶ ἐπὶ τῶν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἐρευνῶντες ἐξάγομεν τὸ συμπέρασμα περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι μεταναστεύσεως τῆς φυλῆς ταύτης, καθόσον, ὡς φρονοῦμεν καὶ ὡς ὑπάρχει ἀναντιρρότον, οἱ εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα Ἀλβανοὶ μετέβησαν ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἡπείρου, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἀρμπαρίας τῆς λεγομένης καὶ Λιαμπουρίας. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐξάγομεν ἐκ τῶν ἰδιωτισμῶν τῶν διαλέκτων ἀμφοτέρων καὶ ἐκ τῆς ὀνομασίας ἣν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τῆς Ἑλλάδος Ἀλβανοὶ δίδουσι εἰς τὴν φυλὴν αὐτῶν, ὀνομάζοντες αὐτὴν Ἀρμπαρέσαν, ἐνῶ οἱ τῆς Ἡπείρου Ἀλβανοὶ, ὡς κυριωτέραν ὀνομασίαν τῆς φυλῆς τῶν δίδουσι τὴν τοῦ Σκηπητάρη· μόνον οἱ κάτοικοι τῆς Ἀρμπαρίας ὀνομάζονται ἐξαιρετικῶς Ἀρμπαρ.

Δὲν εἶναι γνωστὴ ἡ ἐποχὴ τῆς ἐκ τῆς Ἡπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταναστεύσεως τῆς Πελασγικῆς ταύτης φυλῆς. Τὸ βέβαιον δὲ εἶναι ὅτι ὁ χεῖμαρρος οὗτος τῶν μεταναστῶν εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Κορινθιακὸν Κόλπον, καὶ ἀπεδιβάσθη εἰς ἀμφοτέρας τὰς παραλίας τοῦ κόλπου τούτου, καὶ εἰς δύο κλάδους διαιρεθεὶς ὁ μὲν ἐκ δεξιῶν κατέλαβε τὴν Κορινθίαν, τὴν Ἀργολίδα, τὴν Τροιζηνίαν, τὴν Ἐρμιονίδα, καὶ τὰς νήσους Πόρον, Ἰδραν καὶ Σπέτζας ἔνθα καὶ ἐσταμάτησε τὴν πρόοδόν του· ὁ δὲ ἕτερος κλάδος ἐξελθὼν ἀνατολικοθρειαῖος, διεχύθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λεβαδίας καὶ ἐκάλυψε τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς, ὀλοκλήρους τὰς ἐπαρχίας τῶν Θηβῶν καὶ τὴν Μεγαρίδα, ἐκτὸς τῶν πρωτευουσῶν, καθὼς καὶ ἅπασαν τὴν Ἀττικὴν, ἐκτὸς τῆς πρωτεύουσας, μέρη τινὰ τοῦ Σουνίου, ὡς καὶ τὴν νῆσον Σαλαμίνα· πρὸς δὲ ἐκ τῆς ἀνατολικῆς στερεᾶς διελθὼν τὴν θάλασσαν τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου, ἐκάλυψε τὸ ἥμισυ τῆς νοτίου πλευρᾶς τῆς Εὐβοίας μέχρι τοῦ Καφηρέως, διελθὼν δὲ καὶ ἐντευθεν τῆς θαλάσσης ἀπέβη εἰς τὴν νῆσον Ἄνδρον, καλύψαν τὸ ἥμισυ τὸ πρὸς βορρᾶν μέρος αὐτῆς, ἔνθα καὶ ἐσταμάτησεν ἡ πρόοδος αὐτοῦ· τοιαύτην ἰδέαν τὸ ἐφ' ἡμῖν ἔχο-

μεν περὶ τῶν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ὁμογενῶν ἡμῶν, τῶν λαλούντων τὴν Ἀλβανικὴν διάλεκτον.

Περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἠπειρον καὶ τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα βλάχων, καὶ ἰδίως περὶ τῶν κατοίκων τῆς Μοσχοπόλεως.

Διὰ νὰ μὴν ἀφήσωμεν κενόν τι εἰς τὴν ἱστορίαν ταύτην, ἐκρίναμεν ἐπάναγκες, ἵνα περιγράψωμεν ἐνταῦθα καὶ περὶ τῶν ἐν Ἠπειρῷ κατοικούντων βλάχων, τῶν πρὸ πολλῶν αἰῶνων μετοικησάντων καὶ ἐντελῶς ἐξελληνισθέντων διατηρουμένης μόνον τῆς ἀρχαίας αὐτῶν διαλέκτου.

Οἱ βλάχοι, ὡς πρωτοφανές, ἔχουσιν Ἰταλικὴν καταγωγὴν, διότι ταύτην ἀναμφισβητήτως ἀποδεικνύει ἡ καθομιλουμένη αὐτῶν γλῶσσα, ἣτις δὲν εἶναι εἰμὴ διεφθαρμένη τις ἰταλικὴ διάλεκτος.

Ἡ μετοίκησις αὐτῶν, ὡς ἐκ παραδόσεως γνωρίζομεν, ἐγένετο πρὸ πολλῶν αἰῶνων ἀπὸ τοῦ Ἀμβρουσίου τῆς Νεαπόλεως· διὰ τοῦτο καὶ παρὰ τῶν ἄλλων φυλῶν τῆς Ἑλλάδος ὀνομάζονται Ἀμβρουσιόβλαχοι. Κατὰ πρῶτην ἀκριβῶς ἐποχὴν ἐγένετο ἡ μετοίκησις αὕτη, εἶνε ἄγνωστον· βεβαίως ὁμως ἐγένετο πολὺ πρότερον τῆς διαχωρίσεως τῶν ἐκκλησιῶν· διότι οἱ Βλάχοι διατηροῦσι ἀπαράλλακτως τὴν Ἀνατολικὴν θρησκείαν, καὶ τὰ δόγματα αὐτῆς· ὡσαύτως δὲ καθ' ὅλα τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα ἐξελληνίσθησαν μὴ διακρινόμενοι τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, εἰμὴ μόνον διὰ τῆς παρ' αὐτῶν συνάμα μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν καθομιλουμένης ἰδιαιτέρας γλώσσης.

Ἡ ἀποικία αὕτη τῶν Ῥωμαίων ἐγένετο διὰ δύο λόγους.

Αον) Διότι φαίνεται, οἱ ὄρεινοὶ οὔτοι Ἴταλοὶ, ἐστασίαζον κατὰ τῶν καθεστῶτων, καὶ ἠναγκάσθη ἡ κυβέρνησις νὰ τοὺς μετοικήσῃ.

Βον) Διότι ἡ κυβέρνησις αὐτῶν ἐπεμψεν τὴν ἀποικίαν ταύτην εἰς τὴν Ἠπειρον διὰ νὰ ἔχῃ αὐτὴν, ὡς φόρητρον κατὰ τῶν Ἠπειρωτῶν· ἐξ ὀρεινῶν δὲ τόπων καταγόμενοι οἱ ἀποικοὶ οὔτοι ἐξελέξαντο πρὸς συνοικισμὸν αὐτῶν τὰ ὑψηλὰ μέρη τοῦ Πίνδου καὶ τῶν διακλαδώσεων αὐτοῦ, ἀρχομένων ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ τοῦτου ὄρους τῆς Ἠπείρου καὶ διευθυνομένων μέχρι τῆς Ἰλλυρίας.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Ἰωαννίνων, ὑπάρχουσι πόλεις καὶ κωμοπόλεις διάφοροι ὡς τὸ Μέτσοβον, Μηλιά, Καλαρίτην, Συράκος καὶ ἄλλα τινὰ πλησιάζοντα πρὸς αὐτὰ χωρία, εἰς δὲ τὸ Ζαγώριον ὑπάρχουσι δύο τρία χωρία.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Τρικάλων τῆς Θεσσαλίας ὑπάρχει ὁλόκληρον σχεδὸν τμήμα τοῦ Ἀσπροποτάμου κατοικούμενον ἀπὸ Βλάχους.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Γρεβενῶν, ὑπάρχουσι, ἡ Κρανία, ἡ Ἄδδέλα, τὸ Περιβόλι καὶ ἄλλα τινὰ χωρία.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κονινζης, ἡ Σαμαρίνα, ἡ Φούρκα, ἡ καταστραφεῖσα Νικολίτζα καὶ ἡ Γράμουστα.

Εἰς τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπαρχίαν τῆς Ἐλασσῶνος, παρομοίως, ὑπάρχουσι τὸ Βλαχολεῖβαδον, ὁ Κοκκινόπλος καὶ ἡ Φτέρη.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Καστορίας ὑπάρχει ἡ Βλαχοκλεισούρα καὶ τὸ Πισοντέριον.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Κοριτσᾶς ἡ Κόρτσα, ὑπάρχει ἡ Μοσχόπολις, ἡ Σίπισκα, καὶ τὸ Κρούσοβον.

Εἰς τὰς πρὸς τὴν Ἰλλυρίαν ἐπαρχίας, Γκόραν, Μόκραν καὶ Σινεμπρέπτην, ὑπάρχουσι τὸ Γκάμπσοβον, ἡ Νίτζα καὶ ἡ Νίβεσκα.

Ἀπάντων τούτων τῶν συνοικισμῶν ἐξέχουσα ἦν ἡ περίφημος μεγαλούπολις, Μοσχόπολις, ἧτις περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18 αἰῶνος ἦνθει καὶ ὑπῆρχεν εἰς τὸν κολοφῶνα τοῦ πλοῦτου τῆς Βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, ἔχουσα περὶ τὰς 12 χιλιάδας οἰκογενειῶν ἐν γένει χριστιανῶν, πεντήκοντα συντεχνείας, Γυμνάσιον ἐντελέστατον, εἰς ὃ παρεδίδοντο τὰ ὑψηλότερα μαθήματα καὶ διάφοροι γλῶσσαι· εἶχον προσέτι Τυπογραφεῖον, ἐνῶ οὐδαμοῦ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ὑπῆρχε τοιοῦτον, τὸ ὅποιον μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως, μετεφέρθη εἰς τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως. Εἶχε δὲ προσέτι ἐργοστάσια ἐριούχων καὶ τοὺς λαμπροτάτους Ἱεροὺς Ναοὺς, οἳ οὐδαμοῦ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ὑπάρχουν, ἐν τῇ περιβλέπτῳ ταύτῃ πόλει ὑπάρχουν διάφορα ἱερὰ κειμήλια, ὡς τεμάχιον τοῦ τιμίου σταυροῦ ἀρκετὰ μέγα, μεμαρτυρημένον διὰ χρυσοβούλου, ἐν χειρόγραφον ἐκ μεμβράνης Εὐαγγέλιον ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Εἰς τὴν πόλιν ταύτην εἶχε μεταφέρει τὴν καθέδραν τοῦ ὁ δι' Ἰουστιανίου Δόγματος διατελὼν ἀνεξάρτητος ἀρχιεπίσκοπος Ἀ-
 χρηδῶν πρῶτος Ἰουστιανὸς ἔχων ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ δώ-
 δεκα Μητροπολίτας καὶ ἑννέα Ἐπισκόπους καὶ τὸ προνόμιον τοῦ
 υπογράφεσθαι διὰ πρασίνης μελάνης. Ἐκ τῆς πόλεως ταύτης
 ἐξῆλθον διάφοροι πεπαιδευμένοι ἄνδρες καὶ οἱ μεγαλείτεροι ἔμ-
 ποροὶ ταύτης δὲ περικλεῆς γόνος ὑπῆρξε καὶ ὁ ἀείμνηστος Σί-
 μων Γ. Σίνας, ὁ θεμελιωτὴς τοῦ μεγάλου ἐμπορικοῦ οἴκου Σίνα-
 οὔτος ἦν ὁ πατὴρ τοῦ ἀποβιώσαντος μακαρίτου Γεωργίου, καὶ
 πάππος τοῦ ἤδη ἐνδόξου ζῶντος Σίμωνος Γ. Σίνα.

Ἡ Μοσχόπολις ἔχουσα, ὡς ἐβρέθη, δώδεκα χιλιάδας οἰκογε-
 νειῶν κατώρθωσε, καὶ τοὶ εἰς τοὺς κόλπους τῆς βαρβαρότητος εὐ-
 ρισκομένη, νὰ διοικῆται ἀφ' ἑαυτῆς συνταγματικώτατα κατὰ
 τὴν χριστιανικὴν νομοθεσίαν καὶ τὰ ἴδια ἑαυτῆς ἔθιμα· διὰ τῆς
 ἰσχύος τῶν προϋχόντων καὶ τοῦ παντοδυναμοῦ πλοῦτου τῆς ἐπέ-
 τυχε νὰ τεθῆ ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν προστασίαν τοῦ πρωτοσπαθα-
 ρίου ἢ αὐλάρχου (σιληγτάρη) τοῦ Σουλτάνου.

Ἡ πόλις ἦτο διηρημένη εἰς ἕξ συνοικίας, συγχειμένης ἐκ δισ-
 χιλίων οἰκογενειῶν ἐκάστης· ἐφ' ἐκάστης συνοικίας διωρίζετο
 κατ' ἔτος ὑπὸ τῆς κοινότητος εἰς προεστῶς· οὔτος δὲ εἰς τὸ τέ-
 λος τοῦ ἔτους ἔδιδε λόγον τῆς διαχειρήσεώς του καὶ ἀντικαθί-
 στατο ὑπ' ἄλλου. Ἐπὶ τῶν ἕξ τούτων προεστῶτων διωρίζετο
 ἐπ' ἀόριστον χρόνον διὰ Σουλτανικοῦ διατάγματος, προτάσει, ἐν-
 νοεῖται, τοῦ πρωτοσπαθαρίου, εἰς Μέγας Ἄρχων, ἢ ὡς ὠνομάζετο
 τουρκιστὶ Ναζίρης. Ὅλαι αἱ ὑποθέσεις τῶν βιομηχάνων ἐδικά-
 ζοντο ὑπὸ τῶν συντεχνιαρχῶν, αἱ δὲ τῶν ἐμπόρων ὑπὸ ἐπὶ τούτῳ
 ἐκλεγομένων διαιτητῶν, αἱ δὲ λοιπαὶ ὑποθέσεις τῶν πολιτῶν
 ἐδικάζοντο ἐνώπιον τοῦ Μεγάλου Ἄρχοντος, τῶν ἕξ προεστῶτων
 καὶ ἰσαριθμῶν αὐτοῖς ἄλλων προκρίτων. Μόνον δὲ αἱ ἐγκλημα-
 τικαὶ ὑποθέσεις ἐδικάζοντο ἐνώπιον τοῦ μισθωτοῦ Ἀγα, ἀρχηγοῦ
 τῆς στρατιωτικῆς πρὸς φρούρησιν δυνάμειος, ὅστις ὦν ἐπὶ κεφα-
 λῆς τριακοσίων στρατιωτῶν ἐφρούρει τὴν πόλιν· σπανίως δὲ ὑπο-
 θέσεις τινὲς ἐφέροντο ἐνώπιον τοῦ Ὀθωμανοῦ Καδῆ, ἐδρεύοντος
 εἰς τὴν πρωτεύουσάν τῆς ἐπαρχίας Κόρτζας, εἰς τὴν δικαιοδο-

σίαν τοῦ ὁποίου ἐθεωρεῖτο ἡ πόλις ὑπαγομένη, καὶ πρὸς δι' ἡ πόλις ἐχορήγει κατ' ἀποκοπὴν ποσότητά τινα χρημάτων.

Τοιαύτη ἦν ἡ περίφημος Μοσχόπολις, δυναμένη νὰ ἐξομοιωθῇ μὲ μίαν τερπνοτάτην ὄασιν, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐρημίας καὶ τῆς ἀπογνώσεως τῆς βαρβαρότητος· ἀλλὰ δυστυχῶς, ἐνῶ ὤφειλε νὰ θεωρῇ αὐτὴν καύχημα καὶ ὠράϊσμα τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς ἡ ὀθωμανικῆ ἐξουσία, ἐφθόνη αὐτὴν, καὶ ἐσκέπτετο παντοίοις τρόποις πῶς νὰ τὴν καταστρέψῃ, ὡς καὶ μέχρι τέλους τὴν κατέστρεψεν. Πρὸ πολλῶν ἐτῶν διετέλει ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὀλβιωτάτης ἀλλ' ἀτυχοῦς ταύτης πόλεως ὡς Μέγας Ἄρχων ὁ Θεόδωρος Βρέτε Ζιουπὰν ὀνομαζόμενος· οὗτος κατ' ἀνωτέραν ἔμπνευσιν ἐκατηγορήθη ὅτι ἔχει δώδεκα χιλιάδας ὄπλα κεκρυμμένα, προπαρασκευάζων ἐπαναστατικὸν κίνημα· προσκληθεὶς δὲ ἰ ἀπολογηθῆ ἐνώπιον τῆς Ἰψηλῆς Πύλης μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖ κηρυχθεὶς ἀθῶος, ἐξωρίσθη μετὰ ταῦτα εἰς Καστορίαν, δημευθεὶς τῆς κλοσσίας αὐτοῦ περιουσίας. Δὲν ἤσκει τοῦ ἀτυχοῦς Ἄρχοντος τὸ δυστύχημα, ἔπρεπε νὰ πάθῃ καὶ τὸ ἔσχατον πάθημα τῆς τελείας καταστροφῆς καὶ ἡ ὑπ' αὐτὸν πόλις, τὸ κάρφος τοῦτο τῶν ὀφθαλμῶν τῆς τότε ἐξουσίας. Ἡ πόλις αὕτη εὐρισκομένη ἐν τῷ μέσῳ τῆς Ἀλβανίας ἦτον εἰς κίνδυνον πάντοτε, διότι πολλάκις σμίνη Τουρκαλβανῶν ἐκ πολλῶν χιλιάδων ἐπέπεσον ἐπ' αὐτῆς καὶ κατέκαυσαν καὶ ἐλεηλάτησαν μέρος αὐτῆς. Οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι ἀπειράκις προσέφυγον εἰς εἰς τὴν προστασίαν. Ἐξητήσατο τέλος νὰ μετατεθῆ τοῦλάχιστον ἡ καθέδρα τοῦ Μπεηλέρμπεϊ ἡ 'Ρούμελη Βαλεσί ἀπὸ τῆς πόλεως Σοφίας εἰς τὴν τῶν Βιτωλίων, διὰ νὰ ἔλῃσι ἐκ τοῦ πλησίον τινὰ ἐπιτήρησιν καὶ κατὰ τοῦτο εἰσηκούσθησαν, ἀλλὰ δυστυχῶς ἄνευ τοῦ προσδοκωμένου ἀποτελέσματος· διότι σιδεμία συνδρομῇ εἰς αὐτοῦ· ἐδόθη καὶ οὕτως ἐπαναληφθεῖσιν πολλάκις τῶν Ἀλβανικῶν ἐπιδρομῶν ἡ περίοπτος καὶ λαμπροτάτη αὕτη πόλις κατεστράφη, καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς διεσκορπίσθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ Ἀουστρίας· ἐν μέγα μέρος αὐτῶν μετέβη καὶ ἀπεκατεστάθη εἰς Βιτώλια, ὅπου ἐξευγένισε τὰ Βουλγαρικώτατα τοῦ τόπου ἦθη. (*)

(*) Ἡ Μοσχόπολις κατεστράφη περὶ τὰ 1769—1770.

Οἱ Μοσχοπολίται εἶναι εὐγενικωτάτου χαρακτήρος, ζωηροὶ καὶ ἐπιτηδειότατοι εἰς τὴν ἐμπορίαν, οὐχ ἦττον δὲ καὶ οἱ λοιποὶ Βλάχοι τῶν διαφόρων ἄλλων πόλεων ἔχουσι μεγίστην κλίσιν εἰς τὰς μαθήσεις, τὴν ἐμπορίας, τὰς τέχνας καὶ τὴν ποιμαντικὴν, οὐδόλως δὲ εἰς τὴν γεωργίαν· τ' αὐτὰ δὲ ἦθη τῶν Μοσχοπολιτῶν καὶ τὸν αὐτὸν διοργανισμόν εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κωμοπόλεων τῶν.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω κατοίκων τῶν πόλεων καὶ κωμοπόλεων ὑπάρχουσι καὶ ἐν μέρος Βλάχων σκηνιτῶν, αἵτινες ἔχουσι διαφοροὺς ὀνομασίας, καὶ ἐν μὲν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ὀνομάζονται Ἀρβανιτόβλαχοι καὶ γκαραγκούνιδες· εἰς δὲ τὴν Ἠπειρον ὀνομάζονται Φρεσαλίδες καὶ Ζαρχαουλίδες, οἵτινες διάγουσι βίον ποιμενικὸν καὶ σκηνικὸν μεταβαίνοντες τὸν μὲν χειμῶνα εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Θεσσαλίας, ἢ εἰς τὴν Ἐμαθίαν (Μουζικῆ τοῦ Βηρατίου), ἐν δὲ τῷ θέρει εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἀλβανίας καὶ τ' Ἀλβανοχώρια Φράσαρη καὶ Ζάρκανην.

Οἱ Σκηνίται οὗτοι εἶνε ἄγνωστον κατὰ ποίαν ἐποχὴν, εὐρισκόμενοι κατὰ τὸ ἔαρ εἰς τὰ Ἀλβανοχώρια ταῦτα ἦλθον εἰς συμπλοκὴν μετὰ τῶν Ἀλβανῶν τῶν χωρίων τῆς γειτονίας τῶν καὶ ἐφόνευσαν ἕναν πεκαυμένον καὶ διαμένοντα εἰς τὰ χωρία ταῦτα Πασσάν· ὡς ἐκ τούτου ἐρεθισθέντες οἱ Ἀλβανοὶ τῶν χωρίων τούτων ἐπέπεσον ἐπ' αὐτῶν, τοὺς κατέβαλον, τοὺς ἠχμαλώτισαν καὶ τοὺς διένειμον μετὰ τῶν· ἀκολούθως δὲ συνεφώνησαν μετὰ τῶν αἰχμαλώτων τούτων, ἵνα λαμβάνουν παρὰ μιᾶς ἐκάστης οἰκογενείας αὐτῶν τόσας ὀκάδας τυρῶν καὶ βούτυρον, καὶ ἐπιπλέον νὰ εὕρισκωσιν αὐτοὺς ἐτοίμους εἰς πᾶσαν ἀγκαρίαν, τὴν ὁποίαν ἤθελον τοὺς ζητήσῃ, καὶ οὕτω συνεχώρησαν εἰς αὐτοὺς νὰ μετέρχωνται τὸ ποιμαντικὸν τῶν ἐπάγγελμα. Σημειωτέον δὲ ὅτι εἰς κύριος Ἀλβανός, ὅταν ἤθελε ἐπώλει εἰς ἄλλον ἐκάστην οἰκογένειαν ἰδιαιτέρως τὴν τοιαύτην ἐκονεῖδιστον δουλείαν φεύγοντες ἦλθαν μέρος ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, μετὰ τὸ πέρας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ οὗτοι εἰσὶν οἱ σήμερον ἐν Ἑλλάδι γνωριζόμενοι ὑπὸ τὰ ὀνόματα Βλαχοπιμμένες καὶ γκαραγκούνιδες· ὅσοι δὲ ἐξ αὐτῶν ἔμειναν εἰς τὴν

Ἠπειρον καὶ Ἀλβανίαν διατελοῦσιν εἰσέτι καὶ σήμερον ὑπὸ τὴν προεκτεθεισάν δουλείαν.

**Σύντομος γεωγραφικὴ ἔκθεσις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν
ἐπαρχειῶν τῆς Ἠπείρου, Ἀλβανίας καὶ τῆς
Μικρᾶς ἢ κάτω Μακεδονίας.**

Μολονότι θετικῶς καὶ διακεκριμένως δὲν γνωρίζομεν τὰ ὄρια τῆς Ἠπείρου; καθότι τινὲς τὰ ἐνόμισαν μέχρι Χαονείας καὶ τῶν Ἀχροκερανείων, ἄλλοι δὲ μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἀίου (Βοιώσας), καὶ ἕτεροι μέχρι τῶν Ἑλληνικῶν δέμων Ἀπολλωνείας καὶ τῆς Ἐπιδόμνου, ἡμεῖς σκοπὸν ἔχοντες νὰ ἐξιστορήσωμεν τὴν κατάστασιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ αὐτῶν συμβεβηκότα ἐπὶ τῆς διαρκείας τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς πτώσεως τοῦ Ἀλβανοῦ Σατράπυ Τεπελενιώτου Ἀλῆ Πασσᾶ, ὅστις εἰς τριακονταετίαν καὶ ἐπέκεινα ἐτυράννησε καὶ κατεμάστισε τὰς ἐπαρχίας, ἐπροχωρήσαμεν ἔτι πρὸς συμπαραλαβόντες καὶ τινὰς ἐπαρχίας τῆς Ἰλλυρίας, καὶ ἄλλας τινὰς τῆς Μικρᾶς ἢ κάτω Μακεδονίας, ὅπως φωτισθῇ τὸ νοῦμον κοινὸν τῆς κοινῆς ἡμῶν πατρίδος περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, τοῦ θρησκευματος καὶ ἄλλων τινῶν περιστατικῶν.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω χωρῶν ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς εἶχεν γείνη κύριος πάσης τῆς Θεσσαλίας (ἐκτὸς τῆς Θεσσαλομαγνησίας) καθὼς καὶ ἄλλων τινῶν ἐπαρχιῶν τῆς στερεῆς τῆς νῦν ἐλευθέρας Ἑλλάδος μέχρι Θηβῶν καὶ Ἀττικῆς, ὡς καὶ τοῦ ἡμίσεως τῆς Εὐβοίας μέχρι τῶν Δερβενιῶν· ἀλλὰ ταύτας τὰς παραλείπομεν, ὡς οὕτως καλῶς γνωστὰς εἰς τὸ κοινὸν τῆς πατρίδος. — Ἀρχόμεθα ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἄρτης.

Ἐπαρχία Ἄρτης.

Εἰς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς Ἠπείρου ἐπὶ τῶν μεθορίων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, κεῖται ἡ ἐπαρχία τῆς Ἄρτης, ἥτις διὰ τὰ πολλὰ προϊόντα αὐτῆς, τὰ ἰχθυοτροφεία καὶ λοιπὰ, εἶναι μία τῶν εὐφρωτέρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἠπείρου· κατοικεῖται δὲ ὁλόκληρος ἀπὸ χριστιανούς λαλοῦντας τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον. Ἐκτὸς τῆς πρωτευούσης ὑπάρχουσιν περὶ τὰς 200 οἰκογενεῖας Ὀθωμα-

νων καὶ τινων Ἰσραηλιτῶν, λαλούντων καὶ τούτων τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον. Οἱ ὄρεινοὶ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης εἶναι ἄνδρες πολεμικοί· ἡ πόλις τῆς Ἄρτης κεῖται ἐπὶ ὠραιότητας τοποθεσίας ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ, συνδεομένη μετὰ τοῦ πεδίου διὰ μιᾶς Βυζαντινῆς ὠραιότητας γεφύρας, καὶ περικυκλουμένη ὑπὸ ὠραιότητων ἀειθαλλῶν περιβολίων. Ἡ ἀκρόπολις κεῖται ἐπὶ ἐνὸς ὑψώματος φρουρουμένη ὑπὸ τακτικῆς ὀθωμανικῆς φρουρᾶς· ὁ πληθυσμὸς τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας δὲν ὑπερβαίνει τὰς 30 ἢ 40 χιλιάδας.

Ἐπαρχία τοῦ Σουλίου.

Πρὸς βορρᾶν τῆς ἐπαρχίας Ἄρτης κεῖται ἡ ἀνεξάρτητος καὶ ἔνδοξος ἐπαρχία τοῦ Σουλίου, ἥτις διὰ τοὺς φιλελευθέρους καὶ μαχιμωτάτους αὐτῆς κατοίκους δὲν ὑπέκυψεν οὐδέποτε εἰς τὸν Ὀθωμανικὸν ζυγόν, ἀλλὰ διέμεινε μαχομένη ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας μέχρις ἐσχάτων. Ἡ ἀνδρεία τῶν κατοίκων καὶ τὰ παρ' αὐτῶν διαπραχθέντα τεράττια τῆς μεγαλοψυχίας ἔργα φέρουσιν εἰς τὸν κόσμον τὴν ἐκπλήξιν καὶ τὸν θαυμασμόν.

Ἡ ἐπαρχία αὕτη διαιρεῖται εἰς τέσσαρα τμήματα, εἰς τὸ τῆς πρωτεύουσας μετὰ τῶν παραπλησίων ὄρεινῶν περιχώρων αὐτῆς. Εἰς τὸ πεδινὸν τμήμα τοῦ Φαναρίου καὶ εἰς τὰς δύο Λάκας, τὰς ὀνομαζομένας τοῦ Μπρόσσερη καὶ τῆς Λέλοβας· τὰ πεδινὰ μέρη αὐτῆς καὶ αἱ Λάκαι εἶναι εὐφρώταται, ἐξάγουσαι πολλὰ προϊόντα· μάλιστα δὲ τὸ Φανάρι, τὸ ὁποῖον ἐξάγει πολλὴν ποσότητα ὄριζιου· τὰ δὲ ὄρεινά ὀλίγους μὲν ἐξάγουσι δημητριακοὺς καρπούς, ἀλλὰ βρῖθουσι ποιμνίων.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὑπερβαίνει τὰς 25 χιλιάδας ἀπάντων χριστιανῶν, λαλούντων τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Ἀλβανικὴν διάλεκτον, μαχιμωτάτων δὲ ὄντων μάλιστα τῶν τῆς πρωτεύουσας καὶ πᾶν ὄρεινῶν χωρίων, οἵτινες μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν μετηνάστευσαν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἑπτανῆσον· ἅπαντα ἡ ἐπαρχία εἶνε ἰδιοκτησία τῶν κατοίκων καὶ μάλιστα τῶν πικρῶν Καπετανάκων.

Πρόβεζα καὶ Λάμκη.

Πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Σουλίου παρακείμενα εὐρίσκονται τὸ

Λάμαρη καὶ ἡ Πρεβέζα, ἔχουσι κατοίκους περὶ τὰς 10—15 χιλιάδας, ἅπαντας χριστιανούς, λαλοῦντας τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον ἐξαίρουμένων 200 περίπου οἰκογενειῶν μεταναστῶν Ὄθωμανῶν, κατοικούντων ἐν Πρεβέζῃ, καὶ τῆς τῶν φρουρίων αὐτῆς τακτικῆς ὀθωμανικῆς φρουρᾶς. Ἡ πόλις τῆς Πρεβέζης γεωγραφικῶς εἶναι μία τῶν ὠραιότερων πόλεων τῆς Ἠπείρου, ἔχουσα, ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ παραλίᾳ προμαχόνων καὶ τοῦ τῆς ξηρᾶς Χάνδακος, ἄλλα τρία φρούρια τὰ μὲν δύο εἰς τὴν ξηρὰν τῆς Ἠπείρου, τὸ δὲ τρίτον εἰς τὸ ἀπέναντι ἄκρον τῆς Ἀκαρνανίας Νικόπολιν, Πούντα λεγόμενον, μὲ ἡμισείας περίπου ὥρας περιοχὴν.

Ἐπαρχία τῶν Ἰωαννίνων.

Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Σουλίου κεῖται ἡ ἐπαρχία τῶν Ἰωαννίνων, λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν λαμπροτάτην πόλιν Ἰωάννινα, πρωτεύουσαν τῆς ἐπαρχίας καὶ πάσης τῆς Ἡγεμονίας, κειμένην ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς λίμνης αὐτῆς· ἡ ἐπαρχία αὕτη οὖσα μία τῶν μεγαλειτέρων, λαμπροτέρων καὶ πολυανθρωποτέρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἠπείρου, ἔχουσα περὶ τὰς 100 χιλιάδας κατοίκων πάντων χριστιανῶν, λαλούντων τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον, ἐκτὸς χιλίων περίπου οἰκογενειῶν Ὄθωμανῶν, τῶν λεγομένων Σκουταράδων, κατοικούντων ἐντὸς τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, λαλούντων καὶ τούτων τὴν ἑλλ. διάλεκτον, καὶ τῆς ἐν τῷ φρουρίῳ τακτικῆς ὀθωμανικῆς φρουρᾶς.

Διαιρεῖται ἡ ἐπαρχία αὕτη εἰς πολλὰ τμήματα ἢ μικρὰς ἐπαρχίας, ὡς ἡ τοῦ Ζαγορίου, τοῦ Μετσόδου, καὶ τῶν Καλαριτῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους Πίνδου, λαλούντων τὴν κουτσο-Ἰταλικὴν, ἢ Βλαχικὴν διάλεκτον, τὴν τῶν Κατσανοχωρίων καὶ Γραμανοχωρίων. κλ.

Οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης εἶναι εἰς ἄκρον φιλογενεῖς, καὶ φιλοπάτριδες, φίλοι τοῦ ἐμπορίου καὶ ἐρασταὶ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς παιδείας· διὰ τοῦτο καὶ ἐφ' ὄλων τῶν περιστάσεων διετήρησαν ἐν Ἰωαννίνοις διδαστήρια καὶ γυμνάσια καὶ εἰς ὅλας τὰς κωμοπόλεις σχολεῖα πρὸς ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας· τούτων ἕνεκεν διετηρήθη καὶ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ἐνῶ εἰς τὸ ἐνδότερον τῆς Ἠπείρου μὴ ὑπαρχόντων τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, παρεδέχθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον οἱ κάτοικοι τὴν ὀθωμανικὴν θρη-

σφείαν· οἱ ὄρειοὶ κάτοικοι εἶναι ἐμπειροπόλεμοι· ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ κάτοικοι πάσης τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἐμπορικοὶ καὶ βιομήχανοι.

Ἐπαρχία Κονίτζης.

Βορειαντολικῶς τῶν Ἰωαννίνων κεῖται ἡ ἐπαρχία Κονίτζης, ἣ (Βελά) μὲ ὁμώνυμον πόλιν ἔχουσα περὶ τὰ 70 χωρία πάντων χριστιανῶν, λαλούντων τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον· καὶ 300 περίπου οἰκογενείας Ὄθωμανῶν οἰκούντων ἐντὸς τῆς πόλεως, λαλούντων καὶ τούτων τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον, ἐμπορευομένων τὰς δημοσίας προσόδους· ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐπαρχίας ταύτης σύγκειται ἐξ 20—25 χιλιάδων κατοίκων, βιομηχάνων καὶ ἐμπόρων.

Λεψίστη ἢ Νασελίτσα.

Πρὸς ἀνατολὰς τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης κεῖται ἡ Νασελίτσα, ἔχουσα τὸν αὐτὸν πληθυσμὸν τῆς Κονίτσης μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι ἔχει περισσοτέρους Ὄθωμανοὺς ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως Νασελίτσης καὶ εἰς τινὰ χωρία ἐκ τῶν ὀνομαζομένων Βαλαάδων· ἅπαντες δὲ οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης εἶναι βιομήχανοι καὶ ποιμένες· ἡ ἐπαρχία αὕτη, ἂν καὶ ὑπάρχη ἔνθεν τοῦ Ἀλιάκμονος ποταμοῦ ὑπόκειται ὅμως εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Ρούμελης, ἐδρεύοντα εἰς Μπιτώλια, οὐχὶ δὲ εἰς τὸν τῶν Ἰωαννίνων.

Ἐπαρχία Γρεβανῶν.

Εἰς τοὺς Ἀνατολικὸβορειοὺς πρόποδας τοῦ Πίνδου κεῖται ἡ ἐπαρχία τῶν Γρεβανῶν ἐκτεινομένη μέχρι τοῦ Ἀλιάκμονος διαχωριζομένη τῆς Μακεδονίας, ἐξ ἑνὸς, καὶ τῶν Χασιῶν τῆς Θεσσαλίας ἐξ ἑτέρου. Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει κατοίκους περὶ τοὺς 30—35 χιλιάδας χριστιανῶν καὶ Ὄθωμανῶν Βαλαάδων· οἱ τελευταῖοι μόνις τὸ ἐν τέταρτον ἀποτελοῦσιν. Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἑπόκειται εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἰωαννίνων, οἱ ὄρειοὶ Χριστιανοὶ εἶναι ἀπὸ τοὺς μαχίμους.

Παλαιοπογονιανή.

Ἐπιστρέφοντες πρὸς δυσμὰς εὐρίσχομεν τὴν ἐπαρχίαν Παλαιοπογονιανή, κειμένην Δυτικῶρως τῆς Κονίτζης, μετὰ 15 χιλιά-

δων χριστιανῶν, λαλούντων τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον, πάντων βιομηχάνων.

Περμετὴ καὶ Δαγκλή.

Ἡ ἐπαρχία αὕτη κεῖται Ἀνατολικοβορείως τῆς Πογωνιανῆς ἔχουσα ὁμώνυμον πόλιν Περμετὴ, μίαν ἐκ τῶν ἐπιτήμων πρωτεύουσῶν τῆς Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας κειμένην εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Βοιώσας· ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐπαρχίας σύγκειται ἐκ περίπου 30 χιλιάδων κατοίκων, ὧν τὰ δύο τρίτα Ὄθωμανοὶ λαλοῦσι τὴν Ἀλβανικὴν διάλεκτον· οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὀνομάζονται καὶ Δαγκλιᾶται. Ἄγνωστον εἶναι πόθεν πηγάζει ἡ ὀνομασία αὕτη· οἱ Ὄθωμανοὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης εἶναι μάχιμοι ἄνδρες.

Ἀργυρόκαστρον.

Ἡ ὠραία καὶ πεδινὴ αὕτη ἐπαρχία κεῖται πρὸς Δυσμὰς τῶν Ἰωαννίνων ἔχουσα περὶ τὰς 35—40 χιλ. κατοίκων πάντων χριστιανῶν, ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ πόλει Ὄθωμανῶν, συνισταμένων περὶ τὰς 1200 οἰκογενεῖων Ὄθωμανῶν ἐν τῇ κωμοπόλει Λιμνόχιβον ἅπαντες οἱ χριστιανοὶ εἶναι βιομήχανοι, ταξειδιῶται τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἡ πόλις τοῦ Ἀργυροκάστρου ἔχει καὶ ἐν ὄχυρῶτατον φρούριον.

Ρίζα, Ζαγωριέ, Λιχνιθὴ, Τεπελένι.

Τὰ τέσσαρα ταῦτα τμήματα ἡ Σουλτανικὴ Κυβέρνησις ἤδη τὰ ἐσχημάτισεν εἰς μίαν ἐπαρχίαν ἔχοντα πρωτεύουσαν τὸ Τεπελένι, κωμόπολιν γενομένην ἐπίσημον διὰ τὴν ἐν αὐτῇ γέννησιν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ Μουτσοσηάτη. Τὸ δὲ τμήμα τῆς Ρίζας εἶναι ἐπίσημον διὰ τοὺς μαχίμους αὐτῆς ἄνδρας συντελέσαντες οὐκ ὀλίγον ἐν τῇ ἐπαναστάσει τῆς Ἑλλάδος· ἡ ἐπαρχία αὕτη διαχωρίζεται ἀπὸ τὴν Γοσκαρίαν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἀώου (Βοιώσα) ὁ πληθυσμὸς τῆς σύγκειται ἐξ 25 περίπου χιλιάδων χριστιανῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λαλούντων τὴν Ἀλβανικὴν διάλεκτον.

Τζαμουρία, ἡ Χαονία τῶν Ἀρχαίων.

Ἐπιστρέφοντες πρὸς μεσημβρίαν, ὅπου εἶχαμεν παραιτήσει

τὴν μεγάλην ταύτην ἐπαρχίαν ἢ μικρὰν ἡγεμονίαν, κειμένην περὶ τὴν παραλίαν τοῦ Ἴονίου Πελάγους, μέχρι τῶν Ἀκροκεραυνίων, ἧτις διαιρεῖται εἰς διάφορα τμήματα ὀνομαζόμενα Παραμυθείαν Μαργαρίτην κλ. ὡς καὶ τὸ Παρακάλαμον· ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς εἶναι περὶ τὰς 80 — 100 χιλιάδας κατοίκων κατὰ τὸ ἥμισυ χριστιανῶν μαχίμων, λαλούντων τὴν Ἀλβανικὴν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον· οἱ ὀθωμανοὶ τῆς Τσαμουρίας εἶνε εἰς τὸ ἄκρον θρησκομανεῖς μωαβιέδες, διαφέροντες πολὺ τῶν ἄλλων ὀθωμανῶν. Ὁ τόπος εἶνε εὐφορὸς κατὰ τὸ μᾶλλον. Εἰς μίαν ἄκραν τῆς παραλίας ταύτης ὑπάρχει καὶ ἡ πολυπάθος Πάργα, παραχωρηθεῖσα ἐσχάτως παρὰ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως εἰς τοὺς ὀθωμανοὺς, ἐξαγορασθεῖσα παρὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ διὰ χρημάτων ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν· οἱ κάτοικοι αὐτῆς διεσκορπίσθησαν εἰς τὴν Ἑπτάνησον καὶ ἀλλαχοῦ.

Δελβίνον.

Πρὸς Ἄρκτον τῆς Τσαμουργιάς κεῖται ἡ ἐπαρχία τοῦ Δελβίνου, ἔχουσα ὁμώνυμον πόλιν πρωτεύουσαν τῆς ἐπαρχίας καὶ τῆς πρὸς μικρᾶς ἡγεμονίας Δελβίνου· ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει περὶ τὰς 15 — 20 χιλιάδας κατοίκων κατὰ τὸ πλεῖστον χριστιανῶν ὑπὸ τὴν μικρὰν ταύτην ἡγεμονίαν ὑπόκειται ἡ Τζαμουργιά καὶ ἡ Χειμάρρα, καθὼς καὶ τὸ περίφημον Γαοδίκι, ἧδη δ' ἐγένετο, μετὰ τὰ Ἰωάννινα, πρωτεύουσα τῶν ἐπαρχιῶν τούτων τὸ Ἀργυρόκαστρον, εἰς ὃ ἐδρεύει ὁ Καϊμακάμης.

Χειμάρρα.

Ἡ Χειμάρρα κεῖται εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἴονίου Πελάγους, ἀντικρυ τοῦ βασιλείου τῆς Νευπόλεως ἐπὶ τῶν Ἀκροκεραυνίων· ἀποτελεῖ δ' ἰδιαιτέραν ἐπαρχίαν ἀπὸ τοῦ Δελβίνου, ἔχουσα πληθυσμὸν 10 — 15 χιλιάδας χριστιανῶν καὶ ὀθωμανῶν τινῶν λαλούντων τὴν Ἀλβανικὴν καὶ Ἑλληνικὴν διάλεκτον· εἶναι δὲ ἅπαντες μάχιμοι ἄνδρες.

Ἄρμπαρία, ἢ Λιαμπαρία.

Βορειοανατολικῶς τῆς Χειμάρρας κεῖται ἡ μεγάλη ἐπαρχία Ἄρμπαρία ἢ Λιαμπαρία διαχωριζομένη ἀπὸ τὴν Τσοκαρίαν ἀπὸ

τὸν ποταμὸν Βοιώσα, ἐκτεινομένη δὲ ἀπὸ τοῦ Αὐλῶνος μέχρι τοῦ ποταμοῦ Δρίλλου, ἔχουσα πληθυσμὸν περὶ τὰς 40 χιλιάδας ὀθωμανοὺς λαλούντων τὴν Ἀλβανικὴν διάλεκτον, οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης εἶναι μάχιμοι καὶ νυκτοκλέπται περιώνυμοι.

Αὐλῶν.

Καὶ ἡ ἐπαρχία τοῦ Αὐλῶνος κεῖται εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Ἰονίου Πελάγους εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀδριατικοῦ, ἀντικρὺ δὲ τοῦ Πρίντης τῆς Νεαπόλεως, ἔχει δύο πόλεις τὸν Αὐλῶνα καὶ τὸ φρούριον Κάνηνα. Ὁ Αὐλῶν ἦτον πρὶν πρωτεύουσα ὅλης τῆς ἡγεμονίας, ἀλλ' ἤδη εἶναι τὸ Μπεράτι· πληθυσμὸν ἔχει ἡ ἐπαρχία περὶ τοὺς 40 χιλιάδας ὀθωμανοὺς λαλούντων τὴν Ἀλβανικὴν διάλεκτον, ἐκτὸς ἐνὸς χωρίου ὀνομαζομένου Παλαιὰ Ἄρτα λαλούντων τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον καὶ κατοικοῦντων ἔνθεν τοῦ Αὐλῶνος εἰς Χερσονήσον τινά.

Δερβένασι.

Πέραν τοῦ ποταμοῦ Βοιώσας ἀντικρὺ τοῦ Τριπελακίου κεῖται ἡ μικρὰ ἐπαρχία τῶν Δερβενασίδων ἔχουσα πληθυσμὸν περὶ τὰς 7 — 8 χιλιάδας κατοίκων ὀθωμανῶν, μαχίμων ἀνδρῶν, κατοικούντων ἐπὶ πεδινῶν τόπων εἰς τὴν παραποταμίαν τῆς Βοιώσας.

Τόσκοιδες.

Εἰς τὴν Ἀρτικὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Βοιώσας κεῖται ἡ ἐπαρχία τῶν Τόσκοιδων, ἡ Τυσκαρίν, ἔχουσα πληθυσμὸν περὶ τὰς 20 χιλιάδας ἅπαντας ὀθωμανοὺς τοὺς μαχιμωτέρους ὅλων τῆς Ἀλβανίας, ὁ τόπος τῆς Τυσκαρίας δὲν εἶναι ὄρεινός, ἀλλὰ λοφώδης κατὰ τὸ μᾶλλον, ἔχων εὐκρατον τὸ κλίμα, ἀλλ' ἡ γῆ αὐτῶν εἶναι ἄγονος· πρωτεύουσαν ἡ ἐπαρχία αὕτη δὲν ἔχει ὡς καὶ ἡ τῶν Δερβενασίδων· τυχούσης δὲ ἀνάγκης συναθροίζονται εἰς προσδιωρισμένον τινά τόπον καὶ ἐκεῖ ἀποφασίζει ἡ Γερουσία (Πλεκεσία).

Ἄνω Μαλακάστρα καὶ κάτω Μαλακάστρα. (*)

Αἱ δύο αὗται ἐπαρχίαι ἢ τμήματα ἔχουσι περὶ τὰς 15 — 20

* Ὀνομάζεται δὲ καὶ Μαλακάστρα ἑμπούτα, ἡμερος, καὶ Μαλακάστρα ἄστρα, ἄγριος.

χιλ. κατοίκους Θωμανούς μαχίμους ὡς οἱ Τόσκοιδες· εἰς τὴν κάτω Μαλακάστραν ὑπάρχουσι χριστιανοὶ τινες γεωργοὶ ἀτήμαντοι.

Πέραν τῆς Βοιώσας βορείως παύει ἡ ἑλληνικὴ διάλεκτος, καθότι ἅπαντες οἱ κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν λαλοῦσι τὴν Ἀλβανικὴν.

Λαχιές ἢ ἐπαρχία τοῦ Βερατίου.

Ἡ πόλις τὸ Μπεράτιον ἔχει διαφόρους ὀνομασίας, Βελιγράδιον, Σβελιγράδιον, Μπεράτ, Βελιγράδα καὶ Τουρκιστὶ Ἀρναουμπελιγράδ· ἡ πόλις αὕτη κεῖται μεσογείως εἰς τοὺς πρόποδας δύο ὑψηλῶν λόφων κειμένη ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν καὶ διαχωριζομένη ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ ὀνομαζομένου κοινῶς τὸ ποτάμι τοῦ Μπερατίου, ἡ πόλις διατεταμένη ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ εἶναι ἔνθεν καὶ ἔνθεν αὐτοῦ ἐπὶ ὠριστάτης τοποθεσίας, ἥτις εἶνε μία τῶν ἐμπορικωτάτων καὶ βιομηχανικῶν πόλεων ἐμπορευομένη διὰ τοῦ Δυρράχιου ἀπέχοντος περὶ τοὺς 10—12 ὥρας μετὰ τὴν Τριέστην, καὶ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην διατηροῦνται ὑπὸ τῶν χριστιανῶν σχολεῖα Δημοτικὰ καὶ Ἑλληνικὰ, εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἥτις εἶναι ἡ καθεδρευούσα τῆς ἡγεμονίας, γίνεται καὶ τὸ ἐβδομαδιαῖον παζάρι συνερχομένων ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν ἀνθρώπων δι' ἀγοραπωλησίαν· ἐπὶ τοῦ ἐπὶ τῆς πόλεως κειμένου λόφου κεῖται τὸ ἰσχυρὸν αὐτῆς φρούριον, κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας περὶ τὰς 35—40 χιλιάδων.

Μουζεχία. (*)

Αἱ ἐκτεταμέναι πεδιάδες αἱ ἐκτεινόμεναι ἀπὸ τὸν Αὐλῶνα μέχρι Μπερατίου Ἀλμπασανίου τῆς Κροΐας καὶ Δουράτσου ὀνομαζόνται ἤδη Μουζεχία, εἶναι δὲ πεδίον εὐφορώτατον ἐξάγον διαφόρους διμητριακοὺς καρποὺς ὡς αἱ γαῖαι τῆς Θεσσαλίας καὶ ἴσως ἔχει περισσotέραν αὐτῆς ἔκτασιν· ἐνταῦθα ἐξάγονται καὶ ἵπποι περίφημοι· ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ πεδίου ὑπῆρχε καὶ ἡ περίβλεπτος ἑλληνικὴ πόλις Ἀπολλωνία, τῆς ὁποίας τὰ εἱρεῖπια σώζονται διατηροῦντα καὶ τὴν ἀρχαίαν ὀνομασίαν ὀνομαζομένη παρὰ τῶν

(*) Ἦτις ὡς εἰκόζομεν εἶναι ἡ τῶν ἀρχαίων Ὀμβλία.

κατοίκων Πόλιανη· τὰ χωρία τῆς Μουζεκίας ἔχουν περὶ τὰς 60 χιλ. κατοίκους χριστιανούς γεωργούς εἰς τὰς ἰδιοκτησίας τῶν Ὄθωμανῶν.

Καθάϊα.

Ἡ ἐπαρχία τῆς Καθάϊας κεῖται βορείως τοῦ Μπερατίου ἔχουσα περὶ τὰς 10 χιλ. κατοίκους χριστιανούς καὶ Ὄθωμανούς λαλοῦντας τὴν Ἀλβανικὴν διάλεκτον τῶν Γκέκγιδων.

Τυράνα.

Παρομοίως καὶ ἡ Τυράνα τὸν αὐτὸν πληθυσμὸν ἔχει ὡς καὶ ἡ Καθάϊα.

Πεχιούτη.

Καὶ τὸ Πεχιούτη ἔχει περὶ τὰς 8—10 χιλιάδας τῆς αὐτῆς φυλῆς Ὄθωμανῶν καὶ χριστιανῶν.

Ἐπίδαμνος, Δυρράχιον καὶ Δουράτσο.

Καὶ τὸ Δουράτσο σχεδὸν τὸν αὐτὸν πληθυσμὸν ἔχει ἀλλ' εἶναι ἐπίσημος διὰ τὸν ἄριστον αὐτοῦ λιμένα, διὰ τοῦ ὁποῦ ἐμπορεύονται ἅπαντα ἡ μέση Ἡπειρος καὶ ἡ κάτω Μακεδονία διὰ τῆς Τριέστης καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης· ἡ Επίδαμνος εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐστάθη ἐπίσημος διὰ τὴν πρόοδον αὐτῆς καὶ διότι ἐξ αὐτῆς ἐπήλασεν ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος, κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν τῶν Ῥωμαίων καὶ πάλιν ἐγένετο ἐπίσημος ἀποκατασταθεῖσα τὸ ὄρμητήριον αὐτῶν διὰ τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ κατακτήσεις αὐτῶν, ἐξ Ἐπιδάμνου εἶχον σχηματίσει οἱ Ῥωμαῖοι τὴν Ἀγητῖαν ὁδὸν διευθυνομένην μέχρις τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου.

Κροΐα.

Ἡ ἐπαρχία τῆς Κροΐας ἔχουσα ὁμώνυμον πόλιν, ἣτις εἶναι πρωτεύουσα τῆς μικρᾶς ἡγεμονίας, ἔχει πασσᾶν δύο Τουγιῶν Μίρι μυράνην. Εἶναι δὲ αὕτη ἐπίσημος καθότι κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς πτώσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἐγέννησεν τὸν ἀτρόμητον ἥρωα Γεώργιον Καστριώτην, τὸν ἐπονομαζόμενον Σκεντέρμπεϊ, βασιλέα τῆς Ἀλβανίας, ὅστις μὲ τὰς μικρὰς αὐτοῦ δυνάμεις ἐνίκησε τεσσαρακοντάκις τὰς ἀπείρους

δυνάμεις τῶν μεγάλων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατακτητῶν Σουλτάνων Ἀμουράτου τοῦ Βου. καὶ Μεχμέτη υἱοῦ αὐταῦ, ἢ Μωάμεθ τοῦ Βου. κατακτητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀμφοτέρων τούτων ἐλθόντων αὐτοπροσώπως εἰς τὴν Ἀλβανίαν κατὰ τοῦ Σκεντέρπεϊ καὶ ἐπιστρεφάντων ἀπράκτων. Ἡ ἐπαρχία τῆς Κροΐας εἶχε περὶ τὰς 30 χιλ. κατοίκων κατὰ τὸ πλεῖστον ὀθωμανῶν λαλούντων τὴν Γεγκικὴν Ἀλβανικὴν διάλεκτον· οἱ κάτοικοι τῆς Κροΐας καὶ τὴν σήμερον ἀκόμη εἶναι ἄνδρες γενναῖοι, ωραίου καὶ ὑψηλοῦ ἀναστήματος· ἡ πόλις ἔχει φρούριον πολλὰ ὄχυρὸν κείμενον ἐπὶ ὑψηλότιτος λόφου.

Ἐλπασάνη.

Ἡ Ἐπαρχία ἢ Μικρὰ Ἡγεμονία τοῦ Ἐλμπασανίου ἔχει καὶ αὕτη παστᾶν δύο Τουγιῶν Μίρι μυράνην μὲ πληθυσμὸν 30 περίπου χιλιάδων κατοίκων χριστιανῶν καὶ ὀθωμανῶν, ἔχουσα ὁμώνυμον πόλιν ωραιστάτην κειμένην περὶ τὰς ὄχθας τοῦ Δρίνου ποταμοῦ, οἱ κάτοικοι ἀμφοτέρων τῶν θρησκειῶν εἶναι ἄνθρωποι τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, χαρακτηῆρος δὲ σταθεροῦ· ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ὑπάρχει τμημᾶ τι ὀνομαζόμενον Μπέλεσι, τοῦ ὁποῦ οἱ κάτοικοι εἰς μὲν τὸ φανερὸν εἶναι Τούρκοι καὶ ἐν κρυπτῷ πρεσβεύουσιν τὸν χριστιανισμὸν.

Σύννια Πρέμπη, ἢ Γράμποβον.

Πρὸς Ἀνατολὰς τῆς ἐπαρχίας ταύτης κεῖται ἡ ἐπαρχία τοῦ Γραμπόβου, ἣτις ἔχει ὁμώνυμον πόλιν, εἰς ἣν οἱ μὲν χριστιανοὶ λαλοῦσι τὴν βλαχικὴν διάλεκτον, οἱ δὲ ὀθωμανοὶ τὴν ἀλβανικὴν· πληθυσμὸν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἔθνων ἔχει ἡ ἐπαρχία αὕτη περὶ τὰς 20 χιλιάδας.

Τομορίτσα.

Ἡ Τομορίτσα εἶναι μία μικρὰ ἐπαρχία κειμένη παρὰ πρόποδας τοῦ ὄρους Τόμορι, ἢ Τομόρι (ἀρχαίας ὀνομασίας) πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Μπερατίου ἔχουσα περὶ τὰς 10 χιλ. κατοίκων κατὰ τὸ πλεῖστον ὀθωμανῶν ὄρειων.

Σουλιόβα.

Καὶ ἡ μικρὰ αὕτη ὄρεινὴ ἐπαρχία ἔχει περὶ τὰς 6 — 7

χιλιάδας κατοίκων ὀθωμανοὺς ἄνευ πρωτεύουστος ὡς καὶ ἡ ἄνωτέρω.

Σκραπάρη.

Παρομοίως καὶ ἡ ὀρεινοτάτη αὕτη ἐπαρχία τοῦ Σκραμπαρίου εἶναι περιβόητος διὰ τὸ πολεμικὸν καὶ ληστρικὸν βίον τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἔχει πληθυσμὸν περὶ τὰς 10 — 12 χιλ. κατοίκων ὀθωμανῶν λαλούντων τὴν ἀλβανικὴν, ὡς ἅπαται αἱ ἄνωτέρω οὐδ' ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει πρωτεύουσαν.

Ὀπαρι.

Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει περὶ τὰς 15 χιλιάδας κατοίκους κατὰ τὸ πλεῖστον χριστιανοὺς βιομηχάνους καὶ ταξειδιώτας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄνευ πρωτεύουστος.

Γκόρα.

Πρὸς βορρᾶν τῆς Ὀπαρις κεῖται ἡ ἐπαρχία τῆς Γκόρας μετὰ πληθυσμὸν 10—12 χιλιάδας κατὰ τὸ πλεῖστον ὀθωμανῶν· πρωτεύουσαν ἔχει τὴν κωμόπολιν Σταρόβαν κειμένην εἰς τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τῆς Λυχνίτιδος λίμνης· ἡ ἐπαρχία αὕτη ἐξαιρετικῶς γέμει δασῶν, διὸ καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶναι διαβόητοι λησταὶ τῶν δημοσίων ὁδῶν.

Μόκρα.

Καὶ ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει τ' αὐτὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Γκόρας· ἔχει πρωτεύουσαν τὴν κωμόπολιν Μόκρας, πληθυσμὸν δὲ περὶ τὰς 10 χιλιάδας.

Σημ. Εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἡγεμονειῶν τῆς Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίαν, ὡς καὶ αὐτῆς τῆς Μικρᾶς ἢ κάτω Μακεδονίας, ἐθέσαμεν ὡς ὄριον τὴν Λυχνίτιδα λίμνην, μολονότι ὁ τύραννος οὗτος εἶχεν κατακτήσει καὶ πέραν τῶν ὁρίων τούτων διαφόρους ἐπαρχίας καὶ ἡγεμονίας προσέτι, ἀλλὰ θέλομεν περιορισθῆ εἰς τὴν περιγραφὴν τούτων μόνον, ὡς κυριωτέρων καὶ ὀλίγον γνωστῶν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος.

Κοριτσά, Κόρτσα, ἢ Γκιόρτσα.

Ἡ πεδινὴ καὶ ὀρεινοτάτη αὕτη ἐπαρχία κεῖται πρὸς μεσημβρίαν τῆς Γκόρας καὶ Ἀνατολικομεσημβρινῶς τῆς Ὀπαρις καὶ

ἔχει ὁμώνυμον πόλιν ἐντὸς τοῦ κέντρου τῆς Ἐπαρχίας, ἔχουσιν ἐκτεταμένην ἀγορὰν πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως μετὰ μεγάλων ξενοδοχείων καὶ λοιπῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων, εἰς ἣν γίνεται κατὰ πᾶν σάββατον ἡ ἐβδομαδιαία ἀγορὰ (παζάρι) μὲ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀλβανίας.

Περὶ τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Κόρτσας ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ κεῖται ἡ πικρῶν περιφέρειας πόλις Μοσχόπολις, ἣτις κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἤκμασεν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ αὐτῆς καταστήματα, ὡς οὐδεμία ἄλλη πόλις τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας (ἐκτὸς τῶν Ἰωαννίνων). ἀλλ' ἀτυχῶς καὶ ταύτην καὶ ἄλλας πολλὰς κατέστρεψεν ἡ τυραννία τῶν βαρβάρων, καὶ οἱ ἐξηυγενισμένοι αὐτῆς κάτοικοι διασκορπισθέντες μετέθεσαν οἱ μὲν εἰς ἄλλας πόλεις τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, οἱ δὲ πλείστοι αὐτῶν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, ὥστε σήμερον δὲν ὑπάρχουσι κάτοικοι ἐντὸς τῆς πόλεως ταύτης εἰμὴ περὶ τὰς 200 οἰκογενείας, ἐνῶ ἄλλοτε, ἐνυπάρχον περὶ τὰς 40 χιλιάδας κατοίκων, βαθυπλούτων ἐμπόρων καὶ βιομηχάνων, φίλων πῆς παιδείας καὶ τῶν ἐπιστημῶν· εἶχε δὲ τακτικὰ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα, σχολεῖα καὶ γυμνάσια τῶν ὁποίων καθὼς καὶ τῶν πολυδαπάνων οἰκιῶν, φαίνονται ἤδη τὰ ερείπια· προσέτι δὲ καὶ αἱ ἐνυπάρχουσαι ἐκκλησῖαι δεικνύουσι τὴν ποτὲ λαμπρότητα τῆς πόλεως ταύτης· διὰ τοῦτο καὶ ὁ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνεξάρτητος Ἀρχιεπίσκοπος Πρωτὸς Ἰουστινιᾶνης εἶχεν ἐκλέξει καὶ ἀποφασίσει ὡς καθεδρεύουσαν τὴν Μοσχόπολιν. Ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ἐξῆλθον διάφοροι ἄνθρωποι παιδείας διάστημα, καὶ μάλιστα εἰς τὰ τῆς ἐμπορίας· γέννημα δὲ τῆς πόλεως ταύτης ὑπῆρχε καὶ ὁ πάππος τοῦ ἐν Βιεννῇ Ἑλλήνος βαθυπλούτου Σ. Σίνα, ὅστις κατήγετο ἀπὸ τὰς πρώτας οἰκογενείας τῆς πόλεως ταύτης. Ἡ ἐπαρχία τῆς Κόρτζας ἔχει περὶ τὰς 50 χιλιάδας κατοίκους, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χριστιανούς, ἀνθρώπους τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς γεωργίας.

Κολώνια.

Ἡ μικρὰ αὕτη ἐπαρχία κεῖται πρὸς μεσημβρίαν τῆς Κόρτσας,

ἔχουσα περί τὰς 10—11 χιλιάδας κατοίκους χριστιανῶν καὶ ὀθωμανῶν, τῶν ὁποίων οἱ μὲν χριστιανοὶ εἶναι γεωργοὶ καὶ βιομήχανοι, οἱ δὲ ὀθωμανοὶ εἶναι ἔκδοτοι εἰς τὸν ληστρικὸν βίον ἐπὶ τῶν δημοσίων ὁδῶν· ἐκ τῆς ἐπαρχίας ταύτης κατήγετο καὶ ὁ περιβόητος διὰ τὴν γενναιότητα Μουλάμπεις Κιαφάζελης, ὅστις ἠττηθεὶς παρὰ τῶν ὑπὸ τὸν Καραγιάννη Ἑλλήνων ἐν Ῥαχώθῃ τῆς Παρνασίδος, ἐφρονεύθη παρ' αὐτῶν, καθὼς καὶ ὁ συνοδεύων αὐτὸν Κεχαγιάμπεις τοῦ ἀρχιστρατήγου τοῦ Σουλτάνου Κιουταχῆ Μεχμέτ Ῥεσίτ Πασσᾶ, καστραφέντος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατευμάτων ἐκ 3500 χιλ. ὀθωμανῶν ἡ ἐπαρχία αὕτη δὲν ἔχει πρωτεύουσαν.

Μπιχλήστα.

Πρὸς ἀνατολὰς τῆς Κόρτσας κεῖται ἡ ἐπαρχία Μπιχλήστης μ' ὁμώνυμον κωμόπολιν, ἔχουσα κατοίκους περί τὰς 15—20 χιλιάδας κατὰ τὸ ἥμισυ χριστιανούς· ἅπαντες οἱ κάτοικοι εἰσὶ γεωργοί.

Ντεβόλη.

Πρὸς νότον τῆς Μπιχλήστης κεῖται τὸ τμήμα ἢ μικρὰ ἐπαρχία Ντεβόλη, ἔχουσα περί τὰς 10 χιλιάδας κατοίκων κατὰ τὸ πλεῖστον ὀθωμανούς, οἵτινες ὡς γείτονες τῶν Κολωνιάτων ἔχουσι τὰ αὐτὰ ἤθη· ἐκ τῆς ἐπαρχίας ταύτης κατάγονται οἱ πρόφη βεζύροι τῆς Κρήτης Χασάν Πασσᾶς καὶ Μουσταφᾶ Πασσᾶς.

Καστορία.

Ἡ ἐπαρχία αὕτη, ἂν καὶ εὑρίσκεται εἰς τὴν Μικρὰν ἢ Κάτω Μακεδονίαν καὶ γειτονεύη μὲ τὴν Ἀλβανίαν, μολοντοῦτο ἐντὸς αὐτῆς εὑρίσκονται οἱ κάτοικοι μικτοὶ ἐκ διαφόρων φυλῶν καὶ διαλέκτων, διότι ἐντὸς τῆς πόλεως Καστορίας τῆς καὶ πρωτευούσης, οἱ μὲν ὀθωμανοὶ λαλοῦσι τὴν ὀθωμανικὴν διάλεκτον, οἱ δὲ χριστιανοὶ τὴν Ἑλληνικὴν, εἰς δὲ τὰ πλησιέστερα τῆς πρωτευούσης χωρία, οἱ μὲν χριστιανοὶ λαλοῦσι τὴν Βουλγαρικὴν, οἱ δὲ ὀθωμανοὶ, οἱ μὲν τὴν ὀθωμανικὴν, οἱ δὲ τὴν Βουλγαρικὴν· τὰ δὲ μεμακρυσμένα χωρία, καὶ αἱ χριστιανικαὶ πόλεις, ὡς ἡ Σιάτιστα